

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jaša Vrabec

S postopkovno pravičnostjo in učinkovitostjo do večjega zaupanja v sodstvo

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jaša Vrabc

Mentor: doc. dr. Mihael Kline

S postopkovno pravičnostjo in učinkovitostjo do večjega zaupanja v sodstvo

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Za spodbudo, razumevanje in strokovno pomoč pri pisanju magistrske naloge se zahvaljujem mentorju doc. dr. Mihaelu Klinetu.

Za vso podporo pri samostojnem strokovnem razvoju, zaupanje pri delu in bogato strokovno znanje ter osebni razvoj se zahvaljujem predsednici in predsednikoma Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, s katerimi sem odlično sodeloval – Alenki Jelenc Puklavec, Francu Testenu in Branku Masleši.

Za strokovno znanje in podporo se zahvaljujem tudi drugim sodelavcem na Vrhovnem sodišču Republike Slovenije, še posebej Janku Marinku, Radu Brezovarju, Gregorju Strojnu ter sodelavcema in sodelavkam na Službi za razvoj sodne uprave.

Za pomoč in podporo pri izvedbi raziskav se zahvaljujem vsem slovenskim sodiščem, Znanstveno-raziskovalnemu središču Univerze na Primorskem in Fakulteti za uporabne družbene študije v Novi Gorici, še posebej Jani Suklan.

Za strokovno znanje in bogate mednarodne izkušnje se zahvaljujem strokovnjakom Komisije za učinkovitost sodstva pri Svetu Evrope (CEPEJ), Evropske komisije (DG Justice) in Raziskovalnega inštituta za sodne sisteme (IRSiG) v Bologni.

Za podporo in pomoč pri pisanju naloge se zahvaljujem mami, okiju, Meti in ostalim članom družine.

Največja zahvala za podporo, pomoč, razumevanje in vso ljubezen pa gre moji ženi Saši in sinu Janušu.

S postopkovno pravičnostjo in učinkovitostjo do večjega zaupanja v sodstvo

Naloga se posveča vprašanju, kateri so dejavniki, ki vplivajo na zaupanje v sodstvo. Opisane so temeljne značilnosti zaupanja in legitimnosti sodne oblasti. Predstavljena je teorija postopkovne pravičnosti, iz katere izhaja, da se zaupanje v sodstvo gradi tako na podlagi doseganja cilja pravične sodne odločbe kot vzpostavljanja odnosa s sodelujočimi v postopku.

Analizirani so trije temeljni dejavniki zaupanja, in sicer postopkovna pravičnost (možnost predstavitve svojega stališča, spoštljivost ter dostojna in nepristranska obravnava), distributivna pravičnost (vsebinska pravičnost odločitve v smislu enakosti pred zakonom) ter učinkovitost sodišč (hitrost obravnave). Predstavljene so raziskave iz Združenih držav Amerike in Evrope, ki ugotavljajo, da je postopkovna pravičnost najpomembnejši dejavnik zaupanja v sodstvo.

Ocena slovenske javnosti o delovanju sodišč je prikazana skozi rezultate evropskih in slovenskih raziskav javnega mnenja. Rezultati kažejo, da je slovenska javnost izjemno kritična do slovenskega sodstva in da mu ne zaupa. Zaupanje v sodstvo je v Sloveniji najnižje v celotni Evropski uniji. Prebivalci Slovenije tako menijo, da sodstvo ni neodvisno ne nepristransko, da država ne ravna skladno z zakoni, da so postopki izredno dolgotrajni in neučinkoviti, nerazumljivi in da oblasti odločajo arbitrarno. Za razliko od tujih raziskav prebivalci Slovenije največji pomen za zaupanje v sodstvo pripisujejo pravičnosti odločitev sodišč, šele nato se zvrstijo kazalniki postopkovne pravičnosti in učinkovitosti. Pomenljivo je dejstvo, da splošna javnost veliko bolj kritično ocenjuje celotno delovanje sodstva kot uporabniki sodišč. Ocene uporabnikov o neodvisnosti, nepristranskosti in spoštljivosti sodnikov in sodnega osebja so relativno visoke. Tudi posamezniki, katerim sodišče ni odločilo v korist, višje ocenjujejo posamezne lastnosti sodnikov kot splošna javnost.

Prikazani so rezultati poslovanja slovenskih sodišč in evropska primerjava posameznih kazalnikov učinkovitosti. Kljub temu, da se objektivno merljivi kazalniki delovanja slovenskega sodstva že dalj časa nenehno izboljšujejo in da se uvrstitev Slovenije v zadnjih letih v primerjavi z ostalimi evropskimi državami praktično na vseh področjih poslovanja popravlja, javnost tega premika ne zazna. Nasprotno, raziskave so celo pokazale, da javnost meni, da se med letoma 2013 in 2015 časi reševanja zadev niso skrajšali in število nerešenih zadev ni zmanjšalo.

Z empirično raziskavo med uporabniki slovenskih sodišč je potrjeno, da imata tako ocena postopkovne pravičnosti kot ocena učinkovitosti sodišč statistično značilen vpliv na zaupanje v sodstvo, s tem, da je za razliko od tujine v Sloveniji ocena učinkovitosti sodišč bolj pomemben dejavnik, verjetno zaradi dolgoletne obremenjenosti s sodnimi zaostanki in sojenjem v nerazumnem roku. Potrjen je močan statistično značilen vpliv ocene postopkovne pravičnosti na oceno učinkovitosti sodišč.

Na koncu so predstavljene temeljne značilnosti odnosov sodstva z javnostmi, posebnosti odnosov z mediji in podani predlogi aktivnosti za izboljšanje informiranosti javnosti o sodstvu. Nakazane so smernice nadaljnjega raziskovanja vpliva različnih dejavnikov na zaupanje v sodstvo in orisane osnovne prioritete dela sodstva za dvig zaupanja in krepitev legitimnosti sodne veje oblasti.

Ključne besede: sodstvo, zaupanje, legitimnost, postopkovna pravičnost, učinkovitost.

Using procedural justice and efficiency to strengthen trust in the judiciary

The master's thesis is devoted to the issue of factors that influence the trust in the judiciary. Basic features of notions of trust and legitimacy of the judicial system are presented. The theory of procedural justice is outlined, arguing that trust in courts is a reflection of reaching the goal of a just judicial decision as well as building a relation of fairness with everyone involved in the judicial procedure.

Three main factors of trust are analysed – procedural justice (as right to be heard and present one's own view, respect, dignity and impartial treatment), distributive justice (as a substantially fair judicial decision in terms of equality) and efficiency (as speed of judicial procedure). Research from the United States of America and Europe is presented, showing procedural justice as the most important factor of trust in the judiciary.

The perception of the Slovenian general public on the work of courts is shown through the results of European and Slovenian opinion surveys. The results demonstrate that the Slovenian public is extremely critical towards its judiciary and that it does not trust the courts. The trust in courts in Slovenia is the lowest in the whole European Union. Citizens of Slovenia regard their judiciary as not independent nor impartial, they feel that the state does not act in accordance with the laws, that procedures last too long and are not efficient, that they are not easy to understand and that authorities act in an arbitrary way. Differently to the findings of international research, research in Slovenia has shown that Slovenian citizens regard distributive justice as the most important factor of trust, preceding procedural justice elements and efficiency. It is worth noting that the general public is by far more critical of the judiciary than court users. Evaluations of court users on independence, impartiality and respect of judges and court personnel are relatively high. Even those individuals, that participated in procedures in which the court did not rule in their favour, value individual features of judges better than the general public.

Results of the functioning of Slovenian courts are presented in European comparison of individual indicators of efficiency. Even if objective indicators show a constant improvement of the functioning of the Slovenian courts and that the position of Slovenia has been getting better and better compared to other members of the European Union in practically all areas of judicial efficiency, the general public does not recognize this trend. On the contrary, research has shown that the public believes that disposition times have not been shortened and that the number of unresolved cases has not dropped between 2013 and 2015.

Empirical research among Slovenian court users has proven that the perception of procedural justice and the perception of efficiency of courts have a statistically significant effect on trust in the judiciary. Differently to international research results, Slovenian citizens regard efficiency as more important than procedural justice, probably due to a long burden of judicial backlogs and procedures out of the standard of reasonable time. Additionally, a strong statistically significant influence of perception of procedural justice on the perception of efficiency of courts has been confirmed.

In the end the main characteristics of the relations of the judiciary with the media are described with proposed activities for judicial outreach. Basic guidelines on further research of factors of trust are outlined and priorities of work of the judicial system to raise the trust and strengthen the legitimacy of the judicial branch of power are presented.

Keywords: judiciary, trust, legitimacy, procedural justice, efficiency.

KAZALO

1 Uvod.....	12
2 Dejavniki zaupanja v sodstvo in legitimnosti sodstva.....	14
2.1 Zaupanje in legitimnost.....	14
2.1.1 Zaupanje.....	16
2.1.2 Legitimnost.....	20
2.2 Distributivna pravičnost.....	25
2.3 Postopkovna pravičnost.....	26
2.4 Učinkovitost sodišč.....	29
2.3.1 Kazalniki učinkovitosti sodišč - Svet Evrope.....	30
2.3.2 Kazalniki učinkovitosti sodišč - Združene države Amerike.....	32
2.3.3 Kazalniki učinkovitosti sodišč - Slovenija.....	33
3 Pregled raziskav o zaupanju in legitimnosti policije in sodstva.....	35
3.1 Rezultati raziskav - Združene države Amerike.....	35
3.2 Rezultati raziskav - Evropa.....	49
3.2.1 Evropska družboslovna raziskava (ESS).....	49
3.2.2 Evropska komisija.....	53
3.3 Rezultati raziskav - Slovenija.....	59
4.1 Rezultati poslovanja - Evropska komisija in Svet Evrope.....	65
4.2. Rezultati poslovanja - Slovenija.....	68
5 Empirična raziskava o zaupanju v sodstvo.....	72
5.1 Raziskovalni model in hipoteze.....	72
5.2 Metodologija.....	75
5.2.1 Vzorec.....	76
5.2.2 Merski instrument.....	78
5.2.2.1 Operacionalizacija.....	79
5.2.2.2 Konstrukti.....	82
5.3 Rezultati raziskave.....	83
6 Sodstvo in komuniciranje z javnostmi.....	90
6.1 Normativna ureditev komuniciranja sodstva.....	91
6.2 Organizacija dela na področju odnosov z javnostmi.....	93
6.3 Posebnosti odnosov sodstva z mediji.....	95
6.4 Pomen vzpostavljanja odnosov z javnostmi in konkretni predlogi.....	99
7 Sklep in predlogi za nadaljnje raziskovanje.....	105
8 Literatura.....	110

Priloga A: Vprašalnik o zadovoljstvu z delovanjem slovenskih sodišč za uporabnike .	117
Priloga B: Rezultati raziskav o zaupanju in legitimnosti policije in sodstva.....	121
Priloga C: Rezultati poslovanja slovenskega sodstva in mednarodne primerjave	136
Priloga Č: Empirična raziskava - tabele	144

KAZALO SLIK

Slika 2.1: Euro-Justis – Začetni konceptualni okvir raziskave	17
Slika 2.2: Euro-Justis – Konceptualni okvir za zaupanje v kazenska sodišča	20
Slika 3.1: Dejavniki legitimnosti policije in vpliv legitimnosti na delovanje policije	39
Slika 3.2: Konceptualni model legitimnosti sodstva	45
Slika 3.3: Empirični model legitimnosti sodstva	48
Slika 3.4: Euro-Justis – Konceptualni model zaupanja in legitimnosti sodišč.....	51
Slika 3.5: EU - Na splošno, koliko zaupate v sodni sistem.....	54
Slika 3.6: EU - Informiranost o sodnem sistemu	59
Slika 3.7: SLO – Dejavniki zaupanja v sodišča – razlike glede na (ne)zaupanje	63
Slika 3.8: SLO – Razlike v oceni lastnosti sodnikov glede na izid postopka	64
Slika 4.1: SLO – Gibanje vseh zadev in pričakovani čas rešitve v mesecih v obdobju 2011 - 2015	69
Slika 4.2: SLO – Gibanje pomembnejših zadev in pričakovani čas rešitve v obdobju 2011 – 2015	69
Slika 5.1: Raziskovalni model vpliva ocene postopkovne pravičnosti in ocene učinkovitosti sodišč na zaupanje v sodstvo.....	73
Slika 5.2: Konstrukt Ocene postopkovne pravičnosti	82
Slika 5.3: Konstrukt Ocene učinkovitosti sodišč	83
Slika 5.4: Empirični model vpliva ocene postopkovne pravičnosti in ocene učinkovitosti sodišč na zaupanje v sodstvo.....	88
Slika B.1: ESS - Zaupanje v učinkovitost policije	121
Slika B.2: ESS - Zaupanje v postopkovno pravičnost policije	121

Slika B.3: ESS - Zaupanje v distributivno pravičnost policije.....	122
Slika B.4: ESS - Legitimnost policije – občutek obveznosti ravnati skladno z navodili.....	122
Slika B.5: ESS - Legitimnost policije – moralno strinjanje s policijo	123
Slika B.6: ESS - Legitimnost policije – zakonitost policije	123
Slika B.7: ESS – Empirični model – Zakaj ljudje sodelujejo s policijo.....	124
Slika B.8: EU - Kako bi ocenili razliko med sodnim sistemom v vaši državi in sodnimi sistemi v drugih državah	124
Slika B.9: EU - Neodvisnost sodnikov in sodišč	125
Slika B.10: EU - Dojeta neodvisnost sodišč in sodnikov med splošno javnostjo.....	125
Slika B.11: EU - Dojeta neodvisnost sodišč in sodnikov med podjetji.....	126
Slika B.12: EU - Razlogi za dojeta pomanjkanje neodvisnosti med splošno javnostjo.....	126
Slika B.13: EU - Vmešavanje ali pritisk s strani vlade ali politikov kot razlog pomanjkanja neodvisnosti.....	127
Slika B.14: EU - Razlogi za dojeta pomanjkanje neodvisnosti med podjetji	127
Slika B.15: WEF - Pogled gospodarstva na neodvisnost sodstva	128
Slika B.16: ENCJ - Neodvisnost sodstva z vidika sodnikov.....	128
Slika B.17: EU - Enostavnost postopkov	129
Slika B.18: EU - Razumljivost sodniških odločitev.....	129
Slika B.19: EU - Zakon se uporablja enako za vse in brez diskriminacije	130
Slika B.20: EU - Pravičnost odločitev sodišč	130
Slika B.21: EU - Trajanje sodnih postopkov.....	131
Slika B.22: EU - Izvrševanje odločitev sodišč	131
Slika B.23: EU - Vsi državljani lahko pred sodiščem ščitijo svoje pravice.....	132
Slika B.24: SLO – Zaupanje v javne institucije	132
Slika B.25: SLO – Dejavniki zaupanja v sodišča.....	133
Slika B.26: SLO – Lastnosti sodnikov	133
Slika B.27: SLO – Delovanje sodišč	134
Slika B.28: SLO – Zaupanje v sodni sistem – uporabniki	134

Slika B.29: SLO – Lastnosti sodnikov in postopka – uporabniki	135
Slika C.1: EU JS - Število novih civilnih, gospodarskih, upravnih in drugih zadev na prvi stopnji na 100 prebivalcev v obdobju 2010 - 2014	136
Slika C.2: EU JS - Število novih civilnih in gospodarskih pravnih zadev na prvi stopnji na 100 prebivalcev v obdobju 2010 - 2014	136
Slika C.3: EU JS - Pričakovani čas rešitve civilnih, gospodarskih, upravnih in drugih zadev na prvi stopnji v dnevih v obdobju 2010 - 2013	137
Slika C.4: EU JS - Pričakovani čas rešitve civilnih, gospodarskih, upravnih in drugih zadev na prvi stopnji v dnevih v obdobju 2010 - 2014	137
Slika C.5: EU JS - Pričakovani čas rešitve civilnih in gospodarskih pravnih zadev na prvi stopnji v dnevih v obdobju 2010 - 2013.....	138
Slika C.6: EU JS - Pričakovani čas rešitve civilnih in gospodarskih pravnih zadev na prvi stopnji v dnevih v obdobju 2010 - 2014.....	138
Slika C.7: EU JS - Pričakovani čas rešitve upravnih zadev na prvi stopnji v dnevih v obdobju 2010 - 2013.....	139
Slika C.8: EU JS - Pričakovani čas rešitve upravnih zadev na prvi stopnji v dnevih v obdobju 2010 - 2014.....	139
Slika C.9: EU JS - Število nerešenih civilnih, gospodarskih, upravnih in drugih zadev na prvi stopnji na 100 prebivalcev.....	140
Slika C.10: EU JS - Število nerešenih civilnih in gospodarskih pravnih zadev na prvi stopnji na 100 prebivalcev	140
Slika C.11: EU JS - Število nerešenih upravnih zadev na prvi stopnji na 100 prebivalcev..	141
Slika C.12: EU JS - Število sodnikov na 100.000 prebivalcev	141
Slika C.13: SLO – Gibanje zemljiškoknjižnih zadev in pričakovani čas rešitve v obdobju 2000 – 2015	142
Slika C.14: SLO – Starostna struktura vseh nerešenih zadev glede na leto prvega prejema .	142
Slika C.15: SLO – Število sodnikov v obdobju 2005 – 2015	143
Slika C.16: SLO - Zaposleni na sodiščih (zasedena delovna mesta) in število sodnikov na 100.000 prebivalcev v obdobju 2011 – 2015	143

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: EU – Primerjalni rezultati raziskave o sodstvu 2013	58
Tabela 3.2: Raziskava o zadovoljstvu javnosti z delovanjem slovenskih sodišč - 2015.....	61
Tabela 5.1: Razporeditev izpolnjenih vprašalnikov uporabnikov po sodiščih.....	77
Tabela 5.2: Zaupanje v sodstvo – regresijski model – Ocena postopkovne pravičnosti – metoda Enter	84
Tabela 5.3: Zaupanje v sodstvo – regresijski koeficienti – Ocena postopkovne pravičnosti – metoda Enter	84
Tabela 5.4: Zaupanje v sodstvo – regresijski model – Ocena učinkovitosti sodišč – metoda Enter	85
Tabela 5.5: Zaupanje v sodstvo – regresijski koeficienti – Ocena učinkovitosti sodišč – metoda Enter	85
Tabela 5.6: Ocena učinkovitosti sodišč – regresijski model – Ocena postopkovne pravičnosti – metoda Enter	86
Tabela 5.7: Ocena učinkovitosti sodišč – regresijski koeficienti	86
Tabela 5.8: Zaupanje v sodstvo – regresijski model – metoda Stepwise	87
Tabela 5.9: Zaupanje v sodstvo – regresijski koeficienti – metoda Stepwise	87
Tabela Č.1: Sodnik – Opisne statistike	144
Tabela Č.2: Sodnik – Komunalitete	144
Tabela Č.3: Sodnik - KMO in Bartlettov test.....	144
Tabela Č.4: Sodnik – Celotna pojasnjena varianca.....	145
Tabela Č.5: Sodnik – Zanesljivost – Cronbach alfa.....	145
Tabela Č.6: Sodno osebje – Opisne statistike	145
Tabela Č.7: Sodno osebje – Komunalitete	145
Tabela Č.8: Sodno osebje – KMO in Bartlettov test.....	145
Tabela Č.9: Sodno osebje – Celotna pojasnjena varianca.....	146
Tabela Č.10: Sodno osebje – Zanesljivost – Cronbach alfa.....	146
Tabela Č.11: Obrazci in odločbe – Opisne statistike	146
Tabela Č.12: Obrazci in odločbe – Komunalitete	146
Tabela Č.13: Obrazci in odločbe – KMO in Bartlettov test.....	146
Tabela Č.14: Obrazci in odločbe – Celotna pojasnjena varianca.....	147
Tabela Č.15: Obrazci in odločbe – Zanesljivost – Cronbach alfa.....	147
Tabela Č.16: Hitrost – Opisne statistike.....	147
Tabela Č.17: Hitrost – Komunalitete	147
Tabela Č.18: Hitrost – KMO in Bartlettov test	148
Tabela Č.19: Hitrost – Celotna pojasnjena varianca	148
Tabela Č.20: Hitrost – Zanesljivost – Cronbach alfa	148
Tabela Č.21: Delovanje sodišča – Opisne statistike.....	148
Tabela Č.22: Delovanje sodišča – Komunalitete	149
Tabela Č.23: Delovanje sodišča – KMO in Bartlettov test.....	149
Tabela Č.24: Delovanje sodišča – Celotna pojasnjena varianca	149
Tabela Č.25: Delovanje sodišča – Zanesljivost – Cronbach alfa.....	149
Tabela Č.26: Zaupanje – Opisne statistike.....	149

Tabela Č.27: Ocena postopkovne pravičnosti – Zanesljivost – Cronbach alfa.....	150
Tabela Č.28: Ocena postopkovne pravičnosti – Komunalitete	150
Tabela Č.29: Ocena postopkovne pravičnosti – KMO in Bartlettov test.....	150
Tabela Č.30: Ocena postopkovne pravičnosti – Celotna pojasnjena varianca.....	150
Tabela Č.31: Ocena učinkovitosti sodišč – Zanesljivost – Cronbach alfa	150
Tabela Č.32: Ocena učinkovitosti sodišč – Komunaliteti	151
Tabela Č.33: Ocena učinkovitosti sodišč – KMO in Bartlettov test	151
Tabela Č.34: Ocena učinkovitosti sodišč – Celotna pojasnjena varianca	151
Tabela Č.35: Zaupanje v sodstvo – analiza variance – Ocena postopkovne pravičnosti - metoda Enter	151
Tabela Č.36: Zaupanje v sodstvo – analiza variance – Ocena učinkovitosti sodišč - metoda Enter	152
Tabela Č.37: Ocena učinkovitosti sodišč – analiza variance – Ocena postopkovne pravičnosti – metoda Enter	152
Tabela Č.38: Zaupanje v sodstvo – analiza variance – metoda Stepwise	152

1 Uvod

Sodstvo je neodvisna veja oblasti, ki v demokratičnih državah odloča o pravicah in obveznostih državljanov in o obstoju kaznivih dejanj ter sankcijah. Vrednotenje kakovosti sodstva se praviloma osredotoča na pravni ali upravljavski vidik. Tako se ocenjuje kakovost sodnih odločb skozi sistem rednih in izrednih pravnih sredstev ter mednarodnih sodišč. Po drugi strani se uspešnost in učinkovitost sodstva meri z različnimi kazalniki, ki se nanašajo na število rešenih zadev, hitrost reševanja zadev, produktivnost sodnikov in sodnega osebja, stroškovno učinkovitost, itd. Vse premalo pa se v ospredje postavlja pogled javnosti na delovanje sodstva, ki ni toliko pod vplivom pravnega vrednotenja in upravljavskih veščin, temveč v ospredje postavlja druge dejavnike – zaupanje v sodstvo, legitimnost sodstva, pravičnost postopka in sodnih odločitev, odnos sodnika do udeležencev. Različne raziskave kažejo, da je temeljnega pomena za uporabnike sodnih storitev način, na kakšnega jih oblast obravnava. Odpirajo se vprašanja nepristranskosti, spoštljivosti, vljudnosti, skrbi za enakopravnost.

Vsekakor imajo na dožemanje javnosti o sodstvu velik vpliv mediji in njihovo poročanje o dogajanju v sodnih dvoranah. Ljudje, ki poklicno niso vezani na delovanje pravnega sistema, praviloma nimajo veliko neposrednih izkušenj s sodišči. Najpogosteje se na sodišču znajdejo v zapuščinskih postopkih, morda kot priče pri določenih kaznivih dejanjih, morda zaradi kakšne odškodnine, mejnega ali delovnopravnega spora. V lastni zadevi dobijo drug pogled na delovanje sodstva. Sicer se pa njihova slika o sodstvu najpogosteje gradi na podlagi medijskega poročanja, ki je marsikdaj senzacionalistično, poenostavljeno in žal velikokrat vodi v maščevalnost in željo po visokih kaznih. Svoje nezadovoljstvo s splošnim stanjem v družbi, lastnim materialnim položajem, občutek nemoči in razočaranja zato ljudje kanalizirajo v institucije. Sodstvo ima tako že vrsto let izjemno nizko zaupanje v javnosti. Državljeni si delijo občutek vzporednih pravnih sistemov, ko pravila ne veljajo enako za vse in ko si premožnejši lahko z bogato plačano obrambo plačajo tudi svobodo, ki jim sicer po nekem splošnem občutku pravičnosti ne bi pripadala. Posamezni razvpiti kazenski primeri, ki se ne končajo skladno s pričakovanji oziroma že skoraj zahtevami javnosti, zato le še krepijo občutek nemoči, krivice in nezaupanja. Kljub temu, da slovenska sodišča letno rešijo preko milijona zadev, so za splošno sliko o sodstvu pomembni predvsem posamezni kazenski primeri.

Raziskave v Sloveniji so pokazale, da tako uporabniki sodnih storitev kot predstavniki strokovne javnosti veliko boljše vrednotijo delovanje sodstva kot splošna javnost. Tudi tisti, ki so v postopku pred sodiščem izgubili, so v svojih ocenah strokovnosti in primernosti postopanja sodnika in sodišča manj strogi in kritični kot splošna javnost. Postavlja se vprašanje, zakaj je tako – kateri dejavniki najbolj vplivajo na zaupanje v sodstvo, kako jih meriti in kaj storiti, da bi bilo zaupanje večje.

V nalogi bom raziskal, kateri so tisti dejavniki, ki vplivajo na zaupanje v sodstvo. Primerjal bom različne mednarodne raziskave in rezultate ter ugotovitve primerjal s slovensko raziskavo o zadovoljstvu z delovanjem sodišč. Na podlagi rezultatov obsežne raziskave Vrhovnega sodišča Republike Slovenije iz leta 2015 bom empirično preveril model dejavnikov, ki vplivajo na zaupanje v sodstvo. Primerjal bom, kako na oceno postopkovne pravičnosti vpliva sodnik, kako sodno osebje in kako razumljivost obrazcev in odločb. Hkrati bom preveril, kakšen vpliv na zaupanje ima ocena učinkovitosti sodišč, ki jo konstruiram kot odraz ocene hitrosti postopka in delovanja sodišč. Preveril bom hipotezo, potrjeno predvsem v anglosaškem pravnem okolju, da ima na zaupanje javnosti v sodstvo oziroma legitimnost sodstva samega največji vpliv prav ocena postopkovne pravičnosti. Preveril bom tudi, kakšen vpliv ima ocena učinkovitosti sodišč ter ali postopkovna pravičnost vpliva tudi na samo oceno učinkovitosti sodišč. Raziskavo bom izvedel na podatkih, pridobljenih s strani uporabnikov sodišč.

Predstavil bom temeljne značilnosti odnosov sodstva z javnostmi, normativno ureditev, organizacijo dela, posebnosti odnosov sodstva z mediji ter na kratko opisal prioritete slovenskega sodstva za izboljšanje poznavanja delovanja sodstva v javnosti.

Analiziral bom, kako lahko sodstvo in sodniki pripomorejo k večjemu zaupanju javnosti in dvignejo legitimnost sodstva, saj ta vodi v večje spoštovanje, sodelovanje in upoštevanje odločitev sodišč, kar zmanjšuje nastajanje novih sporov in povečuje pravno varnost. Ob tem bom analiziral tako rezultate mednarodnih pregledov učinkovitosti sodstva, kot tudi analize zaupanja in zadovoljstva. Ugotovitve teh analiz bom primerjal s prioriteta slovenskega sodstva in ocenil primernost teh prioritet ter nakazal predloge za nadaljnje delo, ki bi okrepilo zaupanje javnosti v sodstvo.

2 Dejavniki zaupanja v sodstvo in legitimnosti sodstva

2.1 Zaupanje in legitimnost

Uspešnost sodišč pri razreševanju družbenih konfliktov je odvisna od njihove sposobnosti izdajanja odločitev, ki so spoštovane in ne povzročajo novih sporov. Sodišča želijo ohraniti in izboljšati zaupanje javnosti v sodišča, sodnike in pravni sistem. To zaupanje je ključno za ohranjanje legitimnosti sodstva (Tyler 2007, Jackson in drugi 2011). Raziskave so pokazale, da se ljudje raje odločajo za razreševanje sporov pred sodišči in spoštovanje sodnih odločitev, če zaupajo sodnikom in sodnemu sistemu (Tyler in Sevier 2014, Sunshine in Tyler 2013). Zaupanje v sodišča torej vodi v spoštovanje sodnih odločitev, kar zmanjšuje nastajanje novih sporov in povečuje pravno varnost.

Raziskovalci v projektu Evropske unije poimenovanem Euro-Justis¹ so pri izgradnji indikatorjev zaupanja v sodstvo izhajali iz podobnih predpostavk:

- za delujoč (kazenski) sodni sistem je potreben obstoj splošnega konsenza o vladavini prava in državljani morajo videti pravosodne institucije kot legitimno oblast;
- za to mora javnost zaupati predstavnikom sodstva in zaupati sodnemu sistemu;
- zaradi navedenega je bistvenega pomena, da države merijo stopnjo zaupanja v sodstvo, da bi lažje razumele, kako graditi institucionalno legitimnost, kjer je to potrebno (Jackson in drugi 2011).

Vprašanja se nanašajo predvsem na kazenskopravno politiko in različne modele omejevanja kaznivih dejanj (ang. *crime control*). Poenostavljeno razmišljanje o omejevanju kriminala tako v politiki kot v javnem diskurzu gre tako (European Social Survey 2011):

- ljudje se racionalno / ekonomsko odločajo, ali bodo spoštovali zakon ali ne;
- grožnja sankcije je najmočnejše orodje kazenskopravnega sistema;

¹ Raziskovalci projekta Euro-Justis (Euro Justis Project 2011; Hough in Mai 2011; Hough, Bradford in Jackson 2013, Jackson in drugi 2011) so zgradili indikatorje zaupanja v policijo in sodstvo ter jih uspeli vključiti v peti krog evropske družboslovne raziskave (European Social Survey 2011). ESS je evropski akademski projekt, ki meri spremembe v pojmovanjih, prepričanjih in ravnanju različnih evropskih družb. Ustanovljen je bil v letu 2001, financiran je s strani Evropske komisije in raziskave se ponavljajo na dve leti; določene tematike in vprašanja so del vsake izvedbe, druge specifične tematike pa rotirajo in se izvedejo le občasno (Hough, Jackson in Bradford 2013, 8).

- kršitelji (in s tem povezana stopnja pogostosti kaznivih dejanj) so primarno odzivni na tveganje sankcije, odvisno od stopnje verjetnosti, strogosti in hitrosti izvršitve;
- zviševanje strogosti sankcij in izboljševanje dosega izvršitvenih strategij so videni kot ustrezni odzivi na kriminaliteto;
- pravice obdolžencev so videne kot ovira pri učinkovitem izvrševanju kazenske politike.

Opisano poenostavljeno razmišljanje vodi v zaostrovanje sankcij in represije brez upoštevanja drugih formalnih in neformalnih načinov družbene kontrole. Bottoms trdi, da se kriminologija preveč posveča vprašanju, zakaj ljudje kršijo zakon, in premalo vprašanju, zakaj ljudje spoštujejo zakone (Bottoms 2002 v European Social Survey 2011).

Hiter pregled teorij spoštovanja in upoštevanja zakonov (ang. *compliance theories*) prikaže različne pristope in obrazložitve, zakaj pride do spoštovanja zakonov, predvsem pa je značilna delitev na naslednji dve kategoriji:

- instrumentalno spoštovanje, ko ljudje spoštujejo zakon zaradi povsem racionalne odločitve in izogibanja sankcijam ter
- normativno spoštovanje, ki po drugi strani izhaja iz sprejemanja etičnih ali moralnih pravil.

Instrumentalni pristop, ki predpostavlja racionalno odločanje na podlagi ocene tveganja sankcije, vodi oblastne organe v pošiljanje sporočil strogosti, učinkovitosti in moči. Po drugi strani pa normativni pristop spodbuja oblastne organe k uveljavljanju politik, ki vodijo k spoštovanju in sodelovanju zaradi legitimnosti (Hough, Jackson in Bradford 2013).

Temelječ na ideji, da ljudje spoštujejo zakone, ker verjamejo, da je tako prav, Tylerjev model postopkovne pravičnosti pojasnjuje, da ravnanje skladno s postopkovno pravičnostjo pomaga vzdrževati in ojača sposobnost oblastnih institucij spodbujanja državljanov, da sami ravnaajo skladno z zakonodajo (Tyler 2007). Na ta način se institucije izognejo stroškom, nevarnostim in odtujenosti, ki so povezani s politikami, temelječimi na zunanji zapovedi, izhajajoči iz grožnje sankcije. Pristop, ki temelji na vrednotah in legitimnosti, je tako učinkovitejši in uspešnejši (Tyler 2006, Jackson in drugi 2011).

Teorije postopkovne pravičnosti (ang. *procedural justice theories*) so v bistvu teorije o uporabi oblasti. Teorija se ukvarja z naslednjimi vprašanji:

- način, na katerega so ljudje obravnavani s strani policije in predstavnikov sodne oblasti;
- zaupanje, ki ga ljudje imajo do sodstva;
- legitimnost, ki jo ljudje kot posledico zaupanja podeljujejo sodni oblasti;
- avtoriteto, ki jo na podlagi legitimnosti oblastne institucije imajo;
- pripravljenost ljudi, da na podlagi zaupanja in podeljene legitimnosti spoštujejo sodstvo, zakone in sodelujejo s sodnim sistemom.

Teorija postopkovne pravičnosti je bila prvotno preverjena v raziskavah v Združenih državah Amerike, nove raziskave v Evropi pa dokazujejo, da so posamezni zaključki in hipoteze potrjeni tudi v evropskih državah (Hough, Jackson in Bradford 2013).

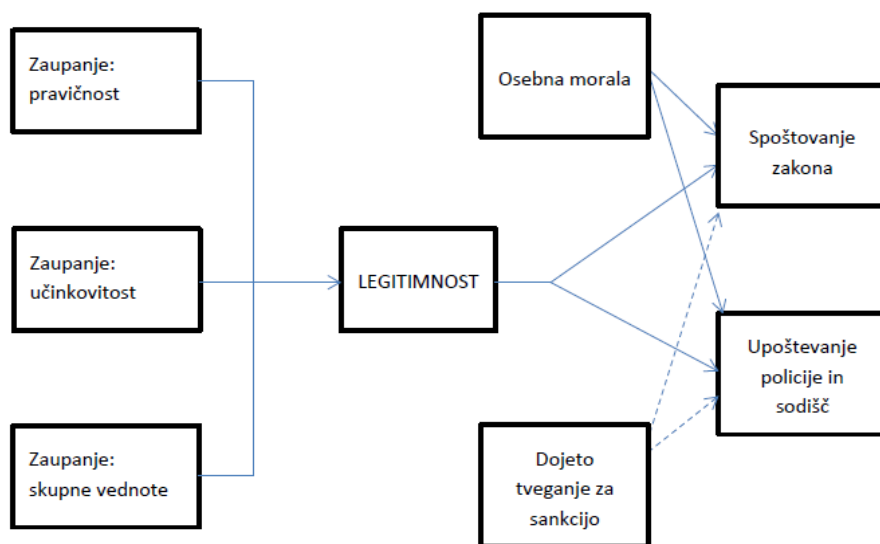
Peršakova (Peršak 2016) kot dejavnike, ki vplivajo na zaupanje in legitimnost sodstva prepoznava tako postopkovno pravičnost kot učinkovitost in uspešnost sodišč predvsem z vidika trajanja postopkov, komunikacijo sodišč s strankami in transparentnost poslovanja. Nadalje kot pomemben faktor opredeljuje tudi zadovoljstvo s sodnimi odločitvami in splošno kakovost sodnih odločb. Zaupanje v sodstvo pa ni zgolj odraz lastnih izkušenj, temveč je kompleksen preplet medijskega predstavljanja sodstva (glej tudi Strojina 2013), pravne kulture družbe, posameznikovega pogleda na svet ter normativne integracije. Igljučar odnos ljudi do sodstva vidi kot odsev pravne kulture družbe in normativne integracije, saj je ta odnos odraz vrednot v družbi (Igljučar 2012b). Na izkrivljeno razumevanje vloge sodnikov in nezaupanje splošne javnosti v sodišča lahko vpliva tudi pomanjkljivo poznavanje pristojnosti in delovanja sodišč, kot tudi ekonomski položaj ljudi (Peršak 2016, 5).

2.1.1 Zaupanje

Konceptualni okvir, ki so ga raziskovalci projekta Euro-Justis upoštevali pri izgradnji indikatorjev zaupanja v sodstvo, izhaja predvsem iz teorije postopkovne pravičnosti. Model, ki so ga raziskovalci vzpostavili, temelji na povezavi med zaupanjem javnosti v sodstvo in legitimnostjo sodstva. Elementi zaupanja v sodni sistem - postopkovna pravičnost,

distributivna pravičnost in učinkovitost - gradijo legitimnost sodstva, ta pa se odraža v spoštovanju zakonodaje in upoštevanju odločitev sodišč (European Social Survey 2011; Jackson in drugi 2011; Hough, Jackson in Bradford 2013). Ob vzpostavljanju spodaj prikazanega konceptualnega modela so sicer avtorji najprej izhajali iz treh spodaj predstavljenih zaupanj (v pravičnost, učinkovitost in skupne vrednote), a so tekom raziskave model prilagodili, tako da so zaupanje v sodišča konstruirali kot odsev treh dejavnikov – postopkovne pravičnosti, distributivne pravičnosti in učinkovitosti.

Slika 2.1: Euro-Justis – Začetni konceptualni okvir raziskave

Vir: European Social Survey (2011, 5).

Zaupanje Slovar slovenskega knjižnega jezika definira kot *prepričanje, da je kdo sposoben, voljen narediti, kar se pričakuje*. Zaupanje je značilno za vrsto družbenih situacij, tako odnose med posamezniki kot odnose med posamezniki in institucijami ali državo. Nekateri teoretiki poudarjajo, da zaupanje zmanjšuje kompleksnost sveta s poenostavljanjem bodočih dogodkov (Luhmann 1979 v Bradford in drugi 2009). Zaupanje nam omogoča, da se obnašamo, kot da se določeni mogoči bodoči dogodki ne bodo zgodili – zaupanje je bistveno predvsem za nepredvidljive situacije in tveganja, predvsem glede negotovosti motivov, namenov in dejanj drugih, od katerih smo odvisni. V samem bistvu zaupanja je tiho ali izrecno pričakovanje predvidljivega ravnanja drugega – osnova zaupanja je tako pričakovanje v odnosih (Barber

1983 v Bradford in drugi 2009). Ta pričakovanja lahko segajo od splošnih – da bo delovanje drugega namenjeno ohranjanju ali ponovitvi naravnega ali moralnega družbenega reda, do specifičnih – da bo drugi sposoben delovati v okviru odnosa in izvršiti to, k čemur je zavezan.

Zaupanje ustvarja stabilen in koherenten svet ter je vtakano v naše odnose z drugimi. Kaj to pomeni za zaupanje v sodstvo? Na primeru kazenskopravnega sistema raziskovalci (Bradford in drugi 2009) navajajo, da zaupanje v kontaktu s policistom, sodnim osebjem ali sodnikom omogoča, da bo postopek predvidljiv glede na vlogo in funkcijo pravnega sistema. Navedene osebe bodo ravnale učinkovito in uspešno, pravično in spoštljivo, predstavljajoč vladavino prava in moralno podlago družbenega reda. Taka dejanja strinjanja, spoštovanja in sodelovanja s strani posameznika izražajo dojeto legitimnost kazenskopravnega sistema in oblasti ter vladavine prava (Beetham 1991).

Ta odnos zaupanja predpostavlja določeno družbeno vez med tistim, ki zaupa, in tistim, ki mu je zaupano. Tyler izpostavlja, da zaupanje izvira v manjši meri iz dojemanja predvidljivosti in dojemanja želje ali sposobnosti drugega držati obljubo (t.i. zaupanje na podlagi predvidevanj), temveč bolj iz ocene značaja in motivov tistega, kateremu se zaupa. Za to, t.i. zaupanje na podlagi motiva, je osrednje zaznavanje, da ima tisti, kateremu se zaupa, za cilj to, kar je najbolje za tega, ki zaupa.

Smith (Smith 2010 v Jackson in drugi 2011, 3) prepoznava tri vrste zaupanja. Prva vrsta je splošno zaupanje, ki jo označuje kot individualno nagnjenost ali psihološko dispozicijo zaupati večini ljudi in temelji predvsem na socialnem učenju in razvoju. Druga oblika zaupanja je posebno zaupanje, za katerega je značilno razmišljanje, da lahko zaupam ljudem kot sem sam, medtem ko druge skupine morda ne delijo enakih vrednot – skupine so definirane z družbenimi kategorijami in stereotipi. Tretja vrsta zaupanja pa je strateško zaupanje, ki temelji na prepričanju, da imajo določene osebe prave motive in namene, zaradi katerih se jim lahko zaupa, da bodo v določenem položaju ravnale skladno s temi nameni. Avtorji indikatorjev projekta Euro-Justis zaupanje v policijo oziroma sodstvo tako definirajo kot prepričanje, da ima policija prave namene do državljanov in je sposobna v specifičnem položaju ustrezno ravnati (Jackson in drugi 2011). Zaupati policiji ali sodstvu zato pomeni, da imajo policisti oziroma sodniki ustrezne motive in so sposobni (v vlogi, ki jim je znotraj družbenih vlog in sistemov dodeljena) izvesti nalogo, ki jim je zaupana. Zaupati policiji zato

vključuje predpostavljjanje, da bodo policisti ravnali skladno s pričakovanji in se spopadli s kriminalom in neredom v smislu preprečevanja in prijete kršiteljev zakonov na nepristranski in pravičen način z omejeno uporabo sile. Z zaupanjem izkazujemo prepričanje, da policija oziroma sodstvo svoje pristojnosti izvršuje kot najboljše zmore. Zaupanje je izkazano, pridobljeno in upravičeno v posameznih srečanjih z oblastjo. Pridobljeno ali izgubljeno je z učinkovitim in pravičnim delovanjem, z upoštevanjem interesov državljanov in s komunikacijo in sodelovanjem z državljani (Bradford in drugi 2009). Zaupanje v sodstvo je torej prepričanje, da ima le-to prave namene in je sposobno izvajati to, kar mu ljudje zaupajo, da bo izvajalo – delovalo na način, ki odseva učinkovitost, pravičnost in odzivnost na potrebe in prioritete ljudi (Jackson in drugi 2011, 5).

Peršakova kot posledice nezaupanja v sodstvo navaja težave pri spoštovanju odločitev sodne oblasti, vpliv na samopodobo in učinkovitost sodnikov, potencialne pritiske s strani drugih vej oblasti ter težave pri delovanju sodstva kot demokratične institucije in sodelovanju med državami (Peršak 2016, 3).

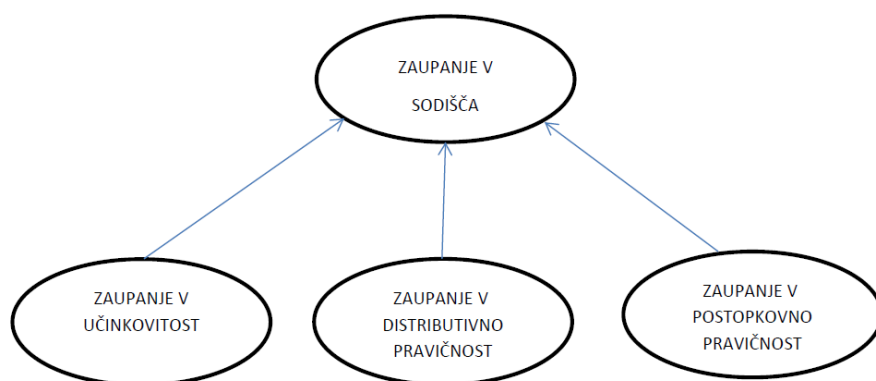
Raziskovalci projekta Euro-Justis (Jackson, Hough, Farral, de Keijser in Aromaa – European Social Survey 2011, 16) zaupanje v sodišča gradijo na podlagi naslednjih treh sestavin, ki so prikazane na Sliki 2.2: zaupanju v učinkovitost, zaupanju v distributivno pravičnost in zaupanju v postopkovno pravičnost.

Zaupanje v učinkovitost sodišč opredeljujejo kot občutek, da sodišča ravnajo ustrezno v ugotavljanju resnice, uveljavljanju pravice, kaznovanju pravih krivcev na učinkovit in hiter način.

Zaupanje v distributivno pravičnost opredeljujejo kot občutek, da sodišča na enak način obravnavajo vse skupine v družbi, tako glede postopka kot odločitve.

Zaupanje v postopkovno pravičnost pa opredeljujejo kot občutek, da sodišča svojo oblast izvajajo na pravičen in spoštljiv način.

Slika 2.2: Euro-Justis – Konceptualni okvir za zaupanje v kazenska sodišča

Vir: European Social Survey (2011, 16).

2.1.2 Legitimnost

Legitimnost Slovar slovenskega knjižnega jezika opisuje kot lastnost tistega, ki je legitimen, legitimen pa je tisti, ki je *osnovan na pravu, zlasti na zakonu, zakonit* oziroma ki je *v skladu s splošno veljavnimi pravicami, normami*.

Legitimnost je splošno definirana kot pravica vladati in priznanje te pravice s strani vladanega (Beetham 1991). Legitimnost kazenskopravnega sistema se kaže kot pravica obstoja in upravičenost avtoritete v določanju pravil ter vladanje s pomočjo prisile in kaznovanja tistih, ki kršijo pravila. Koncept legitimnosti se navezuje na pravico biti prepoznan kot nosilec pravic na določenem področju življenja (Habermas 1979) in biti oblast, ki se jo spoštuje (Weber 1978). Medtem ko se definicije legitimnosti razlikujejo, jih večina vključuje pravico vladati in dolžnost spoštovanja. Ljudje spoštujejo in sodelujejo z legitimno oblastjo, ker čutijo, da je tako prav (Sunshine in Tyler 2013). Za Webra legitimnost institucij predstavlja strinjanje oziroma priznanje pravil, zakonov ali družbenih dogovorov. Zakoni so legitimi, ko ljudje vidijo pravni sistem in njegove predstavnike kot upravičene izvajalce z ustreznim načinom ravnanja. Ta avtorizacija vključuje prepričanje, da je treba ravnati v skladu z zakoni ne zaradi zunanje prisile, temveč zato, ker je to pravičen način delovanja. Sistem je v skladu s tem pojmovanjem legitimen, ko mu javnost podeljuje legitimnost. Zunanji opazovalec sistema lahko posamezno značilnost vidi kot nepravilno ali nesprejemljivo, vendar mora priznati, da je legitima, če ji vladani podeljujejo to lastnost. S te perspektive je trditev, da je nekaj v

določeni družbi legitimno, dejansko opažanje subjektivnega stanja posameznikov, ki pripadajo taki družbi (Beetham 1991).

Normativno pojmovanje legitimnosti dodaja druge, bolj objektivne kriterije legitimnosti institucije (Hinsch 2008 v Jackson in drugi 2011, 4). Normativna legitimnost se ne nanaša na subjektivno dožemanje vladanih, temveč na to, ali dejanja oblasti izpolnjujejo določene vsebinske pogoje, navadno pogoje pravičnosti in racionalnosti, za katere obstajajo objektivni dokazi. Na nivoju institucije je tako legitimnost lastnost delovanja, ki se odraža v statistikah o učinkovitosti, odgovornosti, zakonitosti, itd. Vsako normativno pojmovanje legitimnosti mora pojasniti, zakaj izpolnjevanje določenih pogojev podeljuje legitimnost institucijam ali osebam. Normativna legitimnost tako pomeni vsebinsko priznanje, da je resničnost ali veljavnost takega dogovora pravilna in pravična. Peršakova tako normativno legitimnost opredeljuje predvsem skozi notranje značilnosti delovanja institucije - sodstva. V javnem interesu je, da sodstvo sprejema odločitve neodvisno od zunanjih vplivov, da so te odločitve določene kakovosti oziroma pravno pravilne, da so sprejete po časovno in stroškovno učinkovitem postopku ter spoštujejo temeljne pravice, zagotovljene v nacionalnih in mednarodnih pravnih dokumentih (Peršak 2016, 6).

Katere elemente kakovosti mora institucija posedovati, da si zagotovi upravičeno avtoriteto? Vsekakor je eden izmed elementov legitimnosti sodnega sistema ta, da posamezniki čutijo obveznost spoštovati pravila, ki jih določa in uveljavlja pravni sistem. Skladno z empiričnim pojmovanjem legitimnosti je sodstvo legitimno takrat, ko se državljani čutijo dolžne spoštovati njegove odločitve (Jackson in drugi 2011, 5).

Beetham kot enega ključnih dejavnikov legitimnosti izpostavlja zaupanje v skupne vrednote; ljudje zaupajo oblasti ne le zaradi njenega ravnanja, temveč zaradi zaupanja v to, da si s posamezno institucijo delijo moralni in etični okvir – zaupanje je tako akt moralnega vzporejanja z institucijo (Beetham 1991). Legitimnost ni zgolj moč, temveč je upravičenost moči. Pojmovanje legitimnosti med posamezniki je povezano z oceno povezanosti med cilji, dejanji in obnašanjem oblasti ter lastnimi cilji in dejanji. Številne raziskave so pokazale, da so ljudje pripravljeni sprejeti odločitve oblasti in se ravnati v skladu z njimi, če te odločitve odsevajo skupne moralne družbene vrednote (Jackson in drugi 2012, Sunshine in Tyler 2013).

Beetham dodaja še tretji kriterij - dojeto zakonitost samih pravnih oblasti. Legitimnost oblasti tako vidi kot moralno upravičenost odnosov moči v državi in njenemu sodnemu sistemu – skladnost z vrednotami ljudi, njeno sposobnost zadovoljevanja javnega interesa in normativnih pričakovanj ter zakonitost oblasti. Po Beethamu tako vsa pojmovanja legitimnosti vključujejo normativni, ideološki in moralni element.

Izhajajoč iz definicij Tylerja (20016), Beethama (1991) in Tankebeja (2010) tako raziskovalci projekta Euro-Justis empirično legitimnost sodnih oblasti definirajo s tremi, med seboj povezanimi elementi (Hough, Jackson in Bradford 2013, Jackson in drugi 2011). Ljudje, katerim vlada legitimna oblast, čutijo:

- a) obveznost spoštovanja oblasti;
- b) skupne vrednote (ljudje podeljujejo pravni oblasti avtoriteto, ko le-ta sodi tako, da uveljavlja, ščiti in krepi vrednote, ki si jih delijo tako ljudje, ki so podvrženi oblasti, kot predstavniki same oblasti);
- c) zakonitost (delovanje oblasti je skladno z zakoni).

Skladno s to definicijo legitimnost ni prisotna le, ko ljudje oblasti priznavajo legitimnost in spoštujejo avtoriteto oblastnih institucij ter občutijo dolžnost spoštovanja odločitev, temveč je prisotna tudi, ko ljudje verjamejo, da ima oblast ustrezne moralne vrednote in da bodo institucije oblasti spoštovale svoja lastna pravila in pravila, ki veljajo enako za vse v družbi. Priznavanje legitimnosti sodstvu tako pomeni, da ljudje čutijo obveznost podrediti se sodni oblasti, da verjamejo, da imajo s sodno oblastjo skupne vrednote in da oblast ravna skladno s pravili. Nespoštovanje pravil in zakonov s strani oblasti (policije ali sodnikov) tako negativno vpliva na njihovo legitimnost (Bottoms in Tankebe 2012).

Če ljudje dojemajo oblast kot legitimno, ji podeljujejo pravico biti oblast, ki lahko določa pravilne in pravno zavezujoče načine ravnanja, v sebi pa to občutijo kot obvezo spoštovanja oblasti. Temeljnega pomena za izboljšanje sodstva so zato dejavniki, ki gradijo zaupanje v sodni sistem, dajejo legitimnost sodstvu in vodijo v spoštovanje sodnih odločitev.

Tyler definira legitimnost kot psihološko lastnost posamezne oblasti, institucije ali družbene ureditve, ki vodi te, ki so z njo povezani, v prepričanje, da je pravilna, ustrezna in pravična

(Tyler 2006). Tu se ponovno vključi element zaupanja – obveznost spoštovanja nastopa ne iz strahu pred sankcijo, temveč se posameznik čuti dolžnega spoštovati oblast (četudi se morda ne strinja s posameznim navodilom) zaradi skupne povezanosti in zaupanja med ljudmi in oblastjo.

S psihološkega vidika je legitimnost motiviranost ravnanja, ki je osnovana na pozitivnem in namenskem prepričanju o pravici do oblasti in vpliva. Ko nekdo pripozna legitimnost institucije, verjame, da ima ta institucija pravico predpisati in zagotoviti ustrezno ravnanje ter da ima sam po drugi strani obveznost ravnati v skladu s tem, kar je pričakovano (Tyler in Jackson 2012, 7). Kelman in Hamilton (1989 v Tyler in Jackson 2012) legitimnost opisujeta kot avtorizacijo osebe instituciji, da določa ustrezno ravnanje za posamezno situacijo in se hkrati čuti dolžno spoštovati navodila in pravila, ki jih ta avtoriteta določi. Ta avtorizacija zmanjša potrebo po odločanju in izbiri. Posamezna moralna načela se umaknejo in, še posebej če gre za izrecno navodilo, drug tip moralnosti prevlada, tisti, povezan z dolžnostjo spoštovanja navodil. Legitimnost se tako kaže kot vrednota, ki vodi osebo, ki to legitimnost priznava, da čuti obveznost in dolžnost spoštovati zakon in odločitve sodnih oblasti – to pripoznavanje se kaže kot internalizacija oziroma ponotranjenje. Ponotranjenje vrednot je pomembna vsebina del različnih avtorjev, od Freuda, Webra do Durkheima. Hoffman (1977 v Tyler in Jackson 2012, 8) tako navaja:

Zapuščina tako Sigmunda Freuda kot Emila Durkheima je soglasje med družboslovnimi znanstveniki, da večina ljudi v svojem življenju družbenih moralnih norm ne vidi kot zunanjih, prisilno določenih norm, katerim se morajo podrediti. Čeprav so norme primarno zunanje posamezniku in velikokrat v konfliktu z osebnimi željami, norme postopoma postanejo del posameznikovega notranjega vrednotnega sistema in vodilo za ravnanje tudi ob odsotnosti zunanje avtoritete. Nadzor s strani drugih je tako nadomeščen s samo-nadzorom skozi proces ponotranjanja.

Obveza spoštovati zakone in sodišča kot del legitimnosti se tako kaže kot odsev ponotranjanja vrednote, da je moralno prav spoštovati policijo in pravo.

Drugo plat legitimnosti predstavlja zaupanje v oblast, ki je posledica ocene njenega značaja in motivov (Tyler in Huo, 2002). Če ljudje čutijo, da so oblast in njeni predstavniki iskreni,

dobronamerni in da skrbijo za dobro ljudi, potem jim zaupajo, da bodo ravnali na način, ki bo koristil ljudem, nad katerimi imajo oblast. To je izraz moralne utemeljenosti oblasti, saj ljudje verjamejo, da nosilci oblasti izvršujejo oblast na način, ki vključuje interese ljudi. To vrsto zaupanja se pogosto meri v raziskavah javnega mnenja, ko se sprašuje o zaupanju v posamezne institucije.

Kakšno ravnanje izhaja iz legitimnosti? Raziskave kažejo, da so ljudje pripravljeni sodelovati, upoštevati in sprejeti državni monopol nad uporabo sile, ko verjamejo, da so izvrševalci zakonov upravičeni do oblasti in ko vidijo pravni sistem kot tisti, ki jim upravičeno nalaga dolžnost spoštovanja zakonov in odločitev sodišč (Tyler in Jackson 2012, 8). Zaupanje v policijo in sodišča in pripravljenost podrediti se njihovim navodilom vzpodbujata prepričanje, da je oblast upravičena pričakovati občutek odgovornosti s strani državljanov ter krepita identifikacijo s cilji in motivi oblasti. Legitimnost je tako tista kakovost avtoritete, institucije ali zakona, ki vodi druge v spoštovanje njenih ali njegovih navodil. Ko ljudje pripisejo legitimnost oblasti, ki jim vlada, postanejo voljni sodelovati in njihovo ravnanje je pod močnim vplivom uradnih ali neuradnih pravil. Hkrati ponotranjijo sklop moralnih načel, ki je skladen s cilji sistema. Za učinkovito delovanje države je zato bistvenega pomena, da je večina norm široko sprejeta med prebivalstvom. To pomeni, da je povprečen državljan pripravljen sprejeti pričakovanja vloge državljana in spoštovati vlogo, ki mu jo namenja država, tudi ko to pomeni znatno osebno žrtvovanje (Kelman 1969, 278 v Tyler in Jackson 2012, 8). Široko sodelovanje z državo in državnimi organi omogoča oblasti, da osredotoči svoje vire na učinkovito uresničevanje dolgoročnih družbenih ciljev. Legitimnost vključi samo-nadzorne mehanizme – ljudje spoštujejo oblasti in sodelujejo z njimi, ker menijo, da je tako prav. Posledično oblast ne potrebuje spodbud ali kazni za to, da bi državljanji spoštovali vsako pravilo ali pristop, ki ga oblast uvede.

Tyler in Jackson poudarjata prepletajočo se naravo zaupanja in legitimnosti (Tyler in Jackson 2012, 13). Tako legitimnost vežeta bolj na moč in avtoriteto, zaupanje pa na zmožnosti in namene. Nanašajoč se na policijo tako ugotavljata, da gre pri legitimnosti bolj za prepričanje o moralni upravičenosti uporabe moči, medtem ko se zaupanje nanaša bolj na to, kako posamezni policist izvršuje svoje pristojnosti. Zaupanje se tako nanaša bolj na posameznika – ali mu lahko zaupamo, da bo svoje pravice izvrševal pravično in učinkovito. Po drugi strani pa se legitimnost nanaša bolj na samo institucijo in avtoriteto, ki je tej instituciji podeljena ter

jih institucija podeljuje svojim predstavnikom. Seveda se ti vlogi prepletata – tako kot sodstvo samo podeljuje sodniku določene pristojnosti in gradi zaupanje vanj, tako sodnik s svojim ravnanjem in delovanjem vpliva na legitimnost sodstva.

Podobno Bradford, Jackson, Hough in Farrall navajajo, da je legitimnost prepričanje, da celoten sklop državnih organov in institucij ravna učinkovito, pravično in predstavlja interese ter uveljavlja vrednote skupnosti. Ocena legitimnosti institucije je stabilnejša od zaupanja, ki se lahko hitro skrha že na podlagi ene same negativne izkušnje. Legitimnost namreč izhaja iz razumevanja vloge in narave celotnega (kazensko)pravnega sistema ter vključuje abstraktno presojo ravnanj posameznih akterjev, vpliv na dojeto legitimnost je zato dolgoročnejši in posledica vrste dogodkov. Kot se slikovito izrazijo avtorji pa ima naravo naftnega tankerja, ki ga je zelo težko preusmeriti ali ustaviti, enkrat ko se njegova smer spremeni (Bradford in drugi 2009, 2).

2.2 Distributivna pravičnost

Distributivna ali vsebinska pravičnost (ang. *distributive, substantive justice*) se nanaša na prepričanje javnosti, da so vsi enako obravnavani, da se načelo enakosti pred zakonom spoštuje.

Sarat trdi, da je zahteva po enaki obravnavi osnovno merilo, po katerem javnost ocenjuje delo policije in sodišč (Sarat 1977, 434 v Sunshine in Tyler 2013):

Občutek neenake obravnave je najpomembnejši posamični dejavnik javnega nezadovoljstva z ameriškim pravnim sistemom. Po dostopnih raziskavah Američani verjamejo, da je ideal enake obravnave in zaščite, tisto, kar najbolj cenijo v svojem pravnem sistemu, ta, ki je izdan s strani policije, odvetnikov, sodnikov in drugih udeležencev v sodnih postopkih.

Distributivna ali vsebinska pravičnost skozi izrek pravične kazni je tradicionalno dojeta kot osrednji namen (kazensko)pravnega sistema. Ljudje čutijo potrebo po tem, da kršitvi pravil sledi pravična kazen. Osnovna značilnost organiziranih skupnosti je namreč določanje pravil in uveljavljanje teh pravil s kaznovanjem tistih, ki jih kršijo (Rychlak 1990 v Tyler in Sevier

2014, 104). Medtem ko se družbe razlikujejo v tem, kakšna pravila imajo in kako kaznujejo kršitelje, pa je kaznovanje kršiteljev osrednje za vzdrževanje družbenega reda in je prisotno v vseh družbah.

Družbeni odnosi se gradijo s pravili, ki na formalen ali neformalen način določajo primerno ravnanje. Ko so ta pravila prekršena, ljudje občutijo potrebo po kaznovanju kršiteljev, pa čeprav sami niso bili neposredno oškodovani. Raziskave kažejo, da je kaznovanje dojet kot potrebno zaradi ponovne vzpostavitve družbenega reda in varovanja družbenih vrednot (Rychlak 1990 v Tyler in Sevier 2014, 105). Kršenje pravil je dojet kot grožnja družbenim vrednotam in kaznovanje kršiteljev varuje družbene vrednote.

2.3 Postopkovna pravičnost

Postopkovna pravičnost se osredotoča na način, na katerega so posamezniki obravnavani. Raziskave kažejo, da ima na legitimnost sodišč velik vpliv občutek ljudi, ali je oblast izvrševana skozi pravičen postopek. Na podlagi različnih raziskav (Tyler 2001, Tyler in Huo 2002, Tyler 2006, Tyler 2006a, Tyler in Jackson 2012, Tyler in Jackson 2014, Tyler in Sevier 2014) je Tyler dokazal, da so v Združenih državah Amerike predstave javnosti o pravičnosti sodnega sistema veliko bolj pomembne za gradnjo legitimnosti kot predstave o učinkovitosti sodstva. Tyler trdi, da je način, na katerega so ljudje v postopku obravnavani – pravična in spoštljiva obravnava, ki sledi vnaprej določenim pravilom – pomembnejši ljudem kot ocena pravičnosti končnega rezultata postopka. Z drugimi besedami – subjektivna ocena odnosa policije in sodstva v postopku je bolj pomembna od objektivnega končnega rezultata postopka.

Dojemanje postopkovne pravičnosti različne raziskave vežejo z vrsto ravnanj posameznikov – neposrednim spoštovanjem odločitev sodišč, dolgoročnim spoštovanjem, preprečevanjem kršenja pravil, sodelovanjem s policijo, sodišči in drugimi vrstami oblasti (Tyler in Sevier 2014, 106 - 111). Številne raziskave, izvedene v različnih državah, dokazujejo osnovno tezo, da legitimnost v veliki meri pojasnjuje varianco v spoštovanju zakonov (Sunshine in Tyler 2003, Tyler 2006, Tyler in Fagan 2008, Jackson in drugi 2012 v Tyler in Jackson 2012, 3) tako kot tudi pripravljenost spoštovati odločitve policije in sodišč (Tyler in Huo 2002) ter sodelovanje s pravnimi oblastmi (Tyler in drugi 2010 in Jackson in drugi 2012). Raziskave so

tudi pokazale, zakaj ljudje vidijo policijo in sodišča kot legitimne – ljudje se osredotočajo na pravičnost načina, na katerega institucije izvršujejo svojo oblast – na postopkovno pravičnost. Odločitve, ki so posledica pravičnega postopka, se razlikujejo in so v veliki meri pomembnejše kot ocene pravičnosti ali ugodnosti zgolj končnega rezultata postopka (Tyler in Jackson 2012, 3).

V teoriji se poudarjajo različni elementi postopkovne pravičnosti, kot osrednji pa se kažejo naslednji štirje: možnost biti slišan, nevtralnost, spoštovanje in zaupanje (Tyler 2007):

- Možnost biti slišan: Ljudje želijo imeti možnost povedati svojo plat zgodbe z lastnimi besedami preden se odloča o načinu rešitve spora. Možnost izraziti svoj pogled ima pozitiven vpliv na izkušnjo posameznika s sodnim sistemom ne glede na končni izid postopka, če le posameznik čuti, da je sodnik pri odločanju pošteno upošteval stališča in argumente obeh strani.
- Nevtralnost: Ljudje se obrnejo na sodišče v primeru spora, saj menijo, da je sodnik nevtralen in načelen odločevalec, ki odloča na podlagi pravil in ne osebnih preferenc ter uporablja pravna pravila enako ne glede na primere in stranke. Za podkrepitev te izkušnje naj bodo sodniki transparentni in odprti glede uporabe pravil in sprejemanja odločitev. Posebej dobrodošla je obrazložitev uporabljenih pravil.
- Spoštovanje: Oblastni organi, ne glede na to, ali gre za policijo, sodno osebje ali sodnike, predstavljajo državo in prenašajo pomembna sporočila ljudem o njihovem položaju v družbi. Spoštovanje ljudi in njihovih pravic ljudem potrjuje, da so obravnavani kot pomembni in vredni ter tako predstavljajo vez med ljudstvom in oblastjo. Ljudje želijo čutiti, da ko imajo skrbi in težave, so tako oni sami kot njihove težave s strani sodnega sistema obravnavani resno. Spoštovanje je pomembno na vseh točkah pravnega postopka in vključuje ustrezno obravnavo ljudi z vljudnostjo in prijaznostjo in izkazovanje ustreznega spoštovanja njihovih pravic. Uporabniki sodnih storitev namreč pogosto ne poznajo postopka, zato je bistveno, da se jih seznanijo z uporabnimi informacijami kaj, kdaj in kje storiti, saj jim s tem sodišče sporoča, da spoštuje njih in njihove pravice ter da bodo pravično obravnavani.

- Zaupanje: Raziskave pravnih in političnih oblasti konsistentno kažejo, da je osnovnega pomena za javno mnenje ocena značaja odločevalca. Ključni v tej oceni sta vprašanji iskrenosti in skrbnosti. Ljudem je pomembno, ali jih sodno osebje in sodniki poslušajo in upoštevajo njihova stališča, ali so iskreni in odprti v svojih dejanjih, ali poskušajo storiti, kar je prav za vse vpletene, ali delujejo v interesu strank in ne na podlagi osebnih predsodkov.

Medtem ko se prva dva dejavnika navezujeta predvsem na kakovost odločanja in vodita v pravilno ugotavljanje dejstev ter posledično pravično kaznovanje, se druga dva osredotočata na medosebni odnos in razumevanje vključevanja ljudi ter potrjevanje njihovega položaja v družbi (Tyler in Blader 2003, 352).

Presenetljivo dejstvo, ki izhaja iz raziskav, je zelo nizka stopnja pomena, ki ga javnost pripisuje učinkovitosti pri ocenjevanju sodstva (Benesh 2006). Tyler je analiziral vrsto raziskav o mnenju o sodiščih in potrdil, da imata dejavnika kot sta stroški in čas trajanja postopka, čeprav pogosto omenjena v kritikah sodstva s strani novinarjev in javnih oseb, le manjši vpliv na zaupanje sodišč v sodstvo (Tyler 2001). Te ugotovitve so bile potrjene tudi v Kaliforniji s strani Rottmana (Rottman 2005). Podobno sta Sunshine in Tyler ugotovila, da ocene učinkovitosti policije pri zoperstavljanju kriminalu in ocene tveganja biti ujet in kaznovan (kot pokazatelj tega, ali policija predstavlja realno tveganje potencialnim storilcem kaznivih dejanj) le v neznatni meri napovedujejo legitimnost policije (Sunshine in Tyler 2013).

Veliko zaključkov teh raziskav je uporabnih za usmeritve in delovanje institucij. Prvi zaključek je velik pomen postopkovne pravičnosti – raziskave osebnih izkušenj kažejo, da je pravičnost postopka celo pet ali šestkrat pomembnejša od samega izida (Tyler in Huo 2002) in ta učinek je očiten tudi v primeru negativnega izida. Tudi ko ljudje ne dobijo tega, kar želijo ali menijo, da jim pripada, jim je še vedno pomemben način izvedbe postopka (Tyler in Jackson 2012). Drugič, raziskave dokazujejo, da lahko oblast uveljavlja pravni red in hkrati gradi legitimnost. Tyler in Fagan sta ugotovila, da tudi, ko izrekajo kazni, lahko policisti gradijo legitimnost s pravično obravnavo (Tyler in Fagan 2008 v Tyler in Jackson 2012). Tretjič, izboljšave na področju postopkovne pravičnosti so realne in izvedljive – na Nizozemskem so upravne enote izobrazile uradnike, ki so sprejemali pritožbe državljanov, o

postopkovni pravičnosti, kar je vodilo k hitrejšemu reševanju zadev, nižjim stroškom, večjemu zadovoljstvu uporabnikov in dvigu morale osebja (Van der Velden 2009 v Tyler in Jackson 2012).

Tyler in Jackson navajata, da so bile prve oblasti, ki so uveljavile spoznanja o postopkovni pravičnosti, prav sodne oblasti (Tyler in Jackson 2012, 5). Prav zato, ker je postopkovna pravičnost temeljna za izvrševanje sodne oblasti, so sodniki in sodno osebje svoje napore usmerili v izgradnjo sodnega postopka, ki bi pravično obravnaval ljudi, ki pridejo pred sodnika in v stik s sodstvom. Osnovno vodilo je dejstvo, da bodo ljudje, ki verjamejo, da so bili pravično obravnavani, v večji meri sprejeli sodne odločitve in jih spoštovali (Burke in Leben 2007). Sodišča v številnih zveznih državah ZDA so tako proaktivno pristopila k pregledu sodnih postopkov v luči zagotavljanja pogojev, da lahko tako stranke v postopkih kot vsi ostali udeleženci njihovo izvedbo začutijo kot pravično. To vključuje ravnanje z ljudmi na spoštljiv in dostojanstven način, izkazovanje skrbi za pravice in kulturne razlike med ljudmi, uporabo postopkov, ki so nevtralni in nepristranski, in zagotavljanje vsakomur možnosti, da pove svojo plat zgodbe. Tyler in Jackson navajata več razlogov za tak razvoj: od znatnega povečanja strank, ki se zastopajo same, povečevanja kulturne raznolikosti ter nenazadnje nižanja zaupanja v sodišča. Iniciative vključujejo informacijske pulte v sodnih zgradbah, izboljšanja storitve tolmačenja, informacijske brošure, spletne ter video vsebine za informiranje strank in nudenje pomoči. Vzporedno gradijo tudi spletne pomočnike za sodno osebje, ki želi izboljšati postopkovno pravičnost na lastnem sodišču (Burke in Leben 2007).

2.4 Učinkovitost sodišč

V raziskavah, ki bodo predstavljene v nadaljevanju, se učinkovitost nanaša predvsem na delovanje policije in kazenskega pravosodja. Tu so bistvena vprašanja hitrosti odziva in razreševanja posameznih kaznivih dejanj s strani policije in sodišč (ali se storilca odkrije in ujame) ter vprašanje sankcioniranja storilcev kaznivih dejanj. Pri sodiščih se izpostavlja še čas reševanja zadev in pa organiziranost sodišča v smislu samega poslovanja (hitrost obravnave, čas uradnih ur).

Sicer obstaja veliko kazalnikov učinkovitosti sodstva, saj se kazalniki poslovanja sodišč že vrsto let merijo in spremljajo. Bolj kot z učinkovitostjo sodstva se mednarodna okolja v

zadnjih letih ukvarjajo s kakovostjo sodstva. Vprašanje kakovosti sodnega sistema se v zadnjem desetletju prebija v ospredje analiz tako sodstev različnih držav, držav in mednarodnih organizacij kot tudi raziskovalcev (Fabri, Langbroek in Pauliat 2003; Fabri, Jean, Langbroek in Pauliat 2005; Contini in Carnevali 2009). Temeljnega pomena postaja, kaj sploh opredeljuje kakovost sodstva in kako jo meriti. Medtem ko sodstvo postavlja v ospredje neodvisnost in pravna sredstva za zagotavljanje kakovosti pravnega odločanja, je na drugi strani upravljavski pogled, ki zahteva oprijemljive in merljive rezultate. Peršakova opozarja na možnost negativnih posledic birokratizacije sodstva in prevelikega pritiska upravljavskega vidika v smislu učinkovitosti sodnikov na kakovost sodnega odločanja (Peršak 2016, 11-14). Razlogov za večanje zanimanja za kakovost sodstva je več, od razvoja novih pogledov na upravljanje (*new public management*), do omejitev v razpoložljivih sredstvih, ki zahtevajo nove, inovativne pristope, nenazadnje pa je sedaj na voljo veliko število podatkov o poslovanju zaradi razvoja informacijsko komunikacijskih tehnologij in sistemov upravljanja sodnih zadev (Contini in Mohr 2008; Ng 2007). Literatura navaja nekaj skupnih trendov (Contini in Carnevali 2009):

- naraščajoči napor merjenja kakovosti s pomočjo objektivnih kazalnikov in števil,ki,
- trenja in konflikti med upravljavskim pogledom in tradicionalnim pravnim oziroma sodnim pogledom na kakovost sodstva in sojenja,
- poskusi vključitve različnih javnosti in njenih pričakovanj v ocenjevanje in izboljšanje kakovosti ter
- šibka povezava med evalvacijskimi mehanizmi (zbiranje statistike o poslovanju, raziskave zadovoljstva javnosti) in napor za izboljšanje kakovosti, tako da v veliko primerih rezultatom evalvacij ne sledijo praktične posledice.

V nadaljevanju bodo na kratko, brez matematičnih formul in zgolj opisno, predstavljeni osnovni kazalniki učinkovitosti sodišč treh različnih virov: Evropske komisije za učinkovitost sodstva (CEPEJ), ameriški CourTools in pa podatki o poslovanju sodišč, objavljeni v Letnem poročilu o učinkovitosti in uspešnosti slovenskih sodišč.

2.3.1 Kazalniki učinkovitosti sodišč - Svet Evrope

Komisija Sveta Evrope za učinkovitost sodstva (ang. *European Commission for the Efficiency of Justice* - CEPEJ) je bila ustanovljena leta 2002 kot organ Sveta Evrope z namenom

spodbujanja učinkovitosti delovanja sodnih sistemov v 47 državah članicah. CEPEJ analizira rezultate posameznih sodnih sistemov, identificira težave, s katerimi se sodni sistemi soočajo, pripravlja konkretne korake za merjenje rezultatov in izboljševanje delovanja pravosodnih sistemov ter na prošnjo držav članic nudi strokovno pomoč (CEPEJ, 2015).

Znotraj CEPEJ-a delujejo tri delovne skupine – za evalvacijo sodnih sistemov (CEPEJ-GT-EVAL), za kakovost (CEPEJ-GT-QUAL) in za sodno statistiko (SATURN). Publikacije CEPEJ-a so izčrpen vir informacij in znanj o upravljanju sodnih sistemov (CEPEJ 2008b, 2013b). Posebej obsežno in izčrpno je Poročilo o evropskih sodnih sistemih (CEPEJ 2006, 2008č, 2010a, 2012b, 2014), izdanih pa je bilo že več priporočil o specifičnih vidikih kakovosti sodstva (CEPEJ 2008a, 2010b), izvedbi raziskav o zadovoljstvu z delovanjem sodišč (CEPEJ 2010c, 2010č), učinkoviti rabi informacijskih tehnologij (CEPEJ 2007c), hitrosti reševanja zadev na sodiščih (CEPEJ 2012a, 2013c), ustreznosti sodnih mrež (CEPEJ 2013a), itd.

Skupina SATURN je pripravila smernice za uporabo sodne statistike (CEPEJ 2008c), v katerih je predstavljena vrsta kazalnikov, s katerimi merimo uspešnost in učinkovitost sodnih sistemov (prvi trije se nanašajo na čas reševanja zadev, ostali pa bolj na produktivnost oziroma stroškovno učinkovitost ali gospodarnost):

- a. Količnik reševanja pripada (ang. *Clearance Rate*) pove, ali sodni sistem reši več, manj ali ravno toliko zadev kot jih prejme. Če je ta višji od 100%, se število nerešenih zadev postopno znižuje, saj je letu rešenih več zadev, kot je bilo prejetih.
- b. Pričakovani čas rešitve (ang. *Disposition Time*) je čas izražen v mesecih ali dnevih, izračunan po formuli, ki odraža predvidevanje, koliko časa bo glede na število rešenih zadev v letu in število nerešenih zadev ob koncu leta sodni sistem potreboval za rešitev nove zadeve, ki prispe na sodišče.
- c. Starost nerešenih zadev (ang. *Age of Pending Caseload*) predstavlja starost nerešenih zadev v danem trenutku. Sodišče je lahko uspešno pri številu rešenih zadev, a če rešuje zgolj nove zadeve, bodo nerešene vedno starejše, kar se lahko odrazi v kršitvi pravice do sojenja v razumnem roku.

- d. Število rešenih zadev na sodnika (ang. *Case per Judge*) predstavlja produktivnost sodnikov oziroma povprečno število zadev, ki jih posamezen sodnik reši v določenem časovnem obdobju.
- e. Število rešenih zadev na sodno osebje (ang. *Case per Staff*) predstavlja produktivnost sodnega osebja oziroma povprečno število zadev, ki jih posamezen predstavnik sodnega osebja (strokovni sodelavci, sodniški pomočniki, vpisničarji, zapisnikarji) reši v določenem časovnem obdobju.
- f. Število sodnega osebja na sodnika (ang. *Staff per Judge*) predstavlja število predstavnikov sodnega osebja na sodnika oziroma podporo v osebju, ki jo ima posamezen sodnik.
- g. Strošek na zadevo (ang. *Cost per Case*) predstavlja znesek, ki ga sodišče za svoje delovanje porabi za rešitev posamezne zadeve.
- h. Delež pritožb (ang. *Appeal Rate*) predstavlja odstotek, ki pove, zoper kolikšen delež vseh odločb je vloženo pravno sredstvo. Pomembno je, ali je pritožba zavrnjena ali pa ji je ugodeno in je zadeva vrnjena v novo sojenje ali je odločba spremenjena na drugi stopnji, saj to vpliva na število zadev, ki jih ima sodišče v delu.

S pomočjo navedenih kazalnikov Svet Evrope opazuje in analizira učinkovitost posameznega sodnega sistema, seveda pa je pri ocenah učinkovitosti potrebno upoštevati vse specifičnosti in razlike med samimi sistemi, tako da neposredna primerjava in rangiranje nista ne mogoča ne smiselna (glej tudi ustrezno pojasnilo glede tega v Poročilih o evropskih sodnih sistemih (CEPEJ 2014, 9)).

2.3.2 Kazalniki učinkovitosti sodišč - Združene države Amerike

Državni center za sodišča v Združenih državah Amerike (ang. *National Center for State Courts – NSCS*) je že pred desetletji pripravil seznam meril, po katerih ocenjuje uspešnost sodišč - *CourTools*. Sprva zelo obsežen in kompleksen sistem meril je bil skrčen na deset meril, ob tem da so za učinkovitost sodišč bistvena naslednja merila (National Center for State Courts, 2010):

- a. Količnik reševanja pripada (am. *Clearance rate*)
- b. Pričakovani čas rešitve (am. *Time to Disposition*)
- c. Starost nerešenih zadev (am. *Age of Active Pending Caseload*)
- d. Točnost obravnav (am. *Trial Date Certainty*)
- e. Učinkovita uporaba sodnikov porotnikov (am. *Effective Use of Jurors*)
- f. Strošek na zadevo (am. *Cost per Case*)

Ostala merila uspešnosti sodišč, ki niso neposredno vezana na učinkovitost so še dostopnost in pravičnost, zanesljivost in celovitost spisov, skladnost s finančnimi predpisi ter zadovoljstvo zaposlenih.

2.3.3 Kazalniki učinkovitosti sodišč - Slovenija

Zakon o sodiščih predpisuje vrsto meril in kazalnikov, s katerimi se meri uspešnost in učinkovitost poslovanja sodišč (Zakon o sodiščih). V 60.a in 60.b členu je tako določeno, da sodišča oziroma Vrhovno sodišče pripravijo Letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč, ki vsebuje naslednje kazalnike poslovanja:

1. kadrovska opremljenost sodišč:
 - število sodniških mest in sistemiziranih delovnih mest sodnega osebja na zadnji dan v letu;
 - število zasedenih sodniških mest in delovnih mest sodnega osebja na zadnji dan v letu;
 - dejansko prisotnost sodnikov in sodnega osebja na delovnem mestu v poslovnem letu;
 - oceno ustreznosti števila sodniških mest in mest sodnega osebja na posameznem sodišču;
2. sodna statistika:
 - število pripadlih pomembnejših in drugih zadev v poslovnem letu;
 - število rešenih pomembnejših in drugih zadev v poslovnem letu;
 - število nerešenih pomembnejših in drugih zadev v poslovnem letu;
 - število pomembnejših in drugih zadev v delu v poslovnem letu;
 - število pomembnejših in drugih zadev, v katerih je bilo vloženo pravno sredstvo;
 - število potrjenih, spremenjenih ali razveljavljenih odločb;
 - kriterij učinkovitosti – število rešenih zadev na sodnika in sodno osebje;
 - število prenosov pristojnosti za rešitev pomembnejših in drugih zadev;

- število dodeljenih zadev specializiranemu oddelku sodnikov, ki sodijo v zahtevnejših zadevah organiziranega in gospodarskega kriminala, terorizma, korupcijskih in drugih podobnih kaznivih dejanj;
3. časovni standardi:
 - količnik reševanja pripada;
 - pričakovani čas rešitve zadev;
 - povprečna starost nerešenih zadev;
 - povprečni čas rešitve zadev v zadnjih 12 mesecih;
 - število rešenih in nerešenih pomembnejših in drugih zadev, ki so opredeljene kot sodni zaostanek;
 - reševanje zadev, starejših od pet let;
 - reševanje zadev, starejših od deset let;
 4. primerjalna ocena zbranih podatkov med sodišči iste stopnje in iste vrste;
 5. drugi podatki, ki so potrebni za oceno učinkovitosti in uspešnosti dela sodišč.

Po tem, ko je pristojnost priprave tega poročila leta 2015 prešla s Sodnega sveta na Vrhovno sodišče, je bilo izdano Letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč v letu 2014, ki poleg zakonsko predpisanih kazalnikov vsebuje še vrsto podatkov o poslovanju sodstva in okolju, v katerem sodstvo deluje (npr. število študentov in diplomantov pravnih fakultet, število uspešno opravljenih pravniških državnih izpitov, podatki o poslovanju Državnega pravobranilstva, Vrhovnega državnega tožilstva, Ustavnega sodišča, Varuha človekovih pravic, Državnega zbora, itd.) (več glej Vrhovno sodišče 2015č).

3 Pregled raziskav o zaupanju in legitimnosti policije in sodstva

V tem poglavju so za boljše razumevanje obrazloženih pojmov in dejavnikov zaupanja in legitimnosti sodstva podrobneje predstavljene tri raziskave iz Združenih držav Amerike. Prva, avtorjev Sunshine in Tyler, analizirana leta 2013, se nanaša na policijo, druga in tretja, avtorjev Tyler in Rottman iz leta 2005 ter Tyler in Sevier iz leta 2014, pa na sodstvo. Raziskava glede policije je vsebinsko primerljiva in zato pomenljiva tudi za razumevanje dejavnikov zaupanja in legitimnosti sodstva.

V nadaljevanju poglavja so predstavljene še ugotovitve glede podobnih raziskav v Evropi in Sloveniji. Za Evropo so tako predstavljene temeljne predpostavke in ugotovitve evropske družboslovne raziskave (European Social Survey – ESS), ki je v petem ciklu leta 2010 prvič vsebovala tudi vprašanja o zaupanju v policijo in sodstvo, nato pa tudi ugotovitve raziskave Evropske komisije o sodstvu iz leta 2013 in 2016 (Eurobarometer 2013 in Eurobarometer 2016a in 2016b). Na koncu so prikazane tudi ugotovitve raziskave o zadovoljstvu javnosti z delovanjem sodišč, ki jih je Vrhovno sodišče Republike Slovenije izvedlo v letih 2013 in 2015.

3.1 Rezultati raziskav - Združene države Amerike

Sunshine in Tyler (2013)² sta raziskala vprašanje legitimnosti policije, sama sklepanja pa so z določenimi omejitvami in prilagoditvami pomembna in uporabna tudi za področje sodstva. V svojem delu predstavljata pomen legitimnosti policije za dejavnosti policije glede 1) tveganja, da bodo storilci ujeti in kaznovani, 2) učinkovitosti policije pri boju s kriminalom ter 3) pravičnosti policijske obravnave (v smislu enake obravnave oziroma distributivne pravičnosti). Analizirala sta tri vidike javne podpore dejavnosti policije, in sicer spoštovanje zakonov, sodelovanje s policijo in pripravljenost javnosti podpreti pristope, ki dajejo moč policiji za diskrecijsko odločanje pri uveljavljanju zakonov. Raziskala sta tudi, kateri dejavniki in ocene policijske aktivnosti vplivajo na oceno legitimnosti policije ter primerjala

² Raziskava je bila izvedena pomladi leta 2001 na naključnem vzorcu prebivalcev mesta New York, tako da so bili vprašalniki odposlani po pošti. Prejetih je bilo 576 izpolnjenih vprašalnikov (relativno nizko število, zaradi katerega vzorec ni nujno reprezentativen), zaradi uskladitve s cilji raziskave so bili nato izključeni odgovori ostalih etničnih skupin razen belcev, afroameričanov in latinoameričanov ter upoštevani le popolni odgovori na celoten vprašalnik, tako da je bilo v končno analizo vključenih 483 odgovorov.

pomen postopkovne pravičnosti na eni strani in treh instrumentalnih pristopov: tveganja sankcije, učinkovitosti in distributivne pravičnosti na drugi. Na vzorcu prebivalcev New Yorka sta potrdila, da ima legitimnost velik vpliv na delovanje in dejavnosti policije ter da je osnovni faktor legitimnosti pravičnost postopkov, ki jih izvaja policija.

Avtorja argumentirata, da je strategija odvrčanja od kaznivih dejanj s pomočjo večanja števila policistov, večanja števila aretacij in večje možne ali dejanske uporabe sile s strani policije relativno neuspešna, saj se ne posveča motiviranosti ravnanja posameznikov in legitimnosti, ki po drugi strani zagotavlja večje sodelovanje ljudi in spoštovanje policije, ker ljudje sami čutijo, da je tako delovanje policije pravilno in skladno z njihovimi vrednotami. Na eni strani avtorja tako navajata t.i. instrumentalni pristop, ki se osredotoča na tvegano sankcijo, učinkovitost in enakost obravnave, na drugo stran pa postavljata postopkovno pravičnost kot generator legitimnosti.

Zaradi boljšega razumevanja modela so v nadaljevanju predstavljena posamezna vprašanja oziroma trditve, s katerimi so bili operacionalizirani konstrukti v raziskavi avtorjev Sunshine in Tyler iz leta 2013:

a) Postopkovna pravičnost

- Pravična obravnava ljudi - Policija:

- pravično rešuje težave.
- pravično obravnava ljudi.
- pravično in spoštljivo obravnava ljudi v okolišu.
- vse ljudi v skupnosti obravnava na enak način.
- natančno razume in uporablja zakone.
- odloča na podlagi dejstev, ne pa svojih predsodkov ali mnenj.

- Pravično sprejemanje odločitev – Kako pravično se policija odloči:

- koga ustaviti in legitimirati na ulici?
- koga ustaviti zaradi prometnih prekrškov?
- koga aretirati in poslati v pripor?
- koliko bodo pomagali ljudem s težavami?

b) Distributivna pravičnost

- Kako pogosto ljudje dobijo, kar si zaslužijo v skladu z zakoni, ko imajo opravka s policijo?
- Ali so izidi postopkov s policijo boljši, kot si ljudje zaslužijo, slabši, kot si zaslužijo, ali prav taki, kot si zaslužijo v skladu z zakoni?
- Kako pogosto policija ljudem v vašem okolišu, ki so druge rase, pomaga manj kot ostalim?
- Policija ne nudi enake kakovosti svojih storitev ljudem v vseh predelih mesta.
- Pripadniki manjšin so deležni nižje kakovosti storitev policije kot belci.

c) Učinkovitost

- Kako učinkovita je policija pri nadzoru (pet vprašanj) – nasilnih kaznivih dejanj / nasilja tolpa / drog / strelnega orožja in vlomov?
- Kako hitro se policija odzove, ko je poklicana na pomoč?
- Kako hitro se policija odzove, ko jo ljudje iz vašega okoliša kličejo na pomoč?
- So policisti učinkoviti v nujenju pomoči?
- Ali se policija trudi pomagati?

d) Tveganje sankcije

Opredeljeno kot dojeta nevarnost, da bo nekdo ujet in kaznovan – naštetih je bilo šest vrst kaznivih dejanj in za vsako so bila postavljena naslednja tri vprašanja:

- Kako verjetno je, da boste ujeti in kaznovani?
- Koliko bi bilo ob teh dejanjih policiji mar?
- Kako strogo menijo, da bi bili kaznovani?

e) Legitimnost

- Dojeta obveznost spoštovanja policije in zakonov

- Odločitve policije je potrebno spoštovati, tudi če se z njimi ne strinjamo.
- Skupnost najbolje deluje, ko ljudje sledijo navodilom policije.
- Nespoštovanje policije je redko upravičeno.
- Težko bi kršil zakon in obdržal samospoštovanje.

- Zaupanje v policijo in policiste
 - o Policiji lahko zaupamo, da sprejema odločitve, ki so prave za ljudi v mojem okolišu.
 - o Policisti v mojem okolišu so na splošno poštene.
 - o New York ima eno boljših policij v ZDA.
 - o Ponosen sem na delo policije New Yorka (NYPD).
 - o Ne morem pomisliti na drugo policijo, ki bi jo bolj spoštoval kot NYPD.
 - o Delo NYPD me spodbuja, da se počutim dobro v svojem mestu.

- Občutki glede policije
 - o Spoštujem.
 - o Zaupam.
 - o Cenim.
 - o Bojim se.
 - o Zaničujem.
 - o Jezen sem.

- f) Večja moč policije
 - o Policija bi morala imeti pravico ustaviti in legitimirati ljudi na ulici.
 - o Policija bi morala imeti pravico odločiti, kateri deli mesta si zaslužijo največ policijskega varovanja.
 - o Zaradi urjenja in izkušenj policija sama najbolje ve, kako se soočiti s kriminalom v okolišu.
 - o Policija bi morala imeti pravico storiti karkoli meni, da je potrebno za boj s kriminalom.
 - o Če damo dovolj pooblastil policiji, se bo lahko učinkovito bojevala s kriminalom.

- g) Sodelovanje s policijo

Anketiranci so bili vprašani, kako pogosto bi:

- o klicali policijo za prijavo kaznivega dejanja v svojem okolišu;
- o klicali policijo za prijavo nesreče;
- o pomagali policiji pri iskanju osumljenca;
- o klicali in pomagali policiji z informacijami pri rešitvi kaznivega dejanja;

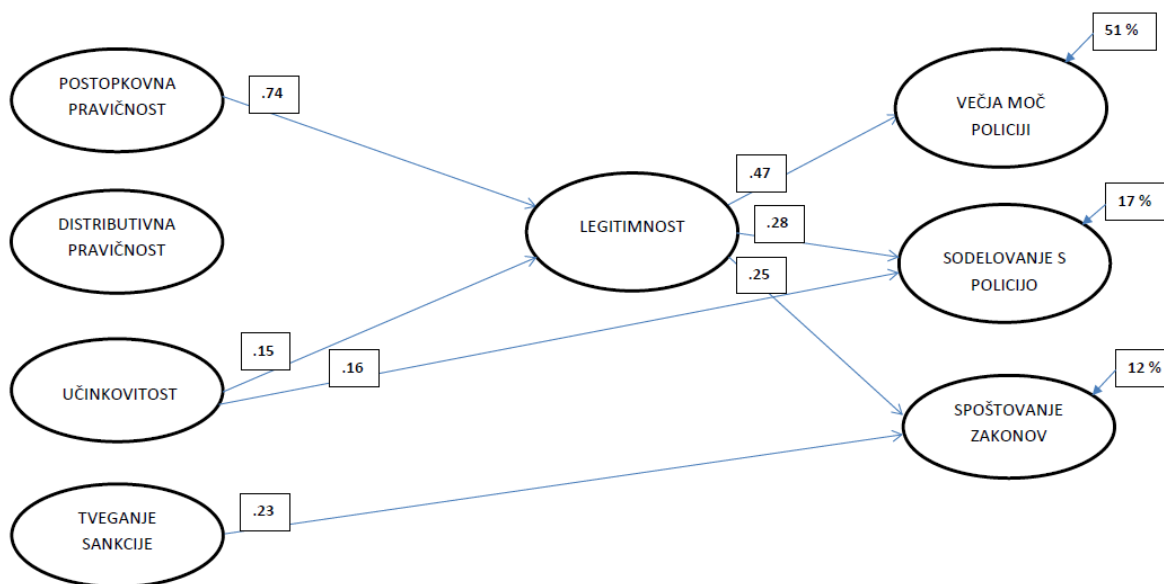
- prijavili policiji nevarne in sumljive dejavnosti v svojem okolišu;
- prostovoljno delali kot pomočniki policije ponoči ali med vikendom;
- porabili nekaj časa, da bi novim policistom razkazali okoliš;
- sodelovali pri sestanku skupnosti o kriminalu v svojem okolišu;
- sodelovali z ostalimi v okolišu pri straži za preprečevanje kriminala;
- sodelovali v krajevnem odboru za razpravo o težavah s policijo v okolišu.

h) Spoštovanje zakonov

Anketiranci so bili vprašani, kako pogosto spoštujejo zakone pri naslednjih sedmih vrstah ravnanj: parkiranje / odlaganje smeti / povzročanje hrupa ponoči / prometni prekrški / kupovanje ukradenih stvari na ulici / jemanje poceni predmetov v trgovini brez plačila / uporaba mamil.

Slika 3.1 prikazuje empirični model z rezultati glede dejavnikov legitimnosti in vpliva legitimnosti na delovanje policije.

Slika 3.1: Dejavniki legitimnosti policije in vpliv legitimnosti na delovanje policije

Vir: Sunshine in Tyler (2013, 528).

Iz regresijske analize rezultatov raziskave je razvidno, da ima daleč največji vpliv na legitimnost postopkovna pravičnost (regresijski koeficient $\beta = 0,74$), delno pa jo pojasnjuje še učinkovitost policije (0,15). Po drugi strani legitimnost relativno močno vpliva na

pripravljenost ljudi podeliti policiji večjo moč pri diskrecijskem odločanju (0,47). Če ljudje namreč verjamejo, da je policija legitimna, in torej menijo, da si z njo delijo moralne vrednote, toliko lažje sprejmejo, da bo policija ravnala prav, če se ji pusti to presojo. Večja legitimnost vodi tudi v večje sodelovanje s policijo (0,28) in večje spoštovanje zakonov (0,25). Na sodelovanje s policijo vpliva tudi učinkovitost (0,16), medtem ko tveganje sankcije vpliva na večje spoštovanje zakonov (0,23).

Te ugotovitve po mnenju obeh avtorjev potrjujejo, da na dolgi rok lahko policija usmerja obnašanje ljudi z osredotočenjem na družbene vrednote kot je legitimnost, saj ta v večini primerov vodi večino oseb v samo-nadzor. Če javnost policijo večinoma vidi kot legitimno, bo njeno dnevno obnašanje skladno z zakoni, kar bo policiji omogočilo, da se ukvarja s težavnimi ljudmi in položaji. To ukvarjanje s problematičnimi ljudmi in položaji pa bo še olajšano, saj bodo imeli pri tem podporo javnosti. Če bodo pri tem potrebovali večjo diskrecijsko pravico, bo taka diskrecija podprta s strani javnosti. Pristop s pomočjo postopkovne pravičnosti zato ustvarja družbeni red z vključevanjem in sodelovanjem javnosti, ki policijo dojemajo kot legitimno, ker svoje pristojnosti izvršuje na pravičen način.

Ugotovitev, da na legitimnost policije daleč najbolj vpliva postopkovna pravičnost, je izredno pomembna, saj ima policija veliko večji vpliv na svoje ravnanje kot na samo stopnjo kriminala. Z izboljšanjem svojega dela v smeri večje postopkovne pravičnosti tako policija ne le veča svojo legitimnost, temveč s tem prispeva tudi k večjemu spoštovanju zakonov in sodelovanju javnosti (Sunshine in Tyler 2013, 536).

Prva tu opisana raziskava, ki jo Rottman in Tyler predstavljata v članku iz leta 2014 in se nanaša predvsem na zaupanje v sodišča, je bila izvedena na sodiščih ameriške zvezne države Kalifornije leta 2005.³ V uvodu avtorja navajata, da se je tradicionalno razmišljanje o kakovosti sodstva opiralo predvsem na zakonitost postopkov (ocenjevano s pomočjo pravnih sredstev in deležem razveljavljenih odločitev) ter na kazalnike učinkovitosti, kot je število rešenih zadev ali pričakovani čas rešitve. Avtorja se zato v svojem delu posvečata

³ Raziskava je bila izvedena v zvezni državi Kaliforniji leta 2005. V raziskavo s telefonskim intervjuvanjem respondentov je bilo vključenih 2.414 predstavnikov splošne javnosti (s točno določenimi odstotki posameznih etničnih skupin za boljšo reprezentativnost vzorca). V raziskavo so bili vključeni tudi odvetniki (502), ki so najprej prejeli pisno vabilo k sodelovanju s strani predsednika Odvetniške zbornice Kalifornije, nato pa elektronsko pošto s povezavo na spletni vprašalnik.

drugačnemu pogledu – pogledu javnosti in vprašanju zaupanja ter postopkovne pravičnosti. Razlika v ocenah kakovosti postopka ali samega sodnika lahko privede v navidez protislovni položaj, ko pravne oblasti in pravni strokovnjaki visoko vrednotijo posamezen postopek ali sodnika, medtem ko je neposredni uporabnik ali javnost nad njim razočarana. Avtorja zato analizirata obstoječe načine vrednotenja dela sodnikov in na podlagi ugotovitev te in drugih raziskav, ki poudarjajo pomen postopkovne pravičnosti, predlagata vrsto izboljšav vrednotenja dela sodnikov.

V raziskavi v Kaliforniji sta avtorja konstrukte zgradila skladno s teorijo postopkovne pravičnosti: na zaupanje v sodišča vplivajo postopkovna pravičnost, distributivna pravičnost in učinkovitost (poleg drugih demografskih spremenljivk). V nadaljevanju so predstavljena posamezna vprašanja in trditve, iz katerih so tvorjeni navedeni konstrukti (merjeno je bilo strinjanje s posamezno trditvijo oziroma pogostost ter ustreznost posameznega pojava):

a) Postopkovna pravičnost

- Sodišča ščitijo ustavne pravice vseh.
- Sodišča storijo dovolj, da sodniki spoštujejo pravila.
- Sodišča imajo sodnike, ki pošteno in pravično odločajo.
- Večina sodnikov predstavlja skupnost.
- Sodišča so v stiku z dogajanjem v skupnosti.
- Sodišča so nepristranska pri svojem odločanju.
- Sodišča ravnajo spoštljivo in dostojanstveno z ljudmi.
- Sodišča pozorno prisluhnejo temu, kar jim imajo ljudje za povedati.
- Sodišča upoštevajo potrebe ljudi.

b) Distributivna pravičnost

- Na splošno, kako pogosto menite, da ljudje prejmejo pravičen izid pred sodišči?

c) Učinkovitost

- Sodišča zagotavljajo javno varnost.
- Sodišča rešujejo zadeve pravočasno.
- Sodišča so odprta v času, ki je ustrezen za zaposlene ljudi.

d) Zaupanje v sodišča

- Kako na splošno menite, da sodišča opravljajo svoje delo?
- Kako na splošno zaupate sodiščem v Kaliforniji?
- Kako na splošno zaupate sodiščem v svojem okraju?

Regresijska analiza rezultatov raziskave je pokazala, da je postopkovna pravičnost najpomembnejši faktor vpliva na zaupanje (regresijski koeficient $\beta = 0,51$), nato distributivna pravičnost (0,21) in učinkovitost (0,09) (Rottman in Tyler 2014, 1052). Pri tistih, ki so imeli izkušnjo s sodiščem, je splošna ocena postopkovne pravičnosti bolj pomembna (0,34) kot zadovoljstvo z lastno izkušnjo (0,17) ali ugodnost izida postopka (0,22).

Pri delitvi postopkovne pravičnosti na dve kategoriji – kakovost sodnega odločanja in kakovost obravnave ljudi se pokaže, da ja kakovost obravnave veliko pomembnejša (0,42) kot kakovost odločanja (0,11), pri čemer je daleč najpomembnejši faktor obravnave spoštljivost (0,18), nato pa še pozorno poslušanje ter stik sodišč s skupnostjo (oboje 0,09).

V raziskavi sta avtorja primerjala tudi rezultate splošne javnosti s tistimi za odvetnike in ugotovila določene razlike. Tudi odvetnikom je postopkovna pravičnost pomemben faktor (0,37), vendar jim je še pomembnejša distributivna pravičnost (0,41), učinkovitost pa jim je tudi nekoliko pomembnejša kot splošni javnosti (0,21). Za razliko od javnosti, ki je imela izkušnjo s sodiščem, je odvetnikom bolj pomemben izid postopka (0,37), še vedno jim je pomembna kakovost obravnave (0,30), vendar spoštljivost, ki je za ljudi najpomembnejša, pri odvetnikih ni statistično značilen faktor.

Na podlagi rezultatov raziskave Rottman in Tyler napravita naslednje tri zaključke (Rottman in Tyler 2014, 1057):

- Postopkovna pravičnost je najpomembnejši faktor zaupanja v sodišča.
- Neposredna izkušnja s sodiščem vpliva na pomembnost posameznih faktorjev, ki gradijo zaupanje v sodišča. Distributivna pravičnost je tako pomembnejša pri ljudeh brez neposredne izkušnje (in odvetnikih z manj pogostim delom na sodiščih).
- Odvetniki drugače vrednotijo delo sodišč in sodnikov kot splošna javnost, saj jim je bolj kot splošni javnosti pomembna distributivna pravičnost in učinkovitost sodišč.

Druga raziskava, ki analizira vprašanje legitimnosti sodstva, je bila izvedena v letu 2012 med državljani ZDA.⁴ Tyler in Sevier (2014) navajata, da je v tradicionalnem vrednotenju uspešnosti sodišč v ospredju ocena dveh kategorij, ki ju pravne oblasti preverjajo v postopkih pravnih sredstev – ugotavljanje resnice (kaj se je dejansko zgodilo) in pravično kaznovanje.⁵ Ta cilja nista nepovezana, saj je ugotavljanje resnice pogosto predhodnik določanja pravične kazni. Za ugotavljanje, kako dobro sodišča dosegajo navedena cilja, raziskovalci analizirajo pogostost napačnih odločitev in kazni, ki odstopajo od standardov vsebinske oziroma distributivne pravičnosti (ang. *substantive justice*). Po drugi strani je pomembno tudi zaznavanje ljudi o navedenih ciljih – ali javnost meni, da sodišča v postopkih ugotavljajo resnico in pravično kaznujejo. V tem primeru ne gre za objektivne standarde, temveč za subjektivno oceno vsakega posameznika, ki vpliva na legitimnost sodišč.

V svoji raziskavi Tyler in Sevier primerjata dva modela – prvi je ciljno naravnani in legitimnost sodišč povezuje z doseganjem navedenih dveh ciljev: ugotavljanja resnice in pravičnega kaznovanja. Po tem modelu se pričakuje, da so sodišča dojeta kot legitimna v tolikšni meri, kolikor dosegajo navedena cilja. Drugi model pa se osredotoča na oceno pravičnosti postopkov sodišč. Po tem modelu sodišča gradijo legitimnost skozi izvrševanje oblasti na način in postopek, ki ga ljudje vidijo kot pravičnega.

V svoji analizi avtorja primerjata ciljni in odnosni koncept postopkovne pravičnosti. Ciljni koncept povezuje pravičen postopek z ugotavljanjem resnice in pravičnim kaznovanjem – ljudje menijo, da pravičen postopek povečuje verjetnost doseganja navedenih ciljev. Drugi koncept pa ne povezuje postopkovne pravičnosti z doseganjem ciljev, temveč poudarja, da pravičen postopek ljudem sporoča, da so spoštovani in vključeni, zaradi česar se ti čutijo povezane s pravnimi oblastmi in podpirajo njihovo vlogo v skupnosti. Ko ljudje lahko v postopku predstavijo svoje skrbi in imajo občutek, da so te skrbi upoštevane, se poveča

⁴ V raziskavo, izvedeno leta 2012, so bili vključeni 1.603 respondenti, ki so vabilo k izpolnjevanju spletnega vprašalnika prejeli po e-pošti.

⁵ Razlike med adversarnim in inkvizitornim kazenskim postopkom ter vpliv obeh postopkov na ugotavljanje resnice in pravičnost odločitve presega namen te naloge in niso bistvene za tu predstavljeno analizo zaupanja in legitimnosti sodstva. Vsekakor med obema sistemoma obstajajo temeljne razlike, medtem ko se v teoriji inkvizitorni (kontinentalni) sistem povezuje z instrukcijsko maksimo ugotavljanja materialne resnice, se po drugi strani adversarni (anglosaški) sistem posveča predvsem rešitvi spora med dvema stranema. Sicer se značilnosti obeh sistemov počasi združujejo, tako da imamo lahko v posameznem kazenskem postopku elemente obeh, kot je npr. institut priznanja krivde (uveden tudi v slovenski pravni red), značilen za adversarni sistem, ki je težko združljiv z zahtevo po ugotavljanju resnice. Na uvedbo posameznih kazenskopravnih institutov v določen pravni red vsekakor vpliva tudi potreba po učinkovitosti kazenskega sodstva.

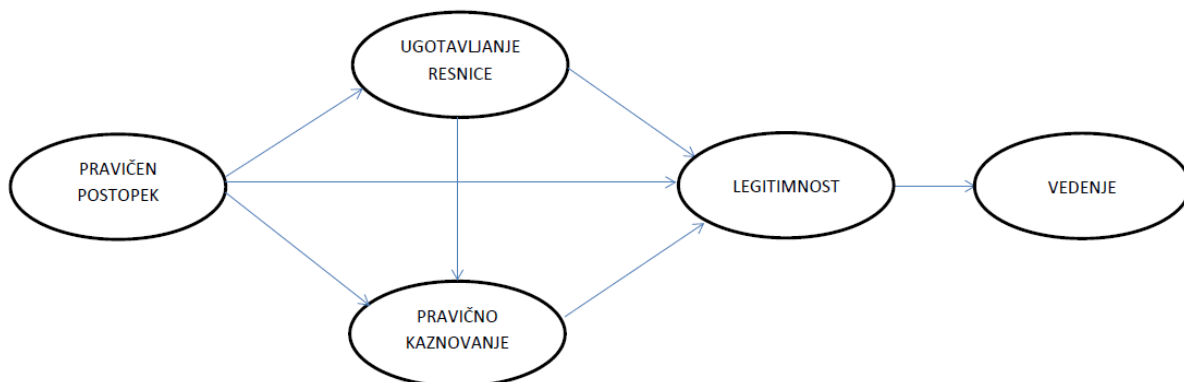
identifikacija ljudi s sodišči. Oba koncepta sta avtorja primerjala v raziskavi med Američani. Raziskava je pokazala pomemben vpliv odnosa na legitimnost. Delno je sicer legitimnost povezana z doseganjem obeh ciljev – ugotavljanja resnice in pravičnega kaznovanja – in uveljavljanje postopkovne pravičnosti res lahko prispeva k doseganju teh ciljev. V veliko večji meri pa na dojeto legitimnost sodišč vpliva postopkovna pravičnost v smislu medosebnega odnosa. Najpomembnejše so ocene, ki jih javnost daje zaupanju v sodišča in sodnike in njihovi skrbi za člane skupnosti. Ta dejavnik je še bolj pomemben kot pravičnost, ki vodi sodišča v odločanju in se kaže v upoštevanju mnenj strank in nevtralnem oziroma nepristranskem doseganju odločitev (Tyler in Sevier 2014, 103).

Odnos se lahko vzpostavi z osebno izkušnjo ali preko splošne ocene narave oblasti in institucij. Z motivacijskega vidika so odnosi še posebej pomembni, ko je težko graditi legitimnost na podlagi zelenih izidov. Sodišča so nedvomno tak primer, saj sodnik le redko vsem strankam postopka dodeli to, kar želijo ali menijo, da jim pripada. Zato je v teh primerih še toliko pomembnejše graditi pripadnost in legitimnost s postopkovno pravičnostjo. Ta usmerja pozornost v postopku na elemente, ki jih izkusijo vsi udeleženci, ne glede na končni izid: spoštovanje oblasti, iskrenost, dobronamernost, skrb. Na ta način bo oblast dojeta kot zaupanja vredna, saj bo potrjevala družbeno vez med posameznikom in oblastjo ter potrjevala, da si delita skupne vrednote, kar bo oceno končne odločitve pri posamezniku podredilo sprejemanju odločitve kot take. Poleg tega je sprejemanje nevtralne odločitve tretjega, ki nima lastnih interesov v posamezni zadevi, način, ki odvrča vpleteni stranki od tega, da bi sami poskrbeli za zagotavljanje pravice. Čeprav je maščevanje ene strani morda s psihološkega vidika osvobajajoče, tak pristop ruši družbene odnose, poleg tega pa je lahko storjeno v afektu, brez poznavanja prave narave dogodka in brez ustrezne čustvene distance. Odločitev sodnika je na drugi strani preiščljena, utemeljena na izkušnjah in upošteva različne vidike ter kompleksnost primera. Iz navedenih razlogov različne oblike družb uporabljajo sodnika kot tistega, ki bo dosegel pravično odločitev (Tyler in Sevier 2014, 119). Prenos odločanja na sodnika pa pomeni, da mora sodstvo ustrezno utemeljiti svoje odločitve, saj lahko prevelika diskrecija pri odločanju vodi v nezaupanje javnosti in nesprejemanje odločitev sodišč ter v ugibanja o motivih in razlogih za različne odločitve v podobnih primerih. Oblast lahko pravičnost svojih odločitev utemelji z jasno obrazložitvijo, kateri razlogi so jo vodili k posamezni odločitvi.

Zaupanje sodiščem se gradi na podlagi obeh dejavnikov – doseganja ciljev in vzpostavljanja odnosa. Če ljudje verjamejo, da je oblast ustrezno ugotovila dejansko stanje in posledično primerno kaznovala kršitelja, bodo oblasti bolj zaupali in spoštovali njene odločitve. Hkrati pa bo tudi gradnja odnosa med oblastjo in posameznikom tista, ki bo prispevala k večjemu upoštevanju oblasti in ravnanju skladno z družbenimi pravili. Oblast, ki bo pri izvajanju postopkov iskrena, dobronamerna in zaupanja vredna, bo kot taka tudi dojeta s strani ljudi. Za to pa mora med postopkom skrbeti, da posamezniku omogoči, da predstavi svoja stališča, ta stališča mora vključiti v svojo odločitev ter jo ustrezno obrazložiti in pojasniti.

Odnos med legitimnostjo, ugotavljanjem resnice, pravičnim kaznovanjem, postopkovno pravičnostjo ter vedenjem kot posledici legitimnosti sta Tyler in Sevier pojasnila s konceptualnim modelom, predstavljenim v Sliki 3.2.

Slika 3.2: Konceptualni model legitimnosti sodstva

Vir: Tyler in Sevier (2014, 142).

Zaradi boljšega razumevanja modela so v nadaljevanju predstavljena vprašanja in trditve, na podlagi katerih so bili zgrajeni posamezni konstrukti (vprašanje pri a) in b) se začne s »Kako pogosto sodišča ...«, medtem ko je pri c) in d) merjeno strinjanje s trditvijo, pri e) pa so postavljena posamezna vprašanja oziroma v drugem delu podana ocena, kako napačno je posamezno ravnanje):

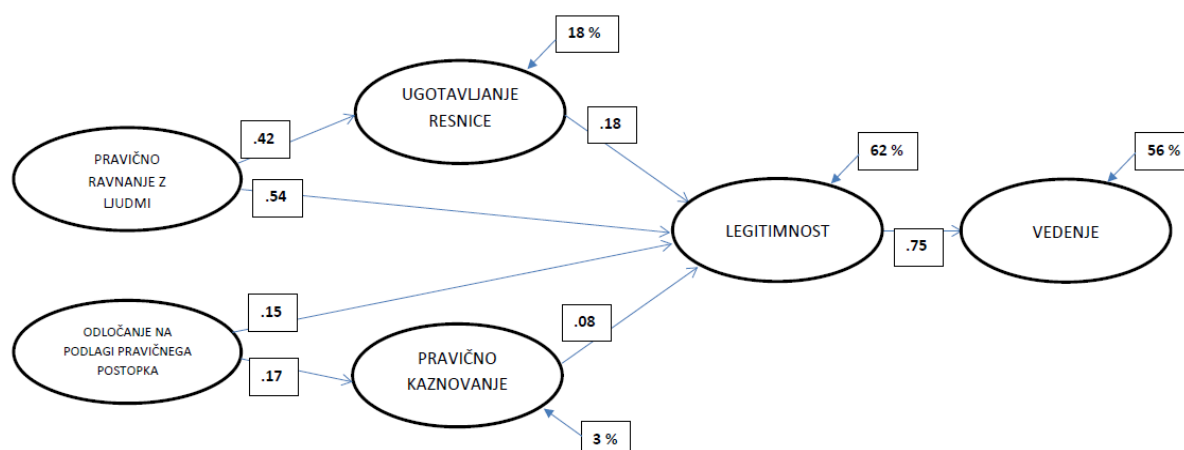
- a) Postopkovna pravičnost
- Postopkovna pravičnost v smislu odločanja

- ljudem omogočijo, da predstavijo svojo plat zgodbe pred odločanjem?
 - odločajo pravično in nepristransko?
 - obrazložijo svoje odločitve in dejanja na način, ki ga ljudje razumejo?
 - odločijo na podlagi prava in ne na podlagi lastnih mnenj ali predsodkov?
- Postopkovna pravičnost v smislu pravične obravnave strank
- ravnajo z ljudmi dostojno in spoštljivo?
 - spoštujejo pravice ljudi?
 - skušajo storiti, kar je najboljše za udeležene osebe?
 - sprejemajo odločitve, ki so dobre za vse v skupnosti?
- b) Pogostost pravičnih odločitev sodišč v smislu ugotavljanja resnice
- storijo napako in oprostijo krivce?
 - storijo napako in obsodijo nedolžne?
- c) Pogostost ustreznega kaznovanja v smislu distributivne pravičnosti
- Ljudje, ki kršijo zakon, bi morali biti strožje kaznovani kot so sedaj.
 - Podpiram smrtno kazen za težka kazniva dejanja.
 - Uporabi strogih kazni bi se morali kar se da izogibati.
 - Zaporna kazen bi morala biti uporabljena kot skrajno sredstvo.
 - Kadar je to mogoče, bi morala biti kazen delo v korist skupnosti namesto zapora.
- d) Legitimnost
- Dojeta obveznost spoštovanja sodišč
- Odločitve sodnikov je potrebno spoštovati, tudi če se ne strinjamo z njimi.
 - Storiti moramo to, kar nam odredijo sodniki, čeprav ne razumemo ali se ne strinjamo z razlogi za odločitev.
 - Storiti moramo to, kar nam odredijo sodniki, čeprav nam ni všeč, kako ravnajo z nami.
 - Sodišča v moji skupnosti so legitimna oblast, ki se ji moramo podrediti.
- Zaupanje v sodišča

- Sodišča ščitijo interese bogatih in vplivnih boj kot navadnih ljudi.
 - Sodišča so neprimerno pod vplivom pritiskov političnih strank in politikov.
 - Sodniki sprejemajo podkupnine.
 - Sodniki pošiljajo ljudi v zapor brez pravih razlogov.
 - Sodniki sprejemajo odločitve na podlagi lastnih predsodkov in prepričanj.
 - Ko sodniki sprejemajo odločitve, skoraj vedno ravnajo skladno z zakoni.
- Ocena zakonitosti delovanja sodišč
- Ko sodniki sprejemajo odločitve, skoraj vedno ravnajo skladno z zakoni.
- Prepričanje, da imajo sodišča in javnost skupne vrednote
- Sodniki zastopajo vrednote, ki so mi blizu.
 - Sodniki imajo praviloma enak občutek kot jaz, kaj je prav in kaj ni.
- e) Vedenje
- Pomoč sodiščem
- Če bi videli nekoga, ki drugega tišči k tlom in mu ukrade torbo ali denarnico, kako verjetno bi poklicali policijo?
 - Če bi bili edina priča, kako pripravljeni bi bili prepoznati storilca?
 - Če bi bili edina priča, kako pripravljeni bi bili pričati proti storilcu?
- Jemanje pravice v svoje roke, izven zakona
- Maščevati se nekomu, ki vas je zmerjal ali poškodoval.
 - Rešiti konflikt s sosedom.
 - Protestirati proti zakonu ali rešitvam, ki se vam zdijo krivični.
 - Pisati ali deliti letake, ki spodbujajo nasilje nad drugimi etničnimi skupinami.
 - Uporabiti nasilje za protest proti gospodarski politiki.
 - Uporabiti nasilje za podporo posamezni veri ali verskemu prepričanju.

Rezultati raziskave so povzeti v empiričnem modelu v Sliki 3.3.

Slika 3.3: Empirični model legitimnosti sodstva

Vir: Tyler in Sevier (2014, 143).

Raziskava je potrdila neposredno povezanost med postopkovno pravičnostjo in legitimnostjo. Osebna obravnava in pravično ravnanje z ljudmi je tisti osnovni gradnik postopkovne pravičnosti, ki gradi legitimnost sodnih oblasti. Čeprav pravični postopki vodijo tudi do ciljev resnice in vsebinske pravičnosti, so elementi odnosa v postopku tisti, ki so osnova zaupanju javnosti v sodišča. Zaupanje v motiviranost sodnikov je v prvi vrsti povezano z ugotavljanjem resnice – ko ljudje ocenjujejo, ali verjamejo, da so sodišča sposobna dognati resnico, to v prvi vrsti povezujejo z integriteto sodnika, ne s samo naravo postopka. Če sodišča dopustijo udeležencem, da izrazijo svoj pogled, in odločajo nepristransko, bodo ljudje zaupali v to, da so odločitve sodišč pravične.

Sodišča imajo odgovornost doseči ustrezne rešitve sporov in pravičnega kaznovanja kršiteljev pravil. Da bi lahko bila v tem uspešna, morajo tako posamezni sodniki kot sodišča kot institucije uživati zaupanje in legitimnost. Legitimnost je večja, ko ljudje verjamejo, da sodišča lahko ugotovijo resnico in pravično kaznujejo, vendar to ni primarni vir legitimnosti. Primarni dejavnik legitimnosti je neposredni vpliv pravičnosti samega postopka in v tem okviru še posebej način, na katerega so ljudje obravnavani. Ljudi skrbi, ali so obravnavani z dostojanstvom, vljudnostjo in spoštljivostjo, saj jim tak način dokazuje njihovo vključenost v družbo, njihov položaj v družbi in spoštovanje njihovih državljanskih pravic. Poleg sporočanja sposobnosti ugotavljanja resnice in pravičnega kaznovanja Tyler in Sevier zato sodnikom svetujeta, naj se osredotočijo na izgradnjo odnosa z udeleženci v sodnih postopkih

kot tudi s splošno javnostjo. Izgradnja ustreznega odnosa namreč vodi v večjo legitimnost in povečuje avtoriteto sodstva (Tyler in Sevier 2014, 136).

3.2 Rezultati raziskav - Evropa

3.2.1 Evropska družboslovna raziskava (ESS)

Raziskovalci projekta Euro-Justis (Euro Justis Project 2011; Hough in Mai 2011; Hough, Bradford in Jackson 2013, Jackson in drugi 2011) so zgradili indikatorje zaupanja v policijo in sodstvo ter jih uspeli vključiti v peti krog evropske družboslovne raziskave (European Social Survey 2011). ESS je evropski akademski projekt, ki meri spremembe v pojmovanjih, prepričanjih in ravnanju različnih evropskih družb. Ustanovljen je bil v letu 2001, financiran je s strani Evropske komisije in raziskave se ponavljajo na dve leti; določene tematike in vprašanja so del vsake izvedbe, druge specifične tematike pa rotirajo in se izvedejo le občasno (Hough, Jackson in Bradford 2013, 8).⁶

Pri pripravi indikatorjev so raziskovalci Tylerjeve ugotovitve teorije postopkovne pravičnosti želeli preveriti oziroma potrditi v Evropi. Tako so različne dejavnike zaupanja javnosti v policijo in sodstvo želeli povezati z legitimnostjo pravosodnih institucij, sodelovanjem javnosti in spoštovanjem zakonov in sodišč. Tako kot Tyler so postavili hipoteze glede vrste odnosov: pravičnim in spoštljivim ravnanjem sodnikov, ki se odraža v legitimnosti pravosodnih institucij v očeh javnosti, ta vodi v večjo pripravljenost sodelovanja s policijo in sodišči ter spoštovanje zakonov in odločitev sodišč. Predpostavljalo se je, da bo zaupanje javnosti v postopkovno pravičnost večji faktor legitimnosti kot zaupanje v učinkovitost in sposobnost pravičnega odločanja. Uporabili so konstrukt moralnega vzporejanja med javnostjo in oblastnimi institucijami ter tako povezali dognanja Tylerja in Beethama (Hough, Jackson in Bradford 2013, 9).

Predpostavke in definicije so bile predstavljene že v prejšnjih podpoglavjih. Zaradi boljšega razumevanja je tu predstavljena shema konceptov, ki so se merili v modulu Zaupanje v sodstvo petega kroga ESS:

⁶ Za pridobivanje odgovorov se uporablja CAPI metoda (osebno intervjuvanje s pomočjo računalnika). V letu 2010 je bilo pridobljenih 52.041 odgovorov iz 26 držav.

1. Zaupanje v pravosodne institucije
 - a. Zaupanje v učinkovitost policije
 - b. Zaupanje v postopkovno pravičnost policije
 - c. Zaupanje v distributivno pravičnost policije
 - d. Zaupanje v učinkovitost sodišč
 - e. Zaupanje v postopkovno pravičnost sodišč
 - f. Zaupanje v distributivno pravičnost sodišč

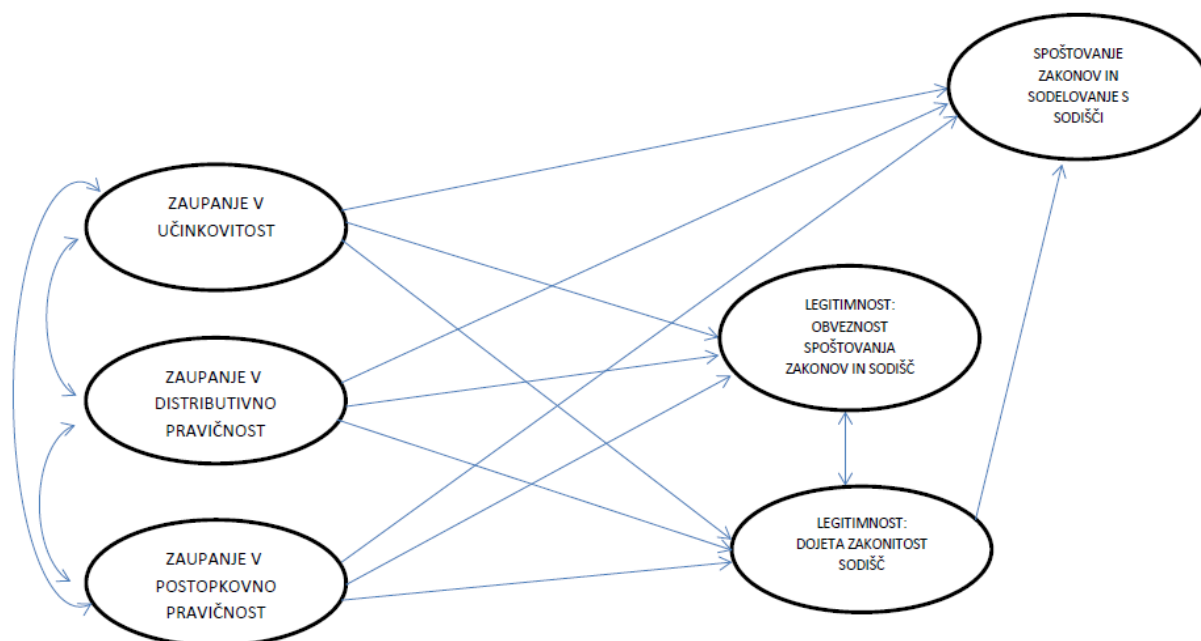
2. Dojeta legitimnost
 - a. Strinjanje z oblastjo policije (občutek obveznosti podrediti se navodilom policije)
 - b. Strinjanje z oblastjo sodišč (občutek obveznosti podrediti se odločitvam sodišč)
 - c. Moralno vzporejanje s policijo (skupne vrednote)
 - d. Moralno vzporejanje s sodišči (skupne vrednote)
 - e. Dojeta zakonitost policije
 - f. Dojeta zakonitost sodišč

3. Pripravljenost sodelovanja s policijo in sodišči
 - a. Pripravljenost prijave kaznivih dejanj policiji
 - b. Pripravljenost prepoznati osumljenca
 - c. Pripravljenost sodelovati kot sodnik porotnik na sodišču

4. Spoštovanje zakonov in odločitev sodišč

V Sliki 3.4 je predstavljen konceptualni model raziskave, ki povezuje zaupanje in legitimnost ter posledice legitimnosti.

Slika 3.4: Euro-Justis – Konceptualni model zaupanja in legitimnosti sodišč

Vir: European Social Survey (2011, 25).

Objavljene so bile analize rezultatov glede delovanja policije. Raziskovalci so sodelujoče države razdelili v nekaj skupin glede na zgodovino, družbeno ureditev oziroma tradicijo, in sicer: neoliberalne, konzervativne, socialdemokratske, južnoevropske, postkomunistične, posebej pa je dodan še Izrael (Hough, Jackson in Bradford 2013). V nadaljevanju so predstavljeni rezultati glede policije, slike z rezultati so v Prilogi B.

Zaupanje v učinkovitost policije je bilo merjeno z vprašanjem »Kako hitro menite, da bi policija prišla na prizorišče nasilnega kaznivega dejanja ali vloma blizu vas?«. Slovenija je pri vprašanju zaupanja v učinkovitost policije relativno visoko, saj je celo na petem mestu med 26 državami (Slika B.1). Pri vprašanju zaupanja v postopkovno pravičnost policije (»Prepričanje, da policija ne ravna z ljudmi spoštljivo.«) je Slovenija nekje na sredini, saj slaba tretjina anketirancev meni, da policija redko ali nikoli ne ravna z ljudmi spoštljivo (Slika B.2). Pri zaupanju v distributivno pravičnost policije, ki se meri v enakosti obravnave, (»Prepričanje, da policija slabše ravna z revnimi.«) je Slovenija nekje na sredini (Slika B.3). Prebivalci postkomunističnih in južnoevropskih držav imajo pri tem vprašanju vidno slabše mnenje glede enakopravne obravnave kot prebivalci ostalih evropskih držav. Pri vprašanju legitimnosti policije, merjenem v občutku obveznosti ravnati se skladno z navodili policije, je Slovenija izjemno nizko, med vsemi državami je ta občutek slabši le še pri Ukrajincih in

Rusih (Slika B.4). Pri vprašanju legitimnosti policije v smislu moralnega vzporejanja (»S policijo si delim občutek, kaj je prav in kaj ni.«), je Slovenija nekje na sredini (Slika B.5), medtem kot je pri legitimnosti policije v smislu zakonitosti (»Kako pogosto policija jemlje podkupnine?«) Slovenija v zgornji polovici vseh držav, saj jemanje podkupnin policistom pripisuje slaba polovica anketirancev (Slika B.6).

Iz prikazanih rezultatov je razbrati splošen vzorec, značilen tudi za druge raziskave, ko so tako pri vprašanih zaupanja kot legitimnosti na vrhu konzervativne in socialdemokratske države (skladno z razdelitvijo v tem članku), na dnu pa južnoevropske in postkomunistične države.

Nadalje so raziskovalci preverjali, ali teorije postopkovne pravičnosti veljajo tudi v Evropi. Iz analize raziskave izhaja, da je zaupanje v postopkovno pravičnost policije najpomembnejši in najkonsistentnejši napovedovalec občutka obveznosti spoštovanja, saj je bila ta povezava močna in statistično značilna v vseh 26 državah. Po drugi strani je bil občutek obveznosti spoštovanja kot eden izmed dejavnikov legitimnosti veliko manj povezan z zaupanjem v učinkovitost in zaupanjem v distributivno pravičnost policije (Hough, Jackson in Bradford 2013, 15). Zaupanje v postopkovno pravičnost je bil najmočnejši napovedovalec tudi druge komponente legitimnosti – moralnega vzporejanja s policijo, saj je povezava pozitivna v vseh 26 državah, čeprav nekoliko manjša kot pri prvi komponenti. Tudi pri moralnem vzporejanju je manjša povezava z zaupanjem v učinkovitost in zaupanjem v distributivno pravičnost policije. Le pri zadnji komponenti legitimnosti – dojeti zakonitosti se slika nekoliko spremeni, saj sta tu zaupanje v postopkovno pravičnost in zaupanje v učinkovitost policije le šibka in nekonsistentna napovedovalca, medtem ko obstaja večja povezava z distributivno pravičnostjo policije. Občutek, da policija ni pravična pri svoji obravnavi ljudi je tako najbolj odvisen od občutka, da policija ne ravna zakonito in prejema podkupnine (Hough, Jackson in Bradford 2013, 16).

V celoti se ti rezultati kažejo kot potrditev hipotez teorije postopkovne pravičnosti, saj je spoštljivost ravnanja policije daleč najpomembnejši dejavnik njene legitimnosti. Ti rezultati so razvidni tudi iz empiričnega modela, predstavljenega v Sliki B.7, v katerem so predstavljeni dejavniki ene izmed posledic legitimnosti – pripravljenosti sodelovanja s policijo na podlagi podatkov za Združeno kraljestvo.

Zaupanje v postopkovno pravičnost se kaže kot najpomembnejši dejavnik legitimnosti, še posebej moralnega strinjanja s policijo – ljudje se torej strinjajo s policijo in identificirajo z njenim delom, ko imajo občutek, da svojo moč in oblast ta izvršuje na pravičen način. Gradnja legitimnosti policije s tako začne pri skrbi za pravičen in spoštljiv način obravnave (Hough, Jackson in Bradford 2013, 24).

3.2.2 Evropska komisija

Izhajajoč iz opisanega modela zaupanja in legitimnosti, utemeljenih na zaupanju v postopkovno pravičnost, distributivno pravičnost in učinkovitost, bodo v nadaljevanju za navedene kategorije predstavljeni rezultati raziskave Evropske komisije Eurobarometer iz leta 2013 (Eurobarometer 2013)⁷ ter dveh raziskav iz leta 2016, ene med splošno javnostjo (Eurobarometer 2016a)⁸ in druge med podjetji (Eurobarometer 2016b)⁹. Kjer so rezultati raziskave podani ločeno po posameznih vrstah postopkov (civilni in gospodarski, upravni ter kazenski postopki), so rezultati v Prilogi B prikazani ločeno, zaradi boljše preglednosti pa so prikazani le rezultati za zadnjih šest držav in povprečje celotnih 28 držav EU, saj pri predstavljenih kategorijah, ločenih po vrstah sodnih postopkov, Slovenija ni uvrščena višje od 22. mesta. Za primerjavo so v Tabeli 3.1 na koncu tega podpoglavja predstavljeni rezultati po posameznih dejavnikih za Slovenijo, povprečje cele EU in Finsko, kjer sodstvo uživa največje zaupanje.

a) Zaupanje v sodstvo in legitimnost

Zaupanje v sodstvo je v Sloveniji najnižje med vsemi 28 članicami Evropske unije (EU). Medtem ko v povprečju v EU več kot polovica državljanov zaupa sodstvu in v državah z

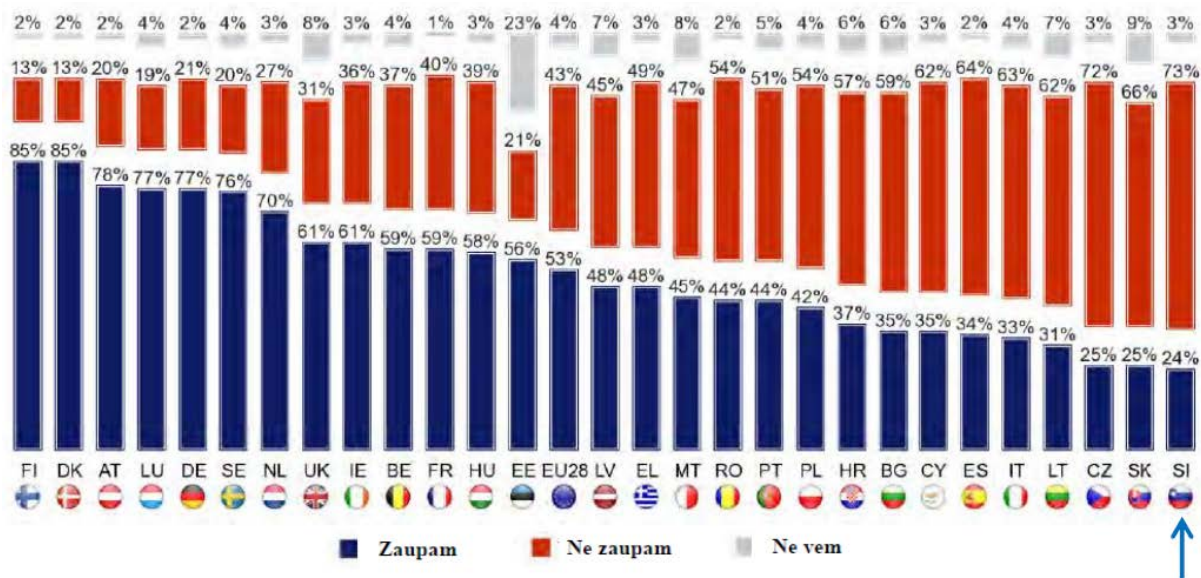
⁷ V Sloveniji je raziskavo za Evropsko komisijo (Generalni direktorat za pravosodje – ang. *DG Justice*) izvajala agencija RM Plus. Šlo je telefonsko anketo med prebivalci Slovenije (CATI - stacionarna in mobilna telefonija) v oktobru leta 2013, odgovori so bili pridobljeni s strani 1.001 osebe, starejše od 15 let. Naključnost med klicanimi je bila zagotovljena s pravilom »zadnjega rojstnega dne«.

⁸ V Sloveniji je raziskavo za Evropsko komisijo (Generalni direktorat za pravosodje – ang. *DG Justice*) izvajala agencija RM Plus. Šlo je telefonsko anketo med prebivalci Slovenije (CATI - stacionarna in mobilna telefonija) v februarju leta 2016, odgovori so bili pridobljeni s strani 1.001 osebe, starejše od 15 let. Naključnost med klicanimi je bila zagotovljena s pravilom »zadnjega rojstnega dne«.

⁹ V Sloveniji je raziskavo za Evropsko komisijo (Generalni direktorat za pravosodje – ang. *DG Justice*) izvajala agencija RM Plus. Šlo je telefonsko anketo med podjetji v Sloveniji s področij manufakture, trgovine, storitev ali industrije, odgovore so podajali direktorji podjetij ali vodje prodaje (CATI - stacionarna in mobilna telefonija) v marcu leta 2016, v celoti je bilo pridobljenih 200 odgovorov. Podjetja so bila izbrana s strani mednarodnega seznama, zagotovljena je bila ustreznost vzorca po velikosti podjetij.

največjim zaupanjem ta delež krepko presega tri četrtine (na Finskem 85%), v Sloveniji sodstvu zaupa manj kot četrtina anketirancev (24%). Delež ljudi, ki sodstvu ne zaupa, je v Sloveniji tudi največji v EU (73%), saj so neopredeljeni zgolj 3 odstotki (Slika 3.5).

Slika 3.5: EU - Na splošno, koliko zaupate v sodni sistem

Vir: Eurobarometer (2013, 14).

Na splošno so anketiranci zelo kritični do slovenskega sodnega sistema, saj največ anketirancev v celotni EU (70%) meni, da je ta slabši od drugih sistemov, le 3% menijo, da je boljši (Slika B.8). Podrobnejša analiza pokaže velike, če ne celo največje ocene razlik z drugimi sistemi v očeh anketirancev v Sloveniji tako za učinkovitost, kot kakovost in neodvisnost (Eurobarometer 2013, 61).

b) Postopkovna pravičnost

Za kategorijo postopkovne pravičnosti sicer v okviru raziskave Eurobarometer ni podatkov o spoštljivosti obravnave in ravnanju sodnikov ali sodnega osebja med samim postopkom, so pa prikazani rezultati glede neodvisnosti sodnikov in sodišč, enostavnosti postopka ter razumljivosti odločitev.

- Neodvisnost

Pri ocenjevanju neodvisnosti sodnikov in sodišč je Slovenija v vseh treh vrstah postopkov na 25. mestu med državami članicami. Rezultati so si zelo podobni, saj 59-61% anketirancev meni, da sodišča in sodniki niso neodvisni, 29-31% pa sodnikom in sodiščem pripisuje neodvisnost. Na ravni celotne EU pri vseh treh vrstah postopkov več kot polovica anketirancev zaupa v neodvisnost sodnikov in sodišč, še največ nezaupanja (36%) je pri kazenskih postopkih (Slika B.9).

Podobno slaba je slika glede neodvisnosti slovenskega sodstva v najnovejših raziskavah Eurobarometer, objavljenih v Pregledu stanja na področju pravosodja v EU 2016 (Evropska komisija 2016). V raziskavi med splošno javnostjo (Slika B.10) in med podjetji je Slovenija na 24. mestu glede dojete neodvisnosti sodišč in sodnikov. V Sloveniji kar 64% respondentov iz splošne javnosti meni, da je neodvisnost sodnikov in sodišč slaba ali pretežno slaba, medtem ko je ta delež v celotni EU le 36 odstotkov. Po drugi strani je v Sloveniji mnenja, da je neodvisnost sodišč in sodnikov dobra ali zelo dobra, le 30%, v celotni EU je povprečje čez polovico, 52 odstotkov. Med podjetji (Slika B.11) je slika le nekoliko boljša, saj je mnenja, da je neodvisnost sodnikov in sodišč slaba ali pretežno slaba 59% podjetij (povprečje EU je 44%). Da je dobra ali zelo dobra meni le 29% podjetij, v celotni EU je to povprečje nekoliko nižje kot pri splošni javnosti, in sicer 48 odstotkov.

Respondenti, ki so odgovorili, da je neodvisnost slaba ali pretežno slaba, so bili posebej povprašani o razlogih za pomanjkanje neodvisnosti. Pri tem so bili možni trije odgovori, in sicer: 1. status in položaj sodnikov ne zagotavljata v zadostni meri njihove neodvisnosti, 2. vmešavanje ali pritisk s strani ekonomskih ali drugih specifičnih interesov ali 3. vmešavanje ali pritisk s strani vlade ali politikov. Pri splošni javnosti je Slovenija zelo visoko pri vseh treh razlogih (Slika B.12), ob tem da je pri razlogu vmešavanja ali pritiska s strani vlade ali politikov celo prva v celotni EU (Slika B.13), saj kar 86% anketirancev meni, da je to glavni razlog slabe neodvisnosti.

Položaj glede razlogov, zaradi katerih je neodvisnost sodnikov in sodišč v Sloveniji dojeta kot slaba, je podoben tudi pri podjetjih, le da so tu primerjalno gledano ocene nekoliko manj kritične (Slika B.14).

V Pregledu stanja na področju pravosodja v EU je sicer predstavljen še en graf, ki prikazuje dojeto neodvisnost sodstva in sodišč (Slika B.15). Gre za raziskavo Svetovnega gospodarskega foruma med različnimi podjetji¹⁰. Slovenija je tudi tu povsem pri dnu, na 25. mestu med 28 članicami EU.

Nekoliko drugačno sliko neodvisnosti je zaznati med sodniki samimi. Evropska mreža sodnih svetov (ang. *European Network of Councils of the Judiciary – ENCJ*) je namreč v letu 2015 med sodniki držav članic izvedla anketo o zaznani neodvisnosti. Slovenski sodniki so si za razliko od splošne javnosti in podjetnikov pripisali relativno visoko stopnjo neodvisnosti (nekoliko pod 9), takoj za angleškimi in švedskimi sodniki (Slika B.16).¹¹ Svojim sodniškim kolegom slovenski sodniki pripisujejo povsem povprečno neodvisnost v evropskem merilu (povprečje 8) (ENCJ 2015, 59). Dokument ENCJ je izjemno zanimiv, saj analizira vrsto dejavnikov neodvisnosti in združuje veliko različnih kvantificiranih kazalnikov neodvisnosti, prikazuje odgovore sodnikov na vprašanja pritiska na sodnike s strani različnih institucij, mnenja sodnikov o postopkih imenovanja in napredovanja sodnikov, mnenja o odnosih z mediji, itd. (ENCJ 2015). Podrobnejši prikaz njegove vsebine presega okvir te naloge.

- **Enostavnost postopkov**

Pomemben pokazatelj postopkovne pravičnosti je enostavnost postopkov. Tudi ta je v Sloveniji izjemno nizko ocenjena, saj so vse tri vrste postopkov s tega vidika druge najslabše ocenjene v celotni EU (Slika B.17). Kompleksnost tako v Sloveniji sodnim postopkom očita skoraj tri četrtine anketirancev, pri čemer so kot enostavnejši dojeti civilni in gospodarski postopki (69%), kot najmanj enostavni pa kazenski postopki (73%). Po drugi strani je na ravni EU slika obratna, saj več ljudi meni, da so upravni in kazenski postopki enostavnejši od civilnih in gospodarskih. Sicer v EU povprečno 41% meni, da so postopki enostavni, v Sloveniji pa le približno 18 odstotkov, več kot pol slabše kot v celotni EU.

- **Razumljivost sodniških odločitev**

¹⁰ Raziskava je izvedena na reprezentativnem vzorcu različnih vrst podjetij (poljedelstvo, ročna in neročna industrija, storitve). Intervjuvani so vodje podjetij, metode so različne, od osebnih intervjujev, telefonskih intervjujev do spletnih anket.

¹¹ Sodniki so na povabilo ENCJ izpolnjevali spletno anketo. Število sodnikov iz Slovenije, ki se je udeležilo raziskave, je relativno visoko (249), saj je to več kot četrtina vsah slovenskih sodnikov.

Tretji element postopkovne pravičnosti, ki je bil merjen v okviru raziskave Eurobarometer, pa je razumljivost sodniških odločitev. Tudi tu je slovensko povprečje bistveno nižje od celotne EU. Medtem ko se v Sloveniji odločitve zdijo razumljive približno četrtini anketirancev (24-27%), je to povprečje v EU bistveno višje (42-46%). Še najbolj so tako Slovencem kot državljanom ostalih članic EU razumljive odločitve v kazenskih postopkih (Slika B.18).

Pri analiziranih elementih postopkovne pravičnosti je tako Slovenija zelo kritično ocenjena, ni pa povsem pri dnu, kot to velja za splošno zaupanje v sodni sistem.

c) Distributivna pravičnost

Za kategorijo distributivne pravičnosti sta izmed rezultatov raziskave Eurobarometer relevantni kategoriji enakosti obravnave in pravičnosti odločitev sodišč.

- Enakost obravnave

Pri vprašanju distributivne pravičnosti merjene s pomočjo enakosti obravnave je Slovenija predzadnja v EU (Slika B.19). Kar 85% anketirancev v Sloveniji meni, da se zakoni ne uporabljajo brez diskriminacije, preostalih 15% jih zaupa pravični obravnavi. V povprečju celotne EU sicer večina ljudi ne zaupa nediskriminatorni obravnavi (58%).

- Pravičnost odločitev sodišč

Pri ocenjevanju pravičnosti odločitev sodišč je Slovenija šele 25. oziroma 26. med vsemi državami članicami. Medtem ko v Sloveniji le 27-28% anketirancev meni, da so odločitve sodišč pravične, je to povprečje na ravni celotne EU 46-48 odstotno. Tako v Sloveniji kot na ravni celotne EU je najnižja pravičnost pripisana odločitvam v kazenskih postopkih (Slika B.20).

d) Učinkovitost sodišč

Pod kategorijo učinkovitosti sodišč lahko uvrstimo rezultate glede trajanja sodnih postopkov ter izvrševanja odločitev sodišč.

- Trajanje sodnih postopkov

Ocena trajanja s strani slovenske javnosti kaže, da je Slovenija relativno slabo uvrščena pri vseh treh vrstah sodnih postopkov. S tem, da so civilni in gospodarski postopki kratki, se strinja le 12% anketirancev v Sloveniji. Za upravne postopke je ta številka 11%, za kazenske postopke pa 12 odstotkov. Povprečje v EU je nekoliko boljše, saj približno 20% anketirancev meni, da so postopki kratki (Slika B.21).

- Izvrševanje odločitev sodišč

Tudi glede vidika izvrševanja odločitev sodišč so anketiranci kritični. Slovenija je namreč predzadnja ali predpredzadnja v celotni EU. S tem, da je izvrševanje odločitev sodišč uspešno, se v Sloveniji strinja le slaba četrtnina anketirancev (22-23%), medtem ko je na ravni EU ta odstotek še enkrat višji (43-45%) (Slika B.22).

Skupen pregled zadovoljstva javnosti z delovanjem sodišč v raziskavi Eurobarometer iz leta 2013 je po posameznih dejavnikih zaupanja v sodstvo predstavljen v Tabeli 3.1. Prikazan je rezultat Slovenije, povprečje cele EU in pa Finske, kjer je zaupanje javnosti v sodstvo najvišje v EU. Odstotek prikazuje delež strinjanja oziroma pozitivne ocene glede ocenjevanega dejavnika (kjer so postopki ločeni, so prikazani rezultati za kazenske postopke).

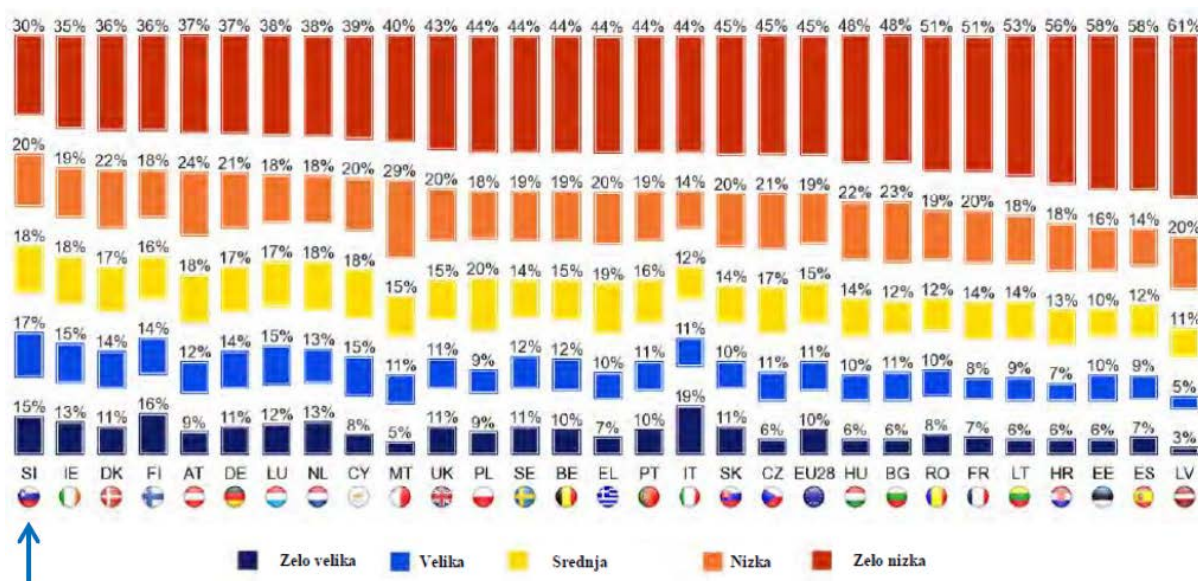
Tabela 3.1: EU – Primerjalni rezultati raziskave o sodstvu 2013

Kategorija	Ocenjevani dejavnik	Slovenija	EU	Finska
Zaupanje v sodstvo	Zaupanje v sodstvo	24%	53%	85%
Postopkovna pravičnost	Neodvisnost sodnikov in sodišč	30%	53%	80%
	Enostavnost postopkov	17%	41%	61%
	Razumljivost sodniških odločitev	27%	46%	54%
Distributivna pravičnost	Enakost obravnave	16%	41%	60%
	Pravičnost odločitev sodišč	27%	46%	64%
Učinkovitost sodišč	Trajanje postopkov	12%	20%	33%
	Izvrševanje odločitev sodišč	23%	43%	71%

Vir: Eurobarometer (2013).

Slovenija pa ni najslabše ocenjena v celotni EU pri vseh naslovljenih tematikah, ki zadevajo sodstvo. V eni izmed opazovanih kategorij je celo prva v celotni EU, in sicer glede vprašanja informiranosti glede delovanja sodstva (Slika 3.6). Anketiranci iz Slovenije tako menijo, da najboljše v celotni EU vedo, kaj je potrebno storiti, da pridejo na sodišče, drugi v celotni EU najboljše vedo, kakšne so možnosti brezplačne pravne pomoči in možnosti alternativnega reševanja sporov, četrty so po poznavanju stroškov sodnih postopkov in enajsti po informiranosti o tem, kako najti odvetnika (Eurobarometer 2013, 19-21).

Slika 3.6: EU - Informiranost o sodnem sistemu

Vir: Eurobarometer (2013, 24).

Slovenija prav tako ni na evropskem dnu med anketiranci glede vprašanja, ali lahko vsi državljani pred sodiščem ščitijo svoje pravice. S tem se v Sloveniji strinja kar 78% anketirancev, povprečje EU je odstotek nižje (Slika B.23).

3.3 Rezultati raziskav - Slovenija

Vrhovno sodišče je v letih 2013 in 2015 izvedlo dve obsežni raziskavi o zadovoljstvu različnih javnosti z delovanjem slovenskih sodišč.¹² Rezultati prve raziskave iz leta 2013 (izvajalec Center za raziskave javnega mnenja, Univerza na Primorskem, Znanstveno-

¹² Avtor naloge sem bil vodja projekta obeh izvedenih raziskav kot tudi avtor članka o izvedenih raziskavah v reviji Pravna praksa - Zadovoljstvo javnosti z delovanjem slovenskih sodišč (Vrabec 2014).

raziskovalno središče – ZRS UP) so v celoti objavljeni na spletnih straneh slovenskega sodstva (Vrhovno sodišče in ZRS UP 2014), rezultati druge raziskave iz leta 2015 (izvajalec Fakulteta za uporabne družbene študije v Novi Gorici - FUDŠ) pa v trenutku pisanja naloge še niso javno dostopni, bodo pa ob dokončanju prav tako objavljeni na spletnih straneh sodstva (Vrhovno sodišče in FUDŠ 2016).

Komisija Sveta Evrope za učinkovitost pravosodja (CEPEJ) je, izhajajoč iz različnih mednarodnih izkušenj, pripravila tudi poseben dokument – Priročnik za izvedbo raziskav merjenja zadovoljstva uporabnikov sodišč (CEPEJ 2010c), na podlagi katerega so bili v jeseni 2013 v sodelovanju med Službo za razvoj sodne uprave na Vrhovnem sodišču, predstavniki nekaterih sodišč in strokovnjakov Znanstveno-raziskovalnega središča Univerze na Primorskem pripravljene vprašalniki za raziskavo v Sloveniji.

V nadaljevanju bodo predstavljeni rezultati raziskave iz leta 2015, saj slike vsebujejo tudi primerjave z rezultati raziskave iz leta 2013. Zaradi relevantnosti za temo naloge bodo predstavljeni praviloma le rezultati raziskave med splošno javnostjo in uporabniki sodišč.

Konec leta 2015 je Vrhovno sodišče ponovno izvedlo obsežno raziskavo o zadovoljstvu z delovanjem sodstva med različnimi javnostmi (splošna javnost, strokovna javnost (odvetniki, državni tožilci, državni pravobranilci), uporabniki sodišč ter sodniki in zaposleni na sodiščih). Odzivnost je bila glede na prvo izvedbo v letu 2013 boljša, saj je bil pristop tudi nekoliko bolj dovršen. V izvedbo terenske raziskave med uporabniki sodišč so bili aktivno vključeni koordinatorji na posameznih sodiščih, ki so se predhodno udeležili izobraževanja glede izvedbe, pri vprašanjih za strokovno javnost pa so bili upoštevani predlogi sprememb vprašalnika in metodologije, podani s strani predstavnikov strokovne javnosti (Odvetniška zbornica, Vrhovno državno tožilstvo, Državno pravobranilstvo). Podatki o raziskavi iz novembra leta 2015 so predstavljeni v Tabeli 3.2.

Tabela 3.2: Raziskava o zadovoljstvu javnosti z delovanjem slovenskih sodišč - 2015

Ciljna skupina	Način zbiranja podatkov	Velikost populacije	Velikost realiziranega vzorca	Stopnja odgovorov
Splošna javnost	Telefonska anketa	10.922	752	7%
Uporabniki sodišč	Terenska anketa	4.000	1.514	38%
Strokovna javnost	Spletna anketa	1.506	217	14%
Zaposleni	Spletna anketa	4.089	1.426	35%

Vir: Vrhovno sodišče in FUDŠ (2016).

a) Splošna javnost

Iz opisa metodologije izvedene raziskave je razvidno, da je vzorec konstruiran tako, da se lahko na njegovi podlagi sklepa na značilnosti celotne populacije (Vrhovno sodišče in FUDŠ 2016).¹³

Splošna javnost v Sloveniji v večini sodiščem ne zaupa. Med javnimi institucijami je tako zaupanje v sodstvo tretje najslabše, nižje je le še zaupanje v vlado in parlament (Slika B.24).

¹³ Telefonska anketa se je izvajala v novembru 2015. Raziskava je kvantitativnega tipa, zbiranje podatkov je temeljilo na telefonskem anketiranju prek stacionarnih in mobilnih telefonov, ki je avtomatizirano po načelih CATI (Computer Aided Telephone Interviews). Vzorcna baza je izbrana po metodi slučajnega vzorčenja iz elektronske različice telefonskega imenika. Zaradi boljše reprezentativnosti pridobljenega vzorca so bile v vzorec zajete tako stacionarne kot tudi mobilne telefonske številke v razmerju 50:50. Ciljno populacijo so predstavljali polnoletni prebivalci Slovenije. Kot enota opazovanja se je upošteval posameznik. Kot vzorčni okvir je bil uporabljen Telefonski imenik prebivalcev Slovenije. Način vzorčenja je stratificirano slučajno vzorčenje, kjer geografske regije predstavljajo stratum. Naključni vzorec iz vsakega stratuma se izbere sorazmerno z velikostjo (številom prebivalcev v posameznih regijah) stratuma. Nato je narejen naključen izbor v okviru gospodinjstva (metoda zadnjega rojstnega dne). Zbrani podatki, pridobljeni s pomočjo telefonskega anketiranja, so bili najprej prečiščeni, baza je bila korigirana z metodo poststratifikacije, kjer se je vzorec uskladilo z znanimi podatki o celotni populaciji po spolu, starosti, kraju bivanja in izobrazbi. Na osnovi korekcije je možno sklepanje z vzorca na populacijo. Zaradi nesorazmerij med strukturo telefonskih naročnikov in strukturo realiziranega vzorca na eni strani ter dejansko strukturo slovenske populacije na drugi strani, je realizirani vzorec naknadno poststratificiran oziroma obtežen po metodi »grabljenja« (ang. *raking*), tako da se zagotovi usklajenost demografske strukture vzorca po spolu, izobrazbi in starosti in tipu naselja glede na registrski popis prebivalstva iz leta 2011. Teža posamičnih enot (anketirancev), ki po tej metodi presega ocenjeno mejno vrednost, se zmanjša. Vsi rezultati so že izraz obtežitve po opisani metodi. Pri primerjavi z rezultati iz leta 2013 je treba biti previden in upoštevati dejstvo, da so bila v letu 2013 v telefonski vzorec zajeta le gospodinjstva s stacionarnim telefonom, ne pa tudi mobilnim. V letu 2013 se je naknadno izvajala postratifikacija le po spolu in starosti, kar prinaša določeno mero neskladja v primerjavo. Vse povprečne vrednosti so izračunane na podlagi 10-stopenjske merske lestvice, brez upoštevanja neopredeljenih anketirancev. V slikah v Prilogi B je z namenom povečanja preglednosti grafičnega prikaza analize 10-stopenjska lestvica preoblikovana v 5-stopenjsko, ki je oblikovana na osnovi združevanj posameznih vrednosti, in sicer odgovor »sploh se ne strinjam« združuje oceni 1 in 2; odgovor »se ne strinjam« združuje oceni 3 in 4; odgovor »niti se strinjam niti se ne strinjam« združuje oceni 5 in 6; odgovor »strinjam se« združuje oceni 7 in 8; odgovor »popolnoma se strinjam« pa združuje oceni 9 in 10.

Povprečna ocena zaupanja v sodstvo na lestvici od 1 do 10 je 4,2, med letoma 2013 in 2015 se je še nekoliko znižala, saj je bila leta 2013 4,4.

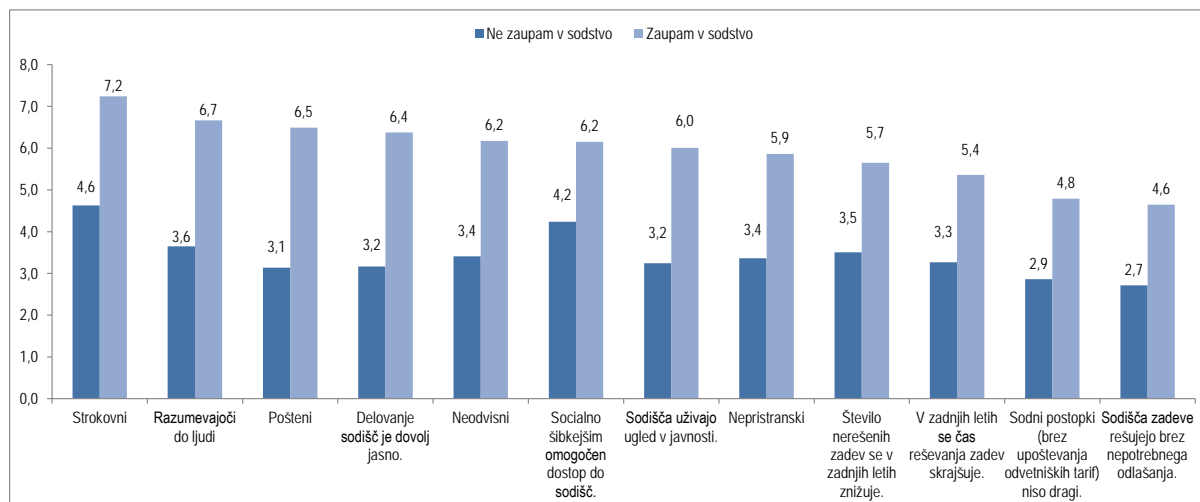
Pri ocenjevanju pomembnosti posameznih dejavnikov za zaupanje v sodišče splošna javnost v Sloveniji na prvo mesto postavlja pravičnost odločitev sodišč (distributivno pravičnost) (ocena pomembnosti 8,1). Na drugem in tretjem mestu sta elementa postopkovne pravičnosti, in sicer spoštljivo ravnanje z ljudmi (7,9) in razumljivost obrazložitve odločitev (7,6). Šele na četrtem mestu je glavni kazalnik učinkovitosti – pravočasnost odločitev (7,4) (Slika B.25). Ocena pomembnosti vseh dejavnikov je sicer med letoma 2013 in 2015 padla, še največji je bil padec pri pravočasnosti (z 8,0 na 7,4).

Pri ocenjevanju lastnosti sodnikov je splošna javnost zelo kritična, saj le strokovnost sodnikov ocenjuje pozitivno, ostali elementi so vsi dobili nižje ocene od 5 (Slika B.26). Najnižje so tako ocenjene nepristranskost (4,4), poštenost (4,5) in neodvisnost (4,5). Ocena, da so sodniki razumevajoči do ljudi, je skoraj nevtralna (4,9), le pri strokovnosti je ocena nekoliko višja (5,7). Tudi pri teh vprašanjih je med letoma 2013 in 2015 zaznati padec do največ pol ocene pri vseh elementih.

Glede posameznih vidikov učinkovitosti sodišč in hitrosti reševanja je splošna javnost prav tako izjemno kritična, saj si noben element ni prislužil pozitivne ocene (Slika B.27). Splošna javnost se tako ne strinja s trditvama, da se z zadnjih letih število nerešenih zadev znižuje (ocena 4,2) oziroma, da se čas reševanja zadev skrajšuje (4,0). Pri obeh trditvah je strinjanje med letoma 2013 in 2015 padlo (pri prvi s 4,6 na 4,2 in pri drugi s 4,6 na 4,0). Še slabši je rezultat pri trditvi, da sodišča zadeve rešujejo brez nepotrebnega odlašanja, pri kateri je zaznati nekoliko višjo (še vedno izjemno nizko) oceno v letu 2015 (porast s 3,1 na 3,4).

Analiza razlik med skupino, ki zaupa v sodišča, in skupino, ki sodiščem ne zaupa, pokaže zanimive rezultate (Slika 3.7).

Slika 3.7: SLO – Dejavniki zaupanja v sodišča – razlike glede na (ne)zaupanje

Vir: Vrhovno sodišče in FUDŠ (2016).

Že na prvi pogled je očitna občutna razlika med ocenami vseh dejavnikov med obema skupinama. Medtem ko se pri skupini, ki sodiščem zaupa, ocene gibljejo med 4,6 in 7,2, so te ocene pri skupini, ki sodiščem ne zaupa, znatno nižje, in sicer med 2,7 in 4,6. V skupini, ki sodiščem zaupa, so vprašani najbolj zadovoljni s strokovnostjo sodnikov (7,2), njihovim razumevanjem do ljudi (6,7), poštenostjo (6,5) ter neodvisnostjo (6,2), izpostavljajo pa tudi jasnost delovanja sodišč (6,4). Najbolj so kritični do stroškov sodnih postopkov (4,8) in časa reševanja zadev (4,6). Po drugi strani je skupina, ki sodiščem ne zaupa, prav tako kritična do časa reševanja zadev (2,7) in stroškov postopka (2,9), poleg teh dveh dejavnikov pa izredno nizko ocenjuje poštenost (3,1), neodvisnost in nepristranskost sodnikov (3,4) ter jasnost delovanja sodišč (3,4). Najboljše ocene pri tej skupini sta dobila strokovnost sodnikov (4,6) ter ocena, da je socialno šibkejšim omogočen dostop do sodišč (4,2).

b) Uporabniki

Raziskava med uporabniki sodišč (osebami, ki so imele v izbranem obdobju izkušnjo na sodišču in so osebno izpolnile natisnjen vprašalnik na sodišču), vključno z metodologijo,¹⁴ je natančneje predstavljena v petem poglavju. Na tem mestu je smiselno opozoriti na znatne

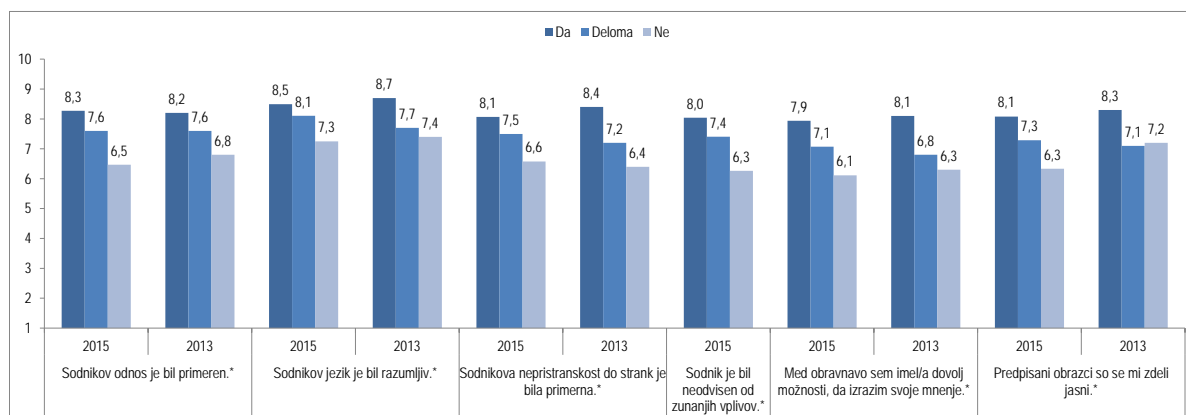
¹⁴ Vprašalniki so bili v novembru 2015 razposlani na vsa prvo stopenjska sodišča v državi, kjer so koordinatorji na vsakem sodišču poskrbeli, da je sodno osebje spodbudilo naključne obiskovalce sodišč k samostojni izpolnitvi natisnjenih vprašalnikov. Od 4.000 natisnjenih vprašalnikov je bilo prejetih 1.514 izpolnjenih vprašalnikov.

razlike v zaupanju in v oceni posameznih lastnosti delovanja sodišč in sodnikov med splošno javnostjo in uporabniki oziroma na razlike v oceni sodišča glede na izid postopka.

Zaupanje v sodni sistem je tako med uporabniki višje kot med splošno javnostjo in se je med letoma 2013 in 2015 povečalo za pol točke s 5,1 na 5,6 (Slika B.28). Posebej velika pa je razlika med splošno javnostjo in uporabniki pri ocenjevanju sodnikov in postopka, torej vprašanj povezanih s postopkovno pravičnostjo (Slika B.29). Medtem ko splošna javnost praktično vse lastnosti sodnikov ocenjuje negativno (Slika B.26), so uporabniki relativno zadovoljni tako z nepristranskostjo (8,1), neodvisnostjo (8,0), odnosom (8,1) in razumljivostjo jezika (8,5). Še najnižje je ocenjena možnost izraziti svoje mnenje med obravnavo (7,8). Za razliko od splošne javnosti je med letoma 2013 in 2015 opaziti rahel dvig zadovoljstva, in ne padca ocen.

Zanimiva je tudi analiza razlik v ocenjevanju lastnosti sodnikov in postopka glede na izid postopka (Slika 3.8). Pričakovano so uporabniki, katerim je sodišče odločilo v njihovo korist, bolj zadovoljni z vsemi lastnostmi sodnikov in postopka. Največja je razlika glede na izid postopka pri odnosu sodnika (8,3 proti 6,5), jasnosti predpisanih obrazcev (8,1 proti 6,3) in možnosti izraziti svoje mnenje v postopku (7,9 proti 6,1), nato pri neodvisnosti (8,0 proti 6,3) ter nepristranskosti sodnikov (8,1 proti 6,6). Tudi uporabniki v postopkih, v katerih sodišče ni odločilo v njihovo korist, imajo praktično glede vseh lastnosti sodnikov veliko boljše mnenje kot splošna javnost.

Slika 3.8: SLO – Razlike v oceni lastnosti sodnikov glede na izid postopka

* Razlike so statistično značilne glede na enosmerno analizo variance (in Kruskal-Wallisov neparametrični test), pri stopnji tveganja nižji kot 0,05.

Vir: Vrhovno sodišče in FUDŠ (2016).

4 Rezultati poslovanja slovenskega sodstva in mednarodne primerjave

Za boljšo primerjavo med oceno javnosti o delovanju sodstva in dejanskimi podatki o poslovanju so v nadaljevanju predstavljeni rezultati poslovanja slovenskih sodišč. Ti rezultati se nanašajo predvsem na učinkovitost sodišč in trajanje postopkov. Iz podatkov raziskave Eurobarometer (glej tretje poglavje) je očitno, da respondenti v Sloveniji dojemajo sodstvo kot izredno počasno, ne glede na vrsto postopka. Na kratko bodo predstavljeni podatki Evropske komisije oziroma Sveta Evrope in pa nekaj osnovnih poudarkov iz Letnega poročila o učinkovitosti in uspešnosti sodišč Vrhovnega sodišča Republike Slovenije.

4.1 Rezultati poslovanja - Evropska komisija in Svet Evrope

Prikazani bodo rezultati za Slovenijo v analizah Komisije Sveta Evrope za učinkovitost sodstva (CEPEJ),¹⁵ ki so bili podlaga za dokument Evropske komisije Pregled stanja na področju pravosodja v EU (ang. *The EU Justice Scoreboard – EU JS*).¹⁶

Pregled stanja na področju pravosodja v EU je dokument Evropske komisije, prvič objavljen leta 2013, ki vsebuje objektivne, zanesljive in primerljive podatke o pravosodnih sistemih v državah članicah Evropske unije. Cilj dokumenta je po navedbah Evropske komisije pomagati državam članicam in EU pri doseganju učinkovitejših pravosodnih sistemov in s tem prispevati k spodbujanju gospodarske rasti v Uniji, saj je podlaga usklajevanju gospodarskih politik EU, katerih namen je izboljšati gospodarsko uspešnost in konkurenčnost držav članic s

¹⁵ Avtor naloge sem nacionalni korespondent za Slovenijo pri CEPEJ-u od leta 2010 in sem tako sodeloval pri štirih izvedbah izdelave Poročila o evropskih pravosodnih sistemih (ang. *European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) - European judicial systems - Efficiency and Quality of Justice*). Gre za zelo obsežno poročilo o vrsti vidikov poslovanja pravosodnih sistemov – od proračuna, števila sodnikov in sodnega osebja, števila in časov reševanja zadev, organizacijske strukture sodstva, tožilstva, pravobranilstva, odvetništva, notariata, do opremljenosti z informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, ureditve izvedenstva, alternativnih načinov reševanja sporov, izvrševanja odločb, itd.). Strokovne službe CEPEJ-a preverjajo podatke in ob vsaki izdaji poročila prikažejo trende poslovanja in primerjavo med vsemi 47 članicami Sveta Evrope. Zadnja izdaja poročila iz leta 2014, s podatki za leto 2012, je obsegala več kot 500 strani. Letošnja izdaja, ki bo temeljila na podatkih iz leta 2014, bo predstavljena na spletu v interaktivni obliki, ki bo omogočala enostavno primerjavo med izbranimi državami po posameznih področjih. Od leta 2015 sem tudi član delovne skupine CEPEJ-a za evalvacijo sodnih sistemov, ki pripravlja in oblikuje samo poročilo (t.i. CEPEJ-GT-EVAL).

¹⁶ Avtor naloge sem predstavnik sodstva za Slovenijo v delovni skupini za nacionalne sodne sisteme držav članic Evropske unije, ki deluje pri direktoratu za pravosodje EU (DG Justice), od njene ustanovitve v letu 2013. Skupina večkrat letno razpravlja o vsebinah, ki se objavljajo v Pregledu stanja na področju pravosodja v EU.

pripravo priporočil za posamezne države. Po mnenju EU je namreč »pravilno delujoč neodvisen pravosodni sistem bistvenega pomena za pridobitev zaupanja državljanov in vlagateljev ter nepogrešljiv za medsebojno zaupanje v evropskem območju pravice« (Evropska komisija 2014, 2).

Pregled stanja na področju pravosodja v EU združuje podatke iz različnih virov. Večino kvantitativnih podatkov zagotovi Komisija Sveta Evrope za učinkovitost pravosodja (CEPEJ), ki te podatke zbere od držav članic. Z leti se sam dokument razvija, vključujejo se nove vsebine, podatki se pridobivajo s strani različnih virov (od CEPEJ-a, do različnih organov EU, samih držav članic preko posebnih vprašalnikov, pa tudi Evropske mreže sodnih svetov (ENCJ), Svetovnega gospodarskega foruma (WEF) in drugih) (glej tudi Peršak in Štrus 2014).

Pregled stanja se osredotoča na civilne in gospodarske pravdne zadeve ter upravne zadeve. V pregledu so obravnavane tri kategorije kazalnikov, in sicer:

- učinkovitost pravosodnih sistemov (trajanje postopkov, stopnje rešenih zadev in število nerešenih zadev),
- kakovost (obvezno usposabljanje sodnikov, spremljanje in vrednotenje dejavnosti sodišča, proračunski in človeški viri, razpoložljivost informacijske in komunikacijske tehnologije ter alternativnih načinov reševanja sporov in različni standardi zagotavljanja kakovosti) ter
- neodvisnost (podatki o zaznani neodvisnosti pravosodnega sistema in primerjalni pregled nacionalnih pravosodnih sistemov glede zaščite neodvisnosti sodstva v določenih vrstah okoliščin).

V prikazu kazalnikov so uporabljeni najnovejši podatki, objavljeni leta 2016 (Evropska komisija 2016), ki se nanašajo na dejanske podatke iz leta 2014. Ponekod so za jasnejši prikaz in zato, da je slika kar najbolj primerljiva z raziskavo o zadovoljstvu javnosti na ravni EU, ki je bila izvedena leta 2013, dodani še podatki iz leta 2013, objavljeni leta 2015 (Evropska komisija 2015). Iz prikazanih slik bo razvidna umestitev Slovenije glede različnih vprašanj, praviloma glede učinkovitosti sodstva.

- Število prejetih zadev

Po številu novih nekazenskih zadev na 100 prebivalcev na prvi stopnji je Slovenija v letu 2014 prva v celotni EU (Slika C.1). Ta rezultat se povezuje z informiranostjo prebivalcev

Slovenije o sodnem sistemu (glej Slika 3.6). Slovenija je glede vseh nekazenskih zadev, ki vključujejo tako izvršilne kot zemljiškoknjižne zadeve, na prvem mestu, če štejemo le civilne in gospodarske pravne zadeve, pa je glede števila novih zadev na 100 prebivalcev na 11. mestu v celi EU (Slika C.2).

- **Pričakovani čas rešitve**

Pomenljivi so podatki o pričakovanem času rešitve zadev na prvi stopnji. Tu ne gre za pričakovanja ljudi, temveč za poimenovanje statističnega kazalnika (definicija v podpoglavju 2.3.1.). Resda ta prikazuje računsko kategorijo pričakovanega časa rešitve, izračunano na podlagi števila rešenih in nerešenih zadev, ne pa dejanskega časa rešitve že rešenih zadev, a ta vsekakor bolje odraža realno poslovanje sodišč kot sama ocena ljudi. Ocena javnosti o učinkovitosti sodišč pa je za zaupanje in legitimnost sodišč bistvena. Čeprav so morda realni časi reševanja zadev drugačni in krajši od dojemanja ljudi, to kaj malo pomaga pri večanju zaupanja v sodstvo.

Medtem ko respondenti iz Slovenije trajanje postopkov namreč ocenjujejo tako, da je Slovenija uvrščena na četrto (civilni in gospodarski postopki) oziroma peto mesto od zadaj (upravni postopki) v celi EU (glej Slika B.21), so realni rezultati v evropski primerjavi drugačni.

Glede pričakovanega časa reševanja vseh nekazenskih zadev na prvi stopnji je bila Slovenija v letu 2013 11. znotraj celotne EU (Slika B.3), v letu 2014 pa 9. (Slika B.4), glede civilnih in gospodarskih zadev v letu 2013 15. (Slika B.5), v letu 2014 pa 13. (Slika B.6), glede upravnih zadev pa v letu 2013 peta najhitrejša znotraj celotne EU (Slika B.7) oziroma v letu 2014 celo najhitrejša v celi EU (Slika B.8). Očitno je torej, da se časi reševanja sodnih zadev skrajšujejo in so v evropskem povprečju, če ne celo izrazito nadpovprečno kratki.

- **Število nerešenih zadev**

Slovenija je predzadnja izmed držav EU glede števila vseh nerešenih nekazenskih zadev na 100 prebivalcev (Slika B.9). To je ob tako velikem številu novih izvršilnih in zemljiškoknjižnih zadev tudi razumljivo, bistveno vprašanje je, ali sistem obvladuje prejete

zadeve in uspe v določenem časovnem obdobju rešiti več zadev kot jih prejme. Podatki za Slovenijo kažejo, da to drži, saj se število nerešenih zadev že vrsto let znižuje. Glede števila nerešenih civilnih in gospodarskih pravnih zadev je položaj že bistveno boljši, saj je Slovenija 14. v celi EU (Slika C.10). Glede števila nerešenih upravnih zadev na prvi stopnji na 100 prebivalcev pa je Slovenija peta v celotni EU (Slika C.11).

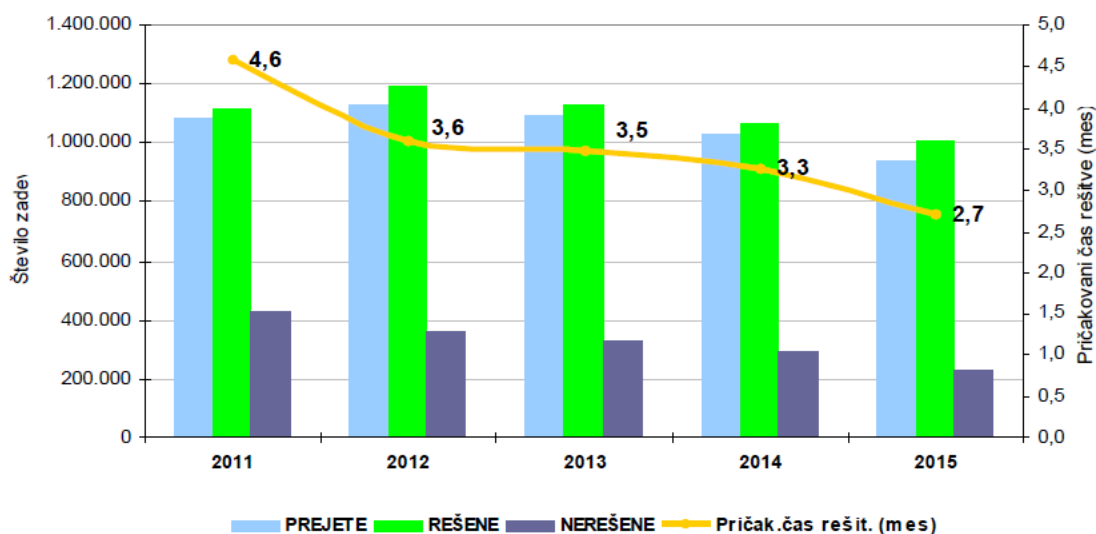
Pred prikazom poslovanja slovenskih sodišč je smiselno izpostaviti še eno kategorijo, v kateri je Slovenija prva v celotni EU (in po podatkih CEPEJ-a tudi prva med vsemi 47 državami članicami Sveta Evrope), in to je število sodnikov na 100.000 prebivalcev (s 44,3 sodnika na 100.000 prebivalcev) (Slika C.12).

4.2. Rezultati poslovanja - Slovenija

Vrhovno sodišče vsak kvartal objavlja podatke o poslovanju slovenskih sodišč, vključno z dejanskimi časi rešenih zadev in pričakovanimi časi rešitve zadev po vrstah zadev in po sodiščih (Vrhovno sodišče 2013). Za prikaz učinkovitosti poslovanja sodišč in razumevanje prioritet delovanja sodstva sta ključna dva dokumenta, in sicer Letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč (Vrhovno sodišče 2015č) in Otvoritev sodnega leta (Vrhovno sodišče 2014, 2015a, 2016).

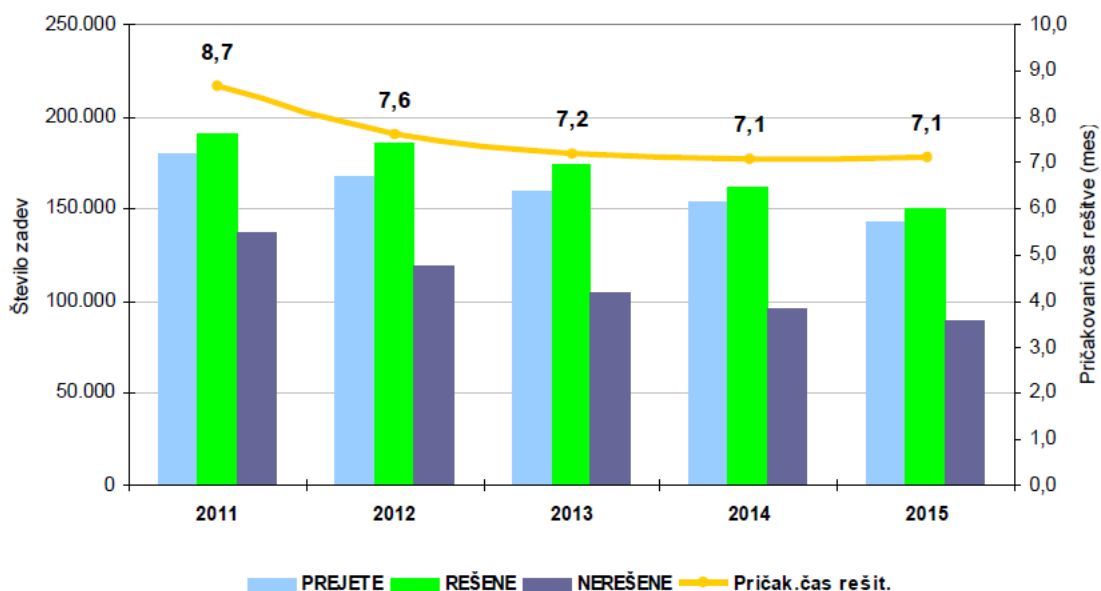
Rezultati poslovanja kažejo, da se časi reševanja zadev praktično že celo desetletje skrajšujejo. Pričakovani čas rešitve vseh zadev je tako v letu 2015 znašal za vse zadeve 2,7 meseca (sem so vštete tudi izvršilne zadeve na podlagi verodostojne listine in zemljiškoknjizne zadeve, ki se ob informacijski podpori rešijo v le nekaj dneh) (Slika 4.1), medtem ko je za pomembnejše zadeve znašal 7,1 meseca (Slika 4.2). Sodišča že vrsto let rešijo več zadev kot jih prejmejo (količnik reševanja pripada je višji od 100%), zato je nerešenih zadev iz leta v leto manj. Zmanjšuje se število nerešenih zadev, tako pomembnejših kot ostalih zadev (največji delež – več kot polovico - vseh nerešenih zadev obsegajo izvršilne zadeve). Število vseh nerešenih zadev se je v primerjavi z letom 2011 praktično prepolovilo (padec za 47 odstotkov), število nerešenih pomembnejših zadev pa se je zmanjšalo za 35 odstotkov (Vrhovno sodišče 2016, 5).

Slika 4.1: SLO – Gibanje vseh zadev in pričakovani čas rešitve v mesecih v obdobju 2011 - 2015

Vir: Vrhovno sodišče (2016, 4).

Slika 4.2: SLO – Gibanje pomembnejših zadev in pričakovani čas rešitve v obdobju 2011 - 2015

Vir: Vrhovno sodišče (2016, 5).

Posebej očitna je uspešnost informatizacije postopkov na področju zemljiške knjige. Postopki, ki so še pred dobrim desetletjem trajali tudi po leto in pol, se sedaj rešujejo v nekaj dnevih

(Slika C.13). Spremembe v poslovnih procesih so privedle do tega, da se sedaj nove zadeve delijo enakomerno po celotni državi glede na obremenjenost sodišč in krajevna pristojnost ni več vezana na lego nepremičnine.

Skladno s prioritetami slovenskega sodstva se pospešeno rešujejo starejše nerešene zadeve, saj je za stranko v postopku bistvenega pomena, kdaj bo njena zadeva rešena, ne pa, koliko traja povprečna zadeva na sodiščih. V zadnjih letih je zato opazen upad starejših nerešenih zadev (Slika C.14).

Pri evropski primerjavi je bilo izpostavljeno število sodnikov (Slika C.12), pri katerem je Slovenija prva v celotni EU, tako kot med vsemi članicami Sveta Evrope. Po tem, ko je leta 2005 Evropsko sodišče za človekove pravice ugotovilo, da Republika Slovenija krši pravico do sojenja v razumnem roku in je bilo trajanje sodnih postopkov opredeljeno kot sistemska težava¹⁷ ter je bil sprejet Program za povečanje učinkovitosti sodstva in odprave sodnih zaostankov – Projekt Lukenda (Ministrstvo za pravosodje 2005), je v kratkem obdobju dveh let prišlo do skokovitega porasta števila sodnikov z 924 v letu 2005 na 1.095 v letu 2007 (Slika C.15). Število sodnikov se od vrha v letu 2009 postopoma znižuje, ob koncu leta 2015 jih je bilo 913, posledično pada tudi delež sodnikov na 100.000 prebivalcev (s preko 50 na 44,3) (Slika C.16).

Rezultati poslovanja slovenskih sodišč tako kažejo nenehno izboljševanje kazalnikov učinkovitosti v preteklih petih letih. Število nerešenih zadev se zmanjšuje, pričakovani časi reševanja zadev se skrajšujejo, število sodnikov se zmanjšuje. Kljub vsem tem opaznim premikom v uspešnosti poslovanja pa se mnenje splošne javnosti ne spremeni, celo nasprotno, iz rezultatov raziskav Vrhovnega sodišča v letih 2013 in 2015 izhaja, da respondenti menijo, da postopki niso nič krajši (glej podpoglavje 3.3).

Domnevamo lahko, da je podoba učinkovitosti sodstva v očeh javnosti še vedno obremenjena s sodnimi zaostanki in sodbami Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP), ki je v prejšnjem desetletju v večjem številu primerov iz Slovenije ugotovilo kršitev pravice do sojenja v razumnem roku. Kljub spremembi v času trajanja postopkov in očitnemu napredku Slovenije, ki se kaže tudi v veliko manjšem številu sodb ESČP, v katerih je ugotovljena

¹⁷ Zadeva Lukenda proti Sloveniji, pritožba št. 23032/02, sodba z dne 6.10.2005, objavljena v Report of Judgments and Decisions 2005-X, ECLI:CE:ECHR:2005:1006JUD002303202.

kršitev pravice do sojenja v razumnem roku z zadnjem desetletju (do leta 2015 jih je bilo skupno 262, v zadnjih letih število upada; leta 2014 jih je bilo 7, v letu 2015 pa 6 (ESČP 2016), pa še ti primeri se praviloma nanašajo na sojenje, zaključeno pred več leti), to ne vpliva na oceno javnosti o učinkovitosti sodišč z vidika trajanja postopkov. Za razumevanje zaupanja v sodni sistem je zato bistveno ugotoviti, kateri so tisti dejavniki, ki nanj vplivajo in kako velik je ta vpliv.

5 Empirična raziskava o zaupanju v sodstvo

V raziskavi so analizirani dejavniki, ki vplivajo na zaupanje v sodstvo. Izhajam iz modelov teorije postopkovne pravičnosti (Tyler 1990, Tyler 2007, Tyler in Jackson 2012, Sunshine in Tyler 2013, Tyler in Sevier 2014, glej Sliki 3.1 in 3.2) ter iz modelov raziskovalcev projekta Euro-Justis, preverjenih na podlagi rezultatov evropske družboslovne raziskave (Jackson in drugi 2012, Hough, Jackson in Bradford 2013, European Social Survey 2011, glej Sliki 2.1 in 2.2). Ob tem je merjen zgolj vpliv ocene postopkovne pravičnosti in ocene učinkovitosti sodišč na zaupanje v sodstvo. Ocena distributivne pravičnosti, ki jo navedeni modeli uvrščajo med dejavnike zaupanja, je vsekakor pomemben, če ne celo odločilen dejavnik zaupanja v sodstvo, vendar je vpliv sodstva kot institucije nanj omejen, saj odločitve v konkretnih sodnih postopkih sprejema sodnik oziroma senat sodnikov, ki je pri odločanju neodvisen. Po drugi strani pa lahko sodstvo z lastnim delovanjem, prioriteta in spremembami poslovnih procesov (ob nujnem upoštevanju in spoštovanju varovalk nepristranskosti in neodvisnosti sodnika pri sojenju) spodbuja in izboljšuje tako postopkovno pravičnost kot učinkovitost, zato je raziskava osredotočena na ta dva dejavnika.

5.1 Raziskovalni model in hipoteze

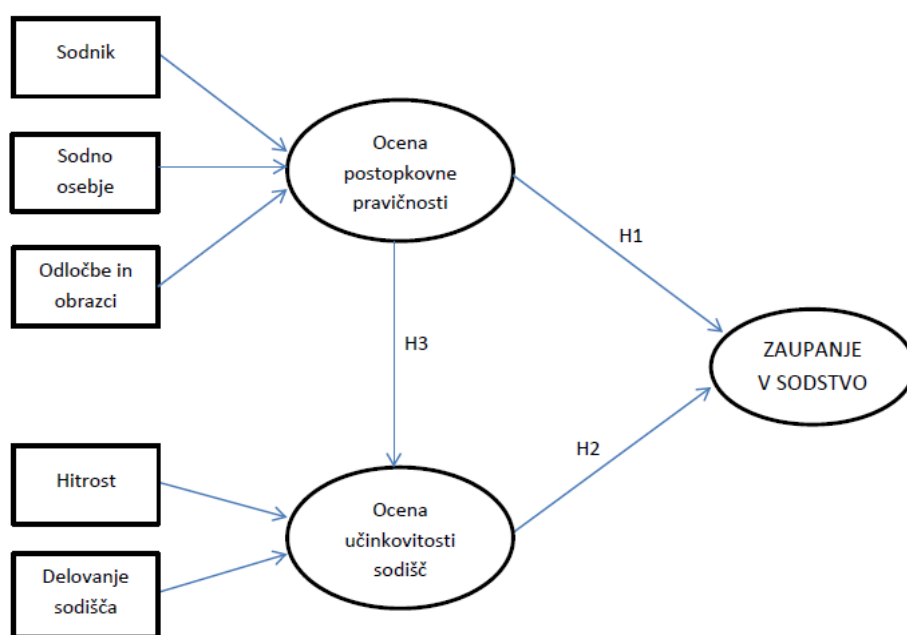
V raziskavi je analiziran vpliv ocene postopkovne pravičnosti in ocene učinkovitosti sodišč na zaupanje v sodstvo.

Ocena postopkovne pravičnosti je konstruirana kot odraz ocene sodnika in njegovega načina vodenja sodne obravnave (nepristranskost; neodvisnost; odnos do strank; razumljivost jezika ter možnost stranke, da izrazi svoje mnenje). Pomemben element ocene postopkovne pravičnosti je način, na katerega je stranka obravnavana, zato je kot drug dejavnik ocene postopkovne pravičnosti uporabljena ocena sodnega osebja (odnos in strokovnost sodnega osebja). Tretji element, iz katerega je grajena ocena postopkovne pravičnosti, pa je jasnost in razumljivost odločb in obrazcev, s katerimi sodstvo komunicira s stranko v postopku, saj je razumevanje postopka in odločitev sodišč za stranko bistvenega pomena.

Ocena učinkovitosti sodišč je konstruirana kot odraz ocene hitrosti reševanja zadev oziroma obravnave in ocene delovanja sodišča v konkretni sodni zadevi. Ocena hitrosti je merjena kot splošna ocena hitrosti reševanja zadev na sodiščih na eni strani ter ocena hitrosti razpisa prve obravnave po začetku postopka in hitrosti izdelave odločbe v konkretni zadevi po drugi strani. Ocena učinkovitosti sodišč se odraža tudi skozi oceno organizacije dela na samem sodišču (dolžina obdobja od vabila do obravnave; točnost obravnav; ustreznost uradnih ur ter razumevanje sodišča pri določanju termina obravnave).

Pri raziskovalnem vprašanju, kako ocena postopkovne pravičnosti in ocena učinkovitosti sodišč vplivata na zaupanje v sodstvo, izhajam iz modela, predstavljenega v Sliki 5.1.

Slika 5.1: Raziskovalni model vpliva ocene postopkovne pravičnosti in ocene učinkovitosti sodišč na zaupanje v sodstvo

Na podlagi navedenega modela je analiziran vpliv posameznih dejavnikov na zaupanje v sodstvo in preverjene so hipoteze. Te so skupaj z utemeljitvijo navedene v nadaljevanju.

H1: Ocena postopkovne pravičnosti povečuje zaupanje v sodstvo.

Raziskave v Združenih državah Amerike (Tyler 1990, Tyler 2007, Tyler in Jackson 2012, Sunshine in Tyler 2013, Tyler in Sevier 2014) in Evropi (Jackson in drugi 2012, Hough,

Jackson in Bradford 2013, European Social Survey 2011) so pokazale, da je ocena postopkovne pravičnosti zelo pomemben dejavnik zaupanja in legitimnosti sodnega sistema (glej tretje poglavje). Tylerjevi elementi postopkovne pravičnosti (Tyler 2007): možnost izraziti svoje mnenje, spoštljivost obravnave, nevtralnost in zaupanje v dobronamernost in iskrenost sodnika so bili v navedenih raziskavah potrjeni kot ključni faktor zaupanja v sodni sistem. Preveriti želim, ali in koliko navedene ugotovitve držijo pri uporabnikih sodstva v Sloveniji, ob tem da oceno postopkovne pravičnosti konstruiram nekoliko širše, vključujoč tudi sodno osebje ter jasnost odločb in obrazcev.

H2: Ocena učinkovitosti sodišč povečuje zaupanje v sodstvo.

Ocena učinkovitosti sodišč je v navedenih raziskavah tako odraz hitrosti obravnave kot tudi uspešnosti organov pregona in pravosodja pri odkrivanju in sankcioniranju storilcev kaznivih dejanj. Predpostavljam, da je v raziskavi Vrhovnega sodišča uspešnost sankcioniranja delno vključena v pojem pravičnosti odločitev sodišč in s tem pod pojem distributivne pravičnosti, ki je v raziskovalnem modelu ne upoštevam. Ugotavljal pa bom, ali in koliko na zaupanje v sodišča vpliva ocena hitrosti reševanja zadev in delovanja sodišča v konkretnem primeru.

H3: Ocena postopkovne pravičnosti povečuje oceno učinkovitosti sodišč.

Ugotavljal bom razmerje med konstruktoma ocene postopkovne pravičnosti in ocene učinkovitosti sodišč ter preveril, ali in koliko ocene sodnika, sodnega osebja ter odločb in obrazcev vplivajo na oceno hitrosti in delovanje sodišča. Z drugimi besedami – ali lahko sodstvo z ustreznim usposabljanjem sodnikov in osebja v smeri večje postopkovne pravičnosti vpliva na oceno lastne učinkovitosti.

H4: Ocena postopkovne pravičnosti ima večji vpliv na zaupanje v sodstvo kot ocena učinkovitosti sodišč.

Preveriti želim, ali rezultati uvodoma navedenih raziskav iz drugih pravnih okolij veljajo tudi v Sloveniji in ocena postopkovne pravičnosti v večji meri in močneje pojasnjuje zaupanje v sodstvo kot ocena učinkovitosti sodišč.

5.2 Metodologija

Raziskavo merjenja zadovoljstva uporabnikov (stranke v postopkih, obdolženci, priče in drugi uporabniki) z delovanjem slovenskih sodišč je izvedla Fakulteta za uporabne družbene študije v Novi Gorici v sodelovanju z Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in ostalimi sodišči. Zbiranje podatkov je potekalo s pomočjo anketnih vprašalnikov (Priloga A), ki so bili posredovani obiskovalcem sodišč v samoizpolnjevanje, osebje sodišče je imelo vlogo usmerjevalca. Osnova za izdelavo vprašalnikov so bili vprašalniki, ki so se uporabili že pri izvedbi raziskave Vrhovnega sodišča v letu 2013,¹⁸ ter so bili predhodno dodatno strokovno pregledani in dopolnjeni s strani naročnika in s strani Fakultete za uporabne družbene študije v Novi Gorici (Vrhovno sodišče in FUDŠ 2016).

Raziskava je potekala na sodiščih, kjer je sodno osebje, ki so ga določili predsedniki sodišč (t.i. koordinatorji), pomagalo pri usmerjanju in motiviranju uporabnikov za sodelovanje pri raziskavi, vendar ni sodelovalo pri izpolnjevanju vprašalnikov kot anketar. Za koordinatorje sodišč je bilo organizirano predhodno izobraževanje, kjer so bili seznanjeni z namenom raziskave ter vsebino in načinom izpolnjevanja vprašalnika. Za zbiranje podatkov je bila uporabljena metoda terenskega osebnega anketiranja z anonimnim samoizpolnjevanjem vprašalnikov.

Ciljno populacijo so v raziskavi med uporabniki sodišč predstavljali obiskovalci sodišč, saj se je predpostavljalo, da se bo tako najlažje pridobilo odgovore tistih, ki imajo opravke na sodiščih. Na vprašalnik so imeli priložnost odgovarjati posamezniki, ki so v obdobju med 11. in 30. novembrom 2015 bili na sodišču, pri čemer so bile predvidene naslednje kategorije uporabnikov:

- a) Obdolženec
- b) Oškodovanec
- c) Stranka v civilnem sodnem postopku (pravdnem, zapuščinskem ipd.)

¹⁸ Vprašalnik je bil prvič pripravljen v sodelovanju med Službo za razvoj sodne uprave na Vrhovnem sodišču, predstavniki nekaterih sodišč in strokovnjakov Znanstveno-raziskovalnega središča Univerze na Primorskem na podlagi dokumenta Komisije Sveta Evrope za učinkovitost pravosodja (CEPEJ) – Priročnika za izvedbo raziskav merjenja zadovoljstva uporabnikov sodišč (CEPEJ 2010). Avtor naloge sem bil vodja obeh raziskav, tako leta 2013 kot 2015.

- d) Priča (v civilnem, kazenskem ali upravnem postopku)
- e) Sodnik porotnik
- f) Pooblaščenec (odvetnik ali druga oseba po pooblastilu)
- g) Po poklicni dolžnosti (tožilec, pravobranilec, izvedenec, tolmač, cenilec, policist, novinar,...)
- h) Za pridobitev informacij ali dokumentov
- i) Za vložitev dokumentov
- j) Drugo.

Ciljno populacijo so predstavljali naključni obiskovalci sodišč, ki so bili v izbranem obdobju fizično prisotni na sodiščih in so imeli izkušnjo na sodiščih. Glede na razpršenost in visoko število odgovorov ter razporeditev po posameznih sodiščih lahko sklepamo, da je vzorec reprezentativen in je tako pridobljena zanesljiva ocena zadovoljstva uporabnikov slovenskih sodišč v navedenem obdobju. Kot enota opazovanja je bil upoštevan posameznik. Po sodiščih je bilo razposlanih 4.000 vprašalnikov, od tega je bilo vrnjenih in vsaj delno izpolnjenih 1.514 vprašalnikov.

Anketni vprašalniki so bili posredovani na vsa prvostopenjska sodišča po državi, glede na velikost sodišča v povezavi s številom novih zadev, tako na okrajna in okrožna sodišča splošne prisojnosti, kot specializirana delovna in socialno sodišče ter upravno sodišče, kjer so imeli uporabniki priložnost samostojno izpolniti anketo o zadovoljstvu z delovanjem sodišč in jo nato oddati v vnaprej pripravljene nabiralnike.

5.2.1 Vzorec

V vzorec 1.514 vsaj delno izpolnjenih vprašalnikov je bilo zajetih 717 moških (50,7%) in 697 žensk (49,3%). Skupno je bilo za analizo uporabljenih 1.357 vprašalnikov. Povprečna starost v vzorcu je 44,8 leta (s standardnim odklonom 13,1 leto). Dobra polovica vseh anketirancev (50,8%) ima zaključeno srednjo šolo, sledijo posamezniki z zaključeno višjo šolo, visoko šolo ali fakulteto (39,8%), medtem ko najmanjši delež predstavljajo posamezniki z zaključeno osnovno šolo ali manj (5,5%) in znanstvenim magisterijem ali doktoratom (4%).

Razporeditev izpolnjenih vprašalnikov po sodiščih je razvidna iz Tabele 5.1 (Vrhovno sodišče in FUDŠ 2016). Največ odgovorov je bilo pridobljenih na Okrožnem sodišču v Ljubljani, Okrožnem sodišču v Murski Soboti in Okrožnem sodišču v Mariboru.

Tabela 5.1: Razporeditev izpolnjenih vprašalnikov uporabnikov po sodiščih

Sodišče	Št. izpolnjenih vprašalnikov	Delež sodišča med vsemi odgovori
Okrožno sodišče v Ljubljani	154	11,3%
Okrožno sodišče v Murski Soboti	105	7,7%
Okrožno sodišče v Mariboru	92	6,8%
Okrajno sodišče v Celju	60	4,4%
Okrožno sodišče na Ptuj	53	3,9%
Okrajno sodišče v Ajdovščini	42	3,1%
Okrajno sodišče v Črnomlju	42	3,1%
Okrožno sodišče v Novi Gorici	42	3,1%
Okrajno sodišče v Lenartu	40	2,9%
Delovno in socialno sodišče v Ljubljani	39	2,9%
Okrajno sodišče v Kamniku	39	2,9%
Okrožno sodišče v Kopru	39	2,9%
Okrajno sodišče v Ljubljani	38	2,8%
Delovno sodišče v Mariboru	37	2,7%
Okrajno sodišče v Kranju	36	2,7%
Okrožno sodišče v Kranju	36	2,7%
Okrajno sodišče v Novi Gorici	33	2,4%
Okrajno sodišče v Trbovljah	32	2,4%
Okrajno sodišče v Ormožu	29	2,1%
Okrajno sodišče v Ilirski Bistrici	28	2,1%
Okrajno sodišče v Murski Soboti	28	2,1%
Okrajno sodišče v Šmarju pri Jelšah	28	2,1%
Okrajno sodišče v Cerknici	27	2,0%
Okrajno sodišče v Brežicah	25	1,8%
Okrajno sodišče v Ljutomeru	22	1,6%
Okrožno sodišče v Krškem	22	1,6%
Okrajno sodišče v Slovenski Bistrici	19	1,4%
Okrajno sodišče v Grosupljem	16	1,2%
Okrajno sodišče v Mariboru	16	1,2%
Okrajno sodišče v Sežani	16	1,2%
Okrajno sodišče v Velenju	16	1,2%
Okrajno sodišče v Domžalah	15	1,1%
Okrožno sodišče v Novem mestu	15	1,1%
Okrožno sodišče v Slovenj Gradcu	15	1,1%

Okrajno sodišče v Krškem	14	1,0%
Okrajno sodišče v Novem mestu	13	1,0%
Okrajno sodišče v Slovenjskih Konjicah	13	1,0%
Okrajno sodišče v Škofji Loki	13	1,0%
Okrajno sodišče v Trebnjem	13	1,0%
Delovno sodišče v Celju	12	0,9%
Okrajno sodišče v Litiji	12	0,9%
Okrajno sodišče v Slovenj Gradcu	12	0,9%
Okrožno sodišče v Celju	12	0,9%
Okrajno sodišče v Radovljici	11	0,8%
Okrajno sodišče na Vrhniki	10	0,7%
Okrajno sodišče v Idriji	10	0,7%
Okrajno sodišče v Kočevju	9	0,7%
Okrajno sodišče v Tolminu	9	0,7%
Okrajno sodišče na Jesenicah	8	0,6%
Okrajno sodišče na Ptuj	8	0,6%
Okrajno sodišče v Kopru	8	0,6%
Okrajno sodišče v Žalcu	6	0,4%
Okrajno sodišče v Lendavi	5	0,4%
Okrajno sodišče v Gornji Radgoni	4	0,3%
Okrajno sodišče v Postojni	4	0,3%
Upravno sodišče	4	0,3%
Okrajno sodišče v Piranu	3	0,2%
Okrajno sodišče v Sevnici	2	0,1%
SKUPAJ	1.357	100%

Vir: Vrhovno sodišče in FUDŠ (2016).

5.2.2 Merski instrument

Iz celotnega vprašalnika za uporabnike so bila za to raziskavo izbrana ciljna vprašanja. Celotno število uporabljenih spremenljivk je tako 19. Vsi odgovori na vprašanja so merjeni na 10-stopenjski Likertovi merski lestvici, brez upoštevanja neopredeljenih anketirancev, kjer je 1 pomenil popolno nestrinjanje s trditvijo, odgovor 10 pa popolno strinjanje s trditvijo (npr. Sodnik je bil neodvisen od zunanjih vplivov). Pri drugi vrsti vprašanj, kjer se je izbiralo med dvema nasprotujočima si lastnostma, so se ocene razporedile od 1 do 10 glede na navedeni lastnosti (npr. Sodišča rešujejo zadeve počasi / hitro).

Skladno z modelom so bile za izgradnjo posameznega indikatorja uporabljene spodaj navedene spremenljivke oziroma trditve. Trditve, ki niso statistično značilno vplivale na merjeni indikator, so bile izločene.

5.2.2.1 Operacionalizacija

Posamezni indikatorji so zgrajeni iz naslednjih trditev:

a. Sodnik

1. Sodnikov odnos je bil neprimeren / primeren.
2. Sodnikov jezik je bil nerazumljiv / razumljiv.
3. Sodnikova nepristranskost do strank je bila neprimerna / primerna.
4. Sodnik je bil neodvisen od zunanjih vplivov.
5. Med obravnavo sem imel/a dovolj možnosti, da izrazim svoje mnenje.

b. Sodno osebje

6. Odnos sodnega osebja je bil neprimeren / primeren.
7. Raven strokovnosti sodnega osebja je bila neprimerna / primerna.

c. Odločbe in obrazci

8. Pozivi sodišča so nejasni / jasni.
9. Predpisani obrazci so se mi zdeli nejasni / jasni.
10. Odločbe sodišča so nejasne / jasne.

d. Hitrost

11. Sodišča rešujejo zadeve počasi / hitro.
12. Sodišče rešuje oziroma je rešilo mojo zadevo brez nepotrebnega odlašanja.
13. Čas od vložitve moje zadeve na sodišču do izvedbe prvega naroka za glavno obravnavo je bil kratek.

14. Čakanje na odločbo sodišča je predolgo / primerno.

e. Delovanje sodišča

15. Dolžina obdobja od prejema vabila sodišča do obravnave je neprimerna / primerna.

16. Obravnave so netočne / točne.

17. Čas uradnih ur je neustrezen / ustrezen.

18. Pri določanju termina obravnave je sodišče nerazumevajoče / razumevajoče.

f. Zaupanje v sodni sistem

19. Sodnemu sistemu v Sloveniji sploh ne zaupam / popolnoma zaupam.

Zanesljivost (notranja konsistentnost) merskega instrumenta je bila preverjena s Cronbach alfa testom. Na podlagi merjenih neodvisnih spremenljivk smo oblikovali indikatorje, ki smo jih pridobili s pomočjo faktorске analize. Rezultati Cronbach alfa testa in faktorске analize, pridobljeni s SPSS programom, so predstavljeni v nadaljevanju.

a. Sodnik

Vrednost komunalitet spremenljivk po ekstrakciji je nad 0,68 (Tabela Č.2). Faktorška struktura, pridobljena na spremenljivkah, je ustrezna, saj je vrednost KMO testa, ki meri moč povezanosti med neodvisnimi spremenljivkami, visoka (nad 0,8). Poleg tega pa so tudi neodvisne spremenljivke med seboj dovolj močno povezane (Bartlettov test = 4546,4; stopinje prostosti = 10; $p = 0,000$) (Tabela Č.3). Faktor pojasni 75,6% variance (Tabela Č.4). Cronbach alfa je zelo visok in znaša 0,941 (Tabela Č.5).

b. Sodno osebje

Vrednost komunalitet spremenljivk po ekstrakciji je nad 0,83 (Tabela Č.7). Faktorška struktura, pridobljena na spremenljivkah, je ustrezna, saj je vrednost KMO testa, ki meri moč povezanosti med neodvisnimi spremenljivkami, še sprejemljiva (0,5). Poleg tega pa sta tudi neodvisni spremenljivki med seboj dovolj močno povezani (Bartlettov test = 1622,4; stopinje

prostosti = 1; $p = 0,000$) (Tabela Č.8). Faktor pojasni 83,4% variance (Tabela Č.9). Cronbach alfa je zelo visok in znaša 0,909 (Tabela Č.10).

c. Obrazci in odločbe

Vrednost komunalitet spremenljivk po ekstrakciji je nad 0,59 (Tabela Č.12). Faktorska struktura, pridobljena na spremenljivkah, je ustrezna, saj je vrednost KMO testa, ki meri moč povezanosti med neodvisnimi spremenljivkami, ustrezno visoka (0,73). Poleg tega pa so tudi neodvisne spremenljivke med seboj dovolj močno povezane (Bartlettov test = 1391; stopinje prostosti = 3; $p = 0,000$) (Tabela Č.13). Faktor pojasni 65,9% variance (Tabela Č.14). Cronbach alfa je visok in znaša 0,855 (Tabela Č.15).

d. Hitrost

Vrednost komunalitete spremenljivke »Sodišča rešujejo zadeve počasi / hitro« po ekstrakciji je sicer nekoliko pod 0,5 (in sicer 0,470), a smo jo vseeno obdržali, saj bi sicer indikator hitrosti meril le hitrost reševanja konkretne zadeve, ne pa celotne ocene hitrosti delovanja sodišč. Vrednost komunalitet ostalih spremenljivk je nad 0,67 (Tabela Č.17). Faktorska struktura, pridobljena na spremenljivkah, je ustrezna, saj je vrednost KMO testa, ki meri moč povezanosti med neodvisnimi spremenljivkami, ustrezno visoka (0,81). Poleg tega pa so tudi neodvisne spremenljivke med seboj dovolj močno povezane (Bartlettov test = 2087,2; stopinje prostosti = 3; $p = 0,000$) (Tabela Č.18). Faktor pojasni 63,3% variance (Tabela Č.19). Cronbach alfa je visok in znaša 0,875 (Tabela Č.20).

e. Delovanje sodišča

Vrednost komunalitet spremenljivk po ekstrakciji je nad 0,55 (Tabela Č.22). Faktorska struktura, pridobljena na spremenljivkah, je ustrezna, saj je vrednost KMO testa, ki meri moč povezanosti med neodvisnimi spremenljivkami, ustrezno visoka (0,79). Poleg tega pa so tudi neodvisne spremenljivke med seboj dovolj močno povezane (Bartlettov test = 1381,1; stopinje prostosti = 6; $p = 0,000$) (Tabela Č.23). Faktor pojasni 63,3% variance (Tabela Č.24). Cronbach alfa je ustrezno visok in znaša 0,825 (Tabela Č.25).

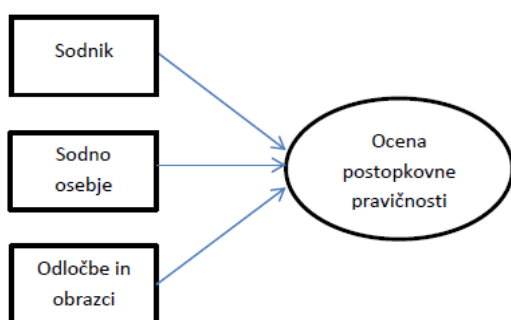
f. Zaupanje

Zaupanje je merjeno z enim samim vprašanjem, zato so za to spremenljivko prikazane le opisne statistike (Tabela Č.26).

5.2.2.2 Konstrukti

Prvi sestavljeni konstrukt Ocene postopkovne pravičnosti je sestavljen iz indikatorjev Sodnik, Sodno osebje ter Odločbe in obrazci (Slika 4.2).

Slika 5.2: Konstrukt Ocene postopkovne pravičnosti

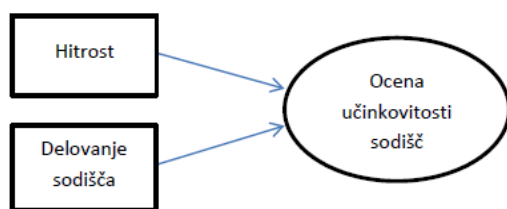

S pomočjo Cronbachovega koeficienta alfa smo preverili konsistentnost prvega sestavljenega konstrukta. Ta je pokazal visoko stopnjo zanesljivosti, saj je vrednost 0,898 (Tabela Č.27).

Rezultati faktorске analize navedenih treh indikatorjev kažejo, da je vrednost komunalitet po ekstrakciji nad 0,61 (Tabela Č.28). Faktorska struktura, pridobljena na indikatorjih, je ustrezna, saj je vrednost KMO testa, ki meri moč povezanosti med indikatorji, ustrezno visoka (0,73). Poleg tega pa so tudi indikatorji med seboj dovolj močno povezani (Bartlettov test = 1709,5; stopinje prostosti = 3; $p = 0,000$) (Tabela Č.29). Faktor pojasni 74,3% variance (Tabela Č.30).

Drugi sestavljeni konstrukt Ocene učinkovitosti sodišč je skladno z modelom sestavljen iz indikatorjev Hitrosti in Delovanja sodišča (Slika 5.3).

Slika 5.3: Konstrukt Ocene učinkovitosti sodišč

S pomočjo Cronbachovega koeficienta alfa smo preverili tudi konsistentnost drugega sestavljenega konstrukta. Ta ni pokazal visoke stopnje zanesljivosti, saj je vrednost 0,674, kar pomeni, da konsistentnost ni nesprejemljiva, je pa vprašljiva oziroma mejna. (Tabela Č.31).

Rezultati faktorске analize navedenih dveh indikatorjev kažejo, da je vrednost komunalitet po ekstrakciji le malo nad sprejemljivo vrednostjo, in sicer 0,51 (Tabela Č.32). Faktorska struktura, pridobljena na indikatorjih, je mejna, saj je vrednost KMO testa, ki meri moč povezanosti med indikatorji, točno na mejni vrednosti (0,50). Indikatorja sta med seboj relativno slabo povezana (Bartlettov test = 270; stopinje prostosti = 1; $p = 0,000$) (Tabela Č.33). Faktor pojasni 50,8% variance (Tabela Č.34).

5.3 Rezultati raziskave

S pomočjo regresijske analize smo želeli ugotoviti, ali ocena postopkovne pravičnosti in ocena učinkovitosti sodišč povečujeta zaupanje v sodstvo (H1 in H2). Ugotavljali smo, ali ocena postopkovne pravičnosti povečuje oceno učinkovitosti sodišč (H3). Zadnja regresijska analiza pa meri, ali ima ocena postopkovne pravičnosti večji vpliv na zaupanje v sodstvo kot ocena učinkovitosti sodišč (H4).

H1: Ocena postopkovne pravičnosti povečuje zaupanje v sodstvo.

Po regresijski metodi »Enter« smo ugotavljali vpliv konstrukta ocene postopkovne pravičnosti na zaupanje v sodstvo. Iz rezultatov regresije izhaja, da ocena postopkovne pravičnosti samostojno pojasni 32,8% variance zaupanja v sodstvo (popravljen korelacijski koeficient $R^2 = 0,328$) (Tabela 5.2). Na osnovi analize variance ugotovimo, da se model dobro prilega podatkom ($F = 432,098$; $p = 0,000$) (Tabela Č.35).

Tabela 5.2: Zaupanje v sodstvo – regresijski model – Ocena postopkovne pravičnosti – metoda Enter

Model	Korelacijski koeficient R	Korelacijski koeficient R ²	Popravljen korelacijski koeficient R ²	Standardna napaka ocene	Durbin-Watson koeficient
1	,573 ^a	,328	,328	2,264	1,768

a. Neodvisna / Napovedna spremenljivka: Ocena postopkovne pravičnosti = sodnik + osebje + odločbe

b. Odvisna spremenljivka: Zaupanje v sodstvo

Iz regresijskih koeficientov izhaja, da ocena postopkovne pravičnosti (standardizirani regresijski koeficient beta = 0,573, p = 0,000) statistično značilno vpliva na zaupanje v sodstvo (Tabela 5.3). S tem je potrjena H1 (Ocena postopkovne pravičnosti povečuje zaupanje v sodstvo).

Tabela 5.3: Zaupanje v sodstvo – regresijski koeficienti – Ocena postopkovne pravičnosti – metoda Enter

Model		Nestandardizirani koeficienti		Standardizirani koeficienti	t-test	p-vrednost
		Regresijski koeficient B	Standardna napaka	Standardizirani regresijski koeficient beta		
1	Neodvisna spremenljivka	5,570	,076		73,240	,000
	Ocena postopkovne pravičnosti = sodnik + osebje + odločbe	1,659	,080	,573	20,787	,000

a. Odvisna spremenljivka: Zaupanje v sodstvo

H2: Ocena učinkovitosti sodišč povečuje zaupanje v sodstvo.

Nato smo po regresijski metodi »Enter« ugotavljali vpliv konstrukta ocene učinkovitosti sodišč na zaupanje v sodstvo. Iz rezultatov regresije izhaja, da ocena učinkovitosti sodišč samostojno pojasni 35,8% variance zaupanja v sodstvo (popravljen korelacijski koeficient R² = 0,358 (Tabela 5.4). Na osnovi analize variance ugotovimo, da se model dobro prilega podatkom (F = 494,744; p = 0,000) (Tabela Č.36).

Tabela 5.4: Zaupanje v sodstvo – regresijski model – Ocena učinkovitosti sodišč – metoda Enter

Model	Korelacijski koeficient R	Korelacijski koeficient R ²	Popravljen korelacijski koeficient R ²	Standardna napaka ocene	Durbin-Watson koeficient
1	,599 ^a	,359	,358	2,211	1,781

a. Neodvisna / Napovedna spremenljivka: Ocena učinkovitosti sodišč = hitrost + delovanje sodišča

b. Odvisna spremenljivka: Zaupanje v sodstvo

Iz regresijskih koeficientov izhaja, da ocena učinkovitosti sodišč (standardizirani regresijski koeficient beta = 0,599, p = 0,000) statistično značilno vpliva na zaupanje v sodstvo (Tabela 5.5). S tem je potrjena H2 (Ocena učinkovitosti sodišč povečuje zaupanje v sodstvo).

Tabela 5.5: Zaupanje v sodstvo – regresijski koeficienti – Ocena učinkovitosti sodišč – metoda Enter

Model		Nestandardizirani koeficienti		Standardizirani koeficienti	t-test	p-vrednost
		Regresijski koeficient B	Standardna napaka	Standardizirani regresijski koeficient beta		
1	Neodvisna spremenljivka	5,584	,074		75,134	,000
	Ocena učinkovitosti sodišč = hitrost + delovanje sodišča	1,652	,074	,599	22,243	,000

a. Odvisna spremenljivka: Zaupanje v sodstvo

H3: Ocena postopkovne pravičnosti povečuje oceno učinkovitosti sodišč.

Z regresijsko analizo smo preverjali še vpliv ocene postopkovne pravičnosti na oceno učinkovitosti sodišč. Po metodi »Enter« smo dobili regresijski model, ki pojasni 72,6% variabilnosti odvisne spremenljivke – ocene učinkovitosti sodišč (Tabela 5.6). Na osnovi analize variance ugotovimo, da se model dobro prilega podatkom (F = 2110,459; p = 0,000) (Tabela Č.37).

Tabela 5.6: Ocena učinkovitosti sodišč – regresijski model – Ocena postopkovne pravičnosti – metoda Enter

Povzetek modela^b

Model	Korelacijski koeficient R	Korelacijski koeficient R ²	Popravljen korelacijski koeficient R ²	Standardna napaka ocene	Durbin-Watson koeficient
1	,852 ^a	,727	,726	,52390156	1,935

a. Neodvisna / Napovedna spremenljivka: Postopkovna pravičnost = sodnik + osebje + odločbe

b. Odvisna spremenljivka: Učinkovitost = hitrost + delovanje sodišča

Iz regresijskih koeficientov (Tabela 5.7) je razvidno, da ocena postopkovne pravičnosti (beta = 0,852, p = 0,000) izredno močno in statistično značilno vpliva na oceno učinkovitosti sodišč. S tem je potrjena tudi H3 (Ocena postopkovne pravičnosti povečuje oceno učinkovitosti sodišč).

Tabela 5.7: Ocena učinkovitosti sodišč – regresijski koeficienti

Koeficienti^a

Model		Nestandardizirani koeficienti		Standardizirani koeficienti	t-test	p-vrednost
		Regresijski koeficient B	Standardna napaka	Regresijski koeficient B		
1	Neodvisna spremenljivka	-,009	,019		-,461	,645
	Postopkovna pravičnost = sodnik + osebje + odločbe	,895	,019	,852	45,940	,000

a. Odvisna spremenljivka: Učinkovitost = hitrost + delovanje sodišča

H4: Ocena postopkovne pravičnosti ima večji vpliv na zaupanje v sodstvo kot ocena učinkovitosti sodišč.

Po regresijski metodi »Stepwise« smo ugotavljali, kako konstrukta vplivata na zaupanje v sodstvo in kateri izmed obeh konstruktov pojasni večji delež variance odvisne spremenljivke – zaupanja v sodstvo. Iz rezultatov regresije je očitno, da ocena učinkovitosti sodišč pojasni kar 35,8% variance odvisne spremenljivke (popravljen korelacijski koeficient R² = 0,358), ocena postopkovne pravičnosti pa doda zgolj 1,4% za skupnih 37,2% pojasnjene variance (Tabela 5.8).

Tabela 5.8: Zaupanje v sodstvo – regresijski model – metoda Stepwise

Povzetek modela ^c					
Model	Korelacijski koeficient R	Korelacijski koeficient R ²	Popravljen korelacijski koeficient R ²	Standardna napaka ocene	Durbin-Watson koeficient
1	,599 ^a	,359	,358	2,211	
2	,611 ^b	,373	,372	2,188	1,725

a. Neodvisna / Napovedna spremenljivka: Ocena učinkovitosti sodišč = hitrost + delovanje sodišča

b. Neodvisni / Napovedni spremenljivki: Ocena učinkovitosti sodišč = hitrost + delovanje sodišča,

Ocena postopkovne pravičnosti = sodnik + osebje + odločbe

c. Odvisna spremenljivka: Zaupanje v sodstvo

Na osnovi analize variance ugotovimo, da se model dobro prilega podatkom ($F = 444,878$ za konstrukt ocene učinkovitosti sodišč in $F = 236,118$ za oba konstrukta skupaj; $p = 0,000$) (Tabela Č.38).

Iz regresijskih koeficientov (Tabela 5.9) je razvidno, da tako ocena postopkovne pravičnosti (standardizirani regresijski koeficient $\beta = 0,227$, $p = 0,000$) kot ocena učinkovitosti sodišč ($\beta = 0,405$, $p = 0,000$) statistično značilno vplivata na zaupanje v sodstvo.

Tabela 5.9: Zaupanje v sodstvo – regresijski koeficienti – metoda Stepwise

		Nestandardizirani koeficienti		Standardizirani koeficienti	t-test	p-vrednost
Model		Regresijski koeficient B	Standardna napaka	Standardizirani regresijski koeficient β		
1	Neodvisna spremenljivka	5,584	,078		71,251	,000
	Ocena učinkovitosti sodišč = hitrost + delovanje sodišča	1,652	,078	,599	21,092	,000
2	Neodvisna spremenljivka	5,579	,078		71,929	,000
	Ocena učinkovitosti sodišč = hitrost + delovanje sodišča	1,117	,148	,405	7,539	,000
	Ocena postopkovne pravičnosti = sodnik + osebje + odločbe	,658	,156	,227	4,230	,000

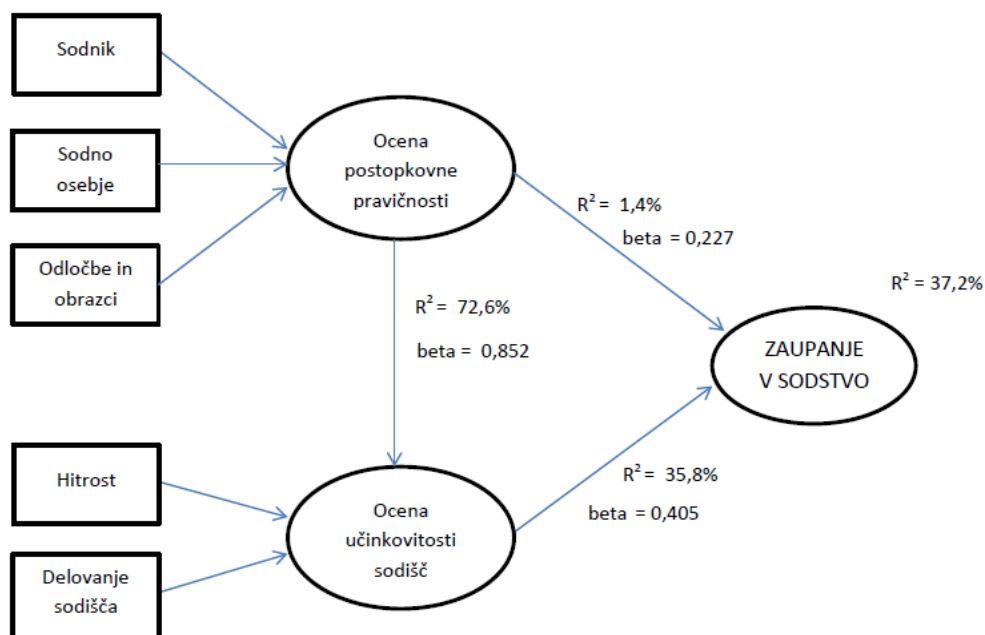
a. Odvisna spremenljivka: Zaupanje v sodstvo

Glede na to, da ocena učinkovitosti sodišč pojasni skoraj celotno varianco odvisne spremenljivke – zaupanja v sodstvo (35,8% proti 1,4% ocene postopkovne pravičnosti) ter da je standardizirani regresijski koeficient β pri oceni učinkovitosti sodišč višji kot pri oceni

postopkovne pravičnosti (0,405 proti 0,227), je H4 zavrnjena, saj ocena postopkovne pravičnosti nima večjega vpliva na zaupanje v sodstvo kot ocena učinkovitosti sodišč. Ta rezultat se razlikuje od izvedenih raziskav v Združenih državah Amerike (glej podpoglavje 2.1.) in Evropi (glej podpoglavje 2.2.), kjer se je ocena postopkovne pravičnosti izkazala za najpomembnejši dejavnik zaupanja in legitimnosti sodstva. Domnevamo lahko, da ima v očeh slovenske javnosti obremenjenost slovenskih sodišč z več kot desetletje trajajočo težavo sodnih zaostankov in sojenja v nerazumnem roku ter splošno razširjena ocena o neučinkovitosti sodišč večji vpliv na zaupanje v sodstvo kot sama ocena postopkovne pravičnosti. Po drugi strani relativno visoke ocene uporabnikov glede posameznih elementov postopkovne pravičnosti napeljujejo na domnevo, da so uporabniki sodišč dokaj zadovoljni s spoštljivostjo in z načinom obravnave na sodišču, zaradi česar ta dejavnik v manjši meri vpliva na (ne)zaupanje v sodstvo.

Rezultate celotne raziskave lahko strnemo v Sliko 5.4.

Slika 5.4: Empirični model vpliva ocene postopkovne pravičnosti in ocene učinkovitosti sodišč na zaupanje v sodstvo

Potrdili smo prve tri hipoteze, saj tako ocena postopkovne pravičnosti kot ocena učinkovitosti sodišč povečujeta zaupanje v sodstvo, še močnejši pa je vpliv ocene postopkovne pravičnosti na oceno učinkovitost sodišč. Četrta hipoteza je zavrnjena, saj ocena postopkovne pravičnosti nima večjega vpliva na zaupanje v sodstvo kot ocena učinkovitosti sodišč.

Iz rezultatov raziskave sicer izhaja, da oba merjena konstrukta, ocena postopkovne pravičnosti in ocena učinkovitosti sodišč, pojasnjujeta skupaj le dobrih 37% zaupanja v sodstvo, kar pomeni, da so vzvodi za dvig zaupanja predvsem druge. Izhajajoč iz rezultatov raziskave z zadovoljstvom z delovanjem sodišč lahko sklepamo, da je najpomembnejši dejavnik zaupanja občutek pravičnosti sodnih odločitev (distributivna pravičnost). Ocene uporabnikov glede postopkovne pravičnosti so relativno visoke, s spoštljivostjo obravnave so relativno zadovoljni tudi tisti, katerim sodišče ni odločilo v korist (glej podpoglavje 3.3). Rezultati Eurobarometra med drugim kažejo, da slovenska javnost čuti globoko nezaupanje v sodstvo tudi zato, ker meni, da se zakoni ne uporabljajo za vse enako in da odločitve sodišč niso pravične. Po drugi strani je zadovoljstvo neposrednih uporabnikov s pravičnostjo relativno visoko (glej podpoglavje 3.3).

Iz navedenega lahko sklepamo, da na občutek splošne javnosti o pravičnosti odločitev sodišč neposredna izkušnja na sodišču nima prevladujočega vpliva, temveč ga ima slika, ki jo javnost dobi iz medijev in drugih virov. Izvedena raziskava dokazuje, da bi dvig ocene učinkovitosti sodišč v očeh javnosti pomembno vplival na zaupanje v sodstvo. Iz rezultatov raziskave prav tako izhaja, da lahko sodstvo preko izboljšanja ocene postopkovne pravičnosti izboljša oceno učinkovitosti sodišč. Bistvena vzvoda za dvig zaupanja v sodstvo pa sta izboljšanje ocene pravičnosti odločitev sodišč in ocene učinkovitosti sodišč.

6 Sodstvo in komuniciranje z javnostmi

Sodstvo komunicira z različnimi javnostmi na različne načine. Tradicionalni pogled na delovanje sodišč izpostavlja, da sodstvo komunicira preko sodnih odločb in da je to dovolj. Seveda to ni dovolj. Sodstvo komunicira tudi na mnogo drugih načinov, načrtno in nenačrtno.

Splošna javnost si sliko o delovanju sodišč ustvarja predvsem preko objav v medijih. Na oceno sodstva tako vpliva poročanje na televiziji, spletnih straneh, po radiju, v časopisih, revijah, itn. Na javno mnenje o sodstvu vpliva tako novinarjeva predstavitev kot nastopi sodnikov, tožilcev, odvetnikov, pravnih strokovnjakov v medijih. Vpliv na javno mnenje ima vsekakor tudi posredna izkušnja s sodišči (sorodniki, prijatelji, znanci) in pa mnenje mnenjskih voditeljev. Strokovna javnost dobi svojo sliko o delovanju sodišč predvsem z neposredno izkušnjo in preko analiz v strokovni literaturi. Uporabniki sodišč svojo oceno delovanja sodstva gradijo po eni strani kot predstavniki splošne javnosti, po drugi strani pa na podlagi svoje neposredne izkušnje. Na oceno sodstva tako lahko vpliva vse mogoče, od podobe in opremljenosti prostorov na sodišču, odnosa in podobe varnostnikov, sodnega osebja, strokovnosti, odnosa in razumevanja sodnikov, razporeditve oseb in vlog v razpravni dvorani ali v drugih prostorih sodišča, vsebine in oblike dopisov in odločb sodišča, vsebine na spletnih straneh, komunikacija s sodiščem po telefonu ali drugače, itd. Vse navedeno lahko v večji ali manjši meri vpliva na sliko o učinkovitosti, pravičnosti, neodvisnosti in nepristranskosti, ki jo ima udeleženec v sodnih postopkih. Zaposleni na sodiščih imajo spet svoj pogled na delovanje sodstva, ki je odvisen tako od neposrednih osebnih odnosov, značilnosti delovnega okolja, poznavanja in razumevanja delovnih nalog, možnosti napredovanja in ustvarjanja, občutka strokovne in osebne svobode, itd.

V nalogi opisane raziskave dokazujejo, da imajo uporabniki sodišč, strokovna javnost in zaposleni veliko boljše mnenje o delovanju sodstva kot splošna javnost. Postavlja se torej vprašanje, kako prenesti to zadovoljstvo med splošno javnost. Kaj lahko sodstvo stori, da izboljša zaupanje javnosti v sodstvo in kako voditi to komunikacijo? Na posamezne vidike navedenih komunikacij sodstvo lahko vpliva, na druge težje. V nadaljevanju je na kratko predstavljeno področje odnosov sodstva z javnostmi in temeljne značilnosti teh odnosov. Najprej je opisan zakonski okvir komuniciranja sodstva, nato je opisana narava dela in specifične lastnosti teh odnosov, na koncu pa so predstavljeni še različni predlogi za

vzpostavljanje odnosov z javnostmi ter prioriteta krepitve odnosov z javnostmi v strategiji Vrhovnega sodišča.

6.1 Normativna ureditev komuniciranja sodstva

Zakon o sodiščih določa, da med zadeve sodne uprave spada tudi komuniciranje,¹⁹ za zadeve sodne uprave pa sta pristojna predsednik in direktor sodišča.²⁰ Podrobnejše določbe o zagotavljanju javnosti dela vsebuje Sodni red. Ta določa, da za spremljanje medijev in obveščanje javnosti skrbi predsednik sodišča oziroma po njegovem pooblastilu oseba, pooblaščenca za odnose z javnostmi.²¹ Sodišče lahko za te namene ustanovi posebno službo, izrecno pa je določeno, da pri Vrhovnem sodišču deluje Služba za odnose z javnostmi.²² Skladno z Zakonom o sodiščih je v Sloveniji 66 sodišč – na prvi stopnji 44 okrajnih in 11 okrožnih sodišč splošne pristojnosti ter štiri delovna in socialno sodišče, štiri višja sodišča splošne pristojnosti, specializirani višje delovno in socialno sodišče in upravno sodišče ter na vrhu kot najvišje sodišče v državi Vrhovno sodišče. Izmed navedenih 66 sodišč imajo le tri sodišča posebno osebje, zadolženo za odnose z javnostmi – največji prvostopenjski sodišči v državi Okrajno in Okrožno sodišče v Ljubljani imata posebno osebo, zadolženo za to področje, medtem ko na Vrhovnem sodišču deluje Služba za odnose z javnostmi s štirimi zaposlenimi, ki je bila ustanovljena šele ob koncu leta 2009. Skladno s Sodnim redom

Služba za odnose z javnostmi pri Vrhovnem sodišču izvaja obveznosti sodišča oziroma sodstva glede komunikacij z javnostmi, nudi strokovno pomoč sodiščem, izvaja nadzor nad javno podobo in pojavnostjo sodstva, skrbi za spletne strani in informativne publikacije ter oblikuje in vzdržuje odnose z različnimi javnostmi.²³

Posamezna sodišča so pri svojem delu samostojna, za komunikacijo pa so odgovorni predsedniki sodišč. Strojini poudarja, da posebno osebje za odnose z javnostmi ne more nadomestiti volje ali vsebine, ki jo lahko pri komuniciranju institucije določi le njeno vodstvo, osebje pa skrbi za strokovno podporo in izvedbo (Strojin 2013, 99).

¹⁹ Zakon o sodiščih, 60. člen.

²⁰ Zakon o sodiščih 61. člen.

²¹ Sodni red, drugi odstavek 8. člena.

²² Sodni red, drugi in tretji odstavek 8. člena.

²³ Sodni red, 8.a člen.

Postopkovna zakonodaja, nekateri specifični zakoni in Sodni red natančneje opredeljujejo delovanje sodišč z vidika zagotavljanja javnosti dela. Z navedenega vidika so pomembni predvsem naslednji zakoni, ki se nanašajo na vse državne organe, nekateri pa vsebujejo tudi posebne določbe za sodne postopke – Zakon o medijih, Zakon o dostopu do informacij javnega značaja (ZDIJZ) in Zakon o varstvu osebnih podatkov.

Temeljni predpis, ki ureja dostopnost informacij javnega značaja in obveznosti državnih organov na tem področju, je ZDIJZ. Ustava in procesni zakoni dostopnost do posameznih informacij vežejo na izkaz upravičenega interesa, a je ZDIJZ uveljavil načelo prostega dostopa za vse prosilce in v tem pogledu izenačil zakonodajno, izvršilno in sodno vejo oblasti. V ZDIJZ so taksativno naštetje izjeme prostega dostopa, nekatere izmed njih se izrecno vežejo na izvedbo sodnih postopkov in omejujejo dostopnost, dokler postopek ni pravnomočno končan, če sodišče utemelji, da bi dostop do informacij lahko škodoval izvedbi sodnega postopka²⁴ ali če procesni zakoni sami omejujejo dostop.²⁵ Posebej je potrebno izpostaviti varovanje osebnih podatkov, saj se ti skladno z načelom delnega dostopa izločijo iz dokumentov, ki se jih posreduje prosilcem, prav tako so varovani osebni podatki izločeni iz sodnih odločb, objavljenih na spletnih straneh sodstva (več o praksi sodišč, Informacijskega pooblaščenca in odločbah sodišč glede dostopa do informacij javnega značaja za sodišča glej Vrabc 2013).

Javnost sojenja je eno osnovnih načel sodnega postopka, nanaša pa se predvsem na javnost glavnih obravnav in izrekanja sodb. Oba temeljna procesna zakona – Zakon o kazenskem postopku in Zakon o pravdnem postopku vsebujeta določbe glede zagotavljanja načela javnosti sojenja. Sodišče lahko v posebnih, z zakonom določenih primerih izključi javnost vse ali dela glavne obravnave, če je to potrebno zaradi varovanja uradne, poslovne ali osebne skrivnosti, koristi javnega reda ali zaradi varovanja morale,²⁶ v kazenskih postopkih pa tudi zaradi varstva osebnega ali družinskega življenja ali koristi mladoletnika.²⁷ Izključitev je mogoča tudi, če se z ukrepi za vzdrževanje reda ne more zagotoviti neoviranega poteka obravnave²⁸ ali če bi po mnenju sodnega senata javnost škodovala interesom pravičnosti.²⁹

²⁴ Zakon o dostopu do informacij javnega značaja, prvi odstavek 6. člena.

²⁵ Zakon o dostopu do informacij javnega značaja, prvi odstavek 5.a člena.

²⁶ Zakon o pravdnem postopku, 294. člen.

²⁷ Zakon o kazenskem postopku, 295. člen.

²⁸ Zakon o pravdnem postopku, 294. člen.

²⁹ Zakon o kazenskem postopku, 295. člen.

Zakon o sodiščih vsebuje izrecno določbo, da se zaradi zagotavljanja javnosti sojenja in obveščanja javnosti in medijev na oglasni deski sodišča in na spletni strani objavi letni razpored sodnikov, pravila o dodeljevanju zadev in pa razpored obravnave in sej, pri katerih javnost ni izključena.³⁰ Ta razpored vključuje ime in priimek strank v postopku, ime sodnika, datum in kraj obravnave ter uro, tako da si lahko vsakdo pogleda, kdaj bo določena obravnava na vrsti in se je udeleži, če javnost skladno z navedenimi razlogi ni izključena.

Javnost dela je dodatno zagotovljena z objavljanjem sodnih odločb višjih sodišč, upravnega sodišča in Vrhovnega sodišča. Objavljene odločbe so prosto dostopne na spletnih straneh sodstva, komercialni ponudniki pa nudijo dodatne funkcionalnosti v svojih storitvah. Praviloma so objavljene vse odločbe navedenih sodišč, izločene so le nekatere procesne odločitve brez vsebinske vrednosti, za obdelavo in izločitev varovanih podatkov skrbi Evidenčni oddelek Vrhovnega sodišča.

Slikovno ali zvočno snemanje v sodnih zgradbah zaradi varovanja izvedbe postopka načeloma ni dovoljeno.³¹ Izjemoma sme predsednik Vrhovnega sodišča v posameznih kazenskih zadevah dovoliti snemanje začetka obravnave, ob tem da je slikovno snemanje sodnika dovoljeno le ob njegovem izrecnem dovoljenju.³²

6.2 Organizacija dela na področju odnosov z javnostmi

Za področje delovanja sodstva je značilen obstoj različnih javnosti z različnimi interesi, predznanjem in razumevanjem informacij, zaradi česar je za komunikacijo z njimi potreben različen pristop. Strojin tako v kontekstu sodstva loči vpleteno javnost, strokovno javnost, politične institucije, interno javnost ter splošno javnost (Strojin 2013, 99). Odnosi z javnostmi vključujejo več nalog, Strojin kot primarno navaja obveščanje javnosti o delu institucije kot sekundarni pa upravljanje ugleda institucije in podporo njenim poslovnim procesom. Komunikacija z javnostmi vključuje vrsto dejavnosti in oblik delovanja (Strojin 2013, 99):

samoiniciativna sporočila za javnost, odgovor na vprašanja medijev in splošne javnosti ter reševanje zahtev za dostop do informacij javnega značaja, razvoj informacijskih sistemov in

³⁰ Zakon o sodiščih, 17.a člen.

³¹ Sodni red, 19. člen.

³² Sodni red, 20. člen.

interneta za razširjanje informacij, razvoj podatkovnih zbirk sodne prakse, notranjo produkcijo vsebin, nekatere oblike izobraževalnih in protokolarnih vsebin ter usklajevanje sistema govorcev.

Obseg nalog, ki jih lahko realno opravi služba, je odvisen od obsega področja delovanja in razpoložljivih virov. Stroj in opozarja na to, da narava dela in dnevno število odgovorov praviloma zahtevajo podreditev dolgoročnih načrtov izpolnjevanju dnevni obveznosti (Strojin 2013, 99). Ključnega pomena je tako dnevno trižiranje pojavnosti in spremljanje medijev s klipngom ter določanje prednostnih nalog pri dnevnem delovanju (Strojin 2013, 100).³³ Za sodišča so pripravljena navodila, v katerem je opisana narava sporočil za javnost, odgovorov na medijska vprašanja in osnovni poudarki o kriznem komuniciranju (Strojin 2013). Natančno je predstavljeno, kako pripraviti ustrezne informacije, kakšni so komunikacijski kanali in kako se odzivati v medijih. Podobna priporočila o vsebini in obliki sporočil za javnost je pripravila tudi Evropska mreža sodnih svetov v posebni študiji o odnosih sodstva z mediji (ENCJ 2012, 16).

V preteklih letih je bilo kar precej pozornosti posvečene izobrazovanju na področju odnosov z mediji. Pri izobraževanju lahko ločimo obvezno in prostovoljno izobraževanje. Obvezno izobraževanje je v Zakonu o sodiščih predvideno za predsednike in direktorje sodišč v letu po nastopu funkcije oziroma delovnega mesta, saj udeležba na tedenskem izobraževanju o poslovanju sodišča, ki poleg upravljavskih, kadrovskih in finančnih znanj vključuje tudi odnose z mediji, predstavlja pogoj za opravljanje funkcije.³⁴ Po podatkih Centra za izobraževanje v pravosodju Ministrstva za pravosodje so bila s strani vodje Službe za odnose z javnostmi na Vrhovnem sodišču in televizijskega voditelja med letoma 2013 in 2015 izvedena štiri taka izobraževanja z 62 slušatelji (predsedniki in direktorji sodišč ter vodje in direktorji tožilstev). Po drugi strani pa so vsebine s področja odnosov sodstva z javnostmi tudi del t.i. sodniških šol, ki sicer niso obvezne, so pa množično obiskane, saj poleg možnosti poglobljanja strokovnega znanja predstavljajo tudi enega izmed kriterijev pri ocenjevanju sodniške službe in odločanju o napredovanju. V okviru sodniških šol in drugih izobraževanj

³³ Stroj in navaja, da Služba za odnose z javnostmi koordinira sistem okoli 140 urednikov spletnih strani, ki dnevno objavljajo različne vsebine. Po podatkih iz leta 2013 spletne strani sodišč mesečno obiše več kot 270.000 različnih uporabnikov, kar je po Merjenju obiskanosti spletnih strani (MOSS) primerljivo s 15 najbolj obiskanimi spletnimi stranmi v Sloveniji. Na leto Služba za odnose z javnostmi odgovori na več kot 500 vprašanj medijev in več kot 1.300 vprašanj splošne javnosti. V letu 2012 je npr. bilo organiziranih 20 tiskovnih konferenc. Od preko 600 prošenj za snemanje jih je bilo zavrženih le manj kot deset (Strojin 2013, 100 in letna poročila Vrhovnega sodišča).

³⁴ Zakon o sodiščih, 61.c in 62. člen.

so bila tako med letoma 2013 in 2015 izvedena različna izobraževanja o tem, kaj mediji pričakujejo od institucij ter o javnem nastopanju s strani sodnikov za skupno več kot 600 slušateljev (poleg sodnikov se izobraževanj udeležujejo tudi strokovni sodelavci). Posebne delavnice o javnem nastopanju so bile izvedene za 36 sodnikov in tožilcev. Za leto 2016 je po podatkih Centra za izobraževanje v pravosodju predvidenih še več takih izobraževanj, saj so odnosi z javnostmi (kot bo predstavljeno na koncu tega poglavja) eno izmed prioriternih področij slovenskega sodstva.

Sodni red določa, da sodišče obvešča javnost o svojem delu ter o svojih odločbah in stališčih, ki zanimajo javnost, preko publikacij in drugih medijev, na tiskovnih konferencah ali na drug primeren način. Dve osnovni publikaciji, ki ju letno izda Vrhovno sodišče, sta Otvoritev sodnega leta (Vrhovno sodišče 2016) v februarju in Letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč v mesecu maju (Vrhovno sodišče 2015č). V Otvoritvi sodnega leta so prikazani osnovni podatki o delu sodstva, predstavljeni so rezultati dela na prioriternih področjih preteklega leta in določene prioritete za prihodnje obdobje. V Letnem poročilu pa so prikazani natančni statistični podatki o delu sodišč po posameznih pravnih področjih, kadrovski in finančni podatki o poslovanju sodstva, podatki o poslovnih procesih in informatizaciji, mednarodne primerjave ter podatki o delu drugih institucij, povezanih z delovanjem sodišč (od podatkov o študiju prava in uspešnosti pri državnem pravniškem izpitu do podatkov o delu drugih institucij in mednarodnih sodišč). Vsa poročila so sproti objavljena na spletnih straneh. Na spletnih straneh pa so vsake tri mesece objavljeni tudi podrobni podatki o poslovanju in časih reševanja zadev na sodiščih.

Slovensko sodstvo tako primerjalno gledano nudi veliko informacij o svojem poslovanju in posluje transparentno, možnosti za seznanjenost s sodnim sistemom in spremljanje posameznih postopkov so široke, v določenih pogledih je tudi zgled v Evropi (Strojin 2013, 82).

6.3 Posebnosti odnosov sodstva z mediji

Zaupanje javnosti je ključno za učinkovitost in legitimnost delovanja sodstva. Posebno vlogo sodstva in pomen zaupanja v sodstvo poudarja tudi Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP), ki je v zadevi Prager in Oberschlick proti Avstriji³⁵ med drugim navedlo:

Tisk ima eminentno vlogo v pravni državi. Čeprav ne sme prestopiti določenih meja, ki mu jih med drugim postavlja varstvo pravic drugih, pa je vseeno zavezan poročati (v mejah svojih dolžnosti in odgovornosti) o informacijah in idejah, ki se nanašajo na politična vprašanja in druge zadeve javnega interesa.

Ta vloga vsekakor vključuje vprašanja, nanašajoča se na delovanje sodnega sistema, institucije, ki je bistvenega pomena za demokratično družbo. Tisk je eden izmed načinov, na katerega politiki in javno mnenje lahko preverjajo, da sodniki izvršujejo svojo težko odgovornost na način, ki se sklada s ciljem, zaradi katerega jim je ta naloga zaupana.

Vseeno pa je potrebno biti pozoren na posebno funkcijo sodstva v družbi. Kot garant pravičnosti, temeljne vrednote v pravni državi, mora sodstvo uživati zaupanje javnosti, če naj bo uspešno pri izvrševanju svojih dolžnosti. Zato je možno, da se izkaže kot nujno zaščititi tako zaupanje pred destruktivnimi napadi brez realne osnove, predvsem zato, ker kritizirani sodniki zaradi obveze molčečnosti ne smejo odgovarjati na kritike.

Strojin opozarja na dejstvo, da se je zaupanje v sodstvo gibalo v nasprotni smeri s kazalci učinkovitosti sodstva (Strojin 2013, 80). Zaupanje v sodstvo je bilo najvišje ob prehodu v novo tisočletje, torej v času, ko so sodišča potrebovala največ časa za reševanje zadev. Z izboljševanjem učinkovitosti sodstva je začelo zaupanje padati. Po drugi strani pa je opaziti, da se je hkrati s padcem zaupanja v veliki meri povečalo število objav v medijih o sodstvu (Strojin 2013, 81). Igljučar med razlogi zmanjšanja zaupanja v sodstvo navaja pojav sodnih zaostankov, nepredvidljivost sodniških odločitev, aferaško in negativno prikazovanje sodstva v medijih ter nerazumevanje funkcije sodišč v splošni javnosti, pa tudi t.i. sodniško stavko in neustrezno in nepopolno zasedenost sistemiziranih delovnih mest (Igljučar 2012a, 99). V nadaljevanju je prikazanih nekaj temeljnih značilnosti poročanja medijev o sodstvu.

Sodni postopki so z vidika poslovnih modelov medijev zelo dobrodošla tema, saj izhajajo iz predhodnih sporov med strankami, ki ustvarjajo dobre zgodbe, saj omogočajo dramo in

³⁵ ESČP, Prager in Oberschlick proti Avstriji (23.5.1991), objavljeno v Seriji A št. 204, § 34–35.

pritegnejo pozornost javnosti, imajo protagoniste, zaplet, dramatičnost in omogočajo moral(istič)ne zaključke (Strojin 2013, 84). Kakovost vsebin je pogosto podrejena produkcijskim stroškom, vsekakor pa usmerjena k privabljanju javnosti. Izbira in podajanje programskih vsebin sta tako podrejena popularnosti in ceni produkcije, kar vodi v smer senzacionalizma in tabloidizacije (Strojin 2013, 84). Mediji so pri ustvarjanju zgodb pogosto dovzetni za enostranske informacije različnih neformalnih virov, ki praviloma izvirajo iz bolj ali manj sofisticirane medijske strategije strank ali drugih interesentov za vpliv na mnenje javnosti (Strojin 2013, 85). Sodišče se takemu pristopu zaradi narave svojega dela težko prilagodi – medtem ko se sodišča osredotočajo na postopek in pravičnost končne odločitve, se mediji na trenutni rezultat oziroma posamezne objave (Hayslett 2007 v Strojin 2013, 84). Javnost dela sodišča je vezana predvsem na glavno obravnavo, ta pa je zaradi poteka postopka časovno odmaknjena od storitve in odkritja dejanja (Zakonjšek 2006, 1005). Medijska obravnava prehitve formalni postopek, ki je relativno dolgotrajen, pogosto pa tudi nezanimiv in suhoparen, zato pogostokrat temelji na ugibanjih in nepreverjenih podatkih. V takih okoliščinah začnejo mediji sami odkrivati pomembne okoliščine in začne se neformalno sojenje, v okviru katerega sami oblikujejo pričakovanja, kako bi »moral« udeleženci v postopku ravnati (Zakonjšek 2006, 1005). Dinamika medijskega okolja zahteva redukcijo procesa odločanja na raven zgodbe, v kateri ni prostora za vse podrobnosti. Mediji poljubno in selekcionirano zbirajo in posredujejo informacije, jih poljubno razlagajo ter s svojimi komentarji poljubno oblikujejo predstave o resničnih dogodkih in udeležencih, pa tudi o sodnem razreševanju posameznih primerov (Merc 2005, 7). V želji po nadzoru nad posredovanjem informacij so mediji sposobni zgraditi opravičila za posege in minimizirati pomen mnenj posameznikov ali celo predstavnikov institucij, tako da jim ne dajo ustreznega glasu (Kaiser 1995, 4).

Sodnik oziroma sodišče mora, drugače kot to velja za same stranke postopka ali druge vire informacij, zaradi zagotovitve poštenega sojenja in predvsem varovanja videza nepristranskosti upoštevati zakonske določbe, ki med drugim omejujejo njegovo možnost za komuniciranje z javnostmi (Strojin 2013, 86). Sodnikova komunikacija je tako omejena na stranke v postopku in javnost v sodni dvorani ter s tem povezano odločanje.³⁶ Posebnega pomena za razumevanje medijske pojavnosti sodstva je varovanje nepristranskosti sojenja, ki se odraža tudi skozi določilo v Sodnem redu, da pri ustnem dajanju informacij ne sodeluje

³⁶ Sodni red, 16. člen.

sodnik, ki zadevo, o kateri se obvešča javnost, obravnava.³⁷ Poleg tega etične in postopkovne omejitve sodniku nalagajo, da se komentiranja vzdrži (glej tudi mnenja Komisije za etiko in integriteto pri Sodnem svetu – Sodni svet 2016). To je predvsem pomembno pri odprtih, nepravnomočnih postopkih, ko obstaja dodatno tveganje, da so posredovani podatki uporabljeni v izkrivljenem kontekstu (Strojin 2013, 86). Sodni red vsebuje natančna pravila, katere podatke se lahko medijem poda glede na potek postopka, ravno zato, da se zavaruje njegovo izvedbo in s tem temeljno funkcijo sodišč – neodvisno in nepristransko sojenje.³⁸ S tem je uradno komentiranje sodišča omejeno na poročilo o statusu zadeve in opravljenih dejanjih ter na dostopnost sodne dokumentacije, institucija pa lahko le redko komentira ali kontekstualizira odločbe, saj to s seboj nosi nevarnost napačne ali podvojene interpretacije (Strojin 2013, 86).

Strojin zato opozarja na nezmožnost vplivanja sodstva na določanje lastne agende, ki bi pritegnila pozornost medijev, ter na apriorno postavljenost v reaktivni položaj (Strojin 2013, 88). Prikaz stanja v sodstvu posledično ni niti reprezentativen niti objektivni, temveč uokvirjen in nesorazmerno izkrivljen zaradi kombinacije udeležencev v postopkih, politike in poslovnih modelov medijev (Strojin 2013, 92). Širšega razumevanja prava in delovanja pravnega sistema ni, javnost pa je zato dojemljivejša za senzacionalne predstavitve, ki so z njenega vidika edina znana resničnost (Strojin 2013, 92). Učinek medijskega poročanja o sodnih vprašanjih zato prehaja v stanje, ko realnih posledic sodnega postopka ali sodbe ne izvajajo več sodišča, temveč se skušajo dosegati z vzporednim medijskim ali celo političnim prizoriščem. Kadar sodišče odloči drugače, kot je predvidela medijska dinamika, se prst najglasnejšega praviloma obrne proti razsodniku oziroma delegitimizaciji njegove vloge, s čemer se dolgoročno ustvarja občutek nedelovanja sistema in kriznih razmer (Strojin 2011, 142).

Posebno vlogo sodstva v družbi varuje tudi Evropska konvencija o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah (EKČP), ki dopušča omejitve svobode izražanja zaradi varovanja avtoritete in neodvisnosti sodstva.³⁹ Iz prakse ESČP izhaja zavedanje o posebni občutljivosti pravice do svobode izražanja, ob hkratnem prepoznavanju pomena spoštovanja sodstva

³⁷ Sodni red, prvi odstavek 13. člena.

³⁸ Sodni red, 9. do 14. člen.

³⁹ EKČP, drugi odstavek 10. člena.

(Vrabec 2007, Kosar 2007). Strojin v tem smislu izpostavlja vseprisotno oceno neučinkovitosti sodstva in njene posledice ter opozarja (Strojin 2013, 94):

Kritična obravnava sodstva je legitimna in potrebna, vendar ni neomejena. Če je določena institucija stalno udeležena v zgodbah z negativnimi asociacijami, bodo te pomembno prispevale k oblikovanju njene percepcije v javnosti. Pavšalno pejorativen, stereotipiziran odnos do pravosodja ima realne posledice na individualni ravni in tudi za pravno kulturo ter splošno raven pravne in dejanske varnosti v državi. Negativen vtis o pravu in sodstvu, ki se postopoma ustvarja, lahko posledično vodi do realnih destruktivnih posledic ne le na politični, temveč splošni družbeni ravni.

Za izboljšanje zaupanja javnosti v sodstvo je zato potrebno graditi na vzpostavljanju odnosov z različnimi javnostmi in izobraževanju javnosti o delu in pomenu neodvisnega sodstva v demokratični družbi. V nadaljevanju so na kratko orisani konkretni predlogi aktivnosti.

6.4 Pomen vzpostavljanja odnosov z javnostmi in konkretni predlogi

Slovensko sodstvo se zaveda pomena vzpostavljanja odnosov z javnostmi. Med srednjeročne prioritete je tako Vrhovno sodišče v Otvoritvi sodnega leta 2016 uvrstilo krepitev notranje povezanosti in zaupanja javnosti v sodstvo ter zapisalo (Vrhovno sodišče 2016, 31):

Kljub izrazitemu izboljšanju delovanja sodnega sistema v zadnjem desetletju, zaupanje javnosti v pravosodni sistem, ki predstavlja temelj in pogoj za učinkovito delovanje države in gospodarstva, ostaja na nizki ravni. Sodstvo se istočasno sooča z različnimi zahtevami po reformah, ki pogosto ne upoštevajo aktualnega dejanskega stanja, ter s seboj nosijo nevarnost destabilizacije doseženih pozitivnih sistemskih sprememb.

H krepitvi zaupanja niso pripomogli niti zagotavljanje večje dostopnosti javnosti do sodnih obravnav in dokumentacije, splošna pojasnila o sodnih postopkih (npr. baze sodne prakse, odgovori na pogosta vprašanja, postopkovni nasveti za različne ciljne skupine) niti večja odzivnost sodišč pri prošnjah za komentiranje aktualnih primerov. Teza, da si lahko sodstvo samo ustvari ugled le samo in z lastnim delom, je namreč dnevno soočena s posamičnimi informacijami in novicami, s katerimi v zasledovanju svojih ciljev negativno medijsko pojavnost sodstva učinkoviteje in brez posebnih omejitev oblikujejo zunanji viri zgodb. Sodstvo v tovrstnih primerih zaradi narave in časovne dinamike svojega dela ter želje po

ohranitvi videza nepristranskosti težko najde ustrezne in pravočasne odzive. V dnevnem medijskem diskurzu zato prevladujejo teme, ki delovanje sodstva prikazujejo v izrazito subjektivni ali celo izkrivljeni luči, s tem pa tudi preprečujejo prepoznavnost pozitivnih informacij in dejanskega stanja.

Iskanje rešitev in njihova implementacija zgolj v okviru obstoječe ureditve ter znotraj sodstva samega se ne zdijo zadostni ukrepi. Poleg nadaljnjega delovanja na ravni notranje javnosti v smeri krepitev sporočilnosti in komunikacijskih metod sodišč, krepitev zaupanja javnosti v sodstvo terja tudi odgovornejšo vključitev drugih institucionalnih deležnikov kot tudi civilne družbe.

Na notranji ravni sodstva je treba okrepiti sporočilno sposobnost sodišč in zaposlenih na sodiščih. V zvezi s tem je treba preveriti ustreznost obstoječih pravil in postopkovnikov posredovanja informacij, ter okrepiti interno komunikacijo znotraj posameznih sodišč in med sodišči ter njihovimi zaposlenimi, ki bo zagotovila notranjo povezanost ter omogočila jasnejšo in učinkovitejšo zunanjo komunikacijo.

Na medinstitucionalni ravni je treba okrepiti razpravo, ki naj bi srednjeročno pripeljala do identifikacije in uravnoteženja interesov vseh deležnikov z namenom preprečevanja neutemeljenih ekscesov in s tem povezane systemske škode ter dolgoročno omogočila objektivno poročanje o delovanju sodstva, s tem pa tudi konstruktivno razpravo, razvoj in stabilnost pravosodnega sistema ter družbe. Tovrstna razprava mora temeljiti na objektivni analizi obstoječega stanja in trendov, potreb, pristojnosti in razpoložljivih resursov obstoječih institucij, zato je vanj treba vključiti tudi predstavnike medijev in civilne družbe.

Za izvedbo prioritete sta za notranjo javnost predvidena dva ukrepa: 1. Analiza stanja ter priprava sprememb in dopolnitev postopkovnih pravil glede notranjega in zunanjega komuniciranja ter 2. Prenova in razvoj komunikacijskih orodij ter metodologij. Za splošno javnost pa se prevedeva 1. Vzpostavitev razprave s ključnimi institucionalnimi deležniki in javnostjo ter 2. Krepitev zaupanja javnosti.

Strojin med predlogi za izboljšanje komuniciranja sodstva navaja več aktivnosti (Strojin 2009 in Strojin 2013). Bistvenega pomena je usklajeno delovanje podpornega osebja za odnose z javnostmi s sodnikom, priprava rednih sporočil za javnost ter oblikovanje odgovorov na medijska vprašanja ob hkratnem vodenju ustreznega medijskega spisa o posamezni zadevi

(Strojin 2013, 105). Sodišča naj vnaprej prepoznajo morebitne primere negativne in pozitivne pojavnosti ter v zvezi z njimi načrtujejo tudi izvedbene korake. Predlaga vpeljavo enotne oblike pisanj – tako oblikovno, strukturno kot terminološko – kar je bilo na ravni oblike odločb že izvedeno, na ravni strukture in terminologije pa se to predvideva v okviru prioritete izboljšanja kakovosti sodniškega dela (Vrhovno sodišče 2016, 25). Poenotenje pa bi bilo potrebno zagotoviti tudi pri drugih vrstah komunikacije, ne zgolj pri sodnih odločbah, in to še toliko bolj na vsebinski in slogovni ravni.

Strojin trdi, da mora imeti institucija posameznike, ki pomagajo oblikovati njen javni profil, zaradi česar je potrebno vzpostaviti sistem govorcev ter zagotoviti izobraževanje sodnikov za nastopanje v javnosti (Strojin 2013, 105). Sistem vnaprej predvidenih in za to ustrezno izobraženih govorcev med sodniki jasno izpostavlja in podpira tudi analiza Evropske mreže sodnih svetov o odnosih sodstva z mediji (ENCJ 2012), predvidevajo ga tudi smernice za odnose z mediji Vrhovnega sodišča Anglije in Walesa (Vrhovno sodišče Anglije in Walesa 2012). Evropska mreža sodnih svetov tako poudarja pomen izbire in izobraževanja govorcev, njihovih pristojnosti in namena. Zelo pomembno je njihovo sodelovanje s predsednikom sodišča oziroma vodstvom sodstva (ENCJ 2012, 5). Smernice za odnose z mediji Vrhovnega sodišča Anglije in Walesa (Vrhovno sodišče Anglije in Walesa 2012) vsebujejo priporočila za sodnike pri njihovem odnosu z mediji tako na sodišču kot izven sodišča, pri dajanju pojasnil o sodnih postopkih, pri sodelovanju v intervjujih, o primernem postopanju pred organizacijo tiskovnih konferenc, itd.

Ključnega pomena je proaktivnost sodstva pri komuniciranju. Strojin tako trdi, da je treba s konsistentnim delom vzpostaviti delovne odnose, vzajemno zaupanje in razumevanje z mediji in drugimi skupinami javnosti. Poudarja pa ključno kadrovsko in finančno podhranjenost sodstva za take dejavnosti (Strojin 2013, 106). Na ravni sodnega sistema se tako zaradi odsotnosti novih, dodatnih kadrov kaže kot edina rešitev pritegnitev obstoječega kadra v sistem govorcev. To je sicer tudi najbolj smiselno, saj so za govorce najprimernejši izkušeni sodniki.

Pomemben element proaktivnosti je tudi izobraževanje o sodnem sistemu in postopkih. Iz rezultatov raziskave Vrhovnega sodišča med splošno javnostjo izhaja, da ima največji vpliv na zaupanje v sodstvo jasnost delovanja sodišč (Vrhovno sodišče in FUDŠ 2016). Iz

medijskih predstavitev dogajanja v sodstvu je namreč velikokrat (delno tudi po krivdi govorcev samih, ki ravni razprave ne prilagodijo mediju oziroma javnosti) očitno nerazumevanje posameznih vlog in pristojnosti v pravosodju. Sodnikom in sodiščem se pripisuje odgovornost tudi za odločitve in posledice, na katere nimajo in ne smejo imeti vpliva (Igličar 2012a, 108). Usposabljanje javnosti v smeri boljšega poznavanja delovanja državnih institucij se tako kaže kot nujno (Strojin 2013, 106). Strojin ugotavlja, da izobraževalni sistem, vključno s pravnim študijem, konkretnih informacij o delovanju sodstva ne daje. Pomanjkanje splošnih, od konkretnih primerov neodvisnih informacij o vlogi in delovanju sodnega sistema v slovenski družbi praktično ni (Strojin 2013, 83). Največji vtis na ustreznost delovanja sodstva tako pustijo medijsko izpostavljene zgodbe in informacije o sodstvu, ki se izoblikujejo v medijskopoličnem diskurzu. Odsotnost drugega znanja in izobraženosti tako po Strojnovem mnenju ustvarja informacijski vakum, ki ga pogosto zapolnijo prav medijsko posredovane informacije (Strojin 2013, 83). Tudi Evropska mreža sodnih svetov priporoča sodstvom v državah članicah, da izvajajo aktivnosti za informiranje splošne javnosti in študentov na različne načine – z organizacijo dnevov odprtih vrat, sprejemanjem organiziranih skupin na sodiščih, objavami brošur in informacij na spletnih straneh o praktičnih vprašanjih delovanja sodstva, izdelavo izobraževalnih vsebin o delovanju sodstva in povezovanju s šolskim sistemom (ENCJ 2012, 20). Vrhovno sodišče redno izvaja vrsto aktivnosti, namenjenih boljšemu poznavanju javnosti o delovanju sodišč – ob evropskem dnevu civilnega sodstva 25. oktobra že vrsto let gosti obiske študentov prava s predavanji sodnikov o sodniškem delu, pripravilo je odgovore na pogosta vprašanja (Vrhovno sodišče 2015b), slikanice za otroke različnih starosti, ki morajo kot priče na sodišče (Vrhovno sodišče 2013), za slepe in slabovidne ter gluhe in naglušne je izdelalo poseben vodič (Vrhovno sodišče 2015c). V okviru prioritete postopkovne pravičnosti se bodo v prihodnje pripravile informacijske brošure strankam v postopkih z osnovnimi pojasnili o položaju in pričakovanjih strank (Vrhovno sodišče 2016, 29).

Vsekakor je smiselno pri takih izobraževalnih dejavnostih vključiti široko mrežo institucij. Pomembna je tudi medsebojna podpora in razumevanje pomena vzpostavljanja odnosov z javnostmi. Spodbujanje sodnikov in sodnega osebja k vzpostavljanju odnosa z različnimi javnostmi in izobraževanje javnosti je bilo tako v Združenih državah Amerike prepoznano kot del sodne funkcije (Fruin 2007, 101). Etični kodeks o delu sodnika, ki je pred tem zgolj dovoljeval izobraževalne dejavnosti sodnikov, jih je po spremembi spodbujal in izrecno

uvrstil med vrste sodnikovega dela (Fruin 2007, 101). Vrhovno sodišče Iowe je tako ob vzpostavitvi posebne delovne skupine za vzpostavljanje odnosov z javnostmi zapisalo (Fruin 2007, 102):

Raziskave javnega mnenja kažejo upadanje zaupanja v sodišča. Raziskave prav tako kažejo, da je stopnja zaupanja neposredno povezana s poznavanjem delovanja sodišč. Predolgo časa so se sodišča zanašala na druge institucije, kot so šole, odvetniške zbornice in mediji, da bodo same izboljšale znanje javnosti o delovanju sodstva. Sedaj je zato bolj kot kadarkoli nujno, da sodišča sama prevzamejo vodilno vlogo pri izboljšanju zavedanja splošne javnosti o vlogi in pristojnosti sodišč v demokratični družbi, vključno z ustavno vlogo sodišč, pomenom sodne neodvisnosti, temeljnega pomena vladavine prava in dnevnega pomena, ki ga imajo sodišča za življenje vseh Američanov. V ta namen ustanovljena delovna skupina sodstva za vzpostavljanje odnosov z javnostmi bo zato izvajala naslednje dejavnosti: priprava in izdelava programov in dokumentov za izboljšanje poznavanja delovanja sodišč za sodišča, sodno osebje, odvetniške zbornice, strokovne organizacije povezane s sodstvom, nevladne organizacije, šole, učitelje, medije in druge; izdelava strategij za vključevanje sodnega osebja in odvetnikov v vzpostavljanje odnosov z javnostmi ter priprava izobraževanj za sodnike in sodno osebje.

Vzpostavljanje odnosov z javnostmi in boljšega poznavanja sodstva je zato naloga različnih deležnikov v pravosodju, ne zgolj sodstva samega. Strojini trdi, da če želimo medijsko pojavnost sodstva izboljšati ter sistematično krepiti zaupanje v institucije pravne države, morajo ustrezno delo narediti tudi nekateri drugi deležniki (Strojin 2013, 107). Zlasti od kvalificiranih predstavnikov strokovne javnosti, ki delujejo v pravosodju, se zdi povsem razumno, primerjalno pravno gledano pa nujno in nenadomestljivo, zahtevati korektnost odnosa do sodstva (Strojin 2013, 107). Igljučar trdi, da je položaj sodstva in sodnikov v slovenski politični in pravni zavesti pogojen z resnim in odgovornim odnosom javnosti do države, ki mora postati družbena vrednota. Nekritično govorjenje o državi in njenih nalogah ter neupoštevanje splošnih družbenih interesov vodita do pojavov anomalije in anarhije. V sferi sodstva je za preprečevanje teh stranpoti odločilna vloga sodnika. Pri njem je – ob strokovnosti in neodvisnosti – vedno večji poudarek na uveljavljanju etike sodniškega poklica in splošnih človeških vrlinah (Igljučar 2012a, 108).

Zaradi opisanih posebnosti medijskega poročanja o sodstvu lahko sodstvo s svojimi aktivnostmi le deloma vpliva na oceno učinkovitosti in oceno postopkovne pravičnosti. Prav

tako sta zaradi varovanja neodvisnosti sodnikov pri odločanju nujna zadržanost in občutek pri ocenjevanju in vrednotenju distributivne pravičnosti. Za trajen dvig zaupanja je zato nujno odgovorno in konstruktivno vedenje vseh deležnikov v pravosodju in celotne družbe nasploh. V celotni družbi je namreč treba izboljšati zavedanje, da je neodvisno, nepristransko, uspešno in zaupanja vredno sodstvo pogoj za njen uspešen razvoj ter zato v njenem lastnem interesu.

7 Sklep in predlogi za nadaljnje raziskovanje

V nalogi sem analiziral dejavnike zaupanja v sodstvo. Tradicionalno razmišljanje o kakovosti sodstva se opira predvsem na zakonitost postopkov (ocenjevano s pomočjo pravnih sredstev in deležem razveljavljenih odločitev) ter na kazalnike učinkovitosti, kot je število rešenih zadev ali pričakovani čas rešitve. V nalogi sem se posvetil drugačnemu pogledu – pogledu javnosti in vprašanju zaupanja. Sodišča imajo odgovornost doseči rešitve sporov in pravičnega kaznovanja kršiteljev pravil. Da bi lahko bila v tem uspešna, morajo tako posamezni sodniki kot sodišča kot institucije uživati zaupanje in legitimnost. Iz dosedanjih mednarodnih raziskav izhaja, da se zaupanje sodiščem gradi tako na podlagi doseganja cilja pravične sodne odločbe kot vzpostavljanja odnosa s sodelujočimi v postopku. Če ljudje verjamejo, da je oblast ustrezno ugotovila dejansko stanje in posledično pravično odločila oziroma kaznovala kršitelja, bodo oblasti bolj zaupali in spoštovali njene odločitve. Hkrati pa bo tudi gradnja odnosa med oblastjo in posameznikom tista, ki bo prispevala k večjemu upoštevanju oblasti in ravnanju skladno z družbenimi pravili. Oblast, ki bo pri izvajanju postopkov iskrena, dobronamerna in zaupanja vredna, bo kot taka tudi dojeta s strani ljudi. Za to pa mora med postopkom skrbeti, da posamezniku omogoči, da predstavi svoja stališča, ta stališča mora vključiti v svojo odločitev ter jo ustrezno obrazložiti in pojasniti.

Na temelju zaupanja se gradi legitimnost sodne oblasti. Legitimnost je po eni strani prisotna, ko ljudje oblasti priznavajo legitimnost in spoštujejo avtoriteto oblastnih institucij ter občutijo dolžnost spoštovanja odločitev, po drugi strani pa je prisotna tudi, ko ljudje verjamejo, da ima oblast ustrezne moralne vrednote in da bodo institucije oblasti spoštovale svoja lastna pravila in pravila, ki veljajo enako za vse v družbi. Priznavanje legitimnosti sodstvu tako pomeni, da ljudje čutijo obveznost podrediti se sodni oblasti, da verjamejo, da imajo s sodno oblastjo skupne vrednote in da oblast ravna skladno s pravili. Nespoštovanje pravil in zakonov s strani oblasti negativno vpliva na njeno legitimnost. Če ljudje dojemajo oblast kot legitimno, ji podeljujejo pravico biti oblast, ki lahko določa pravilne in pravno zavezujoče načine ravnanja, v sebi pa to občutijo kot obvezo spoštovanja oblasti. Temeljnega pomena za izboljšanje sodstva so zato dejavniki, ki gradijo zaupanje v sodni sistem, dajejo legitimnost sodstvu in vodijo v spoštovanje sodnih odločitev.

Raziskave iz drugih in drugačnih (predvsem anglosaških) pravnih okolij so pokazale, da je najpomembnejši dejavnik zaupanja in legitimnosti sodstva postopkovna pravičnost. To lahko opredelimo kot občutek posameznika, da ima v sodnem postopku možnost izraziti svoj pogled na zadevo, da je obravnavan nepristransko in na spoštljiv način s strani sodnika, ki neodvisno odloča o pravicah in obveznostih enakopravnega člana družbe. Raziskave zagovornikov teorije postopkovne pravičnosti v Združenih državah Amerike so tako potrdile, da je občutek postopkovne pravičnosti bistven za vrsto ravnanj posameznikov – neposredno spoštovanje odločitev sodišč, dolgoročno spoštovanje, preprečevanje kršenja pravil ter sodelovanje s policijo, sodišči in drugimi vrstami oblasti. Občutek, da je posameznik pravično obravnavan, je tako v teh okoljih imel veliko večji vpliv na zaupanje v sodstvo kot ostala osnovna dejavnika zaupanja - pravičnost same odločitve (t.i. distributivna pravičnost) ali učinkovitost postopka v smislu hitrosti obravnave. Do podobnih rezultatov so prišli raziskovalci projekta Euro Justis, ki so v okviru evropske družboslovne raziskave (ESS) preverjali dognanja teorije postopkovne pravičnosti in jih tudi potrdili.

Rezultati tako slovenskih kot evropskih raziskav o zaupanju v sodstvo kažejo, da je slovenska javnost izjemno kritična do slovenskega sodstva in da mu ne zaupa. Zaupanje v sodstvo je v Sloveniji najnižje v celotni Evropski uniji. Prebivalci Slovenije tako menijo, da sodstvo ni ne neodvisno ne nepristransko. Pomanjkanje neodvisnosti pripisujejo tako pritiskom vlade in politikov kot ekonomskim in drugim interesom na odločitve sodišč. Po drugi strani sodniki sami sebi pripisujejo relativno visoko stopnjo neodvisnosti. Splošna javnost v Sloveniji nadalje meni, da država ne ravna skladno z zakoni, da so postopki izredno dolgotrajni in neučinkoviti, nerazumljivi in da oblasti odločajo arbitrarno.

Rezultati slovenske raziskave, ponovljene v letih 2013 in 2015 potrjujejo, da je zaupanje v sodstvo nizko. Za razliko od tujih raziskav splošna javnost največji pomen za zaupanje v sodstvo pripisuje pravičnosti odločitev sodišč, šele nato se zvrstijo kazalniki postopkovne pravičnosti (spoštljivost obravnave, razumljivost odločitev) in učinkovitosti (hitrost obravnave sodišč). Pomenljivo je dejstvo, da splošna javnost veliko bolj kritično ocenjuje celotno delovanje sodstva kot uporabniki sodišč. Ocene uporabnikov o neodvisnosti, nepristranskosti in spoštljivosti sodnikov in sodnega osebja so relativno visoke. Tudi posamezniki, katerim sodišče ni odločilo v korist, višje ocenjujejo posamezne lastnosti sodnikov kot splošna javnost.

Kazalniki učinkovitosti slovenskega sodstva se že vrsto let izboljšujejo. Število nerešenih zadev se zmanjšuje in se je v zadnjih petih letih praktično prepolovilo, pričakovani časi reševanja zadev se skrajšujejo in so v večini zadev v evropskem povprečju, na nekaterih področjih celo nadpovprečno kratki. Kljub temu, da se objektivno merljivi kazalniki delovanja slovenskega sodstva že nekaj časa nenehno izboljšujejo in da se uvrstitev Slovenije v zadnjih letih v primerjavi z ostalimi evropskimi državami praktično na vseh področjih popravlja, javnost tega premika ne zazna. Nasprotno, raziskave so celo pokazale, da javnost meni, da se med letoma 2013 in 2015 časi reševanja zadev niso skrajšali in število nerešenih zadev ni zmanjšalo.

V empirični raziskavi sem preverjal, kakšen in kolikšen vpliv na zaupanje med uporabniki sodišč imata ocena postopkovne pravičnosti in ocena učinkovitosti sodišč. Oceno postopkovne pravičnosti sem konstruiral kot odraz sodnika in njegovega načina vodenja sodne obravnave, odnosa in strokovnosti sodnega osebja ter jasnosti in razumljivosti odločb in obrazcev. Oceno učinkovitosti sodišč sem konstruiral kot odraz hitrosti reševanja zadev oziroma obravnave in delovanja sodišča v konkretni sodni zadevi. Meril sem zgolj vpliv ocene postopkovne pravičnosti in ocene učinkovitosti sodišč na zaupanje v sodstvo. Ocena distributivne pravičnosti, ki jo v nalogi obravnavani modeli uvrščajo med dejavnike zaupanja, je vsekakor pomemben, če ne celo odločilen dejavnik zaupanja v sodstvo, vendar je vpliv sodstva kot institucije nanj omejen, saj odločitve v konkretnih sodnih postopkih sprejema sodnik oziroma senat sodnikov, ki je pri odločanju neodvisen. Po drugi strani pa lahko sodstvo z lastnim delovanjem, prioriteta in spremembami poslovnih procesov (ob nujnem upoštevanju in spoštovanju varovalk nepristranskosti in neodvisnosti sodnika pri sojenju) spodbuja in izboljšuje tako postopkovno pravičnost kot učinkovitost, zato sem se osredotočil na ta dva dejavnika.

Rezultati raziskave so potrdili obe hipotezi, da tako ocena postopkovne pravičnosti kot ocena učinkovitosti sodišč statistično značilno vplivata na zaupanje v sodstvo. Ocena učinkovitosti sodišč ima znatno večji vpliv na zaupanje v sodstvo (regresijski koeficient $\beta = 0,405$) kot ocena postopkovne pravičnosti ($\beta = 0,227$). Ta rezultat se sicer razlikuje od izvedenih raziskav v Združenih državah Amerike in Evropi, kjer se je postopkovna pravičnost izkazala za najpomembnejši dejavnik zaupanja in legitimnosti sodstva. Domnevamo lahko, da ima v očeh javnosti obremenjenost slovenskih sodišč z več kot desetletje trajajočo težavo sodnih

zaostankov ter sojenja v nerazumnem roku večji vpliv na zaupanje v sodstvo kot sama postopkovna pravičnost. Po drugi strani relativno visoke ocene uporabnikov glede posameznih elementov postopkovne pravičnosti napeljujejo na domnevo, da so uporabniki sodišč dokaj zadovoljni s spoštljivostjo in z načinom obravnave na sodišču, zaradi česar ta dejavnik v manjši meri vpliva na (ne)zaupanje v sodstvo. Rezultati raziskave so potrdili tudi tretjo hipotezo, da ocena postopkovne pravičnosti povečuje oceno učinkovitosti sodstva, tu je bila statistično značilna povezava izredno močna ($\beta = 0,852$).

Iz rezultatov raziskave sicer izhajajo, da oba merjena konstrukta, ocena postopkovne pravičnosti in ocena učinkovitosti sodišč, pojasnjujeta le dobrih 37% zaupanja v sodstvo, kar pomeni, da so vzvodi za dvig zaupanja predvsem drugje. Izhajajoč iz rezultatov raziskave z zadovoljstvom z delovanjem sodišč lahko sklepamo, da je najpomembnejši dejavnik zaupanja občutek pravičnosti sodnih odločitev (distributivna pravičnost). Ocene uporabnikov glede postopkovne pravičnosti so namreč relativno visoke, s spoštljivostjo obravnave so relativno zadovoljni tudi tisti, katerim sodišče ni odločilo v korist. Rezultati Eurobarometra med drugim kažejo, da slovenska javnost čuti globoko nezaupanje v sodstvo tudi zato, ker meni, da se zakoni ne uporabljajo enako za vse in da odločitve sodišč niso pravične. Po drugi strani je zadovoljstvo neposrednih uporabnikov s pravičnostjo relativno visoko. Iz navedenega lahko sklepamo, da na občutek splošne javnosti o pravičnosti odločitev sodišč nima prevladujočega vpliva neposredna izkušnja, temveč slika, ki jo javnost dobi iz medijev in drugih virov.

V nalogi so predstavljene osnovne značilnosti odnosov sodstva z javnostmi ter normativna ureditev in organizacija dela. Za sodstvo je zaradi varovanja neodvisnega in nepristranskega sojenja značilna predvsem reaktivna vloga in omejen vpliv na agendo poročanja o sodnih zadevah. Bistvenega pomena je sodelovanje različnih deležnikov pri izobraževanju različnih javnosti o delovanju sodstva, saj nepoznavanje delovanja lahko vodi do poenostavljanj in izkrivljene slike o pristojnostih in odgovornosti sodstva.

V nadaljnjih raziskavah bi bilo zato smiselno raziskati, ali navedeni sklep drži, torej v kolikšni meri in kako se zaupanje javnosti v sodstvo gradi na podlagi lastnih izkušenj, koliko pa na podlagi drugih virov informacij. Kateri so ti viri informacij, kakšen vpliv imajo? Nadalje bi bilo smiselno obdelati podatke evropske družboslovne raziskave (ESS) za Slovenijo in preveriti veljavnost teorije postopkovne pravičnosti za področje sodstva. Smiselno bi bilo tudi

analizirati razlike v pogledih na sodstvo med večinoma laično javnostjo, ki jo predstavljajo splošna javnost in uporabniki sodišč, ter strokovno javnostjo, ki na delovanje sodstva gleda na drugačen, svoj način.

Slovensko sodstvo v svojih dokumentih navaja, da kot svojo vizijo oziroma temeljne premise svojega delovanja razume naslednje:

Zagotavljanje poštenega in učinkovitega sojenja, kvalitetne storitve in enakega dostopa za vse stranke v postopku, vzpodbujanje mirnega reševanja sporov, krepitev odnosov z laično in strokovno javnostjo ter drugima dvema vejama oblasti ob upoštevanju neodvisnosti in nepristranskosti, organizacija poslovnega procesa, ki v čim večji meri razbremeni sodnika nesodniških in rutinskih opravil, vzpodbujanje vsakega posameznika, zaposlenega na sodišču, k sodelovanju, usposabljanju in uporabi informacijskih tehnologij, občutek skupne pripadnosti ter spoštovanja in zaupanja laične in strokovne javnosti.

Navedeni elementi so bistveni za dvig zaupanja javnosti v delo sodstva. Prioritete izboljšanja kakovosti poslovanja z izobraževanjem sodnikov in sodnega osebja, izboljševanjem poslovnih procesov, večjim poudarkom postopkovne pravičnosti in transparentnostjo poslovanja so ključne za izboljšanje delovanja sodstva. Hkrati pa bo moralo sodstvo z lastnim delom poskrbeti, da kakovost poslovanja in napredek v delu postaneta in ostaneta slišana, da bo zadovoljstvo, ki ga delijo udeleženci sodnih postopkov, imelo odsev tudi v zaupanju splošne javnosti. Kajti le sodstvo, ki mu javnost zaupa, lahko uspešno opravlja svojo vlogo neodvisne in nepristranske veje oblasti.

8 Literatura

Beetham, David. 1991. *The Legitimation of Power*. London: Macmillan.

Benesh, Sara. 2006. Understanding public confidence in American courts. *Journal of politics*, 68 (3), 697-707. Benesh, Sara in Howell, Susan, 2001. Confidence in the courts: a comparison of users and non-users. *Behavioral sciences and the law*, 19 (2): 199–214.

Bottoms, Anthony. 2002. 'Compliance and Community Penalties'. V *Community Penalties*, ur. Bottoms T., Gelsthorpe L. In Rex S. Cullompton: Willan Publishing.

Bottoms, Anthony in Tankebe, Justice. 2012. 'Beyond Procedural Justice: A Dialogic Approach to Legitimacy in Criminal Justice', *Journal of Criminal Law and Criminology*. 102 (1): 119–170.

Bradford, Ben; Jackson, Jonathan; Hough, Mike.; Farrall, Stephen. 2009. Trust and confidence in criminal justice: A review of the British research literature v Jokinen, Anniina; Ruuskanen, Elina; Yordanova, Maria. 2009. *Review of need: Indicators of public confidence in criminal justice for policy assessment*. Hakapaino Oy, Helsinki, Finland Dostopno prek: https://www.researchgate.net/publication/228284534_Trust_and_confidence_in_Criminal_Justice_A_Review_of_the_British_Research_Literature (20. februar 2016).

Burke, Kevin in Leben, Steve. 2007. *Procedural Fairness: A Key Ingredient in Public Satisfaction*. American Judges Association. Dostopno prek: <http://aja.ncsc.dni.us/htdocs/AJAWWhitePaper9-26-07.pdf> (22. februar 2016).

CEPEJ - European Commission for the Efficiency of Justice. 2006. *European judicial systems - Edition 2006 (2004 data): efficiency and quality of justice*. CEPEJ Studies No. 1. Strasbourg: Svet Evrope.

--- 2007. *Use of information and communication technologies (ICT) in European judicial systems*. CEPEJ Studies No. 7. Strasbourg: Svet Evrope.

--- 2008a. *Checklist for promoting the quality of justice and the courts*. Strasbourg: Svet Evrope. Dostopno prek: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2868121&SecMode=1&DocId=1281474&Usage=2> (28. januar 2016).

--- 2008b. *Administration and management of judicial systems in Europe*. CEPEJ Studies No. 10. Strasbourg: Svet Evrope.

--- 2008c. *Guidelines on Judicial Statistics (GOJUST)*. CEPEJ(2008)11E. Strasbourg: Svet Evrope.

--- 2008č. *European judicial systems - Edition 2008 (2006 data): efficiency and quality of justice*. CEPEJ Studies No. 11. Strasbourg: Svet Evrope.

--- 2010a. *European judicial systems - Edition 2010 (2008 data): efficiency and quality of justice*. CEPEJ Studies No. 12. Strasbourg: Svet Evrope.

- 2010b. *Study on "Quality management in courts and in the judicial organisations in 8 Council of Europe member States"*. CEPEJ Studies No. 13. Strasbourg: Svet Evrope.
- 2010c. *Handbook for conducting satisfaction surveys aimed at Court users in the Council of Europe's member States*. CEPEJ Studies No. 14. Strasbourg: Svet Evrope.
- 2010č. *Report on conducting satisfaction surveys of court users in Council of Europe member States*. CEPEJ Studies No. 15. Strasbourg: Svet Evrope.
- 2012a. *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case-law of the European Court of Human Rights*. CEPEJ Studies No. 3. Strasbourg: Svet Evrope.
- 2012b. *European judicial systems - Edition 2012 (2010 data): efficiency and quality of justice*. CEPEJ Studies No. 18. Strasbourg: Svet Evrope.
- 2013a. *Study on Council of Europe Member States on Appeal and Supreme Courts' Lengths of Proceedings*. CEPEJ Studies No. 17. Strasbourg: Svet Evrope.
- 2013b. *Judicial systems of the European Union countries*. CEPEJ Studies No. 19. Strasbourg: Svet Evrope.
- 2013c. *Guidelines on the Creation of Judicial Maps to Support Access to Justice within a Quality Judicial System*. CEPEJ(2013)7RevE. Strasbourg: Svet Evrope.
- 2014. *European judicial systems - Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality of justice*. CEPEJ Studies No. 20. Strasbourg: Svet Evrope.
- 2015. *High quality justice for all the member States of the Council of Europe*. CEPEJ Studies No. 22. Strasbourg: Svet Evrope.

Contini, Francesco in Mohr, Richard. 2008. *Judicial Evaluation. Traditions, innovations and proposals for measuring the quality of court performance*. Saarbrücken: VDM.

European Network of Councils for the Judiciary (ENCJ). 2012. *Justice, Society and the Media. Report 2011-2012*. Dostopno prek: http://encj.eu/images/stories/pdf/GA/Dublin/encj_report_justice_society_media_def.pdf (12. april 2016).

--- 2015. *Independence and Accountability of the Judiciary and of the Prosecution*. Dostopno prek: http://www.encj.eu/images/stories/pdf/workinggroups/independence/encj_report_independence_accountability_2014_2015_adopted_ga_corr_2016.pdf (12. april 2016).

Eurobarometer 2013. Flash Eurobarometer 385. *Justice in the EU*. Evropska komisija. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_385_en.pdf (11. april 2016).

--- 2016a. Flash Eurobarometer 435. *Perceived independence of the national justice systems in the EU among the general public*. Evropska komisija. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2116> (11. april 2016).

---2016b. Flash Eurobarometer 436. *Perceived independence of the national justice systems in the EU among companies*. Evropska komisija. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/FLASH/surveyKy/2132> (11. april 2016).

EURO Justis Project. Dostopno prek: <http://www.eurojustisproject.org/> (20. februar 2016).

European Social Survey (2011). *Round 5 Module on Trust in the Police & Courts – Final Question Design Template*. London: Centre for Comparative Social Surveys: City University London. Dostopno prek: www.europeansocialsurvey.org/docs/round5/questionnaire/ESS5_final_trust_in_police_courts_module_template.pdf (22. februar 2016).

Evropska komisija. 2013. *The 2013 EU Justice Scoreboard – Pregled stanja na področju pravosodja v EU*. Sporočilo Komisije COM(2013) 160. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

--- 2014. *The 2014 EU Scoreboard*. Sporočilo Komisije COM(2014) 155. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

--- 2015. *The 2015 EU Scoreboard*. Sporočilo Komisije COM(2015) 116. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

---2016. *The 2016 EU Scoreboard*. Sporočilo Komisije COM(2016) 199. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP). 2016. *ECHR Facts & Figures 2015*. Strasbourg. Dostopno prek: http://www.echr.coe.int/Documents/Facts_Figures_2015_ENG.pdf (8. maj 2016).

Fabri, Marco, Langbroek, Philip, Pauliat, Hélène, ur. 2003. *The Administration of Justice in Europe: Towards the Development of Quality Standards*. Bologna: Lo Scarabeo.

Fabri, Marco, Jean Jean-Paul, Langbroek, Philip, Pauliat, Hélène, ur. 2005. *L'administration de la justice en Europe et l'évaluation de sa qualité*. Paris: Montchrestien.

Fruin, Richard. 2007. Judicial Outreach Recognized as a Judicial Function, *Future Trends in Courts*, National Center for State Courts. Dostopno prek: <http://contentdm.ncsonline.org/cgi-bin/showfile.exe?CISOROOT=/judicial&CISOPTR=250> (12. maj 2016).

Habermas, Jürgen, 1979. *Communication and the evolution of society*. Boston: Beacon Press.

Hayslett, Jerriane. 2007. Transparentna sodišča, odgovorni mediji, zadovoljna družba: iskanje uporabnih poti. *Predavanje na konferenci Percepcija prava v družbi*, POLIS, Ljubljana.

Hinsch, Wilfried. 2008. Legitimacy and Justice. V Kühnelt, Jörg, ur. *Political Legitimation without Morality?* London: Springer.

Hoffman, Martin, 1977. *Empathy and moral development*. NY: Cambridge University Press.

Hough, Mike in Sato, Mai. 2011. *Trust in justice: why it is important for criminal policy, and how it can be measured. Final report of the Euro-Justis project*. Institute for Criminal Policy Research Birkbeck, University of London.

Hough, Mike, Jackson, Jonathan in Bradford, Ben. 2013. *Trust in justice and the legitimacy of legal authorities: topline findings from a European comparative study*. V: *The Routledge Handbook of European Criminology*, ur. Body-Gendrot, Sophie, Hough, Mike, Kerezsi, Klara, Levy, René in Snacken, Sonja. Routledge International Handbooks. Abingdon, UK: Routledge: 243–265.

Igličar, Albin. 2012a. Sodstvo kot družbeni podsistem in javnost. *Zbornik znanstvenih razprav*, (72). Pravna Fakulteta Univerze v Ljubljani: 79–115.

--- 2012b. Normativna integracija in (slovenski) zakonodajalec ter sodnik. V *Tretja od suhih krav: razprave o razlogih za razsulo*, ur. Boštjan M. Zupančič. Domžale: Samozaložba Anton Komat: 211–243.

Jackson, Jonathan, Bradford, Ben, Hough, Mike, Kuha, Jouni, Stares, S. R., Widdop, S., Fitzgerald, R., Yordanova, Maria in Galev, T. 2011. 'Developing European Indicators of Trust in Justice', *European Journal of Criminology*, 8 (4): 267–285.

Jackson, Jonathan, Bradford, Ben, Hough, Mike, Myhill, Andy, Quinton, Paul in Tyler, Tom R. 2012. 'Why do People Comply with the Law? Legitimacy and the Influence of Legal Institutions', *British Journal of Criminology*, 52: 1051–1071.

Kaiser, Archibald H. 1995. *The Media and the Judiciary in the Democratic Process*. The Commonwealth Judicial Education Institute. Dostopno prek: <http://cjei.org/publications/kaiser.html> (12. maj 2016).

Kelman, Herbert C. in Hamilton, Lee V. (1989). *Crimes of obedience*. New Haven: Yale.

Kosar, David. 2007. *Freedom of Speech and Permissible Degree of Criticism of Judges in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights and U.S. Courts*. Budapest: Central European University. Dostopno prek: http://www.etd.ceu.hu/2008/kosar_david.pdf (12. maj 2016).

Luhmann, Niklas. 1979. *Trust and Power*. Chichester: John Wiley and Sons Ltd.

Merc, Božidar. 2005. Svoboda medijev. *Pravna praksa* 25: 6–7.

Ministrstvo za pravosodje. 2005. Doseženi cilji na področju pravosodja v mandatu 2005-2008: 10–16. *Program za povečanje učinkovitosti sodstva in odprave sodnih zaostankov – Projekt Lukenda*. Dostopno prek: http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/PDF/Publikacije_brosure/2005_2008_dosezeni_cilji.pdf (14. april 2016).

National Center for State Courts. 2010. *CourTools Performance Measurement Tools for Trial and Appellate Courts*. Williamsburg, VA: National Center for State Courts. Dostopno prek: <http://www.courttools.org> (1. februar 2016).

Ng, Gar Yein. 2007. *Quality of Judicial Organisation and checks and balances*.

Antwerp: Intersentia.

Peršak, Nina, neobjavljeno. 2016. Procedural Justice Elements of Judicial Legitimacy and their Contemporary Challenges. *Oñati Socio-legal Series*. Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=2731546> (12. maj 2016).

Peršak, Nina in Štrus, Jože., 2014. Legitimacy and trust-related issue of judiciary: New challenges for Europe. V: *Legitimacy and Trust in Criminal Law, Policy and Justice: Norms, Procedures, Outcome* ur. Peršak, Nina. Farnham: Ashgate: 89–110.

Rychlak, Ronald J. 1990. Society's Moral Right to Punish: A Further Exploration of the Denunciation Theory of Punishment, 65 TUL. L. REV. 299: 303–05.

Rottman, David, 2005. *Trust and confidence in the California courts part I: findings and recommendations*. Williamsburg: National Center for State Courts. Dostopno prek: http://www.courts.ca.gov/documents/4_37pubtrust1.pdf (14. februar 2016).

Rottman, David B. in Tyler, Tom R., 2014. Thinking about Judges and Judicial Performance: Perspective of the Public and Court Users. *Oñati Socio-legal Series*, 4 (5): 1046–1070. Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=2541450> (14. februar 2016).

Sarat, Austin. 1977. Studying American Legal Culture. *Law and Society Review* (11): 427–88.

Smith, Sandra Susan. 2010. Race and Trust. *Annual Review of Sociology*, 36: 453–475.

Sodni red (Uradni list RS, št. 17/95, 35/98, 91/98, 22/00, 113/00, 62/01, 88/01, 102/01, 22/02, 15/03, 75/04, 138/04, 74/05, 5/07, 82/07, 16/08, 93/08, 110/08, 117/08, 22/10, 48/11 in 15/15).

Sodni svet. 2016. *Mnenja Komisije za etiko in integriteto*. Dostopno prek: <http://www.sodni-svet.si/staliska-in-mnenja/nacelna-mnenja/> (12. Maj 2016).

Strojin, Gregor. 2009. *Outreach Strategy for the Constitutional Court of Serbia*. Beograd: OSCE.

--- 2011. Vpliv medijske pojavnosti na sodne postopke. V Strojin, Gregor ur. *Razumevanje prava v družbi*. Ljubljana: POLIS.

--- 2013. Odnosi z mediji v sodstvu. *Pravosodni bilten* 34 (2): 79–110.

Sunshine, Jason in Tyler, Tom. 2013. *The Role of Procedural Justice and Legitimacy in Shaping Public Support for Policing*. Dostopno prek: <http://policeandcommunity.org/pdfs/Effectiveness/Jason-Sunshine-Tom-Tyler-%96The-Role-of-Procedural-Justice.pdf>. (14. februar 2016).

Tankebe, Justice. 2010. Public Confidence in the Police: Testing the Effects of Public Experiences of Police Corruption in Ghana. *British Journal of Criminology*, 50 (2): 296–319.

Tyler, Tom. 2006. Psychological Perspectives on Legitimacy and Legitimation. *Annual Review of Psychology* (57): 375–400.

--- 2007. Procedural justice and the courts. *Court review*, 44 (1/2): 26–31. Dostopno prek: <http://digitalcommons.unl.edu/ajacourtreview/217/> (14. februar 2016)

Tyler, Tom in Huo, Yuen J. 2002. *Trust in the Law: Encouraging Public Cooperation with the Police and Courts*. New York: Russell Sage Foundation.

Tyler, Tom in Blader, Steven 2003. The Group Engagement Model: Procedural Justice, Social Identity, and Cooperative Behavior. *Personality and Social Psychology Review* 7: 349–352.

Tyler, Tom in Jackson, Jonathan, 2012. Future challenges in the study of legitimacy and criminal justice, *Yale Law School Working Paper* No. 264, Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=2141322> (14. februar 2016).

--- 2014. Popular legitimacy and the exercise of legal authority: motivating compliance, cooperation, and engagement. *Psychology, public policy, and law*, 20 (1): 78–95.

Tyler, Tom in Sevier, Justin, 2014. How do the courts create popular legitimacy? The role of establishing the truth, punishing justly, and/or acting through just procedures, *Albany law review*, 77 (3), 1095–1137. Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=2396945> (14. februar 2016).

Vrabec, Jaša. 2007. Varovanje avtoritete in nepristranskosti sodstva kot razlog za omejitve svobode izražanja: sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice. *Pravosodni bilten*, 28 (1): 283–297.

--- 2013. Dostop do informacij javnega značaja sodišč in tožilcev. *Pravosodni bilten* 34 (2): 53–78.

--- 2014. Zadovoljstvo javnosti z delovanjem slovenskih sodišč. *Pravna praksa* 33, (24/25): I–XII.

Vrhovno sodišče Anglije in Walesa. 2012. *Media Guidance for the Judiciary*. London: Judicial Press Office. Dostopno prek: <https://www.whatdotheyknow.com/request/125047/response/307849/attach/8/mediaguide2012%201.pdf> (12. maj 2016).

Vrhovno sodišče. 2010. *Otrok pred sodiščem*. Dostopno prek: http://sodisce.si/mma_bin.php?static_id=2010120711511071 (12. maj 2016).

--- 2014. *Otvoritev sodnega leta 2014*. Dostopno prek: http://www.sodisce.si/sodna_uprava/statistika_in_letna_porocila/ (20. februar 2016).

--- 2015a. *Otvoritev sodnega leta 2015*. Dostopno prek: http://www.sodisce.si/sodna_uprava/statistika_in_letna_porocila/ (20. februar 2016).

--- 2015b. *Vprašanja in odgovori*. Dostopno prek: <http://sodisce.si/informacije/faq/> (28. januar 2016).

--- 2015c. *Gluhi in slepi v sodnih postopkih*. Dostopno prek: http://sodisce.si/informacije/gluhi_in_slepi_v_sodnih_postopkih/ (28. januar 2016).

--- 2015č. *Letno poročilo o učinkovitosti in uspešnosti sodišč*. Dostopno prek: http://www.sodisce.si/sodna_uprava/statistika_in_letna_porocila/ (28. januar 2016)

--- 2016. *Otvoritev sodnega leta 2016*. Dostopno prek: http://www.sodisce.si/sodna_uprava/statistika_in_letna_porocila/ (20. februar 2016).

Vrhovno sodišče in ZRS UP. 2014. Center za raziskave javnega mnenja, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče. *Raziskava zadovoljstva uporabnikov sodišč z njihovim delovanjem 2013*. Ljubljana: Vrhovno sodišče RS. Dostopno prek: http://www.sodisce.si/sodna_uprava/statistika_in_letna_porocila/zadovoljstvo_javnosti/ (28. januar 2016).

Vrhovno sodišče in FUDŠ. 2016. Fakulteta za uporabne družbene študije v Novi Gorici. *Raziskava o zadovoljstvu javnosti z delovanjem slovenskih sodišč 2015*. Neobjavljeno. Dokončana bo dostopna prek: http://www.sodisce.si/sodna_uprava/statistika_in_letna_porocila/zadovoljstvo_javnosti/.

Zakonjšek, Emil. 2006. Izzivi obrambe v velikih kazenskih procesih. *Podjetje in delo* (7): 1003–1012.

Zakon o dostopu do informacij javnega značaja Zakon o dostopu do informacij javnega značaja (Uradni list RS, št. 51/06 – uradno prečiščeno besedilo, 117/06 – ZDavP-2, 23/14, 50/14, 19/15 – odl. US in 102/15).

Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 32/12 – uradno prečiščeno besedilo, 47/13, 87/14 in 8/16 – odl. US).

Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 110/06 – uradno prečiščeno besedilo, 36/08 – ZPOmK-1, 77/10 – ZSFCJA, 90/10 – odl. US, 87/11 – ZAvMS, 47/12, 47/15 – ZZSDT in 22/16).

Zakon o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 73/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08 – ZArbit, 45/08, 111/08 – odl. US, 57/09 – odl. US, 12/10 – odl. US, 50/10 – odl. US, 107/10 – odl. US, 75/12 – odl. US, 40/13 – odl. US, 92/13 – odl. US, 10/14 – odl. US in 48/15 – odl. US).

Zakon o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo).

Zakon o sodiščih (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08, 96/09, 86/10 – ZJNepS, 33/11, 75/12 – ZSPDSL-A, 63/13 in 17/15).

Weber, Max. 1978. *Economy and Society: Volume Two*. Berkeley: University of California Press.

Priloga A: Vprašalnik o zadovoljstvu z delovanjem slovenskih sodišč za uporabnike

SLUŽBA ZA RAZVOJ SODNE UPRAVE

VPRAŠALNIK ZA MERJENJE ZADOVOLJSTVA Z DELOVANJEM SODIŠČ

ZA STRANKE, OBDOLEŽENCE, PRIČE IN DRUGE UPORABNIKE

RAZISKAVA NA (izpolnite):

_____ (vrsta) SODIŠČE V / NA _____ (kraj)

Spoštovani!

Vaša mnenja o delovanju sodišča cenimo in nam bodo pomagala izvesti ukrepe za izboljšanje delovanja sodišča. Zato vas prosimo, da si vzamete nekaj minut za vaše odgovore na spodaj postavljena vprašanja.

Prosimo, da vsako trditev od **1 do 35** natančno preberete in nanjo kar sproti odgovorite, v kolikšni meri ta velja za vaše izkušnje s sodiščem na lestvici od 1 do 10, tako da ob vsaki trditvi v isti vrstici obkrožite ustrezno številko za oceno. Za vprašanja od **36 do 45** obkrožite oziroma navedite odgovor, ki najbolj ustreza glede na vaše izkušnje s sodiščem.

Tukaj ni napačnih ali pravih odgovorov, prosimo vas le za vaše mnenje v zvezi z navedenimi trditvami.

Izpolnjen vprašalnik lahko oddate v nabiralnik pri informacijskem pultu.

Za izpolnitev vprašalnika se vam lepo zahvaljujemo.

S spoštovanjem,

za Vrhovno sodišče Republike Slovenije, Fakulteta za uporabne družbene študije v Novi Gorici

Stran 1 od 4

Vrhovno sodišče RS, Tavčarjeva 9, 1000 Ljubljana
Služba za razvoj sodne uprave, tel: (01) 434 27 86, faks: (01) 434 27 88, e-pošta: srsu.vrs@sodisce.si

NAJPREJ VAS PROSIMO ZA NEKAJ SPLOŠNIH MNENJ O DELOVANJU SODIŠČ.

Prosimo, da na lestvici od 1 do 10 obkrožite oceno, ki ustreza vašem mnenju.

1.	Delovanje sodišč mi je na splošno	1-nejasno	2	3	4	5	6	7	8	9	10-jasno	Ne vem
2.	Sodišča rešujejo zadeve	1-počasi	2	3	4	5	6	7	8	9	10-hitro	Ne vem
3.	Sodni postopki (brez upoštevanja odvetniške tarife) so	1-dragi	2	3	4	5	6	7	8	9	10-poceni	Ne vem
4.	Sodnemu sistemu v Sloveniji	1-sploh ne zaupam	2	3	4	5	6	7	8	9	10-popolnoma zaupam	Ne vem
5.	Dostop do informacij o mojih pravicah na sodišču je	1-zapleten	2	3	4	5	6	7	8	9	10-enostaven	Ne vem
6.	Informacije, ki sem jih dobil s strani sodišča, so	1-nejasne	2	3	4	5	6	7	8	9	10-jasne	Ne vem
7.	Ali ste za pridobitev informacij v zvezi s sodiščem uporabili spletno stran www.sodisce.si ?										DA	NE

ČE STE SPLETNO STRAN UPORABILI, vas prosimo, da pri vprašanjih 8-10 obkrožite oceno, v kolikšni meri se strinjate z navedenimi trditvami glede spletne strani na lestvici od 1 do 10.

8.	Na spletni strani sodišča najdem vse potrebne informacije.	1-sploh se ne strinjam	2	3	4	5	6	7	8	9	10-popolnoma se strinjam	Ne vem
9.	Spletna stran sodišča je pregledna.	1-sploh se ne strinjam	2	3	4	5	6	7	8	9	10-popolnoma se strinjam	Ne vem
10.	Informacije o sodišču na spletni strani so ažurne.	1-sploh se ne strinjam	2	3	4	5	6	7	8	9	10-popolnoma se strinjam	Ne vem

DOSTOP DO SODIŠČA IN NOTRANJOST SODNE ZGRADBE

Prosimo, podajte svoje mnenje na lestvici od 1 do 10 za spodaj navedene lastnosti sodišča.

11.	Fizični dostop do sodišča je	1-zapleten	2	3	4	5	6	7	8	9	10-enostaven	Ne vem
12.	Oznake znotraj sodišča so	1-nejasne	2	3	4	5	6	7	8	9	10-jasne	Ne vem
13.	Čakalni pogoji (prostor) so	1-neurejeni	2	3	4	5	6	7	8	9	10-urejeni	Ne vem
14.	Opremljenost prostorov sodišča je	1-neprimerna	2	3	4	5	6	7	8	9	10-primerna	Ne vem

DELOVANJE SODIŠČA

15.	Pozivi sodišča so	1-nejasni	2	3	4	5	6	7	8	9	10-jasni	Ne vem
16.	Dolžina obdobja od prejema vabila sodišča do obravnave je	1-neprimerna	2	3	4	5	6	7	8	9	10-primerna	Ne vem
17.	Obravnave so	1-netočne	2	3	4	5	6	7	8	9	10-točne	Ne vem
18.	Čas uradnih ur je	1-neustrezen	2	3	4	5	6	7	8	9	10-ustrezen	Ne vem
19.	Odnos sodnega osebja je bil	1-neprimeren	2	3	4	5	6	7	8	9	10-primeren	Ne vem
20.	Raven strokovnosti sodnega osebja je bila	1-neprimerna	2	3	4	5	6	7	8	9	10-primerna	Ne vem
21.	Odnos varnostnikov do mene je bil	1-nekorekten	2	3	4	5	6	7	8	9	10- korekten	Ne vem
22.	Na sodišču sem se počutil/-a varno.	1-sploh se ne strinjam	2	3	4	5	6	7	8	9	10-popolnoma se strinjam	Ne vem

Stran 2 od 4

SODNIKI IN POSTOPEK

ČE STE NA SODIŠČU IMELI OBRAVNAVO, vas prosimo, da pri vprašanjih 23-30 obkrožite oceno, v kolikšni meri se strinjate z navedenimi trditvami glede vaše obravnave na sodišču na lestvici od 1 do 10.

23.	Sodnikov odnos je bil	1-neprimeren	2	3	4	5	6	7	8	9	10-primeren	Ne vem
24.	Sodnikov jezik je bil	1-nerazumljiv	2	3	4	5	6	7	8	9	10-razumljiv	Ne vem
25.	Sodnikova nepristranskost do strank je bila	1-neprimerna	2	3	4	5	6	7	8	9	10-primerna	Ne vem
26.	Sodnik je bil neodvisen od zunanjih vplivov.	1-sploh se ne strinjam	2	3	4	5	6	7	8	9	10-popolnoma se strinjam	Ne vem
27.	Med obravnavo sem imel/a dovolj možnosti, da izrazim svoje mnenje.	1-sploh se ne strinjam	2	3	4	5	6	7	8	9	10-popolnoma se strinjam	Ne vem
28.	Predpisani obrazci so se mi zdeli	1-nejasni	2	3	4	5	6	7	8	9	10-jasni	Ne vem

29.	Sodišče rešuje oziroma je rešilo mojo zadevo brez nepotrebnega odlašanja.	1-sploh se ne strinjam	2	3	4	5	6	7	8	9	10-popolnoma se strinjam	Ne vem
30.	Pri določanju termina obravnave je sodišče	1-nerazumevajoče	2	3	4	5	6	7	8	9	10-razumevajoče	Ne vem
31.	Čas od vložitve moje zadeve na sodišču do izvedbe prvega naroka za glavno obravnavo je bil kratek.	1-sploh se ne strinjam	2	3	4	5	6	7	8	9	10-popolnoma se strinjam	Ne vem
32.	Na sodišču sem prejel dovolj informacij o možnosti poravnave in alternativnega reševanja sporov.	1-sploh se ne strinjam	2	3	4	5	6	7	8	9	10-popolnoma se strinjam	Ne vem

33.	Odločbe sodišča so	1-nejasne	2	3	4	5	6	7	8	9	10-jasne	Ne vem
34.	Čakanje na odločbo sodišča je	1-predolgo	2	3	4	5	6	7	8	9	10-primerno	Ne vem

35.	Sodišče mi omogoča podajo pohval, pobud in predlogov.	1-sploh se ne strinjam	2	3	4	5	6	7	8	9	10-popolnoma se strinjam	Ne vem
-----	---	------------------------	---	---	---	---	---	---	---	---	--------------------------	--------

36. Ali so glede na vašo izkušnjo na sodišču materialni viri (sredstva, oprema) sodišča:

- a) Več kot zadostni
- b) Zadostni
- c) Ne zadostni
- d) Povsem nezadostni
- e) Ne vem

37. **Kaj bi spremenili za izboljšanje delovanja sodišča ali sodstva v celoti? Prosimo, navedite.**

38. **Kakšna je vaša zadnja zaključena izobrazba?**

- a) Osnovna šola ali manj
- b) Poklicna šola
- c) Srednja šola
- d) Višja šola, visoka šola ali fakulteta
- e) Znanstveni magisterij ali doktorat

39. **Letnica rojstva:** _____

40. **Vaš spol:**

- a) Moški
- b) Ženska

41. **V kakšni vlogi ste danes na sodišču? Prosimo, izberite le en odgovor.**

- a) Obdolženec
- b) Oškodovanec
- c) Stranka v civilnem sodnem postopku (pravdnem, zapuščinskem ipd.)
- d) Priča (v civilnem, kazenskem ali upravnem postopku)
- e) Sodnik porotnik
- f) Pooblaščenec (odvetnik ali druga oseba po pooblastilu)
- g) Po poklicni dolžnosti (tožilec, pravobranilec, izvedenec, tolmač, cenilec, policist, novinar,...)
- h) Za pridobitev informacij ali dokumentov
- i) Za vložitev dokumentov
- j) Drugo (Prosimo, navedite: _____)
- k) Ne vem

42. **ČE STE BILI STRANKA V SODNEM POSTOPKU, opredelite pravno področje tega postopka. Prosimo, izberite le en odgovor.**

- a) Civilno (pravda, odškodnina, zapuščina, zemljiška knjiga, družinska zadeva, ureditev meje,...)
- b) Prekršek
- c) Kazensko (preiskava, kazenski postopek, izvršitev kazni,...)
- d) Gospodarsko
- e) Delovno/socialno (delovno razmerje, mobing, pokojnine, zdravstveno zavarovanje, socialna pomoč,...)
- f) Upravno
- g) Izvršba
- h) Postopki zaradi insolventnosti (stečaj podjetja, prisilna poravnava, osebni stečaj)
- i) Drugo (Prosimo, navedite: _____)
- j) Ne vem

NA SPODNJA VPRAŠANJA ODGOVORITE LE, ČE STE BILI STRANKA, OBDOLEŽENEC ALI OŠKODOVANEC V SODNEM POSTOPKU IN JE PRIŠLO DO KONČNE ODLOČITVE

43. **Ali je sodišče odločilo v vašo korist?**

- a) Da
- b) Deloma
- c) Ne

44. **Ali ste imeli odvetnika?**

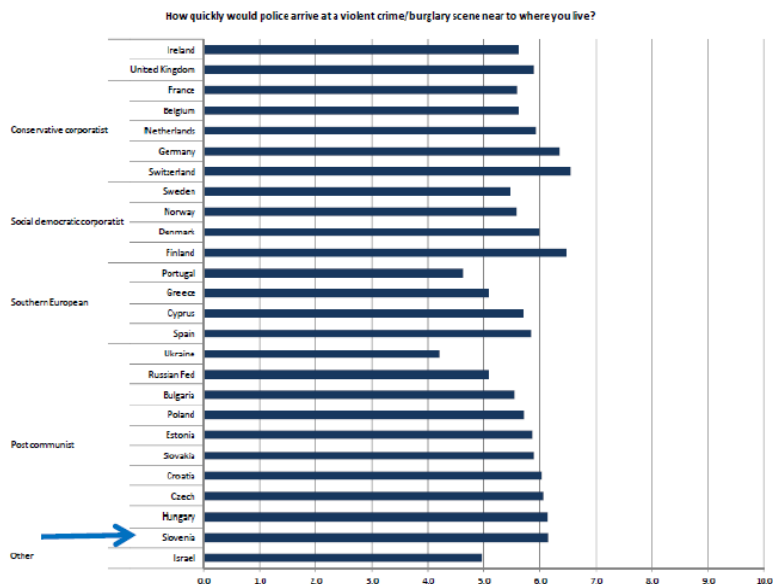
- a) Da
- b) Ne

45. **Ali ste bili deležni brezplačne pravne pomoči?**

- a) Da
- b) Ne

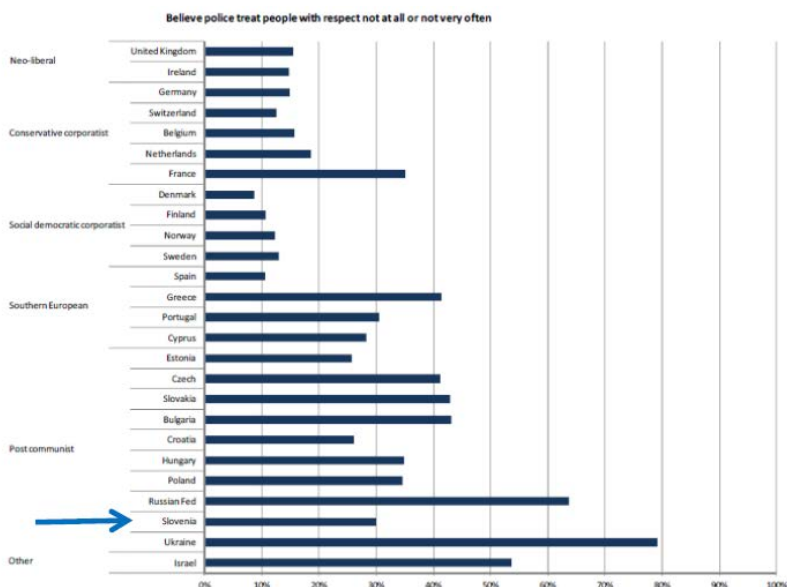
Priloga B: Rezultati raziskav o zaupanju in legitimnosti policije in sodstva

Slika B.1: ESS - Zaupanje v učinkovitost policije

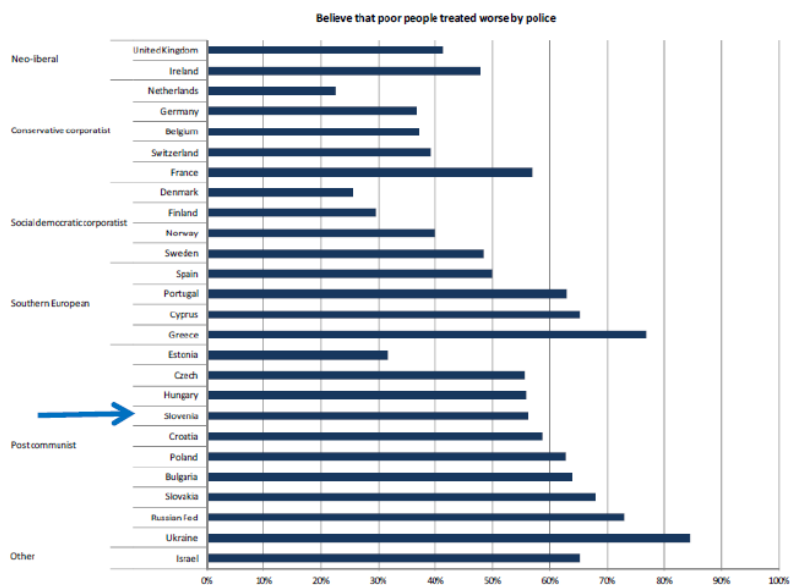
Vir: Hough, Jackson in Bradford (2013, 10)

Slika B.2: ESS - Zaupanje v postopkovno pravičnost policije

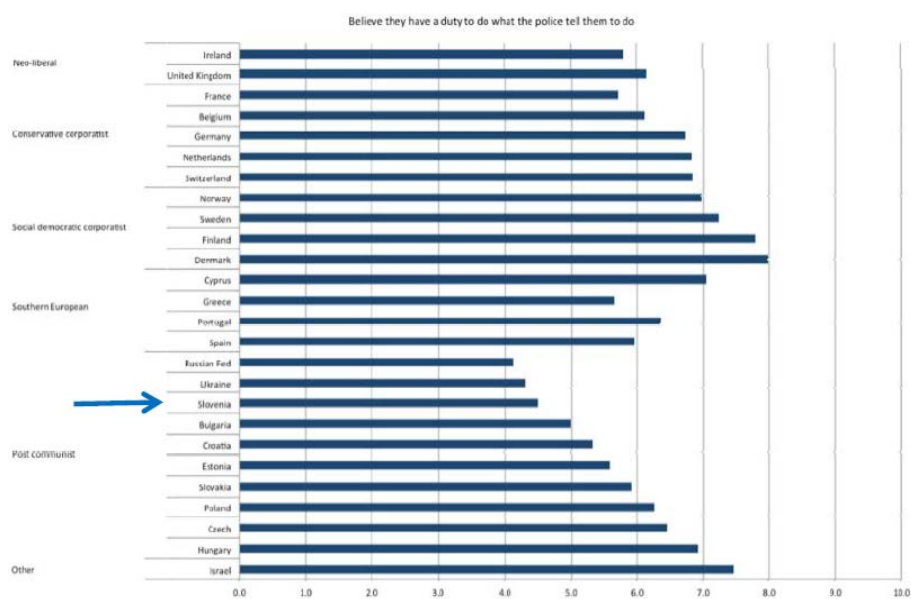
Vir: Hough, Jackson in Bradford (2013, 11)

Slika B.3: ESS - Zaupanje v distributivno pravičnost policije

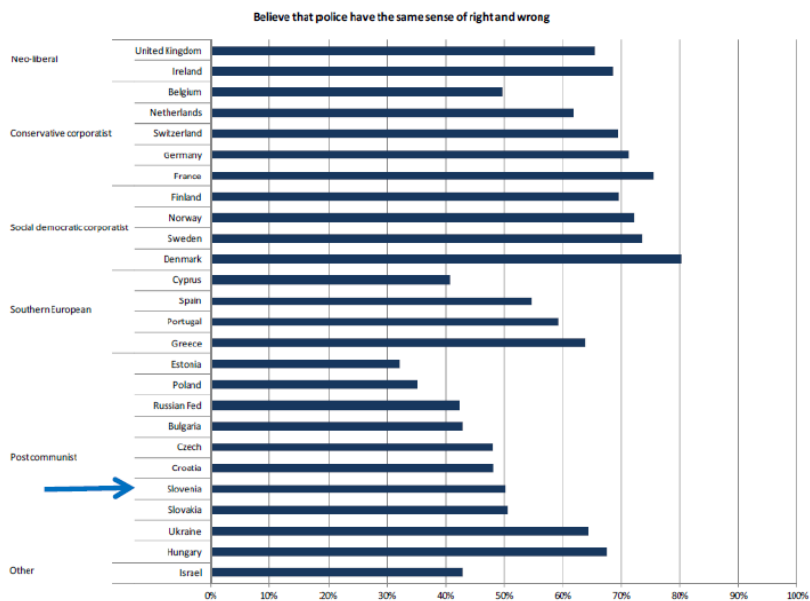
Vir: Hough, Jackson in Bradford (2013, 12)

Slika B.4: ESS - Legitimnost policije – občutek obveznosti ravnati skladno z navodili

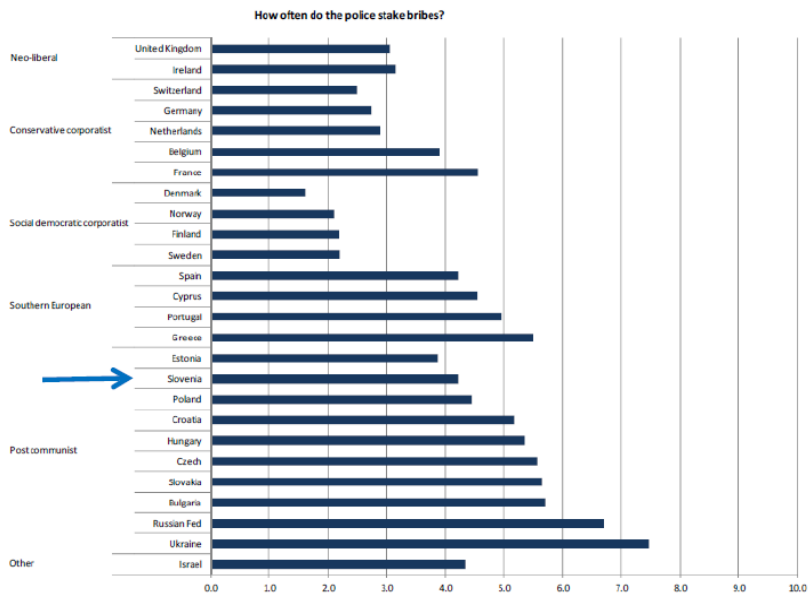
Vir: Hough, Jackson in Bradford (2013, 13)

Slika B.5: ESS - Legitimnost policije – moralno strinjanje s policijo

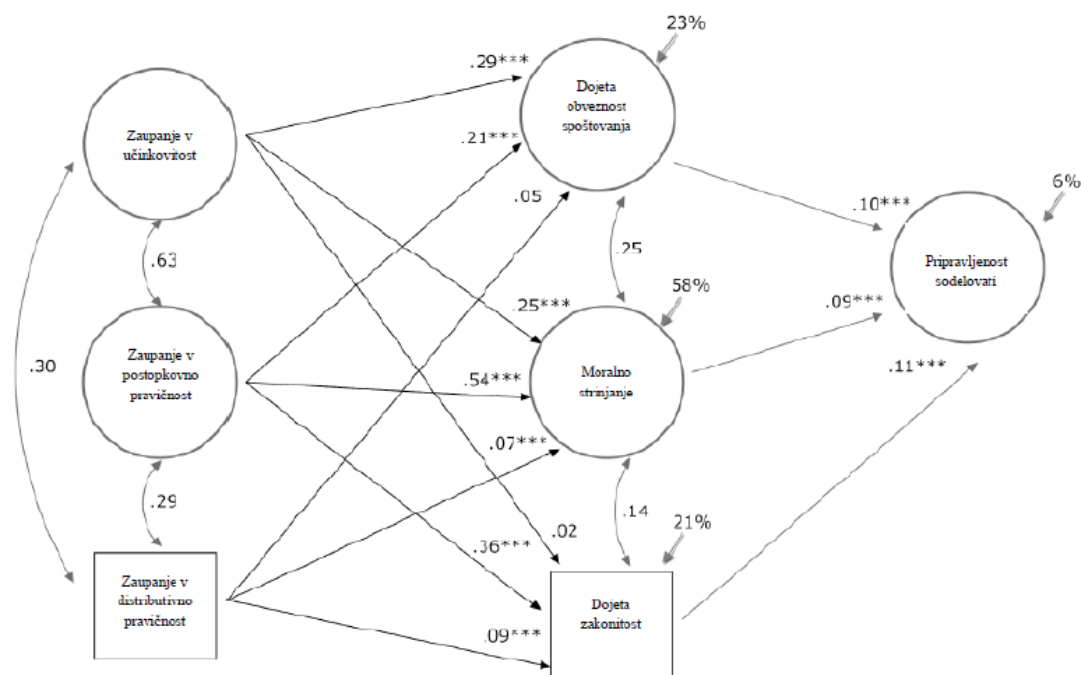
Vir: Hough, Jackson in Bradford (2013, 14)

Slika B.6: ESS - Legitimnost policije – zakonitost policije

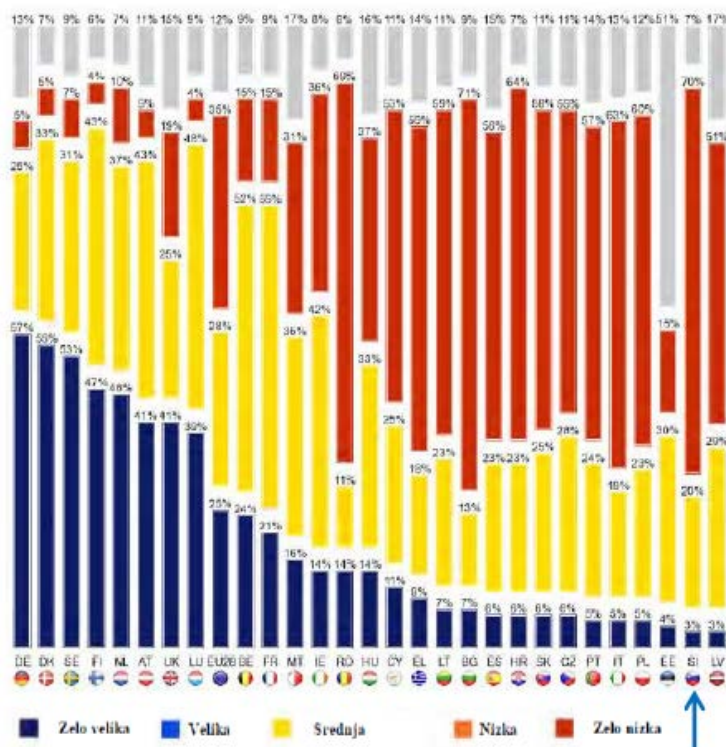
Vir: Hough, Jackson in Bradford (2013, 15)

Slika B.7: ESS – Empirični model – Zakaj ljudje sodelujejo s policijo

Vir: Hough, Jackson in Bradford (2013, 22)

Slika B.8: EU - Kako bi ocenili razliko med sodnim sistemom v vaši državi in sodnimi sistemi v drugih državah

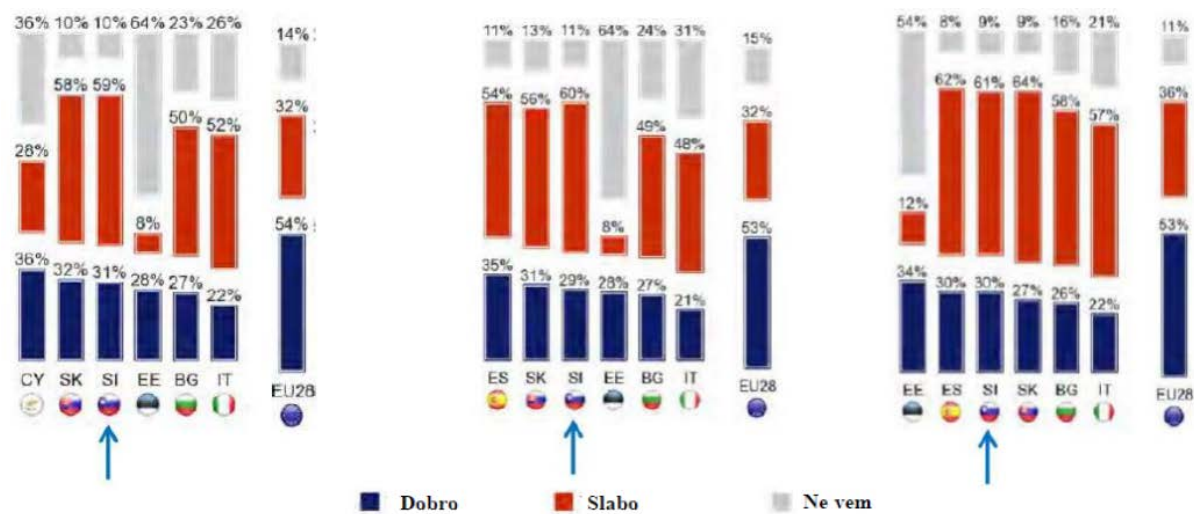
Vir: Eurobarometer (2013, 57)

Slika B.9: EU - Neodvisnost sodnikov in sodišč

Civilni in gospodarski postopki

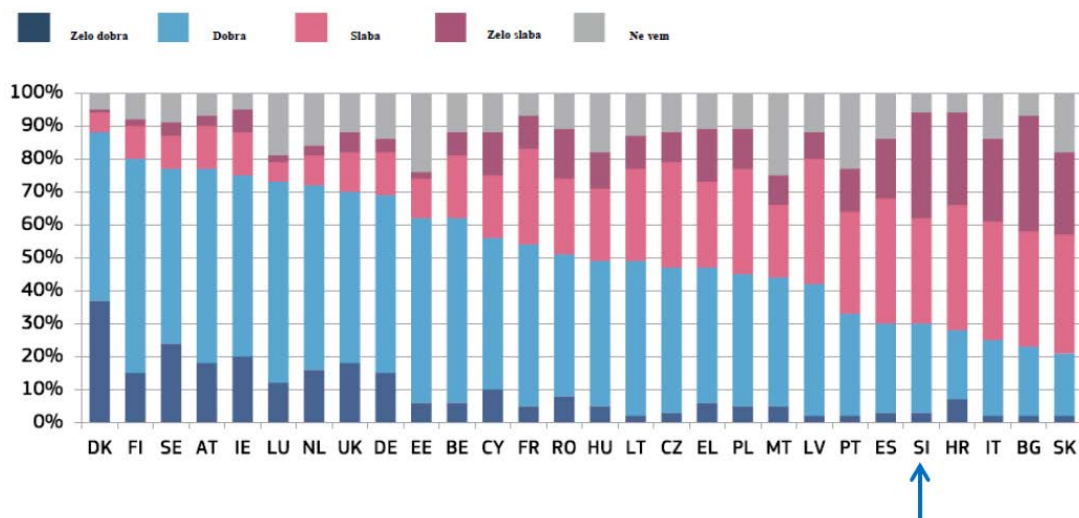
Upravni postopki

Kazenski postopki

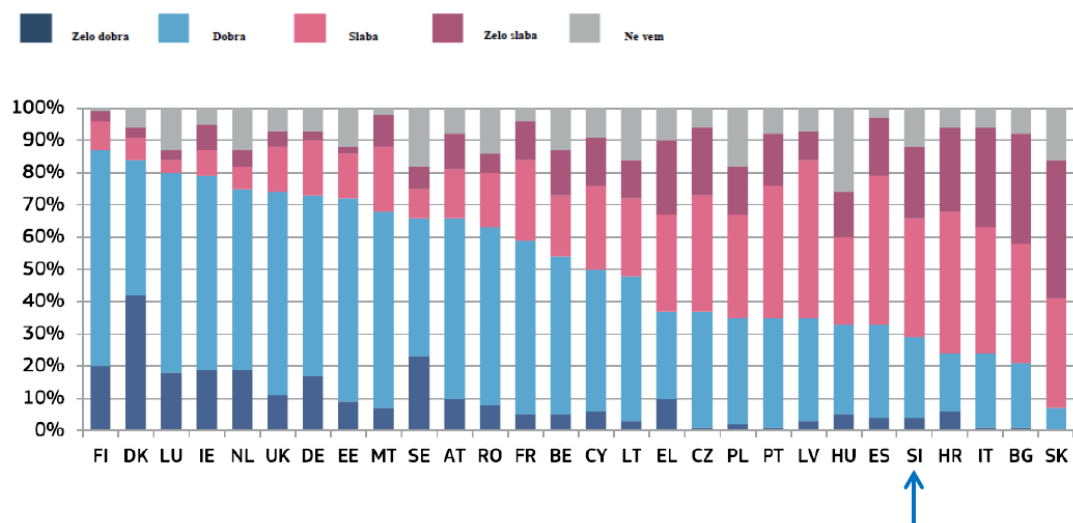
Vir: Eurobarometer (2013, 34, 40, 48)

Slika B.10: EU - Dojeta neodvisnost sodišč in sodnikov med splošno javnostjo

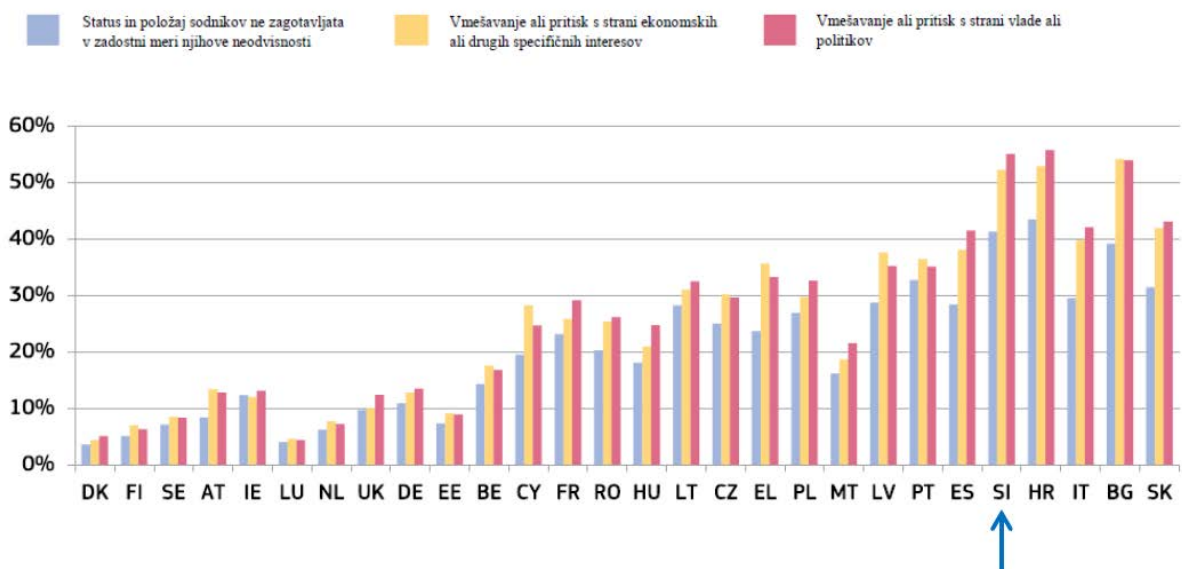
Vir: Eurobarometer (2016a), Evropska komisija (2016, 35)

Slika B.11: EU - Dojeta neodvisnost sodišč in sodnikov med podjetji

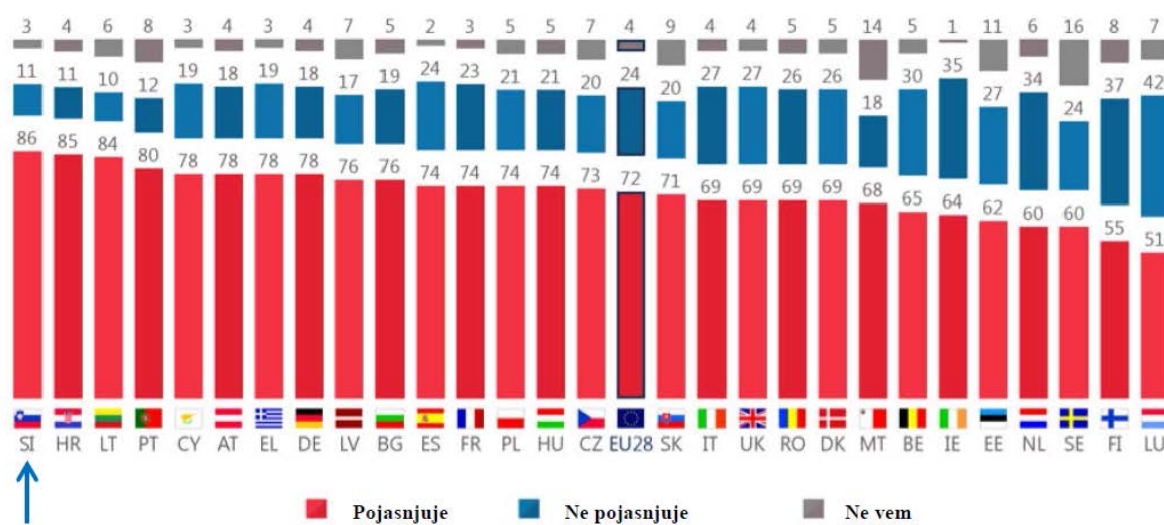
Vir: Eurobarometer (2016a), Evropska komisija (2016, 36)

Slika B.12: EU - Razlogi za dojeta pomanjkanje neodvisnosti med splošno javnostjo

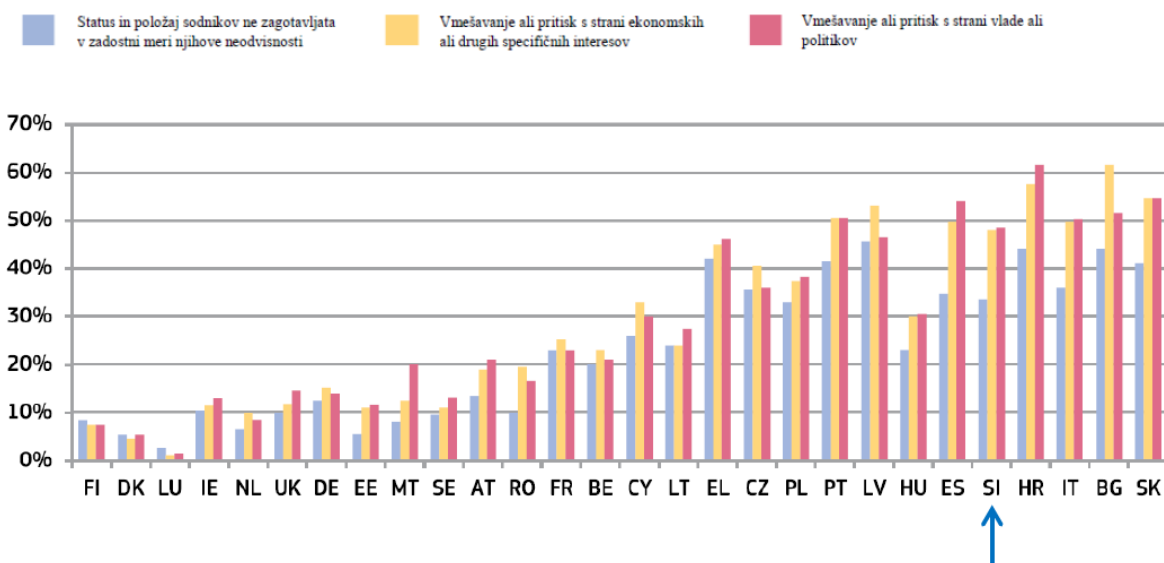
Vir: Eurobarometer (2016a), Evropska komisija (2016, 36)

Slika B.13: EU - Vmešavanje ali pritisk s strani vlade ali politikov kot razlog pomanjkanja neodvisnosti

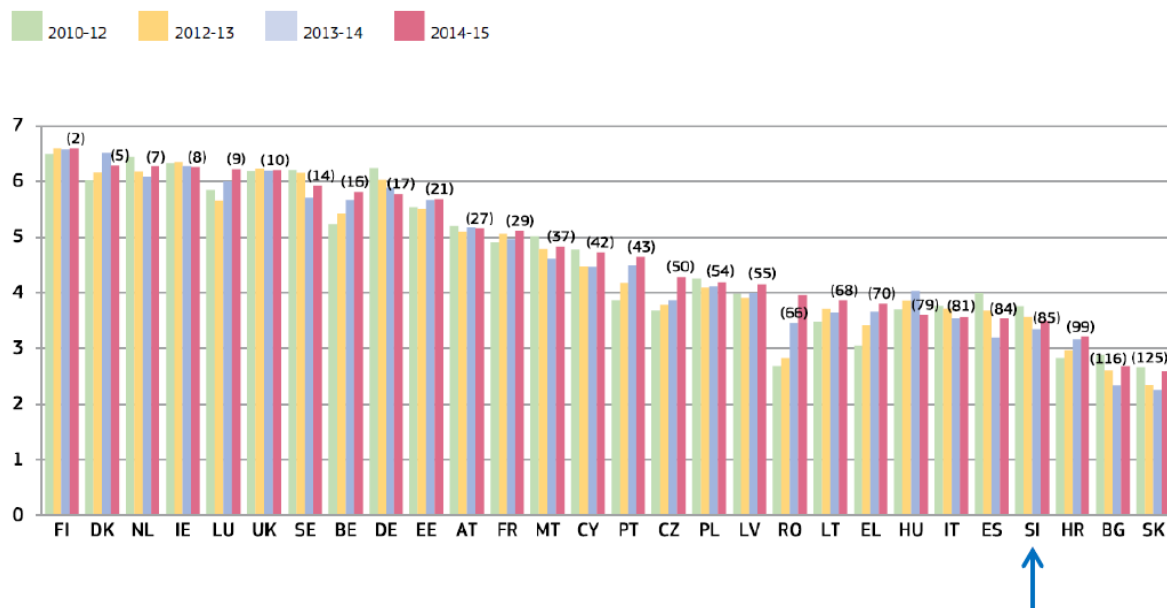
Vir: Eurobarometer (2016a, 17)

Slika B.14: EU - Razlogi za dojeta pomanjkanje neodvisnosti med podjetji

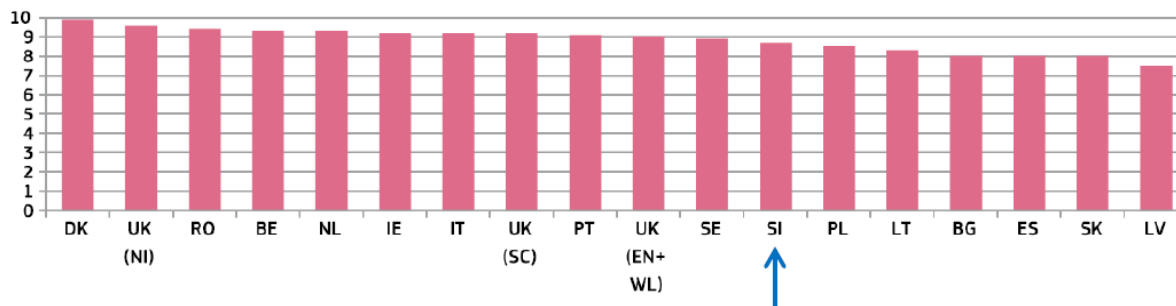
Vir: Eurobarometer (2016a), Evropska komisija (2016, 37)

Slika B.15: WEF - Pogled gospodarstva na neodvisnost sodstva

Vir: Svetovni gospodarski forum, Evropska komisija (2016, 37)

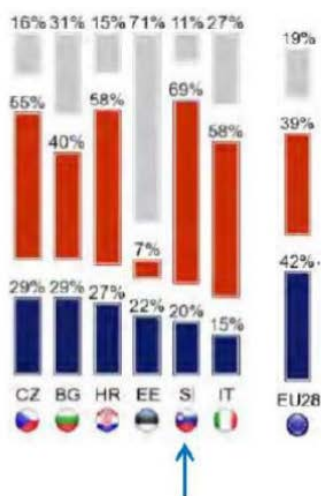
Slika B.16: ENCJ - Neodvisnost sodstva z vidika sodnikov

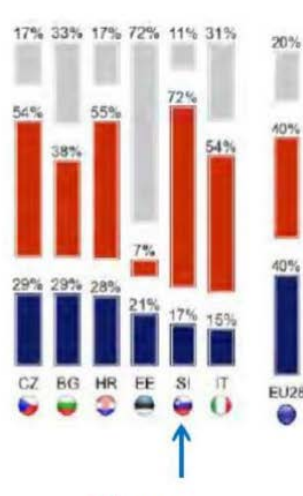
Vir: ENCJ, Evropska komisija (2016, 43)

Slika B.17: EU - Enostavnost postopkov

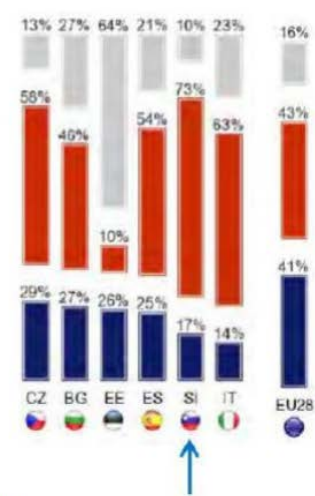
Civilni in gospodarski postopki

Upravni postopki

Kazenski postopki

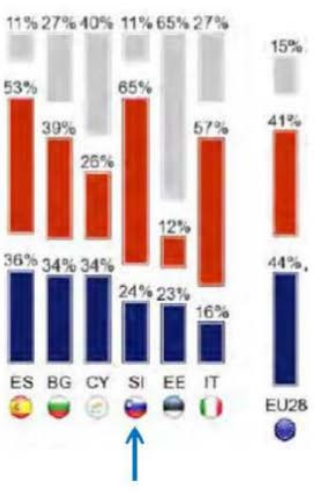

■ Dobro ■ Slabo ■ Ne vem

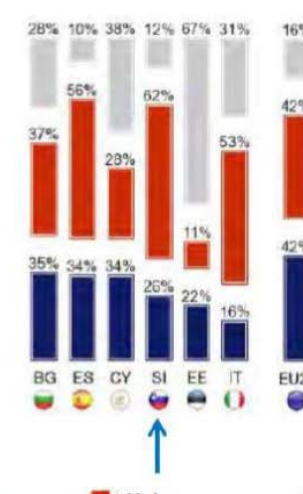
Vir: Eurobarometer (2013, 37, 43, 51)

Slika B.18: EU - Razumljivost sodniških odločitev

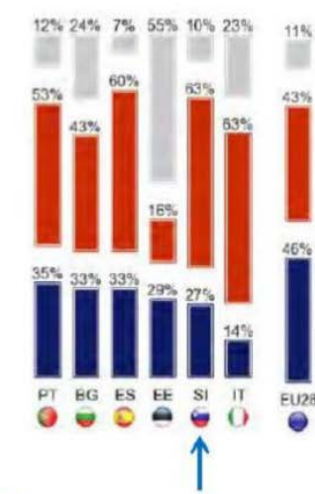
Civilni in gospodarski postopki

Upravni postopki

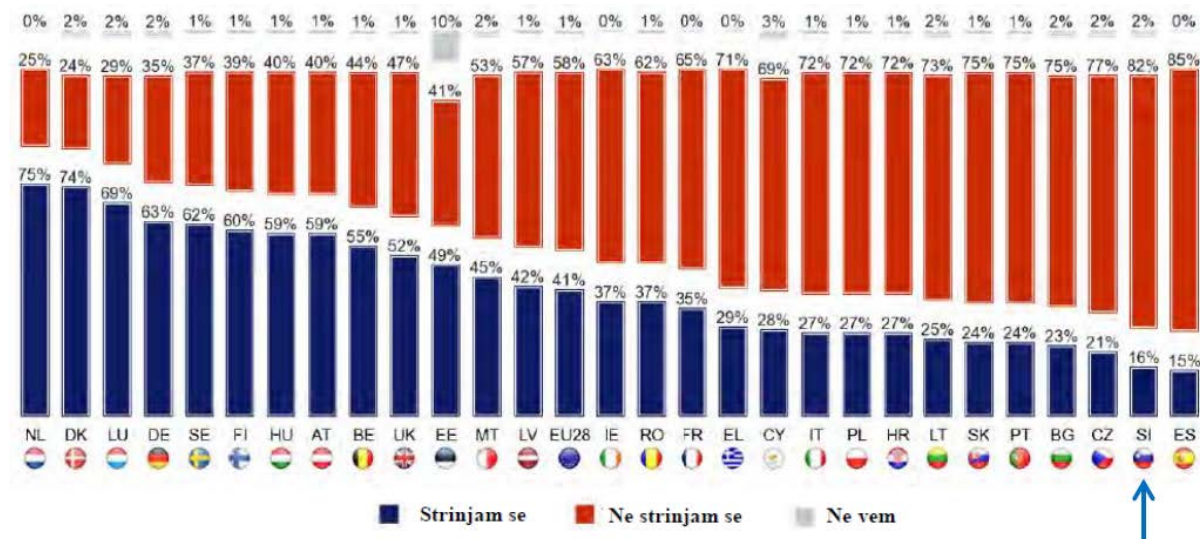
Kazenski postopki

■ Dobro ■ Slabo ■ Ne vem

Vir: Eurobarometer (2013, 36, 43, 50)

Slika B.19: EU - Zakon se uporablja enako za vse in brez diskriminacije

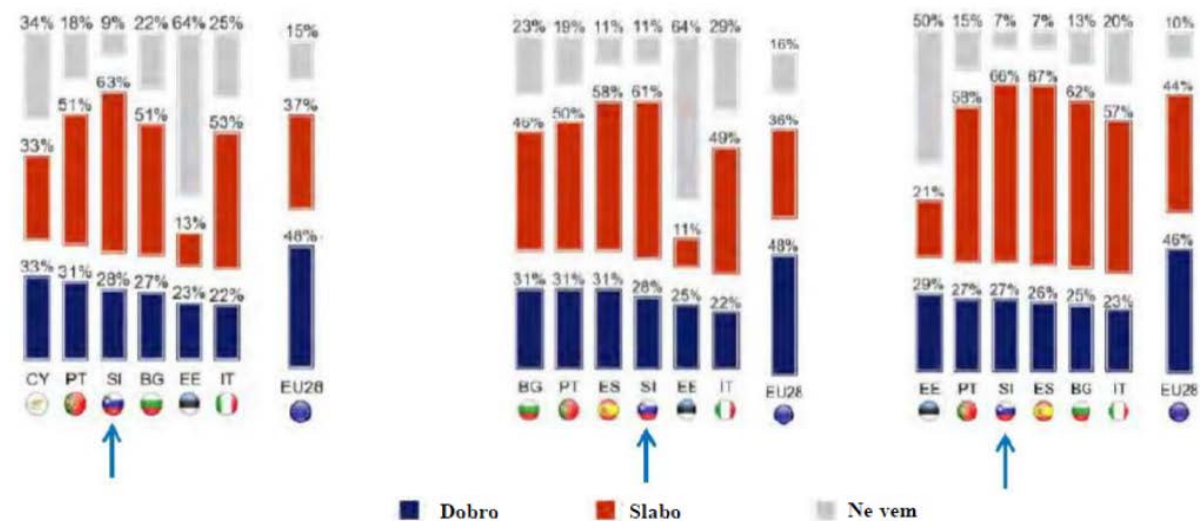
Vir: Eurobarometer (2013, 29)

Slika B.20: EU - Pravičnost odločitev sodišč

Civilni in gospodarski postopki

Upravni postopki

Kazenski postopki

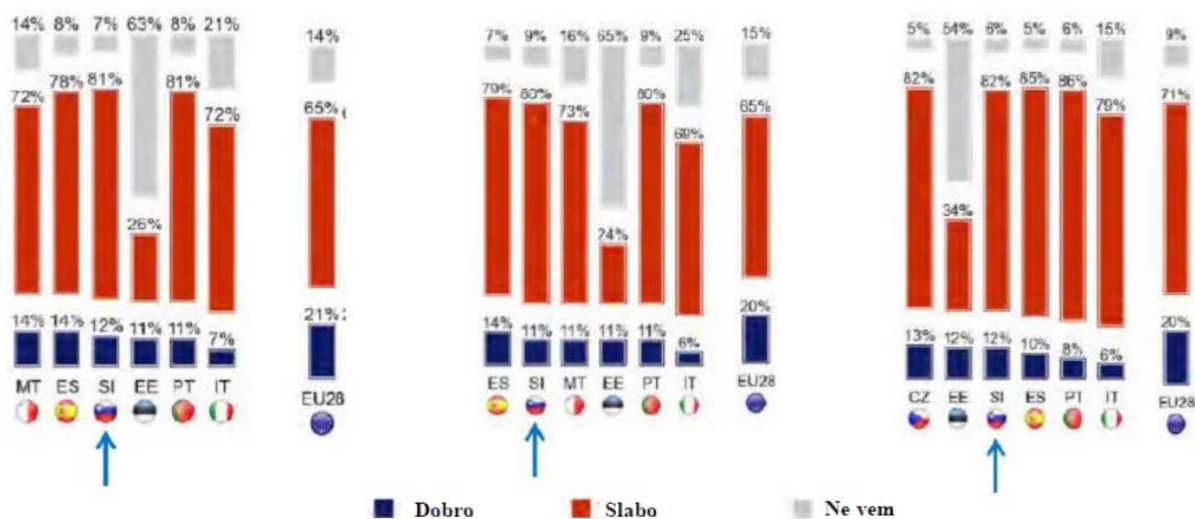
Vir: Eurobarometer (2013, 35, 40, 48)

Slika B.21: EU - Trajanje sodnih postopkov

Civilni in gospodarski postopki

Upravni postopki

Kazenski postopki

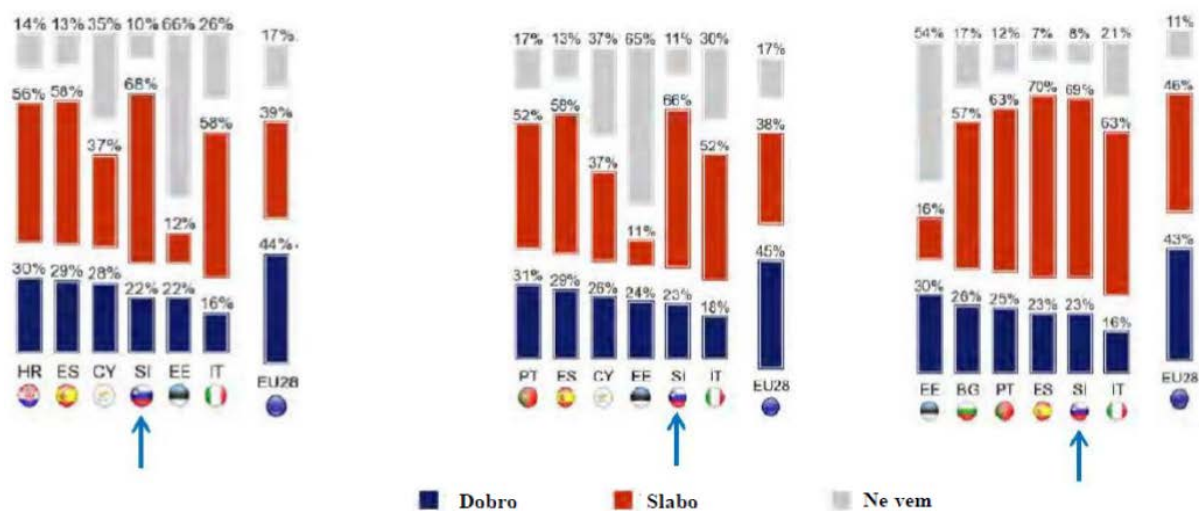
Vir: Eurobarometer (2013, 33, 40, 47)

Slika B.22: EU - Izvrševanje odločitev sodišč

Civilni in gospodarski postopki

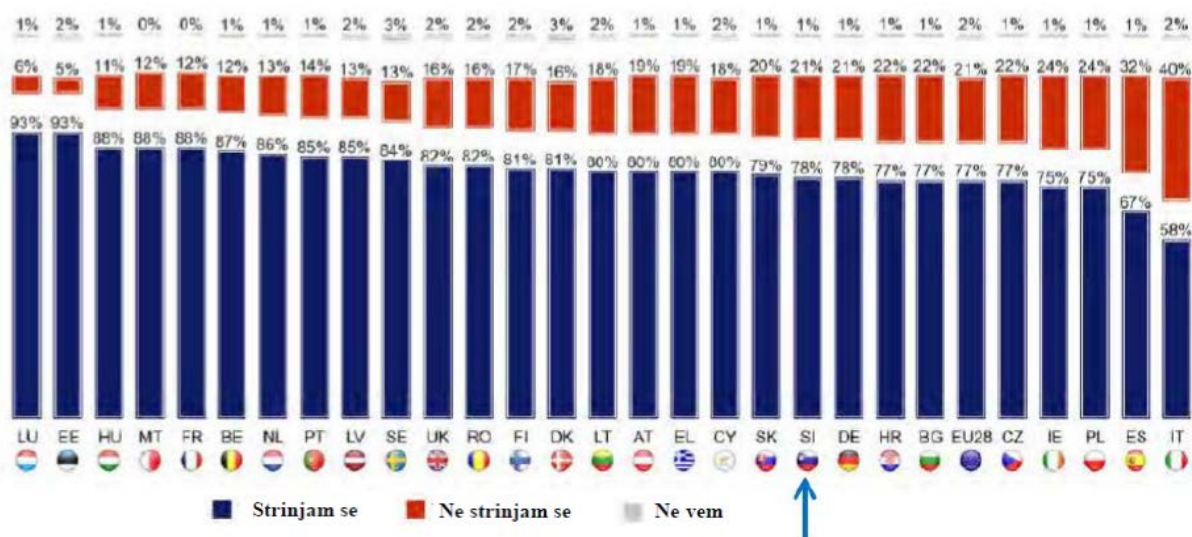
Upravni postopki

Kazenski postopki

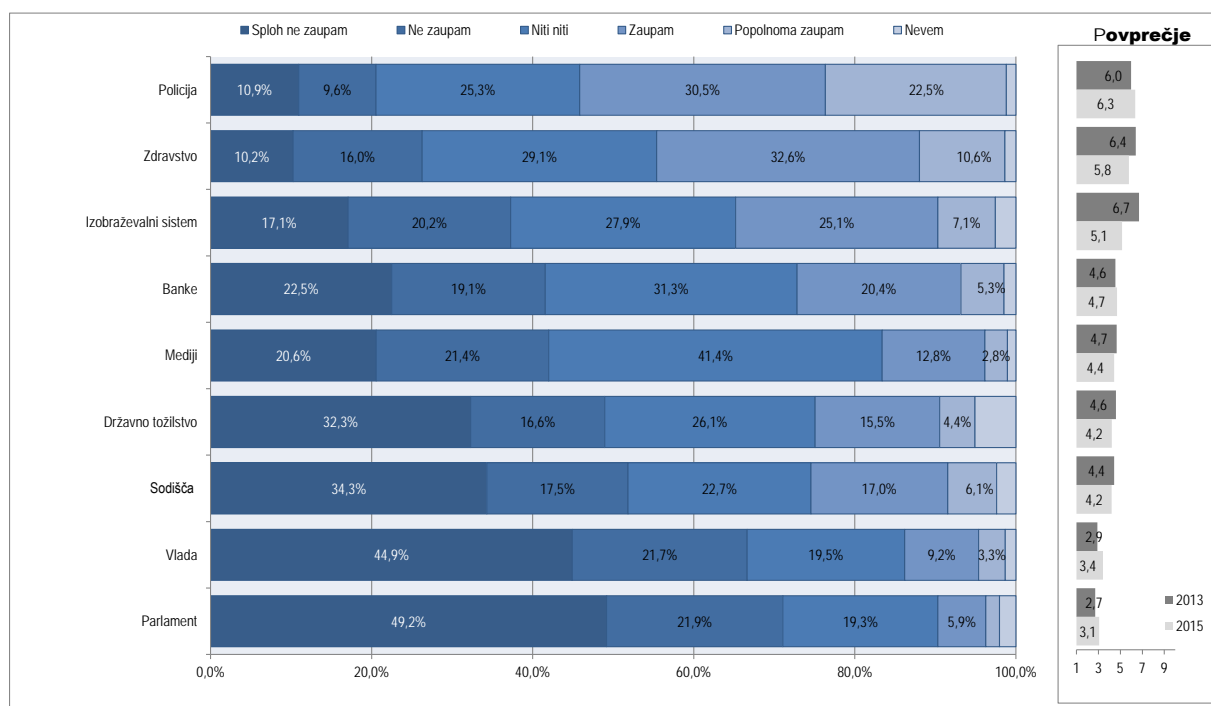
Vir: Eurobarometer (2013, 35, 41, 49)

Slika B.23: EU - Vsi državljani lahko pred sodiščem ščitijo svoje pravice

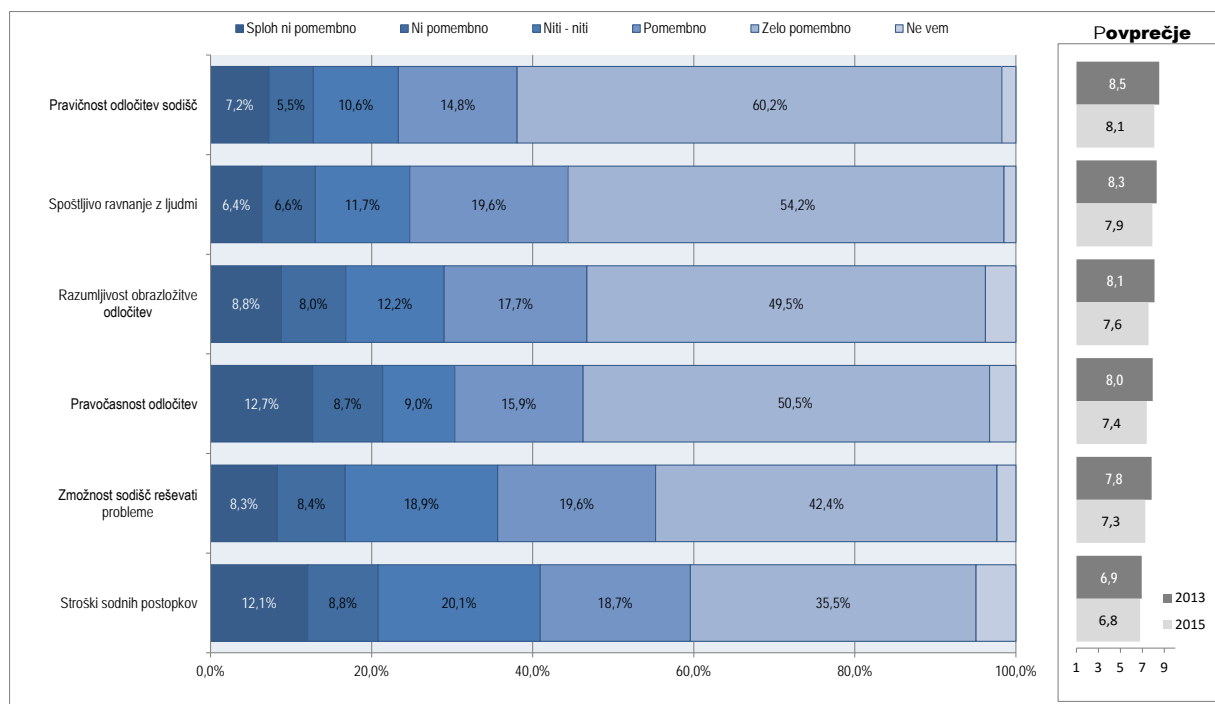
Vir: Eurobarometer (2013, 27)

Slika B.24: SLO – Zaupanje v javne institucije

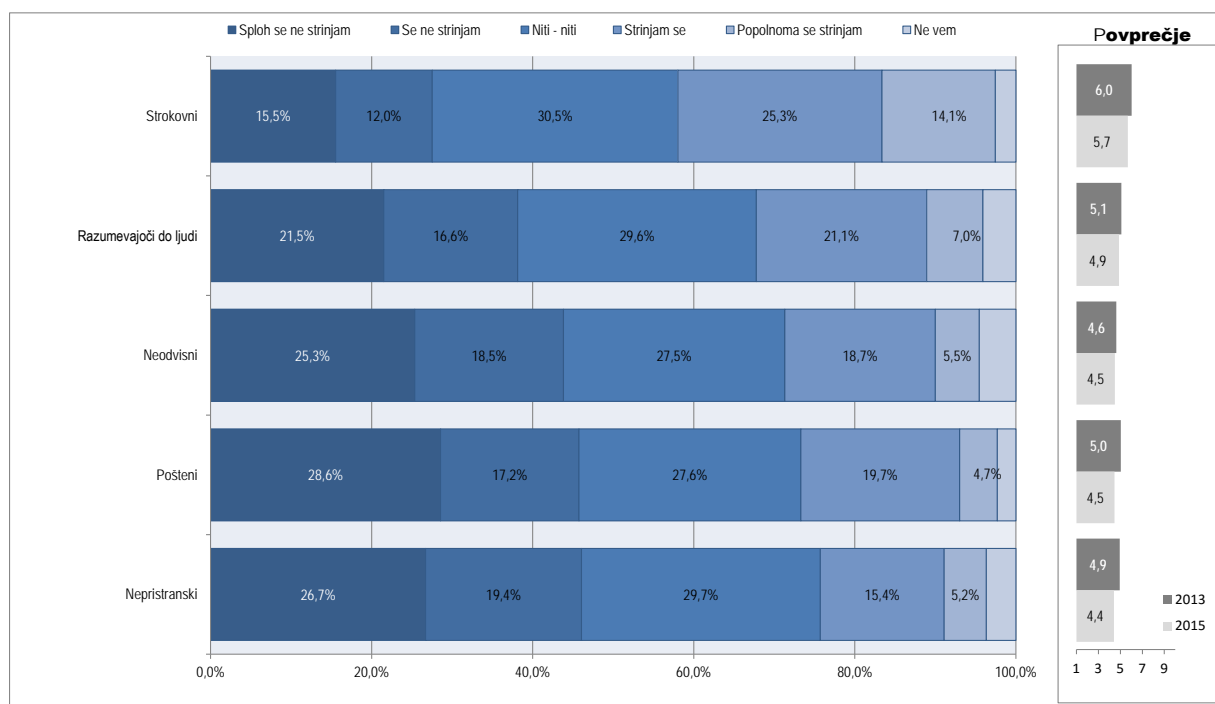
Vir: Vrhovno sodišče in FUDŠ (2016, Splošna javnost, 13)

Slika B.25: SLO – Dejavniki zaupanja v sodišča

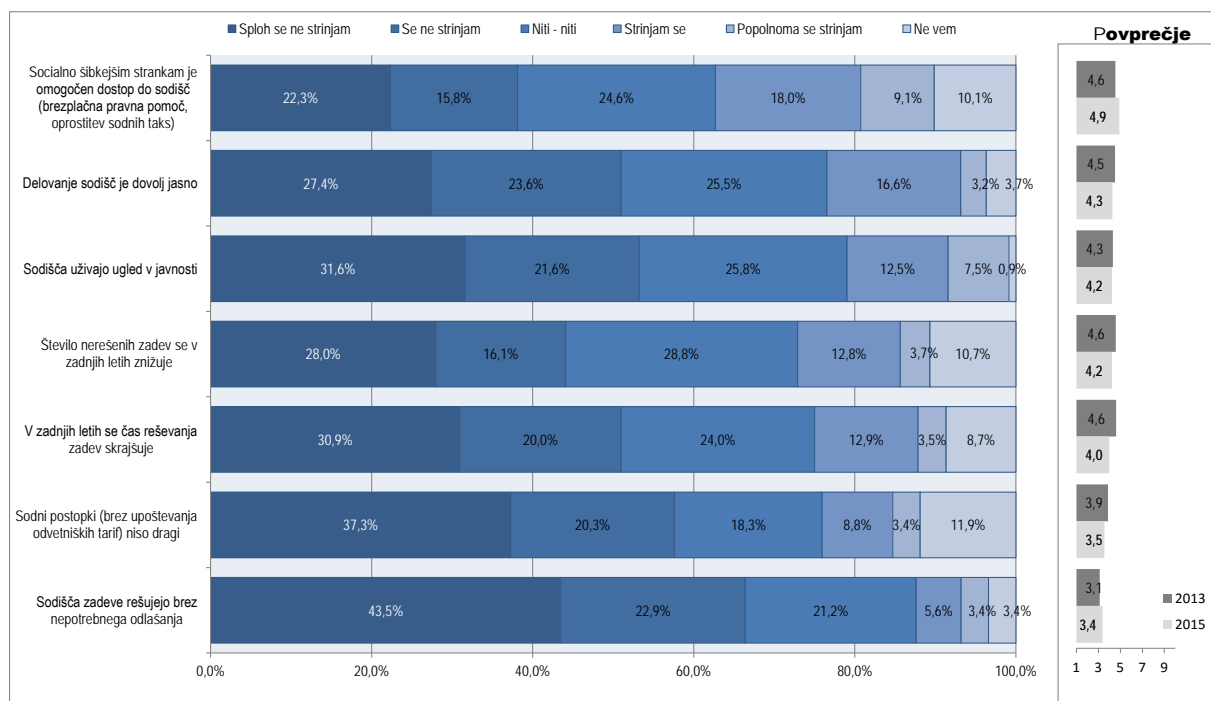
Vir: Vrhovno sodišče in FUDŠ (2016, Splošna javnost, 14)

Slika B.26: SLO – Lastnosti sodnikov

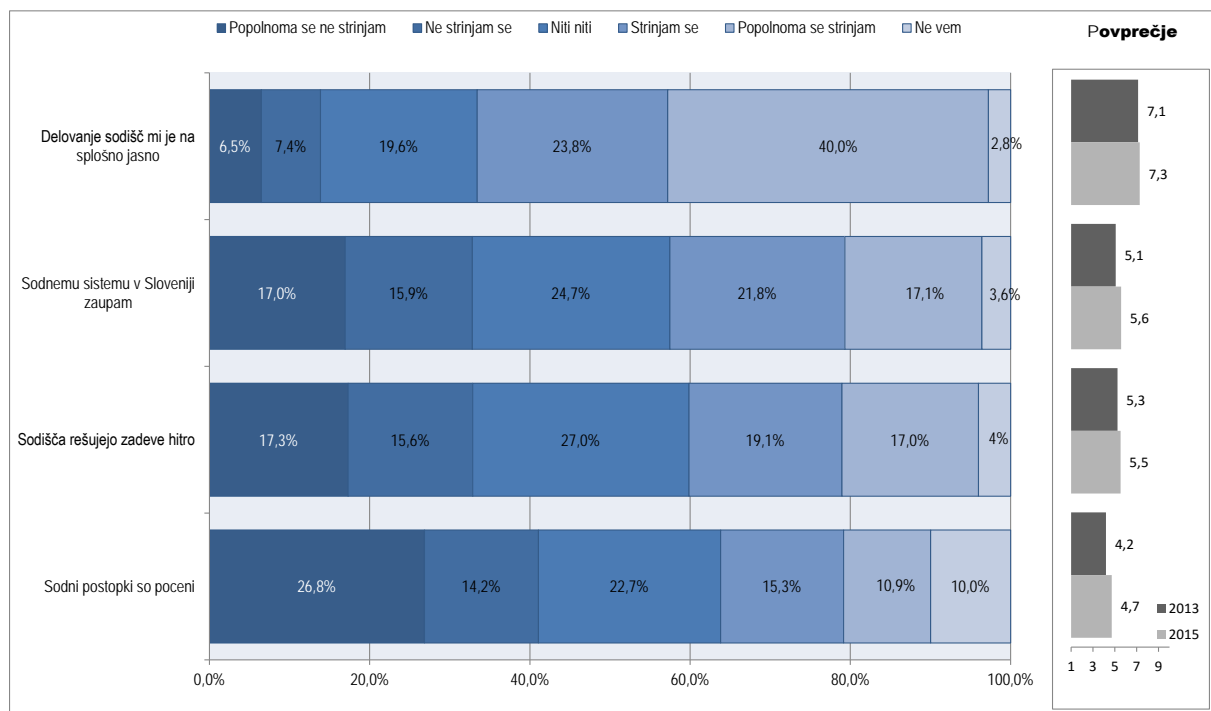
Vir: Vrhovno sodišče in FUDŠ (2016, Splošna javnost, 17)

Slika B.27: SLO – Delovanje sodišč

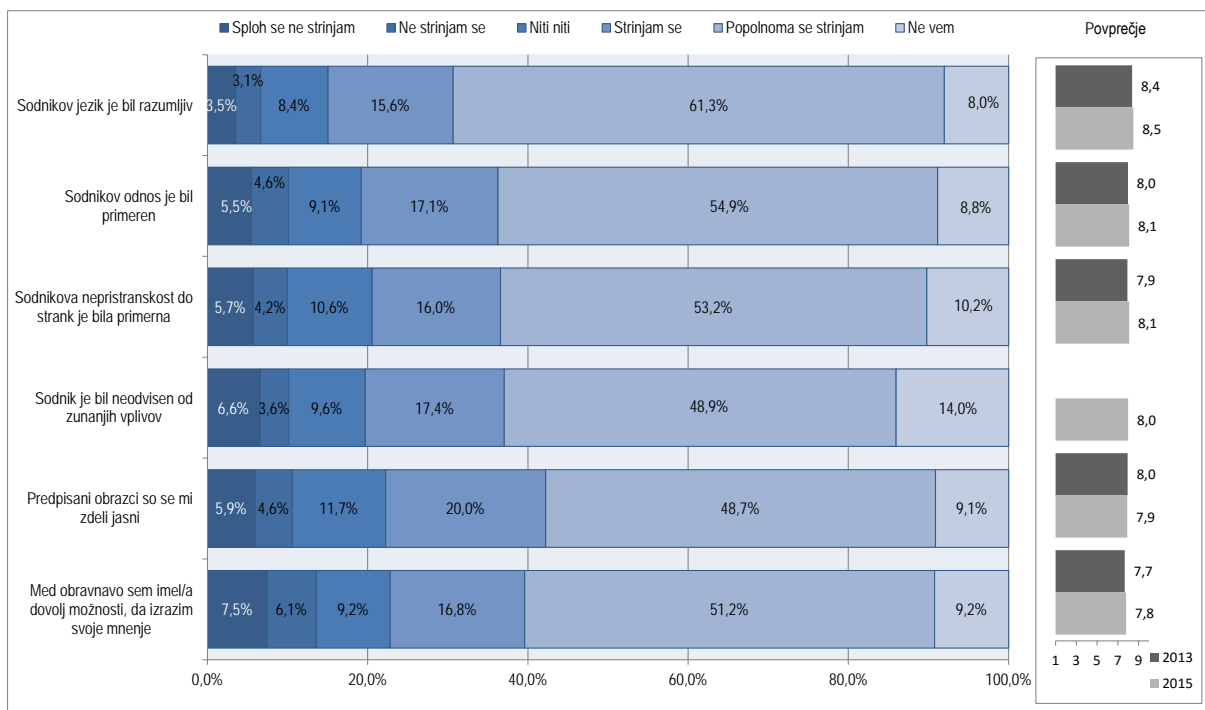
Vir: Vrhovno sodišče in FUDŠ (2016, Splošna javnost, 19)

Slika B.28: SLO – Zaupanje v sodni sistem – uporabniki

Vir: Vrhovno sodišče in FUDŠ (2016, Uporabniki, 13)

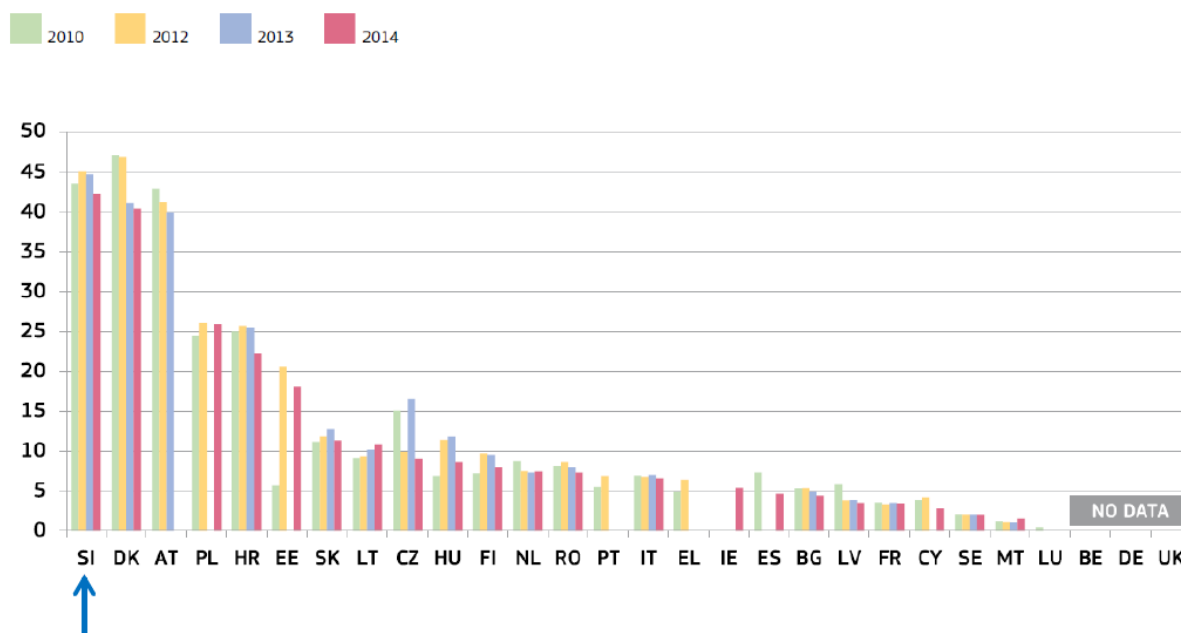
Slika B.29: SLO – Lastnosti sodnikov in postopka – uporabniki

Vir: Vrhovno sodišče in FUDŠ (2016, Uporabniki, 20)

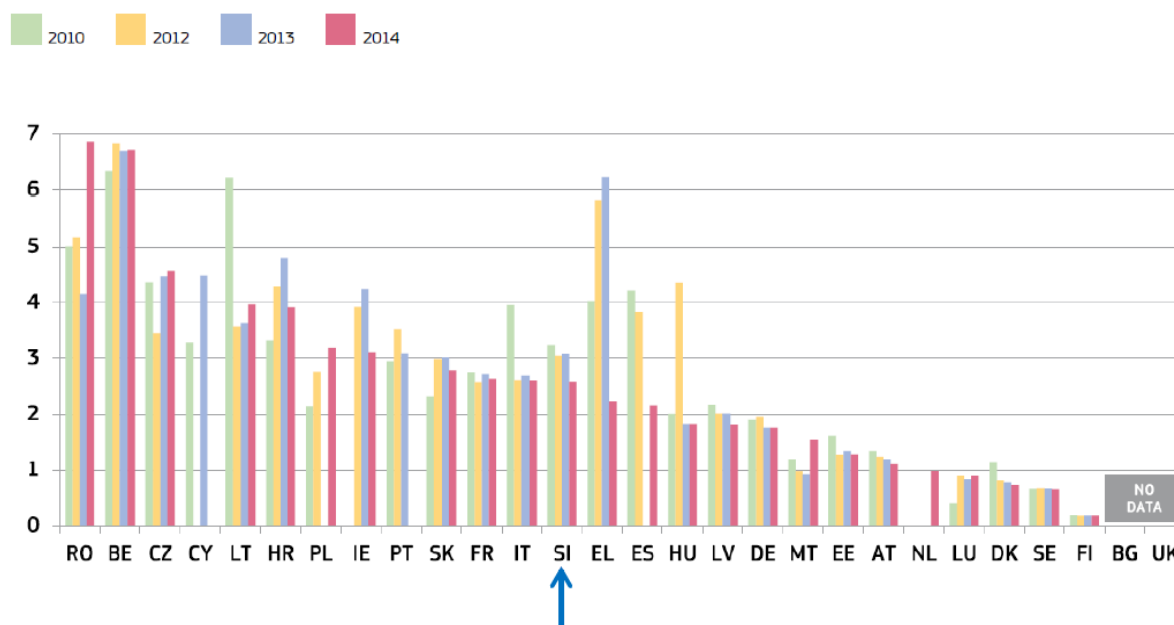
Priloga C: Rezultati poslovanja slovenskega sodstva in mednarodne primerjave

Slika C.1: EU JS - Število novih civilnih, gospodarskih, upravnih in drugih zadev na prvi stopnji na 100 prebivalcev v obdobju 2010 - 2014

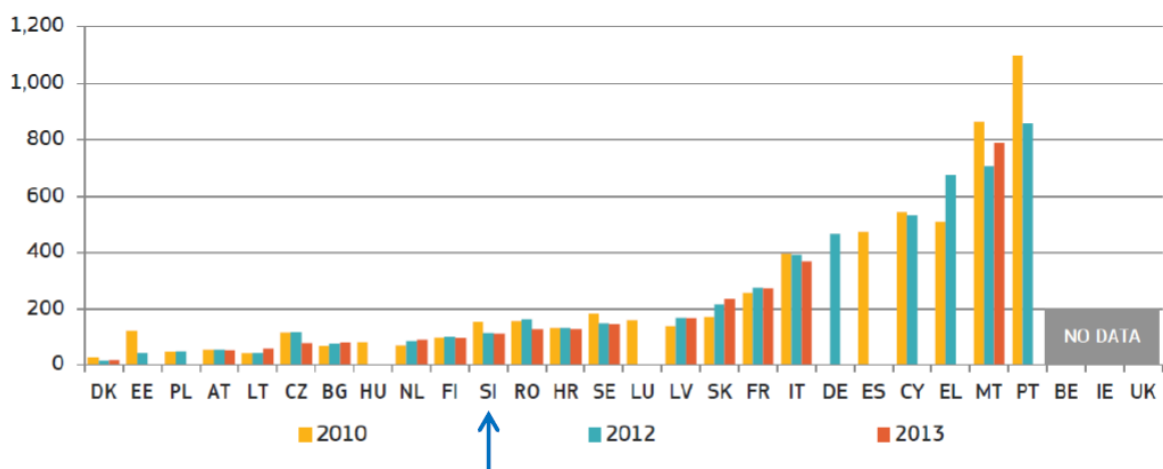
Vir: CEPEJ, Evropska komisija (2016, 5)

Slika C.2: EU JS - Število novih civilnih in gospodarskih pravnih zadev na prvi stopnji na 100 prebivalcev v obdobju 2010 - 2014

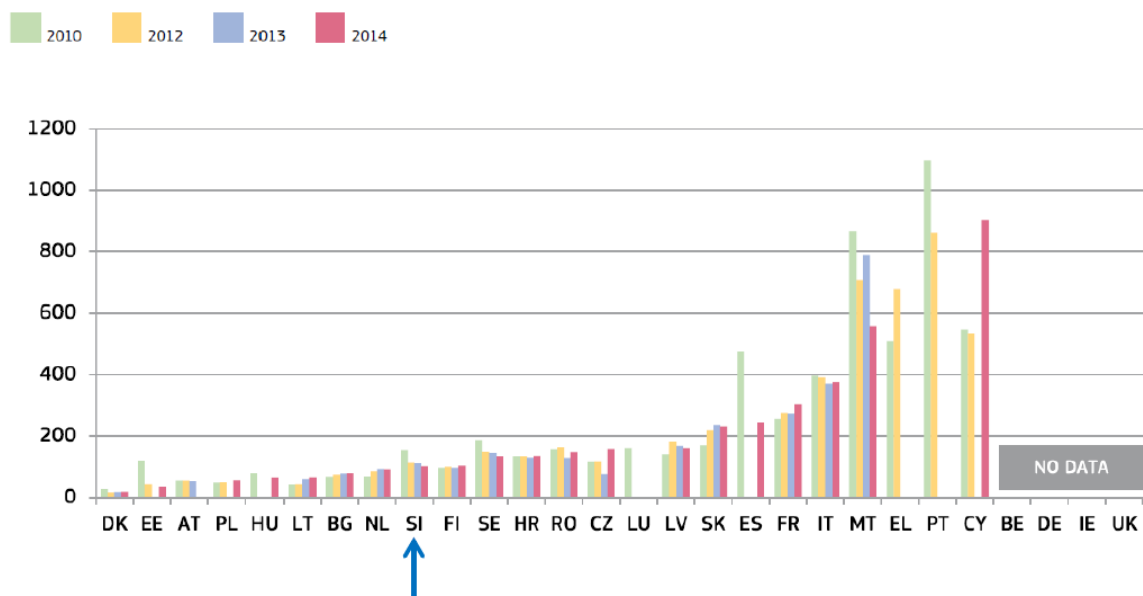
Vir: CEPEJ, Evropska komisija (2016, 5)

Slika C.3: EU JS - Pričakovani čas rešitve civilnih, gospodarskih, upravnih in drugih zadev na prvi stopnji v dnevih v obdobju 2010 - 2013

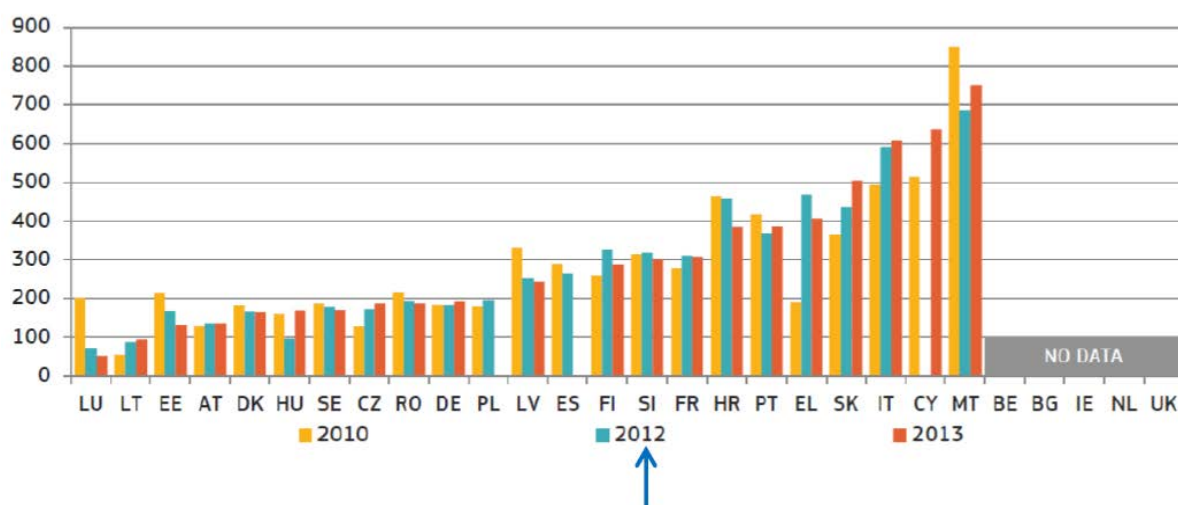
Vir: CEPEJ, Evropska komisija (2015, 8)

Slika C.4: EU JS - Pričakovani čas rešitve civilnih, gospodarskih, upravnih in drugih zadev na prvi stopnji v dnevih v obdobju 2010 - 2014

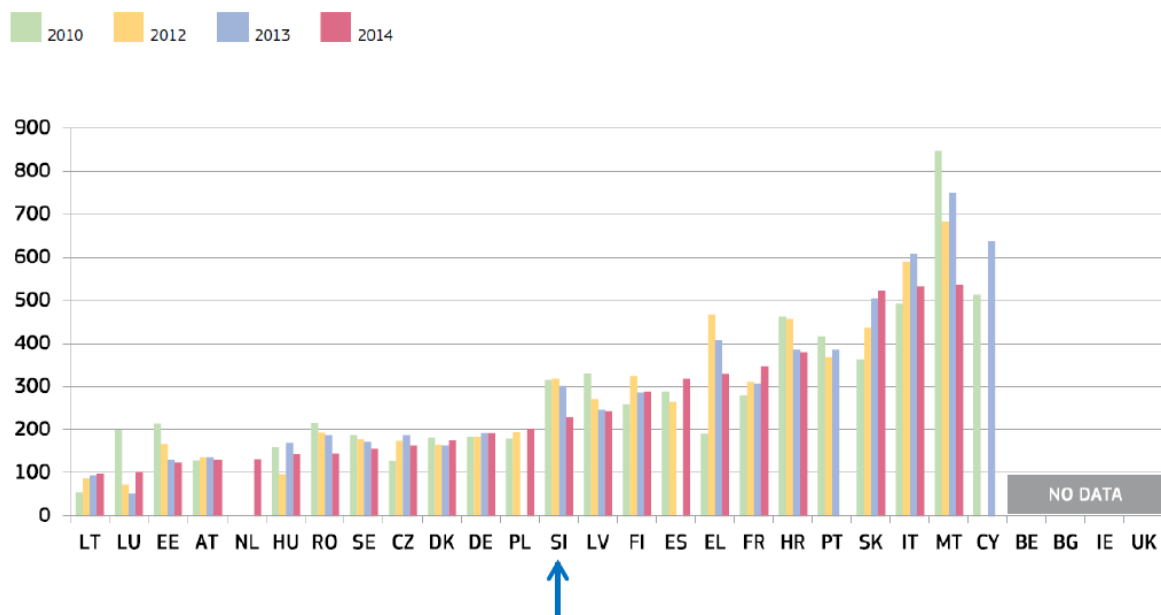
Vir: CEPEJ, Evropska komisija (2016, 6)

Slika C.5: EU JS - Pričakovani čas rešitve civilnih in gospodarskih pravnih zadev na prvi stopnji v dnevih v obdobju 2010 - 2013

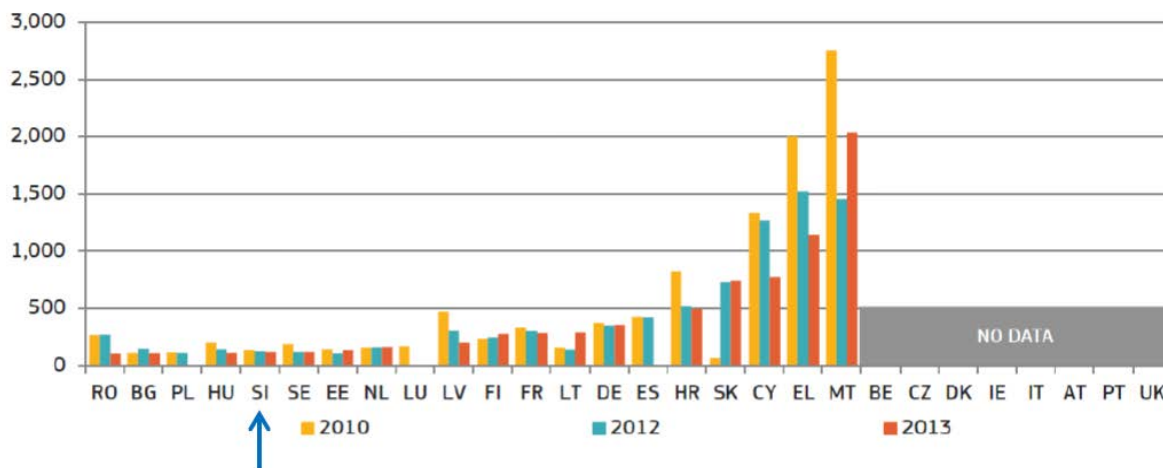
Vir: CEPEJ, Evropska komisija (2015, 9)

Slika C.6: EU JS - Pričakovani čas rešitve civilnih in gospodarskih pravnih zadev na prvi stopnji v dnevih v obdobju 2010 - 2014

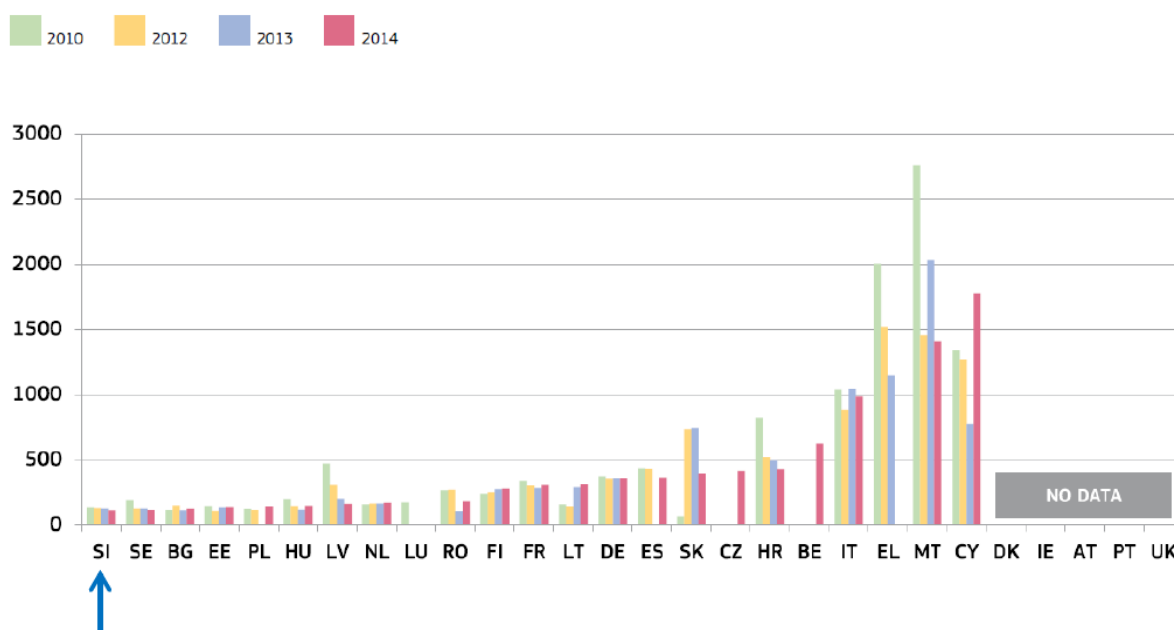
Vir: CEPEJ, Evropska komisija (2016, 7)

Slika C.7: EU JS - Pričakovani čas rešitve upravnih zadev na prvi stopnji v dnevih v obdobju 2010 - 2013

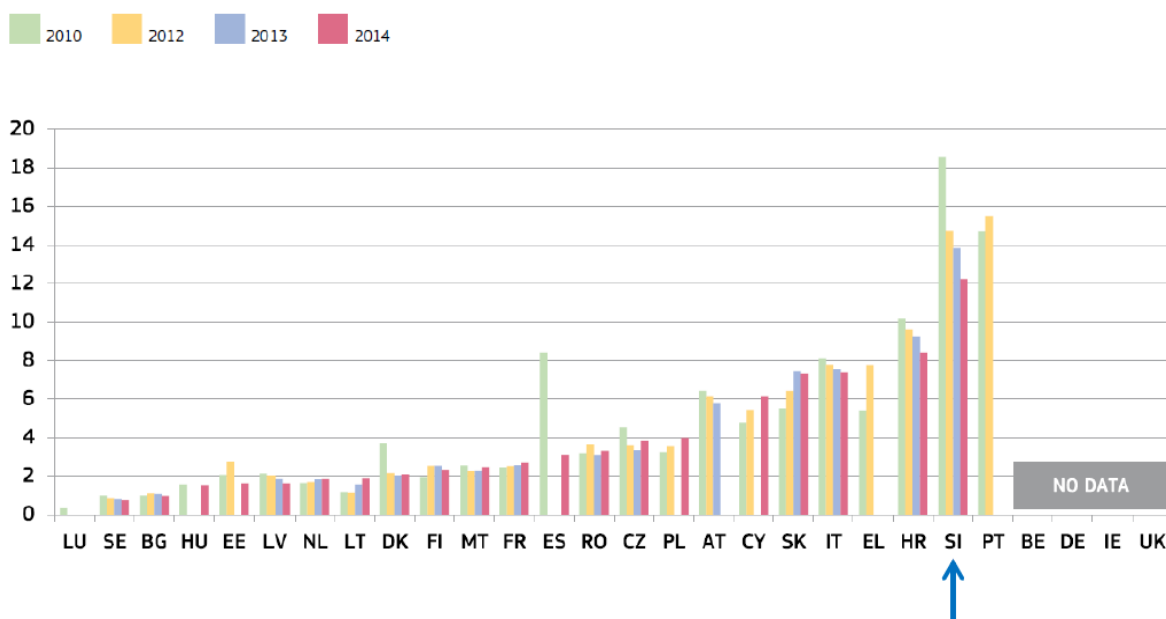
Vir: CEPEJ, Evropska komisija (2015, 9)

Slika C.8: EU JS - Pričakovani čas rešitve upravnih zadev na prvi stopnji v dnevih v obdobju 2010 - 2014

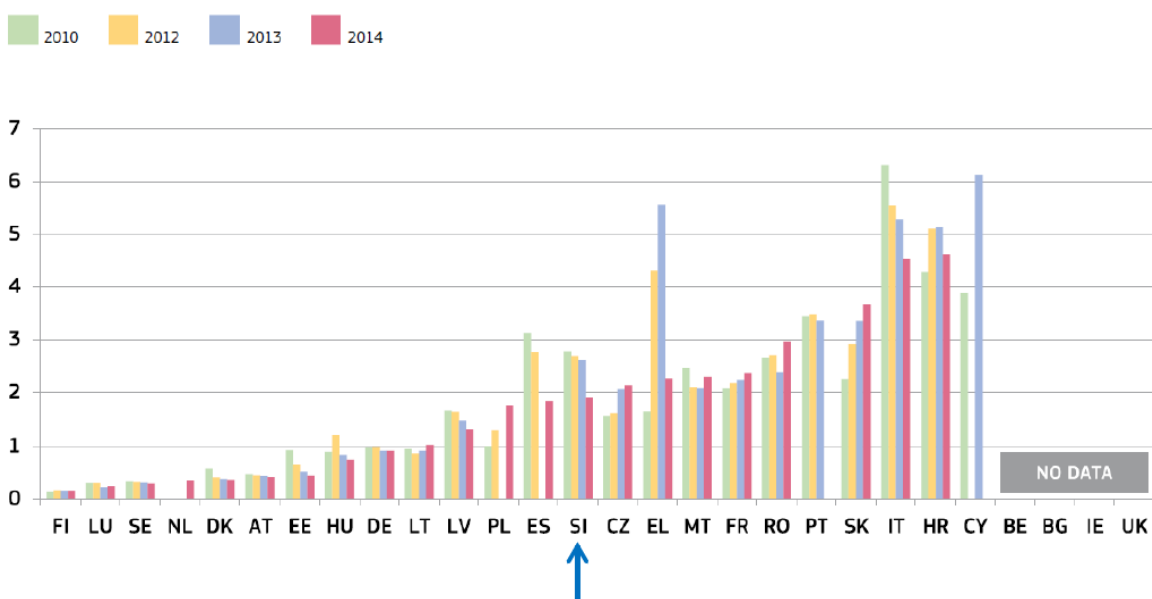
Vir: CEPEJ, Evropska komisija (2016, 7)

Slika C.9: EU JS - Število nerešenih civilnih, gospodarskih, upravnih in drugih zadev na prvi stopnji na 100 prebivalcev

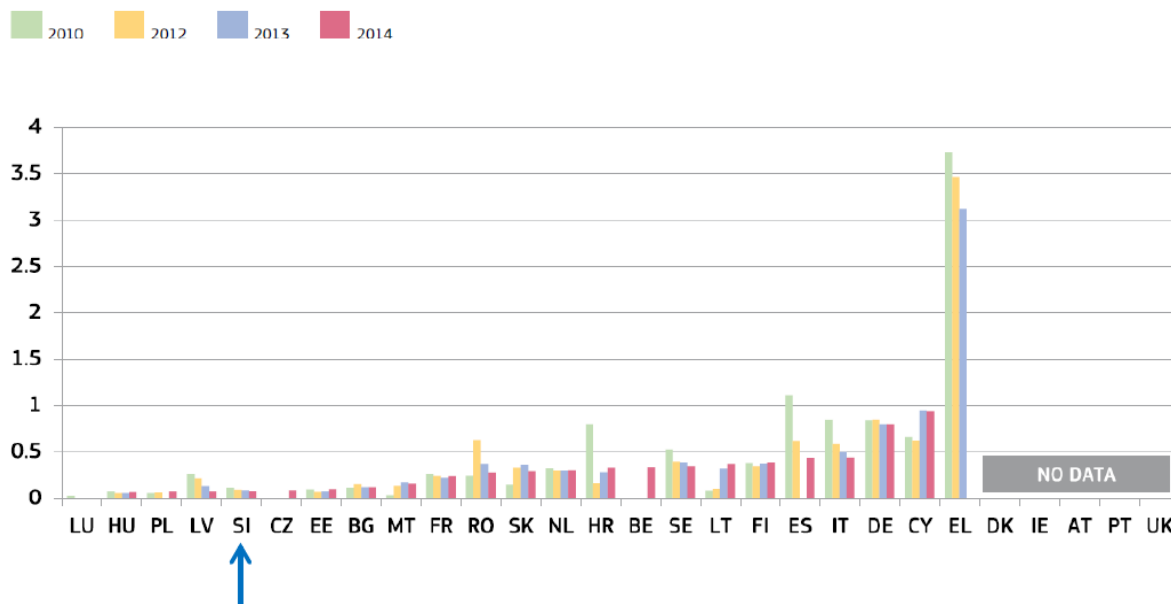
Vir: CEPEJ, Evropska komisija 2016, 9

Slika C.10: EU JS - Število nerešenih civilnih in gospodarskih pravnih zadev na prvi stopnji na 100 prebivalcev

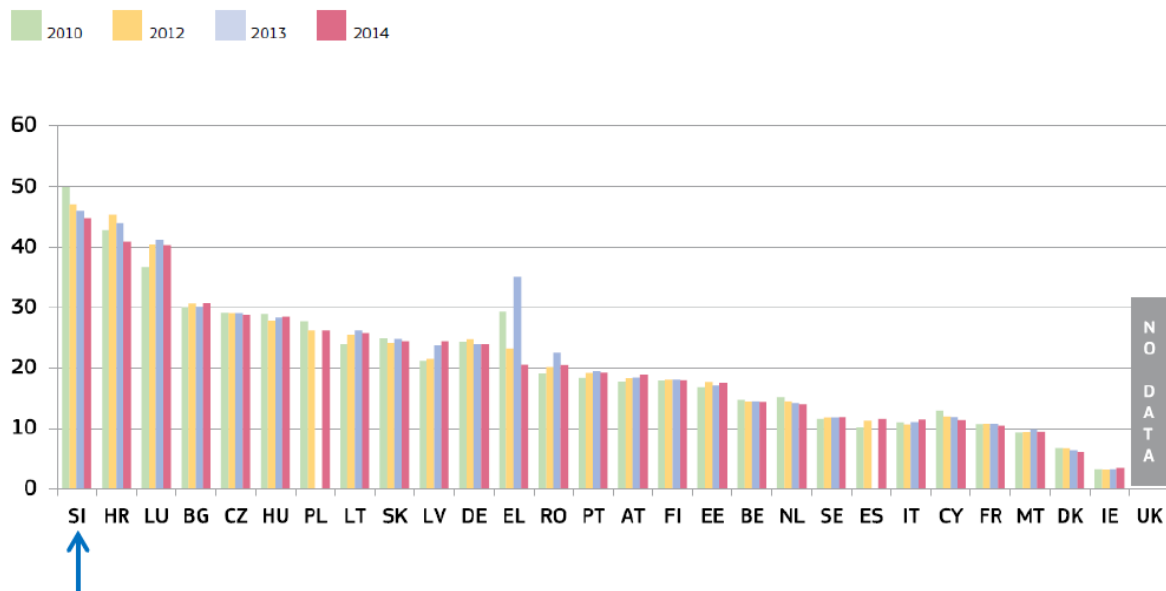
Vir: CEPEJ, Evropska komisija (2016, 10)

Slika C.11: EU JS - Število nerešenih upravnih zadev na prvi stopnji na 100 prebivalcev

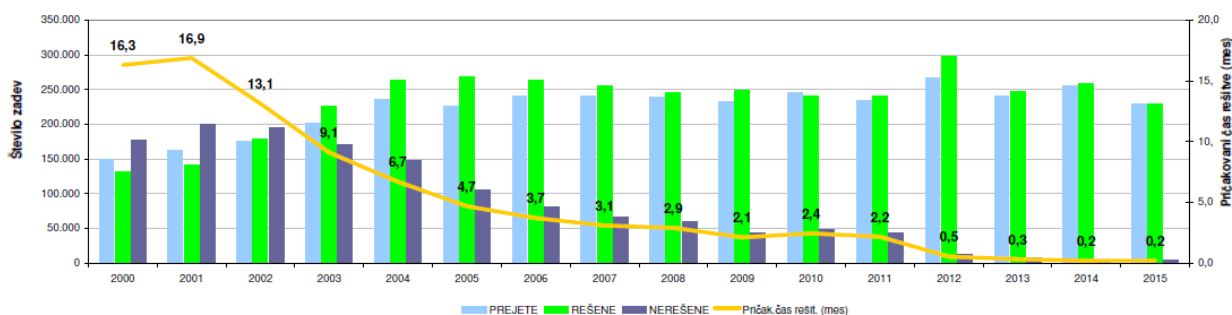
Vir: CEPEJ, Evropska komisija (2016, 10)

Slika C.12: EU JS - Število sodnikov na 100.000 prebivalcev

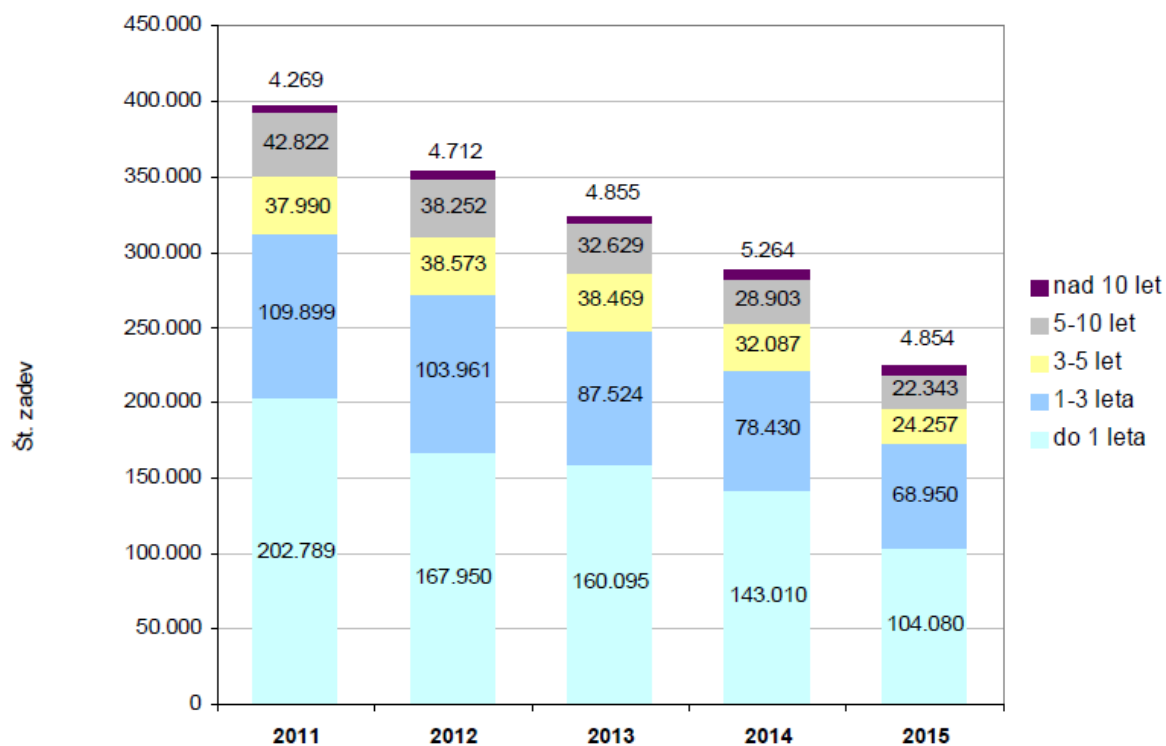
Vir: CEPEJ, Evropska komisija (2016, 25)

Slika C.13: SLO – Gibanje zemljiškopravnih zadev in pričakovani čas rešitve v obdobju 2000 – 2015

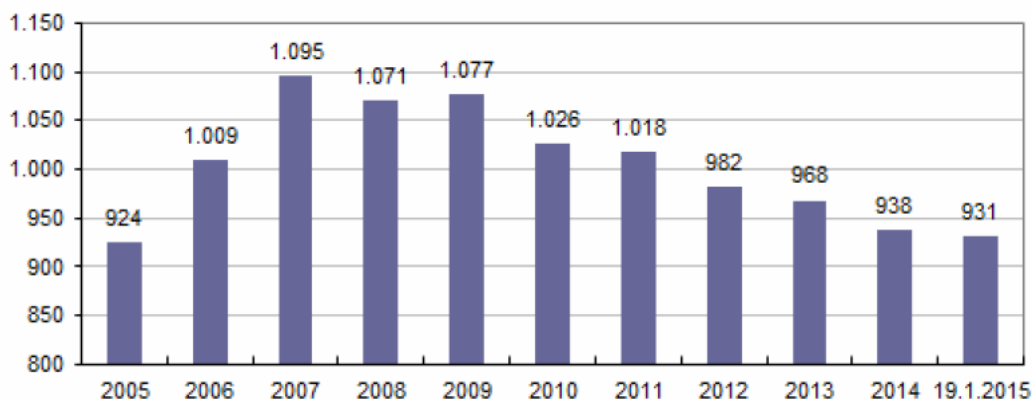
Vir: Vrhovno sodišče

Slika C.14: SLO – Starostna struktura vseh nerešenih zadev glede na leto prvega prejema

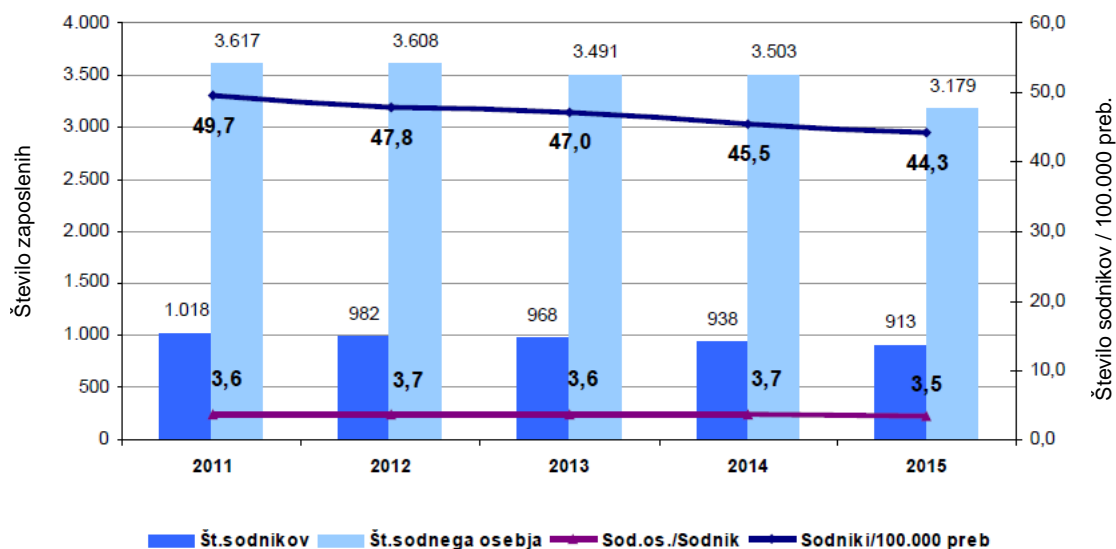
Vir: Vrhovno sodišče (2016, 6)

Slika C.15: SLO – Število sodnikov v obdobju 2005 – 2015

Vir: Vrhovno sodišče (2015a, 38)

Slika C.16: SLO - Zaposleni na sodiščih (zasedena delovna mesta) in število sodnikov na 100.000 prebivalcev v obdobju 2011 – 2015

Vir: Vrhovno sodišče (2016a, 15)

Priloga Č: Empirična raziskava - tabele

- Sodnik

Tabela Č.1: Sodnik – Opisne statistike

	N	Povprečje	St. odklon
Sodnikov jezik je bil nerazumljiv / razumljiv.	1149	8,51	2,223
Sodnikov odnos je bil neprimeren / primeren.	1144	8,15	2,517
Sodnikova nepristranskost do strank je bila neprimerna / primerna.	1110	8,07	2,569
Sodnik je bil neodvisen od zunanjih vplivov.	1060	7,96	2,627
Med obravnavo sem imel/a dovolj možnosti, da izrazim svoje mnenje.	1130	7,81	2,762
Veljavni N	994		

Tabela Č.2: Sodnik – Komunalitete

	Začetne	Po ekstrakciji
Sodnikov odnos je bil neprimeren / primeren.	,763	,817
Sodnikov jezik je bil nerazumljiv / razumljiv.	,665	,686
Sodnikova nepristranskost do strank je bila neprimerna / primerna.	,779	,837
Sodnik je bil neodvisen od zunanjih vplivov.	,684	,711
Med obravnavo sem imel/a dovolj možnosti, da izrazim svoje mnenje.	,680	,728

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

Tabela Č.3: Sodnik - KMO in Bartlettov test

Kaiser-Meyer-Olkin test		,897
Bartlettov test	Hi-kvadrat	4546,422
	Stopinje prostosti	10
	p-vrednost	,000

Tabela Č.4: Sodnik – Celotna pojasnjena varianca

Faktor	Začetne lastne vrednosti			Ekstrakcijski seštevki kvadratov uteži		
	Skupno	% variance	Skupni %	Skupno	% variance	Skupni %
1	4,020	80,405	80,405	3,780	75,599	75,599
2	,351	7,020	87,425			
3	,267	5,341	92,766			
4	,200	4,002	96,768			
5	,162	3,232	100,000			

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

Tabela Č.5: Sodnik – Zanesljivost – Cronbach alfa

Cronbach alfa	Število spremenljivk
,941	5

- **Sodno osebje**

Tabela Č.6: Sodno osebje – Opisne statistike

	N	Povprečje	St. odklon
Odnos sodnega osebja je bil neprimeren / primeren.	1412	8,82	1,986
Raven strokovnosti sodnega osebja je bila neprimerna / primerna.	1377	8,62	2,037
Veljavni N	1365		

Tabela Č.7: Sodno osebje – Komunalitete

	Začetne	Po ekstrakciji
Odnos sodnega osebja je bil neprimeren / primeren.	,696	,834
Raven strokovnosti sodnega osebja je bila neprimerna / primerna.	,696	,834

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

Tabela Č.8: Sodno osebje – KMO in Bartlettov test

Kaiser-Meyer-Olkin test		,500
Bartlettov test	Hi-kvadrat	1622,438
	Stopinje prostosti	1
	p-vrednost	,000

Tabela Č.9: Sodno osebje – Celotna pojasnjena varianca

Faktor	Začetne lastne vrednosti			Ekstrakcijski seštevki kvadratov uteži		
	Skupno	% variance	Skupni %	Skupno	% variance	Skupni %
1	1,834	91,714	91,714	1,667	83,374	83,374
2	,166	8,286	100,000			

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

Tabela Č.10: Sodno osebje – Zanesljivost – Cronbach alfa

Cronbach alfa	Število spremenljivk
,909	2

- Obrazci in odločbe

Tabela Č.11: Obrazci in odločbe – Opisne statistike

	N	Povprečje	St. odklon
Pozivi sodišča so nejasni / jasni.	1366	8,01	2,440
Predpisani obrazci so se mi zdeli nejasni / jasni.	1115	7,88	2,558
Odločbe sodišča so nejasne / jasne.	1171	7,78	2,603
Veljavni N	1035		

Tabela Č.12: Obrazci in odločbe – Komunalitete

	Začetne	Po ekstrakciji
Pozivi sodišča so nejasni / jasni.	,485	,592
Predpisani obrazci so se mi zdeli nejasni / jasni.	,556	,714
Odločbe sodišča so nejasne / jasne.	,535	,671

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

Tabela Č.13: Obrazci in odločbe – KMO in Bartlettov test

Kaiser-Meyer-Olkin test		,729
Bartlettov test	Hi-kvadrat	1391,060
	Stopinje prostosti	3
	p-vrednost	,000

Tabela Č.14: Obrazci in odločbe – Celotna pojasnjena varianca

Faktor	Začetne lastne vrednosti			Ekstrakcijski seštevki kvadratov uteži		
	Skupno	% variance	Skupni %	Skupno	% variance	Skupni %
1	2,316	77,191	77,191	1,977	65,911	65,911
2	,379	12,636	89,827			
3	,305	10,173	100,000			

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

Tabela Č.15: Obrazci in odločbe – Zanesljivost – Cronbach alfa

Cronbach alfa	Število spremenljivk
,855	3

- **Hitrost**

Tabela Č.16: Hitrost – Opisne statistike

	N	Povprečje	St. odklon
Sodišča rešujejo zadeve počasi / hitro.	1387	5,53	2,787
Sodišče rešuje oziroma je rešilo mojo zadevo brez nepotrebne odlašanja.	1115	7,09	2,922
Čas od vložitve moje zadeve na sodišču do izvedbe prvega naroka za glavno obravnavo je bil kratek.	1082	6,65	2,901
Čakanje na odločbo sodišča je predolgo / primerno.	1140	6,95	3,067
Veljavni N	962		

Tabela Č.17: Hitrost – Komunalitete

	Začetne	Po ekstrakciji
Sodišča rešujejo zadeve počasi / hitro.	,419	,470
Čakanje na odločbo sodišča je predolgo / primerno.	,563	,671
Čas od vložitve moje zadeve na sodišču do izvedbe prvega naroka za glavno obravnavo je bil kratek.	,600	,690
Sodišče rešuje oziroma je rešilo mojo zadevo brez nepotrebne odlašanja.	,603	,700

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

Tabela Č.18: Hitrost – KMO in Bartlettov test

Kaiser-Meyer-Olkin test		,813
Bartlettov test	Hi-kvadrat	2087,230
	Stopinje prostosti	6
	p-vrednost	,000

Tabela Č.19: Hitrost – Celotna pojasnjena varianca

Faktor	Začetne lastne vrednosti			Ekstrakcijski seštevki kvadratov uteži		
	Skupno	% variance	Skupni %	Skupno	% variance	Skupni %
1	2,887	72,187	72,187	2,531	63,271	63,271
2	,509	12,725	84,912			
3	,337	8,421	93,333			
4	,267	6,667	100,000			

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

Tabela Č.20: Hitrost – Zanesljivost – Cronbach alfa

Cronbach alfa	Število spremenljivk
,875	4

- Delovanje sodišča

Tabela Č.21: Delovanje sodišča – Opisne statistike

	N	Povprečje	St. odklon
Dolžina obdobja od prejema vabila sodišča do obravnave je neprimerna / primerna.	1310	7,49	2,661
Obravnave so netočne / točne.	1304	7,87	2,538
Čas uradnih ur je neustrezen / ustrezen.	1403	7,92	2,624
Pri določanju termina obravnave je sodišče nerazumevajoče / razumevajoče.	1087	7,84	2,489
Veljavni N	1020		

Tabela Č.22: Delovanje sodišča – Komunalitete

	Začetne	Po ekstrakciji
Dolžina obdobja od prejema vabila sodišča do obravnave je neprimerna / primerna.	1,000	,667
Obravnave so netočne / točne.	1,000	,675
Čas uradnih ur je neustrezen / ustrezen.	1,000	,555
Pri določanju termina obravnave je sodišče nerazumevajoče / razumevajoče.	1,000	,675

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

Tabela Č.23: Delovanje sodišča – KMO in Bartlettov test

Kaiser-Meyer-Olkin test		,795
Bartlettov test	Hi-kvadrat	1381,088
	Stopinje prostosti	6
	p-vrednost	,000

Tabela Č.24: Delovanje sodišča – Celotna pojasnjena varianca

Faktor	Začetne lastne vrednosti			Ekstrakcijski seštevki kvadratov uteži		
	Skupno	% variance	Skupni %	Skupno	% variance	Skupni %
1	2,570	64,260	64,260	2,570	64,260	64,260
2	,586	14,660	78,920			
3	,441	11,032	89,952			
4	,402	10,048	100,000			

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

Tabela Č.25: Delovanje sodišča – Zanesljivost – Cronbach alfa

Cronbach alfa	Število spremenljivk
,825	4

- **Zaupanje**

Tabela Č.26: Zaupanje – Opisne statistike

	N	Povprečje	St. odklon
Sodnemu sistemu v Sloveniji sploh ne zaupam / popolnoma zaupam.	1399	5,58	2,760
Veljavni N	1399		

- **Ocena postopkovne pravičnosti**

Tabela Č.27: Ocena postopkovne pravičnosti – Zanesljivost – Cronbach alfa

Cronbach alfa	Število spremenljivk
,898	3

Tabela Č.28: Ocena postopkovne pravičnosti – Komunalitete

	Začetna	Po ekstrakciji
Sodnik	,691	,808
Sodno osebje	,548	,615
Odločbe in obrazci	,690	,808

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

Tabela Č.29: Ocena postopkovne pravičnosti – KMO in Bartlettov test

Kaiser-Meyer-Olkin test		,735
Bartlettov test	Hi-kvadrat	1709,546
	Stopinje prostosti	3
	p-vrednost	,000

Tabela Č.30: Ocena postopkovne pravičnosti – Celotna pojasnjena varianca

Faktor	Začetne lastne vrednosti			Ekstrakcijski seštevki kvadratov uteži		
	Skupno	% variance	Skupni %	Skupno	% variance	Skupni %
1	2,480	82,652	82,652	2,231	74,352	74,352
2	,329	10,982	93,635			
3	,191	6,365	100,000			

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

- **Ocena učinkovitosti sodišč**

Tabela Č.31: Ocena učinkovitosti sodišč – Zanesljivost – Cronbach alfa

Cronbach alfa	Število spremenljivk
,674	2

Tabela Č.32: Ocena učinkovitosti sodišč – Komunaliteti

	Začetna	Po ekstrakciji
Hitrost	,259	,508
Sodišče	,259	,508

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

Tabela Č.33: Ocena učinkovitosti sodišč – KMO in Bartlettov test

Kaiser-Meyer-Olkin test		,500
Bartlettov test	Hi-kvadrat	270,026
	Stopinje prostosti	1
	p-vrednost	,000

Tabela Č.34: Ocena učinkovitosti sodišč – Celotna pojasnjena varianca

Faktor	Začetne lastne vrednosti			Ekstrakcijski seštevki kvadratov uteži		
	Skupno	% variance	Skupni %	Skupno	% variance	Skupni %
1	1,509	75,438	75,438	1,016	50,778	50,778
2	,491	24,562	100,000			

Ekstrakcijska metoda: Metoda glavnih osi.

- Regresijske analize

Tabela Č.35: Zaupanje v sodstvo – analiza variance – Ocena postopkovne pravičnosti - metoda Enter

ANOVA^a

Model	Vsota kvadratov	Stopinje prostosti	Povprečje kvadratov	F-test	p-vrednost
1 Regresija	2213,875	1	2213,875	432,098	,000 ^b
Ostane	4529,213	884	5,124		
Skupaj	6743,089	885			

a. Odvisna spremenljivka: Zaupanje v sodstvo.

b. Neodvisna / Napovedna spremenljivka: Ocena postopkovne pravičnosti = sodnik + osebje + odločbe

Tabela Č.36: Zaupanje v sodstvo – analiza variance – Ocena učinkovitosti sodišč - metoda Enter

ANOVA^a

Model		Vsota kvadratov	Stopinje prostosti	Povprečje kvadratov	F-test	p-vrednost
1	Regresija	2418,689	1	2418,689	494,744	,000 ^b
	Ostanek	4316,781	883	4,889		
	Skupaj	6735,469	884			

a. Odvisna spremenljivka: Zaupanje v sodstvo.

b. Neodvisna / Napovedna spremenljivka: Ocena učinkovitosti sodišč = hitrost + delovanje sodišča

Tabela Č.37: Ocena učinkovitosti sodišč – analiza variance – Ocena postopkovne pravičnosti – metoda Enter

ANOVA^a

Model		Vsota kvadratov	Stopinje prostosti	Povprečje kvadratov	F-test	p-vrednost
1	Regresija	579,264	1	579,264	2110,459	,000 ^b
	Ostanek	217,931	794	,274		
	Skupaj	797,195	795			

a. Odvisna spremenljivka: Učinkovitost = hitrost + delovanje sodišča

b. Neodvisna / Napovedna spremenljivka: Postopkovna pravičnost = sodnik + osebje + odločbe

Tabela Č.38: Zaupanje v sodstvo – analiza variance – metoda Stepwise

ANOVA^a

Model		Vsota kvadratov	Stopinje prostosti	Povprečje kvadratov	F-test	p-vrednost
1	Regresija	2175,178	1	2175,178	444,878	,000 ^b
	Ostanek	3882,173	794	4,889		
	Skupaj	6057,351	795			
2	Regresija	2260,841	2	1130,420	236,118	,000 ^c
	Ostanek	3796,510	793	4,788		
	Skupaj	6057,351	795			

a. Odvisna spremenljivka: Zaupanje v sodstvo.

b. Neodvisna / Napovedna spremenljivka: Ocena učinkovitosti sodišč = hitrost + delovanje sodišča

c. Neodvisni / Napovedni spremenljivki: Ocena učinkovitosti sodišč = hitrost + delovanje sodišča,

Ocena postopkovne pravičnosti = sodnik + osebje + odločbe